

Arnavutluk Emek Partisi Tarihi 1

Arnavutluk

Emek Partisi Tarihi -1

BORA
yayınları

BORA
yayınları

ARNAVUTLUK
EMEK PARTİSİ TARİHİ
1.

Kapaktaki Resim

Enver Hoca Partizanlarla

(Arnavutluk ressamı Abdullah Cangonyi'nin yağıboya tablosu)

Çeviren Selahattin Sönmez

1

BORA YAYINLARI : 3

Yönetim Yeri Cağaloğlu Yokuşu

Cemal Nadir Sok. Akşam Hanı

No 18 İSTANBUL

Yazışma Adresi P. K. 78

Tophane — İSTANBUL

Dizgi Doğu Matbaası

Baskı Divan Matbaası

Baskı Tarihi Haziran 1975

**ARNAVUTLUK
EMEK PARTİSİ
TARİHİ**

ARNAVUTLUK EMEK PARTİSİ

MERKEZ KOMİTESİ

MARKSİST - LENİNİST İNCELEMELER ENSTİTÜSÜ

ARNAVUTLUK EMEK PARTİSİ
TARİHİ, MARKSİST-LENİNİST
İNCELEMELER ENSTİTÜSÜ
TARAFINDAN HAZIRLANMIŞ
VE ARNAVUTLUK EMEK PAR-
TİSİ MERKEZ KOMİTESİNİN
ONAYIYLA YAYINLANMIŞTIR

«Naim. Fraşeri» Yayınevi

Tiran, 1971

ARNAVUTLUK EMEK PARTİSİ TARİHİ

GİLT 1

**1. Bölüm : Arnavutluk Komünist Partisini
Kurma Mücadelesi (1929 - 1941)**

ve

**2. Bölüm Arnavutluk Komünist Partisi:
Ülkenin Kurtuluşu ve Halk İktidarının
Kurulması İçin Yürütülen Savaşın Örgütle-
yicisi ve Önderi (1941 - 1944)**

BORA
yayımları

İÇİNDEKİLER

Giriş

11

BİRİNCİ BÖLÜM

ARNAVUTLUK KOMÜNİST PARTİSİNİ KURMA MÜCADELESİ 17

1. İŞÇİ HAREKETİNİN BAŞLANGICI. YIRMİNCİ YÜZYILIN
İLK ÇEYREĞİNDE DEMOKRATİK ve ANTI EMPERYALİST
HAREKETİN GELİŞMESİ 17

Arnavutluk Yarı - feodal Bir Tarım Ülkesiydi (18) Büyük
Ekim Sosyalist Devrimi ve Arnavutluk' Üzerindeki Etkisi (21)
1924 Haziran Devrimi (23)

2. KOMÜNİST HAREKETİN DOĞUŞU 27

Zogo Rejimi Altında Ülkenin Kötü İktisadi ve Sosyal Duru-
mu (27) Korça Komünist Grubunun Kurulması (30) Arnavut-
luk Komünist Hareketi ve Komintern (35) Komünistlerin
Önderliğindeki İlk İşçi Örgütleri (37) Komünistlerin Zogo
Aleyhtarı Demokratik Harekete Katılması (39)

3. 1935 - 1939 DÖNEMİNDE KOMÜNİST HAREKETİN GELİŞ-
MESİ ve FAŞİZM TEHLİKESİNE KARŞI MÜCADELE 42

Komünist Enternasyonalin 7. Kongresi (43) Komünistler
Gelişen Devrimci Harekete Önderlik Ediyor (44) Komünist-
lerin Önderliğindeki Basın (48) Komünist Örgütlerin Çoğal-
ması. İşkodra Komünist Grubu (50) Arnavutluk Komünist
Hareketinin Yeni Çizgisi (54) Arnavutlukta Yeni Çizgiyi Uy-
gulama Çabaları (57) Korça Komünist Grubu ile İşkodra
Komünist Grubu Arasındaki Anlaşmazlıkların Şiddetlenme-
si (59) Faşist Saldırıya Karşı Savaş (64)

- 4. KOMÜNİST PARTİSİNİN KURULUŞU: MİLLİ KURTULUŞ SAVAŞI ŞARTLARINDA TARİHİ BİR ZORUNLULUK** 66
- Faşist İşgal Rejiminin Kurulması (67) Milli Kurtuluş Hareketinin Başlangıcı, Komünistlerin Birliği Gündemde (70) Enver Hoca (74) Birlik Yolunda Yeni Güçlükler. «Gençlik» Grubu (76) Komünistlerin ve Arnavutluk Halkının Komşu Halklara Yöneltilen Faşist Saldırıya Karşı Tutumu (79) Faşizme Karşı Savaşta Komünistlerin Birliği (81)

- 5. ARNAVUTLUK KOMÜNİST PARTİSİNİN KURULMASI** 88
- Partinin İdeolojik ve Örgütsel Temelleri (90), Milli Kurtuluş Savaşında İzlenen Siyasi Çizgi (94)

İKİNCİ BÖLÜM

ARNAVUTLUK KOMÜNİST PARTİSİ: ÜLKENİN KURTULUŞU VE HALK İKTİDARININ KURULMASI İÇİN YÜRÜTÜLEN SAVAŞIN ÖRGÜTLEYİCİSİ VE ÖNDERİ 101

- 1. PARTİNİN ÖRGÜTLENMESİ, KİTLELERİ MİLLİ KURTULUŞ SAVAŞINDA BİRLEŞTİRME VE SEFERBER ETME ÇABALARI** 101

İlk Örgütlenme Tedbirleri (102) En Önemli Görev: Kitlelerle Bağ Kurmak (104) AKP Eylemcileri Konferansı (111)

- 2. HİZİPÇİ TASFIYECİ AKIMA EZİCİ DARBE İNDİRİLMESİ VE PARTİ İÇİNDE BİRLİĞİN SAĞLANMASI** 115
- Olağanüstü Parti Konferansı (117)

- 3. MİLLİ KURTULUŞ CEPHESİNİN KURULMASI. HALK İKTİDARININ DOĞMASI VE SİLAHLI MÜCADELENİN YAYGINLAŞTIRILMASI** 121

Zerri i Popullit (Halkın Sesi) (122) Peza Konferansı (123) Milli Kurtuluş Konseyleri (126) Partizan Müfrezeleri (128) AKP'nin «Balli Kombetar»a Karşı Tutumu (131)

4. ARNAVUTLUK KOMÜNİST PARTİSİNİN BİRİNCİ MİLLİ KONGRESİ. GENEL AYAKLANMAYLA İLGİLİ TALİMATLAR

137

Düşman Saflarında Siyasi Buhranın Derinleşmesi (138) Günün Görevi: Genel Ayaklanmanın Örgütlenmesi (142) Parti Birliğinin Daha da Sağlamlaştırılması (149)

5. MİLLİ KURTULUŞ ORDUSUNUN VE GENEL HALK AYAKLANMASININ ÖRGÜTLENMESİ

152

Vlora Bölgesindeki Bir Hizbin Ezilmesi (154) Genel Kurulun Kurulması (156) Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu: Devrimci Halk Ordusu (159) «Balli Kombetar»ın Sahte Yurtseverliğinin Teşhir Edilmesi (164) Mukye Anlaşmasının Reddedilmesi (166) Milli Kurtuluş Konseyleri: Biricik Halk İktidarı (170)

6. YENİ ALMAN İSTİLACILARINA KARŞI SAVAŞIN YOĞUNLAŞTIRILMASI VE GERİCİLİĞİN EZİLMESİ

172

İtalya'nın Teslim Olmasından Sonraki Durum ve Ülkenin Alman Nazileri Tarafından İşgali (173) İstilacılara Karşı Savaşın Başarıyla Yürütülebilmesinin Vazgeçilmez Şartı: İç Gericiliğin Ezilmesi (177) Milli Kurtuluş Savaşına Hiçbir Dış Müdahale Olamaz (181) Her şeyden Önce Halk İktidarını ve Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunu Güçlendirelim (183)

7. ARNAVUTLUK HALKININ 1943 - 1944 KIŞINDA DÜŞMAN PLANLARINI BOZMAK İÇİN VERDİĞİ KAHRAMANCA MÜCADELENİN ÖRGÜTLEYİCİSİ: ARNAVUTLUK KOMÜNİST PARTİSİ

187

Düşmanın Kış Harekatının Bozguna Uğraması (187) Arnavutluk Komünist Partisinin Siyasi Çizgisinin Doğruluğunun İspatlanması (194)

8. YENİ HALK DEMOKRASİSİ DEVLETİNİN KURULMASI

200

Düşmanın Yeni Oyunlarının Bozulması (200) Permet Kongresi: Halk Demokrasisi Devleti (202)

**9. ARNAVUTLUĞUN TAMAMEN KURTARILMASI. HALK DEV-
RİMİNİN ZAFERİ**

210

Düşmanın Haziran Harekatinin Başarısızlığa Uğraması (211)
Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunun Genel Taarruzu, İç
ve Dış Gericiliğin Planlarının Bozguna uğratılması (212)
Halk Demokrasisinin Temellerinin Güçlendirilmesi (216) Yu-
goslavya Komünist Partisi Yöneticilerinin Arnavutluk Komü-
nist Partisinin İç İşlerine Kaba Müdahalesi (220)

**10. MİLLİ KURTULUŞ SAVAŞININ BİLANÇOSU VE ZAFERE
ULAŞMASININ NEDENLERİ**

229

GİRİŞ

Arnavutluk Emek Partisinin (AEP) kuruluşundan sonraki dönem, uzun bir tarihe sahip olan Arnavutluk halkının en parlak dönemidir. Bu dönemde ülkenin siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel hayatında derin devrimci değişiklikler oldu, çok önemli başarılar elde edildi; baskı ve sömürüye son verilerek, ülkenin sosyalizm yolunda hızlı ve kesintisiz gelişmesi sağlandı.

Arnavutluk halkı bu başarılarla her şeyden önce, Arnavutluk Emek Partisinin izlediği doğru çizgi sayesinde ulaşmıştır. Partinin kuruluşuyla birlikte, faşist istilacılara ve vatan hainlerine karşı savaşın ateşinde, işçi sınıfı ve emekçi kitlelerin bağrından, halkın çıkarlarını savunmaya kesinlikle kararlı, milli ve sosyal kurtuluşu sağlayabilecek devrimci bir milli önderlik doğdu.

Arnavutluk Emek Partisinin yegane rehberi daima Marksizm-Leninizm oldu. Arnavutluk Emek Partisi, Marks, Engels, Lenin ve Stalin' in ölümsüz düşüncelerinin militan bayrağını her zaman yüksekte tuttu. Arnavutluk Emek Partisinin bütün güçlüklerin ve engellerin üstesinden gelmesindeki cesaret ve kararlılığının, tükenmez gücünün, dirayetinin ve ileri görüşlülüğünün kaynağı, Marksizm-Leninizme bağlılıktır. Bu bağlılık, Partinin, hedefine ulaşmak ve görevlerini eksiksiz yerine getirmek üzere sarsılmaz bir güvenle ilerlemesini sağlamıştır.

Arnavutluk Emek Partisi halka kesinlikle güvendiği içindir ki, önündeki büyük görevleri yerine getirmeyi başardı. Halkın eşsiz yurtsever ve devrimci geleneklerinin mirasçısı oldu. Arnavutluk halkı yabancı boyunduruğuna ve sosyal baskıya karşı mücadelesinde, yurduna olan sevgisini, zulme ve köleliğe karşı derin nefretini, yüce ülkülerini ve karşı konulmaz ilerleme azmini, zafere olan sarsılmaz inancını, sayı ve teçhizat bakımından üstün düşmanlara karşı savaşta eşsiz yiğitliğini, dostlarına ve yoldaşlarına karşı içten sevgi ve cömertliğini ve düşmanlara ve hainlere karşı uzlaşmaz tavrını güçlü bir şekilde ortaya koydu. Varlığını ve geleceğini korumak, bir halk ve millet olarak yok olma tehlikesini bertaraf etmek için birçok güçlü düşmana karşı savaşmak zorunda kaldı. Arnavutların düşmanlarına karşı takındıkları tavır ve verdikleri savaşlar her zaman halka dayalı ve kurtuluşçu bir nitelik taşıdı; bunlar haklı savaşlardı. Halkın ilerici yurtsever gelenekleri ve zengin tarihî tecrübesi, Partinin faaliyeti için çok sağlam bir dayanak oldu. Bu geleneklerin mirasçısı olarak Parti, bütün bu uzun tecrübeleri Marksist-Leninist öğretinin ışığında değerlendirerek devrimci faaliyetinde somutlaştırdı. Arnavutluk Emek Partisinin önderliği, halkımızın soylu erdemlerini bütün güzelliğiyle ön plana çıkardı, ona millet olarak daha büyük bir canlılık kazandırdı, halkımızın yurtsever ve devrimci geleneklerini ülkenin kurtuluşu ve sosyalizmin inşası için büyük bir itici güç haline getirdi.

Parti, hürriyet ve bağımsızlık mücadelesini, proletarya diktatörlüğünü kurmak, her çeşit sömürüyü yok etmek ve sosyalizmi inşa etmek için sömürücü sınıflara karşı verdiği mücadele ile birleştirdi. Partinin önderliğinde halkın yurtseverliği daha yüksek bir düzeye çıkarak, sosyalist yurtseverliğe dönüştü. Yurt sevgisi, halk iktidarına ve sosyalizme duyulan sevgi ve bağlılıkla kaynaştı.

Marksizm-Leninizmin yol gösterdiği, halk kitlelerinin devrimci mücadele tecrübesine dayanan, kendisini yaratan halka sarsılmaz bir güven duyan, halka ve sosyalizme sadakatle hizmet yüce ülküsünün rehberliğinde gelişen Arnavutluk Emek Partisi, doğru bir genel çizgi ortaya koymayı ve onu her zaman uygulamayı başardı ve her durumda yönünü tayin edebilecek olgunluğa erişti. Kendi işçi sınıfına ve halkına karşı olduğu kadar, uluslararası komünist ve işçi hareketine karşı da yükümlülüklerini daima şerefle yerine getirdi.

Parti, milli bağımsızlık, hürriyet, demokrasi ve sosyalizm mücadelesinde Arnavutluk halkına önderlik eden biricik güç olmayı başardı. Arnavutluk halkının o güne kadar verdiği en şanlı ve zafer dolu Milli Kurtuluş Savaşını örgütledi ve yönetti. Savaşın harap ettiği ül-

kenin yeniden inşasını ve sosyalizme giden yolda sosyal, iktisadi ve kültürel gelişmesini örgütledi ve yönetti.

Arnavutluk Emek Partisi Tarihi, şu temel meseleleri başarıyla çözmüş ve çözmekte olan devrimci bir Marksist-Leninist Partinin tarihidir:

Yabancı emperyalist devletlere olan her türlü iktisadi ve siyasi bağımlılığa son verilmesi ve tam milli bağımsızlığın elde edilmesi;

Halk devriminin anti-emperyalist demokratik aşamadan durmaksızın sosyalist aşamaya ilerletilmesi;

İşçi sınıfının emekçi köylülük ve ülkenin diğer halk kitleleriyle çelikten ittifakının kurulması ve bu kitlelerin Partinin etrafında ve yalnızca Partinin önderliği altında ortak bir cephede birleştirilmesi;

Proletarya diktatörlüğünün bir biçimi olarak halk demokrasisi devletinin kurulması, sağlamaştırılması ve sürekli olarak mükemmelleştirilmesi;

Ülkenin yıllardır süregelen iktisadi, sosyal, kültürel, teknolojik geriliğine son verilmesi ve ileri kapitalizm aşamasını atlayarak, geri yarı-feodal durumdan sosyalizme geçilmesi;

Halk ekonomisinin yönlendirici gücü olarak sosyalist sanayinin kurulması ve geliştirilmesi;

Tarımın kollektifleştirilmesi, geliştirilmesi ve makineleştirilmesi; insanın insan tarafından sömürülmesinin ve toprak ağası ve burjuva sınıflarının ortadan kaldırılması, şehirlerde ve köylük bölgelerde sosyalizmin ekonomik temelini inşası;

Ekonomi ve kültürün çeşitli dalları için yeni kadroların yetiştirilmesi ve sosyalist aydınların yaratılması;

İşçilerin birer devrimci olarak eğitilmeleri ve onlara bilimsel Marksist-Leninist dünya görüşünün kavratılması; İdeoloji ve kültür alanında devrimin kesintisiz geliştirilmesi;

Sosyalist anavatanımızın, emperyalistlerin, revizyonistlerin ve onların uşaklarının düşmanca emellerine ve faaliyetlerine karşı korunması;

Eşitlik, milli bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı, iç işlerine karışmama ve karşılıklı yarar temeli üzerinde, Arnavutluk devletinin diğer ülkelerle yeni ilişkiler kurması;

Parti saflarında bölünmez ideolojik ve örgütsel birliğin korunması;

Arnavutluk Emek Partisi ile diğer kardeş komünist ve işçi partileri arasında proleter enternasyonalizmi temelinde kardeşçe ilişkiler kurulması ve bu ilişkilerin tutarlılıkla sürdürülmesi; Yugoslavya

ve Kruşçevci revizyonistlerin büyük millet şovenizmi emellerine ve girişimlerine karşı Partinin bağımsızlığının korunması.

Arnavutluk Emek Partisi, sosyalist toplumun inşasının tamamlanmasında ve sosyalist devrimi siyasi, iktisadi, sosyal, ideolojik, kültürel bütün alanlarda sonuna kadar sürdürme ve revizyonizme karşı Marksizm-Leninizmi, kapitalizme karşı sosyalizmi dünya çapında nihai zafere ulaştırma mücadelesine ilişkin önemli ve karmaşık meselelerin çözülmesinde Arnavutluk halkına kararlılıkla ve sarsılmaz bir güvenle önderlik ediyor.

Arnavutluk Emek Partisi Tarihi, somut uluslararası şartlarda Marksizm-Leninizmin Arnavutluk şartlarına yaratıcı bir biçimde uygulanışını anlatmaktadır. Bu tarihin incelenmesi, Parti üyelerinin ve ülkenin bütün emekçi halkının ideolojik düzeyini yükseltmek için gerekli olan Marksist-Leninist eğitimin önemli ve ayrılmaz bir parçasıdır. Bu tarihin incelenmesi, işçilere, köylülere ve sosyalist aydınlarla sosyal gelişme ve siyasi mücadele bilgilerini arttırmalarında, sosyalizmi ve komünizmi inşa mücadelesindeki tecrübelerini zenginleştirmelerinde, önderindeki görevleri doğru bir biçimde tesbit etmelerinde ve yerine getirmelerinde ve ilerdeki gelişme eğilimini kavramalarında yardımcı olur. Arnavutluk Emek Partisi Tarihinin incelenmesi, emperyalizme ve revizyonizme karşı savaşta halkın siyasi uyanıklığını artırır ve modern revizyonizme karşı Marksizm-Leninizmin nihai zaferine ve sosyalizmin dünya çapındaki nihai zaferine olan güvenini sağlamlaştırır.

«Tarihini yayınlamakla Arnavutluk Emek Partisi, ülkemiz komünistlerinin ve işçilerinin ellerine haklı olarak övünecekleri etkili ve güçlü bir siyasi ve ideolojik silah vermektedir. Parti Tarihi onlara yeni ve parlak ufuklar açacak ve bakış açılarını genişletecektir. Komünistlerin ve halkın, Partinin güçlü Marksist-Leninist fikirlerini daha da fazla özümlemesini sağlayacak; onları daha da çelikleştirecek; Marksizm-Leninizmi savunma, sosyalist toplumu ve komünizmi tam olarak inşa etme yolunda daha da parlak başarılar kazanma ve bütün kaleleri fethetme mücadelesinde onlara ilham verecektir.»¹

*
**

Bu kitapta Arnavutluk Komünist hareketinin gelişme sürecinin, Arnavutluk Emek Partisinin hayatının ve mücadelesinin, onun sosyalist

(1) ENVER HOCA, 30 Haziran 1967, AEP Merkez Komitesi Siyasi Bürosu Toplantısında Konuşma. Merkezi Parti Arşivleri.

devrimin zaferinde ve kesintisiz gelişmesinde oynadığı tayin edici rolün, Partinin siyaseti ile devrimci faaliyetinin sağladığı parlak sonuçların özlü, sistemli ve etraflı bir görünümü sunulmaya çalışılmıştır.

Arnavutluk Emek Partisi Tarihi başlıca üç dönemi kapsar.

Birinci dönem, işçi hareketinin ve örgütü komünist hareketin başlangıç aşamasından Arnavutluk Komünist Partisinin kuruluşuna (Kasım 1941) kadar sürer.

İkinci dönem, Partinin, faşist istilacılara ve hainlere karşı Arnavutluk halkının Milli Kurtuluş Savaşını örgütlemek ve yönetmek ve halk devriminin zaferini gerçekleştirmek için giriştiği faaliyetleri kapsar (Kasım 1941 - Kasım 1944).

Üçüncü dönem, halk iktidarına ve ülkedeki bütün hayata önderlik eden Partimizin, sosyalist toplumu inşa mücadelesini kapsar.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARNAVUTLUK KOMÜNİST PARTİSİNİ KURMA MÜCADELESİ

(1929-1941)

1. İŞÇİ HAREKETİNİN BAŞLANGICI. YIRMİNCİ YÜZYILIN İLK ÇEYREĞİNDE DEMOKRATİK VE ANTI-EMPERYALİST HAREKETİN GELİŞMESİ.

Arnavutluk'ta Osmanlı hakimiyeti beş yüzyıla yakın bir zaman sürdü. Bu bir askerî-feodal rejim dönemi amansız millî baskı, dayanılmaz feodal sömürü, sık sık patlak veren yıkıcı savaşlar, kültür ve eğitim alanında acıklı bir gerilik dönemi idi. Fakat aynı zamanda bu, Arnavutluk halkı için, hürriyet ve millî bağımsızlık, maddi ve manevi gelişme ve sosyal adalet uğruna boyun eğmez mücadele dönemi idi. Bu mücadele, 28 Kasım 1912'de bağımsızlığın ilanına yol açan tayin edici etken oldu.

Bağımsızlığın ilanı ve yeni devletin kuruluşu, Arnavutlar için büyük tarihi önem taşıyan olaylardı. Ne var ki, bu devletin başına toprak ağaları ve burjuvazi çörekledi. Savaşta kanını dökmüş olan halk, hakim sınıfların baskı ve sömürsünden kurtulamadı. Üstelik bağımsız Arnavutluk, kendisine karşı şoven bir siyaset izleyen komşu burjuva devletleri ile kuşatılmıştı. Bu devletlerle işbirliği halindeki emperyalist devletler, 1913'te Arnavutluk topraklarının yarısına el koyarak ülkeyi parçaladılar; ama Arnavutluğu Balkan haritasından tamamen silme ya da tamamen kendi hakimiyetleri altına alma emellerinden de asla vazgeçmediler.

Arnavutluk Yarı-feodal Bir Tarım Ülkesiydi

Bağımsızlık ilan edildiği sırada, Arnavutluk geri bir tarım ülkesiydi. Şehirlerde ve daha az bir ölçüde köylük bölgelerde kapitalist ilişkiler gelişmeye başlamıştı. Ancak bu ilişkiler genellikle başlangıç aşamasındaydı. Toprak ağalığı düzeni, ovalarda ve yaylaların bazı kısımlarında yaygındı, ama özellikle kuzeydeki dağlıkların hayatında ataerki gelenekler hâlâ olanca gücüyle hüküm sürüyordu.

Yarı köylüler, toprak ağaları tarafından amansızca sömürülüyordu. Köylük bölgelerdeki nüfusun çoğunluğunu teşkil eden yoksul köylülerin durumu da onlardan iyi değildi. Bu küçük toprak sahiplerinin iki yakası bir türlü bir araya gelmiyordu. Zaruret onları durmadan toprak ağalarının, zengin köylülerin, tüccar ve tefecilerin pençesine itiyordu. İflas eden köylüler, ücretli tarım emekçisi oluyorlardı. Bazıları şehirlerde işgücünü satacak pazar bulamıyor, yurt dışına göç ediyordu. Köylü kitlelerinin büyük yoksulluğunun ve ülkeyi durmadan kasıp kavuran kıtlığın nedeni, toprağın adaletsiz dağılımı, toprak ağalarının, dini

kurumların ve devletin insafsız sömürüsü ve tarımda kullanılan ilkel araç ve yöntemlerdi.

Şehirler genellikle küçüktü; ekonomik ve sosyal açıdan pek gelişmemişlerdi. Bağırılarında hâlâ ortaçağ kalıntıları yaşıyordu. Bu şehirlerde küçük el sanatları üretimi hakimdi. İşkodra, Berat, Elbasan, Korça vb. gibi nisbeten büyük şehirlerde ise daha 19. yüzyılda kapitalist imalathaneler ortaya çıkmıştı. Bu imalathanelerde ortalama 10-15 ücretli işçi çalışıyordu. Meta üretiminin gelişmesi ve pazarın genişlemesiyle birlikte ticaret burjuvazisi, ev zanaatkârlarının emeğini sömürerek önemli ölçüde sermaye biriktirdi ve toprak sahibi oldu. Ama genellikle, sanayiye hiç yatırım yapmadı. Bu yüzden, yeni kurulan Arnavutluk devletinde toplam 150 kadar işçi çalıştırılan sadece 25 küçük fabrika vardı. Bunlar esas olarak tarım ürünleri işleyen ilkel teşebbüslerdi.

Bağımsızlığı izleyen ilk on yılda sanayi son derece yavaş gelişti. 50 kadar yeni fabrika ve atelye kuruldu. Ama en büyük fabrikalarda bile azami 30 işçi çalışıyordu. İşçilerin çoğunluğu tuzlalarda, kerestecilik ve inşaat işletmelerinde çalışıyordu. Birkaç düzine işçi de yabancı imtiyaz sahipleri tarafından işletilen Selenika (Vlora) zift ocaklarında çalışmaktaydı.

Kapitalist işletmelerde çalışanların çoğu mevsimlik işçilerdi. Mevsimlik iş bittiği zaman köylerine dönerek tarımla uğraşıyorlardı. Fabrika işçileri ve madenciler de zanaatkâr ya da köylü kökenliydi. Henüz, siyasi sınıf bilincine sahip bir tabaka oluşturmamışlardı.

İşçiler, kapitalistler tarafından insafsızca sömürülüyordu. İşgünü 10, hatta bazan 14 saattti. Buna karşılık ücretler çok düşüktü, işçileri ve ailelerini doyurmaya zar zor yetiyordu. Bu ücretler bile teminat altında değildi. Ucuz işgücü durmadan artıyor ve kapitalist işletmecinin ücretleri düşürmesini ya da ödemeyi keyfi bir şekilde aylarca

geciktirmesini kolaylaştırıyordu. İş güvenliğini sağlayacak hiç bir kanun yoktu ve kapitalist işletmeciler işçiler için hiç bir güvenlik tedbini almıyorlardı.

Fabrika işçilerinin yanı sıra, zanaat atelyelerinde ve ticarethanelerde çalışan geniş çirak kitleleri vardı. Onlar, aynı zamanda, ortaçağ biçim ve yöntemleriyle de sömürdükleri için daha da dayanılmaz bir sömürü altında idiler. Çoğu çocuk ya da genç insanlardı. Zanaatta ya da ticarethanede çalışmanın yanı sıra, patronlarının birçok ayak işine de koşuyorlardı. En küçük bir hata yaptıklarında şiddetle cezalandırılıyorlardı.

Yirminci yüzyılın ilk yıllarından itibaren çiraklar, atelye sahipleri ile tüccarların sömürüsüne karşı az çok örgütlü olarak mücadele etmeye başladılar. Esas olarak İskodra'da gelişen bu hareket mahalli ve kendiliğinden bir nitelikteydi. Burada yayılan sosyalist fikirler genellikle çarpıtılmış ve hatta bazan küçük-burjuva «sosyalizm»ine dönüşmüştü. İlk işçi örgütleri yardımlaşma dernekleri niteliğini taşıyor ve sömürüye karşı mücadeleden çok, işçiler arasında dayanışma ruhunu geliştiriyordu. Küçük çapta üretimi korumak için, ticaret burjuvazisine ve fabrika sahiplerine karşı mücadelede çirakların yardımına ihtiyacı olan kendi başlarına çalışan zanaatkârlar da bu örgütlere üye alınıyorlardı. Ama bu örgütlerin ömrü kısa oldu.

Yabancı boyunduruğu altında, işçi hareketi aynı zamanda belirgin bir yurtsever nitelik kazandı.

1912'de bağımsızlığın ilanından hemen sonraki olaylar, Arnavutluk devletinin normal gelişmesini imkansız kıldı. 1913-14 yıllarındaki iç siyasi çatışmalar ve 1914 Ağustosunda Birinci Dünya Savaşının patlak vermesi, emperyalist devletlerin ve komşu şoven devletlerin Arnavutluk hakkında besledikleri emelleri gerçekleştirmeleri için elverişli bir durum yarattı. Arnavutluk, taraf devletlerin siyasi ve askeri çıkarlarının çatıştığı bir savaş alanına döndü. Em-

peryalist itilaf devletleri, gizli 1915 Nisan Antlaşmalarıyla Arnavutluğu bağımsızlığından yoksun kılmaya ve topraklarını paylaşmaya karar verdiler. Emperyalist devletlerin orduları bütün ülkemizi savaşın sonuna kadar işgal altında tuttular.

Düşman istilaları ve askerî harekâtlar, Arnavutluk halkına sayısız felaketler getirdi. Ülke ekonomisi çöktü. Bütün köyler yakılıp yıkılarak yerle bir edildi. Kıtlık bütün ülkeye yayılırken, salgın hastalıklar da halkı kırıp geçirdi.

Büyük Ekim Sosyalist Devrimi ve Arnavutluk Üzerindeki Etkisi

Arnavutluk halkının sıkıntı içinde olduğu, ezildiği, unutulduğu ve haklarının emperyalistler tarafından zorbaca ayaklar altına alındığı bu dönemde büyük bir olay dünyayı sarstı. Bu, Rusya'da Büyük Sosyalist Devrimin zaferiydi.

7 Kasım 1917'de (eski takvimde 25 Ekim) başında V.İ. Lenin'in bulunduğu Bolşevik Partisi tarafından yönetilen Rusya işçi sınıfı ve köylülüğü, kapitalistlerin ve toprak ağalarının düzenini yıkararak proletarya diktatörlüğünü kurdu. Sosyalizm bayrağı dünyanın altıda birinde dalgalanmaya başladı.

Sovyet Rusya'da Ekim Devrimi, insanın insan tarafından sömürülmesinin ve her türlü sosyal ve milli baskının ortadan kaldırılması ve yeni sosyalist düzenin zafere ulaşması için gerekli şartları yarattı.

Rusya'da Sosyalist Devrim, dünya tarihinde yeni bir çağ açtı; kapitalizmin yıkılması ve sosyalist düzenin zafere ulaşması çağını, kapitalist ülkelerde proletarya devrimleri ve sömürge ve bağımlı ülkelerde milli kurtuluş devrimleri çağını, emperyalizme karşı bütün ülkelerin proletaryasının ve ezilen halklarının tek bir devrimci cephesinin kurulması çağını açtı.

Büyük Ekim Devriminin zaferi Marksizm-Leninizmin sosyal-demokrasiye, oportünizme ve revizyonizme karşı zaferiydi. Uluslararası işçi sınıfı hareketi içinde zaferle ilerleyen Marksist-Leninist ideoloji, böylelikle yeni bir hız kazandı.

Ekim Devrimi ve Sovyet Cumhuriyeti çeşitli ülkelerin devrimci hareketleri üzerinde büyük bir etki yarattı. Dünyadaki işçi hareketine ve milli kurtuluş hareketlerine eş görülmemiş bir güç katarak, ortaya koyduğu örneklerle bütün dünyadaki emekçi kitlelere ilham verdi ve kurtuluş yolunu gösterdi.

Ekim Devriminin etkisi Arnavutluk'ta da görüldü. Ekim devriminin fikirleri ve Sovyet hükümetinin izlediği siyaset, milli kurtuluş ve anavatanın toprak bütünlüğünü koruma hareketinin yükselişini ve demokratik devrimci hareketin yaygınlaşmasını etkiledi. Emperyalist devletlerin yaptıkları gizli anlaşmaların Sovyet hükümeti tarafından açıklanması özel bir önem taşıyordu. Sovyetlerin 2. Kongresinin bir kararıyla açıklanan bu anlaşmalar arasında, Arnavutluk'un İtalya, Karadağ ve Yunanistan arasında paylaşılmasını öngören gizli Nisan 1915 Londra Antlaşması da vardı. Bu antlaşmanın muhtevası Arnavutluk'ta hemen duyuldu ve halkta büyük bir öfke uyandırdı. Londra Antlaşmasına karşı hürriyeti, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünü korumak için girişilen anti-emperyalist kurtuluş hareketi büyük boyutlara ulaştı. 1920 Ocağında Luşniya'da toplanan anti-emperyalist milli kongre ve aynı yılın yazında kahramanca verilen Vlorë muharebesiyle İtalyan emperyalistlerinin Arnavutluk'tan kovulması, Arnavutluk halkının yüce yurtseverliğini ve Leninist anti-emperyalist siyasetin yarattığı etkiyi açıkça gözler önüne serdi.

Ekim Devriminin zaferinden sonra ve Avrupa'daki genel devrimci yükseliş şartlarında, Sovyet Rusya'ya sevgileri artan Arnavutluk işçileri, zanaatkârları ve aydınları arasında

Rus Bolşeviklerinin zafer haberleri yayılmaya başladı. Lenin adı, «insanlığın yüce ilkeleri»nin, sömüren ve sömürülenlerin bulunmadığı yeni bir toplumun simgesi oldu. Sovyetler Birliği ve komünizm hakkındaki ilk broşürler yurt dışından ülkeye gizlice sokuldu. Bunlar, dar aydın ve işçi çevrelerinde okundular. Birinci Dünya Savaşının yıkıcı sonuçları ve iktidardaki toprak ağası-burjuva hükümetlerinin halk düşmanı siyasetinin doğurduğu büyük iktisadi zorluklar içinde çırpınan şehirlendeki yoksul kitleler arasında Ekim Devriminin fikirleri yayıldı.

1924 Haziran Devrimi

Yabancı emperyalist ve komşu şoven devletlerin kuvvetleri kovulduktan sonra, demokratik düzeni kurma ve özellikle toprak meselesini çözmeye mücadelesi ülkenin siyasi ve sosyal hayatında en önemli mesele haline geldi. Bu mücadeleyi köylü kitleleri ve içlerinde işçilerin de bulunduğu şehir halkı verdi.

İşçi sınıfı henüz kendi partisini ve hatta sendikalarını dahi kuracak ideolojik ve siyasi olgunluğa erişmemişti. Dolayısıyla işçi hareketi, genellikle ilk baştaki zayıflığının üstesinden gelemedi. 1920-1923 döneminde zanaatkârlar ve işçiler tarafından kurulan yeni dernekler sadece yardımlaşma görevleriyle sınırlı kalıyorlardı ve son derece istikrarsızdılar. Çıraklar ve bazı maden ve fabrika işçileri arasında bir hareket doğdu. Fakat bunların grevleri daima kendiliğinden, talepleri de tamamen ekonomik oluyordu. Objektif nedenlerin yanı sıra, işçi hareketinin önündeki bir diğer engel de, hakim sınıfların Ekim Devriminden sonra daha büyük boyutlara ulaşan sürekli anti-sosyalist faaliyetiydi.

İşçi hareketi bütün ülkeye yayılan geniş halk hareketiyle kaynaştı. Bu hareketin esas gücü, insafsız toprak

ağası-burjuva zulüm ve sömürüsü altında ezilen köylülük ve şehirlerdeki yoksul kitlelerdi. Hükümete ve parlamentoya bütün bölgelerden, öşürün ve tahıllara uygulanan yüksek gümrük resminin kaldırılmasını talep eden protestolar yağdırıldı. 1923 Martında Korça'da binlerce şehirli ve köylü, tahıl istifçilerinin ambarlarının açılmasını ve halka ekmek sağlanmasını talep ettiler. Vlora bölgesinde 3000 kadar şehirli ve köylü, hükümetin halk düşmanı siyasetini protesto etti, istifçilerin ambarlarına zorla girerek tahıla el koydu ve parasız dağıttı.

Yoksul ve ezilen köylüler toprak istiyordu. Toprak mücadelesi şiddetlendi ve bu mücadele birçok yerde, toprağı toprak ağalarının ve devletin elinden zorla almak için girişilen açık saldırılara dönüştü. Toprak meselesinin Sovyet Rusya'da çözülmüş olması da, anti-feodal mücadelemizin şiddetlenmesini etkiledi. Arnavutluk gibi geri bir tarım ülkesinde Bolşevizm toprak ağalarının mülklerine tazminat ödemedi el koymak ve onların topraklarını bedelsiz olarak köylülere dağıtmak demekti. Fakat köylülerimizin bu köklü talepleri demokratik harekete önderlik eden burjuva siyasi grupları tarafından desteklenmedi. Bu gruplar toprak reformuna dar bir muhteva veriyorlardı. Köylülerin çıkarlarıyla toprak ağalarının çıkarlarını uzlaştırmayı ve toprak ağası sınıfına zarar vermeden çiftçilerin durumunu «düzeltmeyi» amaçlıyorlardı. Arnavutluk burjuvazisi esas olarak tüccarlar ve küçük imalatçılardan oluşuyordu. Bunların bazıları aynı zamanda toprak sahibiydiler. Sınıf olarak bunlar, köklü değişikliklerden yana değildiler. Ama Zogo'cu kligin diktatörlük emellerine ve ülkenin siyasi hayatında toprak ağalarının hakimiyetine karşı oldukları için demokratik harekette yer almışlardı. Demokratik hareketin yürütülmesi ve örgütlenmesinde en önemli rol, esas olarak «Başkimi» (Birlik) Derneğinde toplanan devrimci demokratlar tarafından oynandı. Bunların

çoğunluğunu küçük burjuva kökenli aydınlar oluşturuyordu. «Başkimi», gençliği, özellikle devrimci demokratik harekette kendini göstermiş öğrenci gençliği saflarında birleştirmiş ve örgütlemişti. Bu örgüt ve diğer demokratik unsurlar, köylülüğün köklü toprak taleplerini kararlılıkla desteklediler. Çözüm gerektiren en acil siyasi ve sosyal sorunları ortaya atarak ülkenin siyasi hayatını canlandırdılar.

1924 ilkbaharında hareketin yaygınlık kazanması, devrimci bir durum yarattı. Demokratik hareketin önderlerinden Avni Rüstemi'nin toprak sahibi gericiler tarafından öldürülmesi, silahlı ayaklanmanın kıvılcımı oldu.

Mayısta patlak veren ayaklanma 10 Haziran 1924'te devrimci güçlerin zaferiyle sonuçlandı. Fan Noli başkanlığında bir burjuva demokratik hükümet iktidara geldi. Hükümet programı, ülkeyi burjuva demokratik gelişme yoluna sokmayı amaçlayan bazı görevler ve reformlar içeriyordu. Siyasi alanda, serbest ve tek dereceli seçimler yoluyla demokrasinin kurulmasını ve sivil ve askeri devlet cihazında köklü değişiklikler öngörüyordu. Sosyal ve ekonomik alanda ise feodalizmin tasfiyesini, köylülerin toprak ağası sömürsünden kurtarılmasını, vergi sisteminin halk yararına değiştirilmesini, yabancı sermayenin ülkeye girmesinin kolaylaştırılmasını, yerli sermayenin teşvik ve himayesini öngörüyordu. Milli ve çağdaş temellere dayalı bir eğitim sistemi getiriyordu. Dış ilişkilerde hükümet bütün devletlerle ve özellikle komşu devletlerle dostluk ilişkilerine dayanan bir siyaset izleyecekti.

Bu program, onun eksiksiz olarak uygulanmasını isteyen geniş halk kitleleri tarafından destekleniyordu. Buna karşılık program, yerli toprak ağaları ve emperyalist gericiliğin şiddetli muhalefetiyle karşılaştı. Kitlelerin devrimci atılımı karşısında korkuya kapılan yerli burjuvazinin elebaşları, toprak ağaları ve emperyalistlerle kader birliği

ettiler ve bu programın uygulanmasına hep birlikte karşı koyarak yeni hükümete büyük baskı yaptılar.

Bu şartlarda, burjuva demokratik hükümetin kararlılığı sarsıldı, bir sınıflararası uzlaşma siyaseti izledi ve devrimi sonuna kadar götüremeyeceğini gösterdi. Kitlelere güvenmiyor, programını uygulamak için hiç bir çaba göstermiyordu. Bu, onun, kendisini iktidara getiren halk kitlelerinden kopmasına yol açtı. Hükümetin belirgin pasifliği ve yalpalamaları, radikal demokratlar arasında şu fikrin doğmasına yol açtı: halk kitleleri, köylü ve işçi temsilcilerinin bulunduğu yeni bir parlamento seçerek, toprak ağaları ve burjuvazinin kararsız elebaşlarıyla bizzat kendileri hesaplaşmalıydılar. Fakat bu gerçekleşmedi.

Olumlu bir nokta, hükümetin anti-emperyalist tavrıydı. Bu da, programının demokratik niteliğinden ileri geliyordu. Ülkenin faşist İtalya'ya kölece boyun eğmesini, Yugoslavların ve Yunanlıların Arnavutluk toprakları üzerindeki şoven emellerini reddetti. Sovyetler Birliği ile diplomatik ilişkiler kurdu, ama gene de dış ilişkilerde İngiliz ve ABD emperyalist baskısına boyun eğdi.

Emperyalistler ve komşu devletlerin gerici hükümetleri Arnavutluk'daki demokratik harekete karşı geniş bir kampanya başlattılar. Onların desteğine güvenen toprak ağaları ve ülkenin diğer gericileri, devrimi bastırmak için hazırlığa giriştiler.

24 Aralık 1924'te Ahmet Zogo'nun yönettiği karşı-devrimci Arnavutluk kuvvetleri, Tiran'a girerek Fan Noli hükümetini devirdiler. Bunlar, esas olarak, Yugoslavya'dan geliyor ve emperyalistlerden, gerici Sırp ve Beyaz Rus kuvvetlerinden doğrudan yardım görüyorlardı. Böylece Zogo rejimi Arnavutluk'ta iktidara gelmiş oldu.

Haziran Devrimi, Ekim Devriminin zaferinden sonra başlayan halkların güçlü devrimci hareketinin ayrılmaz bir parçası ve faal bir unsuruydu. Ama onun zaferi, Av-

rupa'da gerici ve faşist güçlerin saldırıya geçtiği, devrimci hareketin ise geri çekilmeye başladığı bir döneme rastladı. İşte tam bu sırada Arnavutluk, Balkanlarda bir devrim yatağı haline geldi. Haziran Devriminin önemi, ülkenin sınırlarını aştı. Avrupa'daki komünist ve demokrat çevreler ona özel bir ilgi gösterdiler; çünkü onun devrimci, anti-feodal ve anti-emperyalist niteliğini doğru değerlendiriyorlardı. Georgi Dimitrof bu devrimin bastırılmasını, Balkanlarda devrimci hareketin üslerinden birinin kaybedilmesi ve Balkan gerici cephesinin genişlemesi olarak yorumladı.

2. KOMÜNİST HAREKETİN DOĞUŞU

1925 Ocağında Zogo kligi, Arnavutluk'ta cumhuriyet ilan etti. Ahmet Zogo cumhurbaşkanı oldu. 1928 Eylülünde ise cumhuriyet krallığa dönüştürüldü ve Zogo kendini Arnavutların kralı ilan etti.

Zogo Rejimi Altında

Ülkenin Kötü İktisadî ve Sosyal Durumu

Zogo rejimi başından sonuna kadar, toprak ağalarının ve gerici burjuvazinin amansız bir anti-demokratik diktatörlüğü olarak kaldı.

Zogo rejiminin iç desteği ülkenin gerici güçlerinden geliyordu: Toprak ağaları, büyük ticaret burjuvazisi, köy burjuvazisi ve yaylalardaki aşiret reisleri. 15 yıl süren bu rejimin sosyal temelini işte bu güçler meydana getirdi.

Zogo içte ve dışta halk düşmanı ve gayrimillî bir siyaset izledi. Zogo diktatörlüğü feodal kalıntıları muhafaza etti, toprak ağalarının ve kapitalistlerin sömürsünü pekiştirdi, halk kitlelerini ilğine kadar sömüren bir düzen

kurdu. İktisadî ve sosyal gelişmeyi köstekleyerek ülkeyi geriliğe ve cehalete mahkum etti.

Zogo, bütün demokratik kurumları ve hürriyetleri yok etti. Siyasi parti ve örgüt kurmayı yasakladı; düşünce ve örgütlenme özgürlüğü yolundaki bütün girişimleri bastırdı. Hakimiyetini terör yöntemleriyle sürdürdü ve anti-komünizm bayrağı altında bütün ilerici fikirlerle mücadele etti.

Rejimin baskı mekanizması tepeden tırnağa çürümüş-tü. Bu mekanizma, özellikle paralı askerlere, jandarmaya ve polise dayanıyordu. Ordu tamamen halk düşmanı nitelikteydi ve tek varlık nedeni burjuva-toprak ağası siyasi rejimini emekçi kitlelerin ayaklanmasına karşı korumaktı. Bütün silahlı kuvvetler, emperyalizmin ajanı olan yabancılar tarafından eğitiliyor ve yönetiliyordu.

İktidarını güvenlikte hissetmeyen Zogo kliği, emperyalist devletlerden yardım istedi. İlk önce, Arnavutluk topraklarının bir kısmını yardımlarına karşılık Yugoslavya'ya armağan etti. Daha sonra, genellikle Balkanlarla, özellikle de Arnavutluk'un yeraltı zenginliklerinin sömürülmesiyle yakından ilgilenen iki büyük emperyalist devletle, İtalya ve İngiltere ile ilişki kurdu.

Zogo, yabancı kapitalist devletlere karşı «açık kapı» siyaseti izledi. Bu siyaset, Arnavutluğu tamamen nüfuzu altına almak için her yola başvuran faşist İtalya ile gitgide daha sıkı iktisadi ve siyasi bağlar kurulmasına yol açtı. Bu anlaşmalar faşist sömürgeciliğin işini kolaylaştırdı. İtalyan sermaye grupları ülkemizi iktisadi ve siyasi boyunduruk altına sokmakta güçlü birer araç olarak «Arnavutluk Milli Bankası»nı ve «SVEA»yı (Arnavutluk İktisadi Kalkınma Derneği) kurdular. Bunlar en önemli madenleri, kamu işletmelerinin çoğunluğunu, gümrükleri, ülkenin dış ticaretinin hemen hemen tamamını ele geçirdiler. İtalyan sermayesi hafif sanayiye de sızdı. 1938'de İtalya'

nın Arnavutluk'taki sermaye yatırımları 280.000.000 altın frankı buldu. Buna karşılık, devletin yıllık bütçesi 28.000.000 altın franktan biraz fazlaydı. Roma hükümetinin Zogo kliğine yüksek faizle verdiği borçlar da bir diğer soygun yoluydu. Bunlar her şeyden önce Zogo ve maiyetinin zenginleşmesine yardım ediyordu. Böylece İtalyan sermayesi, Arnavutluk milli ekonomisinin gerçek hakimi oldu. Ülkeyi, sanayi mallarını sattığı bir pazar ve bir hammadde kaynağı haline getirdi.

İtalyan sermayesinin ülkeye girmesini kolaylaştıran iktisadi anlaşmaların yanı sıra, siyasi paktlar da vardı. 1926 ve 1927 Tiran anlaşmaları, İtalya'ya, herhangi bir dış ya da iç saldırıya karşı Zogo rejimini silah gücüyle korumak hakkını veriyordu. Bu paktlar Zogo kliğini faşist İtalya'nın dümen suyuna soktu. Arnavutluk böylece İtalyan emperyalizminin bir yarı-sömürgesi haline getirildi.

Arnavutluğa yabancı sermayenin girişi, ülke ekonomisine tek yanlı bir nitelik kazandırdı. İtalyan sömürgeci siyaseti, feodalizmin güçlü kalıntıları ve milli bir ekonomik siyaset güdülmemesi yüzünden, ülke sanayiden hemen hemen yoksun kaldı. 1938'de Arnavutluk'ta 300 kadar küçük fabrika ve atelye vardı. Bunlar genellikle un, zeytin yağı, tütün gibi tarım ürünleri işliyordu. Bunların yarısına yakını 10'dan az işçi çalıştırıyordu. Bütün bu fabrikalarda, atelyelerde ve madenlerde hepsi hepsi 7500 kadar işçi çalışıyordu. İşçi sınıfının sayısı aşağı yukarı 15.000'e çıkmıştı, ancak dağınıktılar ve ilkel üretim biçimlerine bağlıydılar. Bu sayının çoğunluğunun el sanatlarında ve ticaretle çalışan çıraklar meydana getiriyordu. Kitle halinde işsizlik ve herhangi bir iş yarasının olmayışı yüzünden sırtlarını devlet cihazına dayayan kapitalist işletmeler ve patronlar, işçileri amansızca sömürüyorlardı. Arnavut ve yabancı işçi çalıştıran işletmelerde Arnavutlara

insafsız bir ayırım uygulanıyordu. Aynı iş için Arnavut işçiye, İtalyan işçiden çok daha düşük ücret veriliyordu.

Tarımda kapitalist ilişkiler daha da gelişti. Büyük çiftliklerin bölünmesi ve küçük toprak sahiplerinin sürekli iflas etmesi sonucu zengin köylüler gitgide güçlendiler. Ne var ki, bunlar ileri bir tarım burjuvazisi haline gelmeyi başaramadılar. Kapitalist ilişkiler, özellikle devlet çiftliklerinde ve yabancı İtalyan kapitalist şirketlerin, köylü ailelerinin topraklarını gasbederek kurdukları çiftliklerde yaygınlaştı. Bu çiftliklerde binlerce gündelikçi işçi çalıştırılıyordu.

Zogo rejimi boyunca Arnavutluk, Avrupa'nın en geri tarım ülkesi olarak kaldı. 1938 yılında, üretimdeki nüfusun % 87'si tarımda, sadece % 13'ü sanayi ve ekonominin diğer dallarında çalışıyordu. Sanayi ve el sanatları üretimi, toplam üretimin % 9.8'ini, sanayi gelirleri ise tüm milli gelirin ancak % 4.5'ini teşkil ediyordu. Esas olarak ticaret alanında görülen kapitalist ekonomi biçimi, Arnavutluk milli ekonomisinin hakim biçimi haline gelemedi. Vergiler ağırdı ve geniş halk kitlelerini yıkıma sürükliyordu. Bütün ülkede yoksulluk ve sefalet hüküm sürüyordu.

İktisadi gerilik beraberinde belirgin bir kültürel gerilik de getiriyordu. Nüfusun % 80'inden fazlası okuma yazma bilmiyordu. Okul sayısı sınırlıydı; yüksek öğrenim, kültür ve bilim kurumları ise hiç yoktu. Kamu sağlığı ile hiç ilgilenilmiyordu. Salgın halindeki ağır hastalıklar halkı sürekli kırıp geçiriyordu.

Korça Komünist Grubunun Kurulması

Zogo rejiminin halk düşmanı ve gayrimilli siyaseti, halk kitleleri arasında genel bir hoşnutsuzluk yarattı. An-

ti-emperyalist demokratik görevlerin yerine getirilmesi için mücadele yeniden gündeme girdi. Ülkenin her yanına yayılan Zogo'cu terör yüzünden, demokratik hareketin tekrar yükselmesinin şartları çok zorlaşmıştı. Buna rağmen Zogo'ya karşı muhalefet devam etti. Zogo aleyhtarı demokratik güçler, mücadelelerini değişik biçimlerde sürdürdüler.

Demokratik güçlerin direnişi artık özellikle köylülerin ve işçilerin devrimci eylemlerinde ifadesini buluyordu. Birçok bölgede köylüler, kendilerini topraklarından atmak ya da topraklarını gasbetmek isteyen toprak ağalarının zulmüne ve ağır vergilere karşı başkaldırdılar. Bazı durumlarda bu çatışma, Zogo'nun jandarmalarıyla kanlı çarpışmalara kadar vardı.

İflas eden köylülerin ve zanaatkârların da katılmasıyla sayıca artan işçi sınıfı gitgide daha önemli bir rol oynamaya başladı. İşçilerin çoğu, yabancı (İtalyan) sermayesiyle kurulan kamu işletmelerinde çalışıyordu. Müteşebbisler tarafından insafsızca sömürülen bu işçiler, daha 1925'te haksızlıklara karşı seslerini yükseltmeye başladılar. Ücretlerinin ödenmesinin aylarca geciktirilmesini protesto ederek defalarca greve gittiler. 1927 yılında daha yüksek ücret talebiyle greve giden imtiyazlı İngiliz Petrol Şirketi işçileri ile Selanike madencileri bu mücadeleye katıldı. Çoğu zaman Zogo'nun jandarması bu hareketlere müdahale ediyor ve işçileri, haklarını elde etmeden işbaşı yapmaya zorluyordu.

Bu dönemde bazı işçi örgütleri de kuruldu. Örneğin Cirokastra'daki «İşçi Birliği» (1925), Tiran'daki Terziler İlerleme Derneği (Perparimi) (1927), Korça'daki «Terziler Birliği» (1927). Bunlar, amaçları işçiler arasındaki dayanışmayı geliştirmek, karşılıklı yardımlaşmayı örgütlemek, hâlâ yaşayan tüccar loncalarının gücünü sınırlamak, çıkarlar ile işveren arasındaki uyuşmazlıkları çözümlemek

vb. olan ırac dernekleriydi. Korça «Terziler Birliği», zanaat ustalarını da üyeliğe alıyor ve onların çıkarlarını ıraclarınkiyle uzlaştırma eğilimi gösteriyordu. Bu derneklerin işçi hareketinin örgütlenmesinde önemli bir rolü olamazdı ve nitekim olmadı.

Zogo rejimi kitlelerin feci sefaletini biraz olsun düzeltmek isteyen her hareketi şiddet yoluyla bastırmak için ordu ve polis cihazını seferber ediyordu. Bu yüzden, köylülerin ve şehir işçilerinin mücadelesi daha başından Zogoaleyhtarı bir nitelik kazandı. Ancak bu mücadele devrimci bir önderlikten yoksun olduğu için örgütsüz d ve dağınık bir şekilde gelişti.

Demokratik güçlerin hareketi, işçi hareketinin canlanması ve halkın rejime karşı genel hoşnutsuzluğu, en sonunda örgütlü bir komünist hareket için gerekli ortamı yarattı. işçiler, zanaatkârlar ve aydınlar arasında yayılan Marksist yayınlar bu yönde önemli bir rol oynadı. Bu yayınlar, yurt dışında okuyan ya da çalışan, komünist fikirleri benimseyen ve bu fikirleri yaymak için alpa gösteren Arnavutlar tarafından getiriliyordu.

1928 yılında, işçiler ve zanaatkârlar arasındaki ileri unsurlar ilk komünist hücreyi Korça'da kurdular. Bu hücrenin yeleri teorik ve siyasi bakımdan çok iyi yetişmiş değillerdı, ama onlar komünist hareketin örgütlenmesi gereğinin, işçi hareketinin ve halk kitlelerinin toprak ağasıburjuva rejimine karşı mücadelesinin başarıyla gelişmesi için vazgeçilmez bir şart olduğunu kavramışlardı.

Kısa bir süre sonra Korça'da başka hücreler de ortaya ıktı. Bu, çalışmanın yeniden örgütlenmesini gerektirdi. Bu amaçla, 1929 Haziranında, komünist hücrelerin temsilcileri bir toplantıya çağırıldı. Bu toplantıda, zanaatkâr Mişal Lako başkanlığında bir yürütme komitesi kurul-

du. Toplantıda yeni hücreler kurmak için çalışılması da kararlaştırıldı. Hücreler, eğitim grupları vasıtasıyla komünist fikirleri yayacaklardı. Legal işçi dernekleri kanalıyla, kitlelerle ve işçi hareketiyle bağ-kurulması da kararlaştırıldı. Bu amacı gerçekleştirmek üzere iktisadi ve siyasi haklar talep edecek devrimci işçi dernekleri kurma görevi de tesbit edildi.

1929 Haziran toplantısıyla birlikte, Korça Komünist Grubu kurulmuş ve örgütlü komünist hareket başlamış oldu. Bir komitenin yönetimindeki Korça komünist hareketi hızla gelişti. Kısa zamanda, toplam 40 üyeye sahip 8 hücre faaliyete geçti. Bunların her biri 3-4 eğitim grubunu yönetiyordu.

Korça Komünist Grubu, Arnavutluk işçi sınıfının ilk devrimci siyasi örgütüydü. Ama ancak ilk adımları atabilirdi. Grup henüz zayıf ve tecrübesizdi; pek iyi örgütlenmemişti. Hücre üyelerinin ve sempatanların inceledikleri komünizmle ilgili yayınların hepsi Marksist değildi. Bunlar arasında, okuyucularını ideolojik bir karışıklığa sürükleyen Troçkist ve anarşist yayınlar da vardı. Bunların en yaygınları ise, Troçkist Yunan aydınlarının örgütü tarafından çıkarılan Arkio-Marksist¹ yayınlardı. Korça Komünist Grubunda yer alan bazı unsurlar Arkio-Marksist görüşleri benimsemişti. Bunlardan biri olan Niko Çoçi, Yürütme Komitesi üyesiydi. Bunlar lâfta Marksist olduklarını söylüyorlar, ama aslında Marksizmin temel tezlerini tahrif ediyor ve bu tezlerin uygulanmasını önlemek için ellerinden geleni yapıyorlardı.

Korça Komünist Grubunun kuruluşu, yıkıcı iktisadi sonuçları Arnavutluk'ta da görülen dünya kapitalist ikti-

(1) Arkio-Marksistler, Yunanistan'da faaliyet gösteren Marksizm aleyhtarı bir örgütün üyeleriydi. İsimlerini, yayın organları olan «Archio Marxismou»dan (Marksizm Arşivleri) alıyorlardı.

sadi buhranının başlangıcıyla aynı döneme rastladı. Toprak ağaları ve kapitalistler buhranın bütün yükünü köylülerin ve işçilerin omuzlarına yüklemeye çalıştılar. Tarım ürünleri fiyatlarının düşmesi köylülerin sefaletini arttırdı. Bu durum birçok köylüyü topraklarını terketmek ve geçimlerini şehirlerde aramak zorunda bıraktı. Malları için pazar bulamayan çok sayıda zanaatkâr ve küçük tüccar iflas etti. Aynı zamanda birçok fabrika ve atelye üretimi kısıtı ya da tamamen durdurdu. Bütün bunlar, işsizlerin sayısında muazzam bir artışa ve ücretlerin düşmesine yol açtı. Bu yüzden, haklarını savunan işçilerin grev hareketi yaygınlaştı. 1929 yılında Libragd inşaat işçileri, Şengyin taşocağı işçileri, Kruya-Burrel kara yolundaki yol işçileri ve diğerleri greve gitti. 1930 yılında Tiran inşaat işçileri kapitalist müteşebbislerle çatıştı. Aynı yılın yazında İşkodra'daki Vau Deyes şantiyesindeki işçiler, Puka'daki bakır madencileri, Kavaya'daki bir sulama kanalının işçileri, Rubik yakınlarında bir köprüde ve Tepelena yakınlarındaki Şinanay Köprüsünde çalışan inşaat işçileri ve balıkçı gemileriyle kıyı ticaretinde çalışan gemilerin mürettebatı greve gitti.

Genel iktisadi durumun kötüye gitmesi ve halkın yoksul tabakalarının kıtlıkla karşı karşıya kalması, rejime karşı duyulan hoşnutsuzluğu iyice arttırdı.

İşçi hareketinin gelişmesi Korça Komünist Grubunun faaliyetini genişletmesi ve kitlelerle bağ kurması için elverişli bir durum yaratmıştı. Fakat Korça Komünist Grubu belirgin ideolojik ve örgütsel zaafı yüzünden bu hareketten kopuk kaldı. Bu grubun faaliyetindeki önemli değişiklik, önde gelen komünist militan Ali Kelmendi sayesinde gerçekleştirildi.

Arnavutluk Komünist Hareketi ve Komintern

Arnavutluk komünist hareketini örgütlemek için ülke dışında da çaba gösterildi. Komünist Üçüncü Enternasyonal (Komintern) Haziran devriminin bastırılmasından ve Zogo diktatörlüğünün kurulmasından sonra yurt dışına göç etmek zorunda kalmış olan Arnavut devrimci demokratlarını örgütlemek için Balkan Komünist Federasyonu aracılığıyla değerli yardımlarda bulundu.

1924 olaylarından çıkardıkları dersler Arnavut devrimci demokratlarının, iki uzlaşmaz gücün, yani emperyalizmin ve sosyalizmin faaliyette bulunduğu uluslararası alanda, genel siyasi yönelimlerini doğru tesbit etmelerini sağladı. «Ezilen halkların doğal koruyucusu» adını verdikleri Sovyetler Birliği'ne ve dünya komünist hareketine yöneldiler. 1925 Martında Avusturya başkenti Viyana'da «Komüteti Nacional Revolucionan» (KONARE) (Devrimci Milli Komite) adıyla bilinen demokratik örgütü kurdular. Bu arada, «Başkimi» derneğinin eski üyeleri olan bir grup genç devrimci Sovyetler Birliği'ne gitti. Komünist fikirleri benimseyen bazıları da Marksist-Leninist eğitim görmek için Komintern'in kurslarına ve okullarına yazıldılar. 1928 Ağustosunda Sovyetler Birliği'nde, merkezi Moskova'da bulunan Arnavutluk Komünist Grubunu kurdular. Aynı yıl toplanan sekizinci Balkan Komünist Konferansı, Arnavutluk komünistlerine sonunda Arnavutluk Komünist Partisini kurabilmeleri için, Arnavutluk'ta komünist gruplar kurmak üzere dikkatli ve uzun bir hazırlık çalışması yapmaları, «işçiler ve köylüler arasındaki en ileri unsurları örgütlemeleri ve birleştirmeleri» talimatını verdi.¹

(¹) Georgi Dimitrov'un Komintern Yürütme Komitesine Mektubu, 12 Eylül 1929. Merkezi Parti Arşivleri.

Sovyetler Birliği'ndeki Arnavutluk Komünist Grubu, tüzüğünü hazırladı ve bu tüzük Komintern tarafından onaylandı. Tüzüğe göre grubun başlıca görevi, Komintern'in Arnavutluk kolu olarak Arnavutluk Komünist Partisinin kurulması için çalışmaktı.

Bu grup, «Milli Kurtuluş Komitesi» (KONARE'nin 1927 Nisanından sonraki yeni adı) içinde derhal kendi komünist teşkilatını kurdu. Bu teşkilat, «Milli Kurtuluş Komitesi»nin ve onun organı «Lirya Kombetare»nin (Milli Hürriyet) devrimci ruhunu canlı tutmak için çaba gösterdi.

Tüzüğe göre Sovyetler Birliği'ndeki Arnavutluk Komünist Grubunun başlıca görevi, Arnavutluk'ta somut devrimci çalışmayı geliştirmek ve oradaki komünist harekete yardımcı olmaktır. 1930'da bu amaçla yurda dönen komünistler arasında en önde geleni Ali Kelmendi idi.

Yurda dönünce, Ali Kelmendi çalışmaya koyuldu ve Arnavutluk'ta yeni yeraltı komünist grupları kurdu. Tiran'da bir komünist hücre ile Terziler İlerleme Derneği (Perparimi) içindeki komünist grubu örgütledi. Vlora, Kruya ve Elbasan'da da onun inisiyatifi ile komünist hücreler kuruldu. Genellikle bu hücreler küçük ve istikrarsızdı. Üyeleri esas olarak küçük burjuva kökenli unsurlardan, sağlam bir ideolojik ve siyasi eğitimden yoksun öğretmenler, memurlar, ordu mensupları ve zanaatkârlardan meydana geliyordu.

Ali Kelmendi, faaliyeti yetersiz olan Korça Komünist Grubuyla da bağlar kurdu. Grup kendi kabuğuna çekilmişti ve saflarındaki Marksizm düşmanı unsurlar onu içerdense kemirmeye ve faaliyetini felce uğratmaya başlamıştı.

Ali Kelmendi, Korça Komünist Grubunun kendini bu durumdan kurtarmasına yardım etti. Onlara illegal çalışmayla legal çalışmayı birleştirmelerini, işçilerin ve zanaatkârların legal derneklerine faal bir şekilde katılarak onları devrimci örgütlere dönüştürmelerini, faaliyetlerini şehir-

lere ve özellikle çalışma merkezlerine yaymalarını, komünistlerin ideolojik düzeyini yükseltmekte yararlı olacak Marksist yayınları çevirmelerini öğütledi. Zogo'cu yöneticiler tarafından şehirlere sürülmesine rağmen Ali Kelmen-di komünist örgütlerle bağlarını korumaya ve onlara her türlü yardımı yapmaya çalıştı. 1932 yılında Korça'ya sürülmesi, ona oradaki komünist grubuyla doğrudan işbirliği yapma imkanını sağladı. 1932 Temmuzunda toplanan yürütme komitesinin genişletilmiş toplantısında Ali Kelmen-di'nin yaptığı konuşma, grubun bakış açısını berraklaştırdı. Korça Komünist Grubu daha sağlam bir siyasi ve örgütsel platform kabul etti ve sonuç olarak faaliyeti de yeni bir gelişme dönemine girdi.

Komünistlerin Önderliğindeki İlk İşçi Örgütleri

Komünistler kitleler içinde çok daha verimli bir çalışmaya giriştiler. İktisadi buhranın devamı bu tür çalışma için elverişli şartlar yarattı. İşçi grevleri birbirini izledi. İnşaat işçileri bu hareketin başını çekmeye devam ediyordu. Dolayısıyla, Korça Komünist Grubunun dikkatini öncelikle işçilerin bu kesimine yöneltmesi doğaldı. Korça Komünist Grubu 1933 Eylülünde Korça'da «Puna» (Emek) derneğinin kurulmasına önyak oldu. İşçilerin yanı sıra, kapitalist müteşebbislerin sömürsü altındaki çeşitli kesimlerden inşaat ustaları da bu derneğe üye oldu. «Puna» derneğine komünist grup önderlik ediyordu. Derneğin başkanı, Korça Komünist Grubu komitesi üyesi Pilo Peristeri idi. Derneğin üye sayısı hızla 500'e çıktı. Üyelerinin işlerinin sürekli olması, örgüte istikrarlı bir temel sağlıyordu. Jandarma baskısını önlemek için «Puna» derneği hükümet tarafından onaylanan tüzüğünde siyasi olmayan bir yardımlaşma derneği olarak gösteriliyordu. Oysa derne-

ğın asıl programı, komünistler tarafından düzenlenen bir yarı-legal toplantıda kabul edilmişti. Bu programa göre «Puna», işçilerin haklarını savunacak ve aynı zamanda Zogo rejimine karşı hürriyet ve demokrasi için savaşıacak devrimci bir örgüttü.

Bu ilk başarı, Korça Komünist Grubundaki komünistlere faaliyetlerini genişletmeleri için şevk verdi. 1934 yılında «Puna» örneği izlenerek, komünistlerin inisiyatifleriyle kunduracı, terzi, motorlu araç sürücüleri vb. sendikaları kuruldu.

Korça Komünist Grubu, ilerici yurtsever duygulara sahip ortaokul ve lise öğrencilerini de etkiledi. Bunların arasındaki en devrimci unsurlar bir komünist hücre bile kurdular.

Ancak, Grubun çalışmaları Korça içinde kalmaya devam etti. Diğer Komünist örgütlerle bağları ya yoktu, ya da çok zayıftı. Korça Komünist Grubu, Ağustos 1934 toplantısında komünist faaliyetlerini ülkenin diğer şehirlerine yayma kararını aldı, ancak bu yolda kayda değer bir gelişme gösteremedi.

Korça Komünist Grubunun devrimci faaliyetlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte saflarındaki ideolojik çatışmalar da keskinleşti. Troçkist unsurları Ali Kelmendi'nin çizgisine ve Grubun daha sağlam unsurlarına karşı şiddetli bir saldırıya geçtiler. Komünistlerin kitleler arasındaki etkisinin yayılmasını önleyebilmek için ellerinden geleni yaptılar. Elebaşları Niko Çoçi, Grubun önderliğini ele geçirmeye ve Gruba Troçkist görüşleri benimsetmeye çalışıyordu. Niko Çoçi, düşmanca faaliyetlerine kılıf uydurabilmek için, Yunan Arkio-Marksistlerinden ödünç aldığı «kadrolar teorisi»nin geniş çapta propagandasını yaptı. Bu «teori»ye göre, komünistler eyleme geçmemeli, kitleler arasına gidip onları örgütlememeli, sadece hücrelerine kapanıp teorik eğitim yapmakla yetinmeliydiler.

Korça Komünist Grubu, Troçkist Niko Çoçi'ye ağır bir darbe indirmediği, faaliyetini başarılı bir şekilde geliştiremezdi. Bu nedenle, Yürütme Komitesinin Genişletilmiş Toplantısı onu Yürütme Komitesinden atmaya karar verdi, ama grup üyeliğinden çıkarmadı. Bu kısmi tedbir ona ve diğer Arkiyo-Marksist unsurlara grup içinde ve işçi örgütlerinin üyeleri arasında bölücü, düşmanca faaliyetlerini yoğunlaştırma imkanını verdi. Niko Çoçi ancak daha sağlam komünistlerin onu teşhir etmek için büyük çaba göstermeleri sayesinde hemen hemen tamamen tecrit edilebildi.

Komünistlerin Zogo Aleyhtarı Demokratik Harekete Katılması

Komünist hareket daha o zamandan Arnavutluğun birçok şehrine yayılmıştı. 1934-35 döneminde Tiran, İşkodra, Fier, Vlora, Elbasan ve Cirokastra'da yeni komünist örgütler kuruldu. Fakat bunlar da işçilerden meydana gelmiyordu. Genellikle birbirinden kopuk olarak çalışan küçük gruplardı. Komünist fikirleri yaymakla beraber, propaganda çalışmaları sınırlı, süreklilikten yoksun ve ülkenin karşı karşıya bulunduğu siyasi ve iktisadi meselelerden kopuktu. Yeni örgütlerin saflarında, özellikle Tiran'da birkaç komünist subay da vardı.

Ali Kelmendi'nin o zaman yazdığı gibi,

«Bir yanda halkın rejime karşı mücadelesinin coşkunu ve uzlaşmaz tabiatı; öte yanda diğer akımlara mensup politikacıların ihanet, kararsızlık ve eylemsizliği»¹

sayesinde Arnavutluk'da komünist hareketin gelişmesi için çok uygun bir zemin vardı.

(1) Ali Kelmendi, Kominterne Rapor, 14 Aralık 1936, Merkezî Parti Arşivleri.

Bu şartlar altında, komünist hareketin sağlamlaştırılması, çeşitli komünist örgütler arasında sağlam bağlar kurmakla ve nüfusun ezici çoğunluğunu teşkil eden ve Zogo'nun halk düşmanı ve gayrimilli siyasetinin acısını en fazla çeken işçilerin, köylülerin, askerlerin ve gençliğin geniş demokratik, Zogo aleyhtarı ve anti-emperyalist hareketini örgütlemekle gerçekleşebilirdi.

Gerçi Milli Kurtuluş Komitesi, anti-feodal ve anti-faşist hareketi örgütleme yükümlülüğünü üstlenerek, yayın ve broşürler aracılığıyla iyi bir propaganda çalışması yapmıştı, ama Arnavutluk'da kök salamamış ve bir siyasi sürgünler örgütü olarak kalmıştı. Zogo'nun baskı rejimi altında yapılacak illegal çalışma büyük fedakarlıklar gerektiriyordu. Örgütün önderleri ise buna hazır değildiler. Öte yandan Arnavutluk'taki komünistler, geniş bir demokratik ve anti-emperyalist hareket yaratmanın acil bir ihtiyaç olduğunu kavrayacak ideolojik olgunluğa genellikle ulaşamamışlardı. Komünistleri, özellikle Tiran örgütlerindeki, 1934-35 döneminde Zogo aleyhtarı harekete faal olarak katılmaya iten şey, sadece yurtseverlikleri ve Zogo rejimine duydukları nefretti.

1934'de Arnavutluk-İtalyan ilişkileri iyice gerginleşti. Arnavutluğu bir an önce yarı-sömürge haline getirmek ve Zogo'nun teslim olmasını sağlamak için baskı yapmak isteyen Roma hükümeti donanmasını Durres'e gönderdi. Zogo'nun İtalyan baskısına boyun eğmesi, Zogo aleyhtarı harekete hız kazandırdı. Daha 1934 Nisanında bir grup emekli subay ve burjuva aydını gizli bir örgüt kurmuştu. Bunların amacı krallığı devirmek, cumhuriyetçi bir rejim kurmak ve İtalya'nın Arnavutluğa müdahalesine son vermektir. Bu örgütün faaliyeti askerî çevreler ve burjuva aydınlarıyla sınırlıydı. Hareketi faşizmin yararına kullanmak amacıyla örgüt saflarına faşist ajanlar da katıldı. Tiran

komünist örgütü ve Zogo'ya karşı mücadeleleriyle tanınan bazı komünist subaylar da bu gizli örgüte girdi.

Korça Komünist Grubu da 1934 Ağustos toplantısında, gizli örgüte katılma meselesini ele aldı. Bu fırsatı Zogo aleyhtarı demokratik hareket yararına değerlendirmeye ve ayaklanma patlak verdiği takdirde, kendi programına sahip bağımsız bir güç olarak ayaklanmaya katılmaya karar verdi. Program şunları öngörüyordu: demokratik halk cumhuriyetinin ilanı, faşist İtalya'yla yapılmış bütün kölelik anlaşmalarının feshedilmesi, tekellerin ve imtiyazların kaldırılması, siyasi mahkumların affedilmesi. Fakat Korça Komünist Grubu, Zogo aleyhtarı hareketi genişletmek ve onu etkilemek için çaba göstermedi. Bekle-gör tavrı takındı. Ancak ayaklanma başarıya ulaşırsa, kitleler arasında daha etkili olduğu Korça şehrinde iktidarı ele alarak programı doğrultusunda faaliyete girişecekti.

Zogo aleyhtarı hareketin safları, 1935 Martında Sovyetler Birliği'nden dönen komünist Rıza Cerova'nın yardımıyla daha da güçlendi. Cerova, Skrapar ve Mallakastra köylülerini harekete kazanmaya çalıştı.

Hareketin varlığını sezen Zogo hükümeti tedbirler almaya başladı. Hareketi yönetenler ayaklanmayı vaktinden önce, 14 Ağustos 1935'te Fier'de başlatmak zorunda kaldılar. Ama hükümet kuvvetleri ayaklanmayı kısa zamanda bastırdı. Ayaklanmanın vakitsiz başlatılması ve örgütsüzlük yüzünden harekât planı ciddi olarak tehlikeye düştü. Rıza Cerova'nın yönettiği kuvvetler amacına ulaşamadı. Cerova, ailesine yazdığı gibi, halkın ancak sömürücü sınıflar yıkıldığı zaman hürriyetine kavuşacağı inancıyla Zogo'nun jandarınlarına karşı dövüşerek öldü.

Fier ayaklanması başarısızlığa uğradı. Bu ayaklanma daha başından başarısızlığa mahkumdu, çünkü sağlam bir devrimci önderlikten ve örgütlenmeden yoksundu ve henüz bir ayaklanmaya hazır olmayan şehirli ve köylü halk

kitlelerinden kopuktu. Zogo aleyhtarı burjuva muhalefet, geniş bir halk hareketini yönetme ve örgütlemeye tamamen yeteneksiz olduğunu gösterdi. Üstelik hareketin saf- larında gerici faşist unsurlar cirit atıyordu. Bunlar hareke- ti, faşist İtalya'nın Arnavutluk hakkında beslediği emelleri gerçekleştirmek için bir araç olarak kullanmaya çalışıyor- lardı. Harekete katılan komünistler mücadeleyi sonuna ka- dar götürmekte kararlı oldukları halde, hareketin önderli- ğini ele geçirmeyi, bunun için etraflı hazırlıklar yapmayı ve ortaya açık seçik bir siyasi program koymayı başara- madılar. Bütün bunların sonucunda ayaklanma bir hükü- met darbesinden öteye gidemedi. Ama gene de bu ayak- lanma, zalim toprak ağası-burjuva rejimine karşı du- yulan öfke ve hoşnutsuzluğun bir ifadesiydi. Siyasi bir öneme sahipti ve yankısı ülke sınırlarını aştı. Yurt için- deki ve yurt dışındaki demokratik kamuoyu, Zogo'nun ayaklanmayı bastırdıktan sonra giriştiği zorbaca misille- melere karşı çıktı. Öte yandan, Ali Kelmendi'nin yazdığı gibi, ayaklanma Arnavutluk Komünistleri için «tayin edi- ci bir sınav ve mihenk taşı» oldu. «Onlar bu sınavdan alın- larının aklıyla çıktılar ve diğer ülkelerdeki komünist kar- deşlerine layık olduklarını ispatladılar.»¹

3. 1935-1939 DÖNEMİNDE KOMÜNİST HAREKETİN GELİŞMESİ ve FAŞİZM TEHLİKESİNE KARŞI MÜCADELE

1930'dan 1940'a kadar geçen dönem, Sovyetler Bir- liği'nin ve kapitalist dünyanın iktisadi ve siyasi hayatında önemli değişikliklere tanık oldu. Sovyetler Birliği için bu, sosyalist toplumun inşası için mücadele dönemi idi. Ba-

(¹) Aynı yerde.

şında J.V. Stalin'in bulunduğu Komünist Partisinin rehberliğinde Sovyet halkı ülkesini ileri kollektif tarıma sahip, büyük bir sanayi ülkesine dönüştürdü. Sovyetler Birliği'nde sosyalist düzenin zaferi dünya çapında tarihi bir önem taşıyordu.

Öte yandan 1929-1933 döneminde kapitalist dünyayı temelinden sarsan derin iktisadî buhran, onu içinden kermirmekte olan çelişmeleri son derece şiddetlendirdi. Bu çıkmazdan kurtulabilmek için birçok ülkenin emperyalist burjuvazisi, mâli sermayenin en gerici, en azgın ve en şoven diktatörlüğü olan faşizmin yayılmasını ve faşist rejimlerin kurulmasını destekledi. 1933'te Nazilerin iktidara gelişi Almanyayı tehlikeli bir savaş yatağı haline getirdi. Faşistler işçi hareketine, komünist ve demokratik hareketlere azgınca saldırdılar ve saldırgan savaşlar için hummalı hazırlıklara giriştiler. Militarist Japonya'nın 1931'de Çin'e ve faşist İtalyanın da 1935'te Habeşistan'a saldırmasıyla ikinci bir dünya savaşı tehlikesi daha da arttı.

Dünya faşist tehlikenin ve ikinci bir dünya savaşı tehlikesinin tehdidi altındaydı. İngiltere, Fransa ve Amerika gibi sözümona «demokratik» batılı büyük devletler, bu tehlikeyi önlemek için hiçbir etkin tedbir almadılar. Tam tersine, faşist ülkelerin askerîleşmesine yardımcı oldular ve Sovyetler Birliği'ne yöneleceğini hesap ederek faşist saldırıyı malum «ademi müdahale» siyasetleriyle teşvik ettiler.

Yalnızca Sovyet hükümeti ve çeşitli ülkelerin komünist partileri, saldırganları dizginlemek için bütün güçleriyle mücadele ettiler.

Komünist Enternasyonalin

7. Kongresi

Faşizm tehlikesinin yarattığı yeni durum, dünya ko-

münist partileri için yeni görevler getirdi. 1935 Temmuzunda Moskova'da toplanan Komünist Enternasyonalin 7. Kongresi, sermayenin ve faşizmin saldırısına karşı savaşı yoğunlaştırma gereğini önemle belirtti. Buna bağlı olarak Kongre şu görevi tesbit etti: İşçilerin eylem birliğini sağlayarak ve bu temel üzerinde geniş bir anti-faşist halk cephesi kurarak işçi sınıfınının faşizme karşı birleşik cephesini kurmaya çalışmak. Bu görevlerini yerine getirebilmek ve geniş işçi kitlelerine nüfuz edebilmek için, komünist partilerinin, sekte geleneklerin varlığını sürdürmesi gibi bazı zaafaların üstesinden gelmeleri, çoğu kez soyut kalan ajitasyon ve propaganda yöntemlerini değiştirmeleri ve ajitasyon ve propagandayı kitlelerin acil ihtiyaç ve menfaatleriyle bağdaştırarak mümkün olduğu kadar somutlaştırmaları gerekiyordu. Kongre bütün halkları emperyalist boyunduruğa karşı bağımsızlık uğruna savaşıyor ülkelere yardım etmek için güçlerini seferber etmeye çağırıyordu.

Konsintern'in 7. Kongre kararları, uluslararası komünist ve işçi hareketinin daha da gelişmesinde yeni bir aşamayı belirler. Bu kararların her ülkenin özel şartlarına yararı bir biçimde uygulanması, komünistlerin geniş halk kitlelerinin önderliğini kazanmalarına, demokratik ve anti-emperyalist işçi hareketine rehberlik eden başlıca güç haline gelmelerine yol açtı.

Kongre kararları, halkın dikkatini faşizm tehlikesine çekti ve faşizmin iktidara gelmesini önlemek için izlemeleri gereken yolu gösterdi. Bu kararlar bütün ülkeler için, özellikle de faşizmin doğrudan tehdidi altında bulunan Arnavutluk gibi ülkeler için büyük önem taşıyordu.

Komünistler Gelişen Devrimci Harekete Önderlik Ediyor

Faşist İtalya'nın Arnavutluk üzerindeki baskısı ve Zo-

go'nun uşaklık siyaseti, 1936 Martında Arnavutluğun faşist İtalya'ya daha da bağımlı kılınmasında büyük bir adım teşkil eden İtalyan-Arnavutluk anlaşmalarıyla sonuçlandı.

Bu şartlar altında Arnavutluk'ta halkı ezen kapitalist sömürüye ve Zogo rejimine karşı mücadelenin yanı sıra, faşist kölecilere karşı mücadelenin önemi de gitgide artıyordu. İtalyan tekelci sermayesiyle iktisadi çelişmeleri olduğu halde, Arnavutluk burjuvazisi Zogo rejimine sıkı sıkıya bağlıydı ve ülkenin hürriyet ve bağımsızlığının korunması mücadelesine önderlik edemezdi. Hatta Zogo rejimine ve İtalyan boyunduruğuna karşı mücadeleye devam eden burjuva demokratik güçler bile, Fier ayaklanmasının başarısızlığa uğramasından sonra, kararsızlıkları ve örgütsüzlükleri yüzünden Zogo aleyhtarı anti-faşist harekete artık önderlik edemeyecek duruma geldiler.

Artık komünistler demokratik hakları elde etmek ve ülkenin hürriyet ve bağımsızlığını koruma mücadelesinde halk kitlelerine önderlik edebilecek biricik devrimci güç haline gelmişlerdi.

Fier ayaklanması, Zogo rejimini sarsmış ve izlediği siyaseti gözden düşürmüştü. Ali Kelmendi'nin dediği gibi, Kral «zaman kazanmak, yediği darbeden sonra toparlanmak ve halka karşı ikinci bir saldırı hazırlayabilmek için demagojik bir manevraya başvurmak» zorunda kaldı. 1935 Ekiminde bol keseden reform vaadeden yeni bir «liberal» hükümet kurdu.

Yeni hükümetin siyaseti Zogo rejimini sağlamlaştırmak amacını taşıyordu; bununla birlikte komünistler ilan edilen sınırlı hürriyetleri, işçi sınıfını örgütleme çalışmalarını genişletmek ve geniş halk kitleleri arasındaki etkilerini yaygınlaştırmak için kullandılar.

Hareket 1935 sonbaharında ülkenin en önemli çalışma merkezi olan ve imtiyazlı AİPA Şirketi (Arnavutluk'taki İtalyan Petrol Şirketi) tarafından yönetilen Kuçova'da

(şimdi Stalin şehri) başladı. Burada 1600 kadar Arnavut işçi petrol çıkarmada ve bu alandaki yan hizmetlerde çalışıyordu. Daha 1934 yılında petrol işçilerinin sendikasını örgütlemek için komünistlerin inisiyatifiyle gizli bir çekirdek oluşturulmuştu. Bu çekirdek 1935 Ekiminde «Puna» Derneğini kurdu. Bu derneğin başlangıçta 700 kadar üyesi vardı, ama bir yıl sonra bu sayı 1500'ü aştı. Dernek Kasım'da hükümet tarafından tanındı. Hükümetin herhangi bir engellemesini önlemek için derneğin Tüzüğünde «Puna»nın «üyelerinin onur ve çıkarlarını korumak, onlara maddi ve manevi yardım sağlamak» için kurulduğu belirtiliyordu, ama dernek daha kurulur kurulmaz Zogo aleyhtarı ve anti-faşist bir devrimci işçi örgütü haline geldi.

Kuçova «Puna» Derneği daha resmen tanınmadan, hükümete ve parlamentoya bir dilekçe verdi. Bu dilekçede 8 saatlik işgünü, konut, yiyecek ve sağlık şartlarının düzeltilmesi, sosyal güvenlik tedbirleri gibi taleplerde bulundu. İşçiler, yabancı patronların kendilerini faşist selamı vermeye zorlamamasını da istediler. Kuçova'ya gönderilen hükümet temsilcisi işçilerin taleplerini reddettiği zaman, işçiler kısa bir grev ve bir gösteri yaparak onu protesto ettiler. Hükümet desteğiyle AIPA, derneğin önderlerini ve diğer faal unsurlarını işten çıkardı. AIPA, Arnavutları açıkça küçük düşürme amacı taşıyan bir misillemede bulunarak 28 Kasım 1935 Bağımsızlık Gününü işgünü olarak saydı. O gün «Puna» Derneği esas olarak İtalyan faşistlerini hedef alan güçlü bir gösteri düzenledi.

Komünistlerin inisiyatifiyle kurulan ve onlar tarafından yönetilen örgütlerin safları 1935 Aralığında «Korça Özel İşyerlerinde Çalışanlar Birliği»nin kurulmasıyla genişledi. Bu birliğin üyeleri ticarethane, fırın, lokanta, banka vb. gibi yerlerde çalışan işçi ve memurlardı. Resmen tanınmadığı için birlik, çalışmasına yarı-legal olarak başladı.

Komünistler, 1936'da yeni bir gelişme aşamasına gi-

ren işçilerin ve halkın Zogo aleyhtarı hareketinin başına geçtiler.

O yılın Ocağında Kuçova «Puna» Derneği taleplerini elde etmek için greve gitmeye karar verdi. İlk greve gidenler, Vlora'da «Uyet e Ftohte»ye (Soğuk Pınar) petrol boru hattı döşeyen 400 işçiydi. Bu grevi Kuçova elektrik santrali işçilerinin grevi izledi. Hareket 11 Şubatta bir genel greve dönüştü. Grevi bastırmak için hükümet bizzat İçişleri Bakanının komutasında büyük bir jandarma kuvveti gönderdi. En ileri işçilerden altmış tutuklandı, 300 işçi de çeşitli yerlere sürgün edildi. Jandarma müdahalesi sonucunda, genel grev üç gün sonra bastırıldı. «Puna» Derneği fiilen ortadan kalktı.

Bu genel grev başarısızlığa uğramasına rağmen büyük bir önem taşıyordu. İşçiler için devrimci bir okul oldu. Ayrıca hükümeti, patronlardan şeklen de olsa daha iyi iş şartları sağlamalarını istemek zorunda bıraktı.

Bunun yanı sıra ülkenin diğer kesimlerinde kıtlığa ve Zogo rejimine karşı güçlü bir protesto hareketi yayılıyordu. Kıtık 1935 sonbaharında son haddine varmıştı. Binlerce insan açlık tehdidiyle karşı karşıyaydı. İşsizler ordusu çığ gibi büyümüştü. Başta şehir ve köylerdeki yoksul kitleler olmak üzere her kesimden halkın öfke ve hoşnutsuzluğu, en çok, rejimin yüksek görevlileriyle işbirliği halindeki tahıl spekülâtörlerine yönelmişti. Sanayi üretiminin rekabeti karşısında iflasa sürüklenen zanaatkârlar bu harekette faal rol oynadılar. Bunların mücadeleleri, küçük çapta üretimi devam ettirmek ve fabrika üretimine son vermek yolundaki küçük burjuva hayalleriyle besleniyordu. Bu talepler hayalden ibaret olmakla birlikte, zanaatkarların hareketi özünde ülkenin üzerine çöken karanlığa karşı bir hareketti.

Korça Komünist Grubu, ortaya çıkan bu durumdan yararlanarak, halk kitlelerine önderlik etti ve onların müca-

delesine siyasi bir nitelik kazandırdı. «Puna» İnşaat İşçileri Derneğindeki, kunduracı, terzi vb. derneklerindeki komünist gruplar hareketi örgütlemeye, onu kitlelerin daha bütünleşmiş bir hareketi haline getirmeye ve bu hareketi Zogo rejimine yöneltmeye giriştiler. 21 Şubat 1936'da Korça'da tarihe «Ekmek Yürüyüşü» diye geçen kitle gösterisi patlak verdi. Jandarma ile kanlı çarpışmalar oldu. Buna rağmen işçiler ve zanaatkârlar öğleden sonra lise öğrencilerinin de katılımıyla ikinci bir gösteri düzenlediler. Bu sefer jandarmayla çatışmalar daha da amansız bir nitelik kazandı.

Korça'daki ekmek yürüyüşü, komünistlerin örgütlediği ve önderlik ettiği Zogo aleyhtarı ilk kitle eylemiydi. Bastırılmasına rağmen ülkede büyük heyecan yarattı, yöneticilere ve hakim sınıflara korku saldı. Diğer bölgelerdeki halk kitlelerine ise örnek oldu. Cirokastra, Saranda, Leskovik, Bilişt, Pogradec ve Berat'ta da açlığı protesto gösterileri patlak verdi. Kitlelerin Zogo rejimine karşı duydukları hoşnutsuzluk aynı zamanda 1936 Temmuzunda Vlora'da ve aynı yılın ekiminde Elbasan'da meydana gelen halk hareketleriyle de ortaya kondu.

1936 Eylülünde Ali Kelmendi, Zogo hükümeti tarafından ülkeden çıkarıldı. Ali Kelmendi ülkeden ayrılmadan önce Cirokastra'da, Arnavutluğa yeni dönmüş ve faal bir komünist militan olarak kendini göstermiş olan Enver Hoca'yla tanıştı.

Komünistlerin Önderliğindeki Basın

1936 olayları, kitleler arasında komünistlerin etkisinin yayıldığını gösterdi, fakat yurt çapında düşünülürse bu başarılar hâlâ çok sınırlıydı. Komünistler Zogo rejimini, onun halk düşmanı ve gayri milli siyasetini teşhir etmek için siyasi çalışmalarını sadece tek tek kişiler ara-

sında ajitasyon yaparak yürütüyorlardı. Zogo'nun katı sansürü, görüşlerini basın yoluyla açıkça ifade etmelerini ön-lüyordu. Bununla beraber, ilerici demokratik nitelikteki ya-zılarını burjuva yayın organlarında yayınlamayı başardı-lar. 1934 ve 1935'te Milli Kurtuluş Komitesi'nin komünist grubu, Zogo rejiminin bütün çürümüşlüğünü ve gerici yüzünü ortaya seren iki broşür yayınladı. Bunlar arasında, Arnavutluk halk hareketinin yeni bir programı da vardı. Program, Zogo rejimini yıkmak ve Halk Cumhuriyetini kurmak için işçi sınıfı önderliğinde halk kitlelerinin silahlı ayaklanmasını örgütlemeyi öngörüyordu. Fransa'nın Lyon şehrindeki Arnavut Komünist Grubu ise «Populli» («Halk») adlı militan bir Zogo aleyhtarı gazete yayınlamaya baş-lamıştı. Bunun yerini daha sonra «Sazani» aldı. Ancak bu yayınlar Arnavutluk'ta esas olarak dar bir aydın çev-resiyle sınırlı kalıyordu.

Ülke içinde demokratik, anti-feodal ve anti-emperyalist fikirleri daha çok duyurma ihtiyacı, komünistlerin yeni ajitasyon biçimleri kullanmasını gerektirdi. Kültür ve sa-nat derneklerini ustalıkla kullanmaya başladılar. 1929'da İşkodra lisesi öğrencileri tarafından kurulan «Besa Şkip-tare» («Arnavutluğa Sadakab») derneği ve Korça «Puna» derneğinin tiyatro topluluğu yurtsever, demokratik ve an-ti-emperyalist oyunları ile büyük ün kazandılar. Ayrıca, çe-şitli komünist örgütler kendi seslerini ve ülkedeki ilerici unsurların seslerini duyurabilecekleri legal yayın organları çıkarmaya koyuldular. Tiran ve Korça örgütlerindeki ko-münistler, «liberal» hükümetin iktidara gelişiyile ortaya çı-kan durumdan derhal yararlandılar ve ülkede geniş bir etki yaratan bu tür yayın organları çıkardılar.

Bunların arasında en uzun ömürlüsü, 1936 Nisanında yayınlanmaya başlanan «Bota e Re» («Yeni Dünya») oldu. Sansürü atlatabilmek için «Bota e Re» Ezopvâri bir dil

kullanıyordu.* Ama gene de bu dergi komünistlerin elinde, iktidardaki rejimi ve Arnavutluk toplumunun hastalıklarını eleştiren güçlü bir silah haline geldi. Dergi, gerici faşist ideolojiye karşı şiddetli bir mücadele verdi. Halkın temel sosyal ve siyasi meselelerini devrimci demokratik bir ruhla ele alarak Arnavutluk demokratik kamuoyunu bu meseleleri çözmeye çağırdı. «Bota e Re» demokratik gençliğe ve aydınlara halk sevgisi ve ülkenin sömürücü sınıflarına karşı nefreti aştı ve onların gözde yayın organı oldu.

Komünist Örgütlerin Çoğalması İşkodra Komünist Grubu

1935 ve 1936 yıllarının devrimci olayları komünist hareket için önemli bir başarıydı, ama aynı zamanda işçi hareketinin ve Zogo aleyhtarı hareketin örgütlenmesinde bazı zaafı da ortaya koydu. Yerine getirilmesi gereken ilk görevin, komünist hareketi bütün ülkeye yaymak, örgütler arasında daha sağlam ilişkiler kurmak ve faaliyetlerini koordine etmek olduğu açıktı.

Bu amaçla 1936 Aralıkta Korça Komünist Grubu, ülkenin bütün bölgelerinde faaliyetleri geliştirme göreviyle yükümlü yeni bir yürütme komitesi kurdu. Bu komitenin amacı, Arnavutluk komünist hareketine yol gösteren merkez haline gelmekti. Ne var ki, bu amacını gerçekleştirmedi. Korça Komünist Grubunun yeni örgütleri sadece matbaacıların da kendi derneklerini kurmuş oldukları Berat ve Tiran'da kurulabildi. Komitenin ülkenin çeşitli böl-

(*) Ezop, ilk çağda Yunanistan'da yaşamış aydın bir köleydi. Anlatığı kısa masallarda, köle sahipleri sınıfının hoşuna gitmeyecek gerçekleri üstü kapalı ifade ederdi. Bu masallar hâlâ anlatılıyor. (Çev.)

gelerinde yaptığı çalışmalar yüzeysel ve gelişigüzel. Yeni unsurlar iyice tanınmadan saflara alınıyordu. Böylece anti-marksist unsurlar örgüt saflarına sızdılar ve komünist harekete zarar verdiler.

Bu arada, Arnavutluk Komünist hareketinin yeni bir önemli merkezi de İşkodra'da oluşmaktaydı. Burada 1934'te kurulan ilk komünist örgüt, çalışma alanını genişletmişti. Yeni hücreler ve sempatican grupları kuruldu. **İşkodra Komünist Grubu** faaliyet alanını Tiran, Elbasan, Cirokastro, Korça ve diğer yerlere yaydı. 1937'de İşkodra ve Tiran'da bu örgütleri yönetmek için bölge komiteleri kuruldu. Grubun başkanı Zef Mala, yanlış teorik görüşlere sahip ve siyasi berraklıktan hayli yoksun bir aydıydı.

Grubun kitleler arasındaki faaliyeti okul ve zanaat çevreleri ve birkaç işyeriyle sınırlıydı. En önemli başarıları, İşkodra ve Tiran'da Gençlik Örgütünün ve Tiran'da Marangozlar Derneğinin kurulmasıydı.

İşkodra Komünist Grubu, kesin ve berrak bir siyasi çizgiden, kesin bir örgütsel biçimden ve safları arasında sağlam bir disiplin ve gizlilikten yoksundu. Genellikle üç kişiden kurulu hücreler esas olarak kendi teorik çalışmalarıyla uğraşıyorlardı. Bu amaçla kullanılan yayınlar arasında klasik Marksist-Leninst eserlerden bazıları da vardı ve bunlar komünist fikirlerin yayılmasına yardımcı oldular. Ancak, Troçkist ve anarşist yayınlar da, diğer gruplarda olduğu gibi, İşkodra Komünist Grubunun örgütlerinde de elden ele dolaşıyordu.

Gelişmesi boyunca Arnavutluk komünist hareketi, Troçkistlerin çıkardığı ciddi engellerle karşılaştı. 1937 başlarında «Ziyarri» («Ateş») takma adıyla Atina'dan Arnavutluğa gelen Andrea Zisi sözümona «Arnavutluk Komünist Partisi»nin Yunanistan'da kurulduğunu, Komintern tarafından tanındığını ve kendisinin de parti başkanı olduğunu iddia etti. Aslında Andrea Zisi «Ziyarri» adıyla 1936'

da Atina'da kurulan bir Troçkist grubun yöneticisiydi. A. Zisi, Arnavut komünist gruplarını «parti»si ile birleştirmek ve onlara kendi Marksizm düşmanı çizgisini kabul ettirmek görevini üstlenmişti. Korça Komünist Grubu, A. Zisi'nin «parti»sini tanımadı. Bununla beraber, grubun platformunu kabul ettiği takdirde kendisiyle birlikte çalışabileceğini belirtti. Bu arada A. Zisi kendisiyle aynı dili konuştuğunu gördüğü hizipçi Niko Ksoksi ile bağ kurdu. Bu ikisi Korça Komünist Grubuna karşı mücadele etmek için çabalarını birleştirdiler.

Bu arada Tiran'da da Aristid Kendro, komünist harekete karşı düşmanca faaliyetlere girişmişti. Kendro, resmen Korça Komünist Grubunun bir üyesiydi. Ama grup önderlerinin yetersiz denetimi yüzünden, faaliyetini açığa çıkmadan yürütebildi. Tiran'da kendi anti-marksist görüşlerini aşıladığı birçok kişiyi gruba üye kaydetti. Bunlar 1937'de artık tamamen yozlaşmış ve Troçkist bir grup haline gelmişlerdi.

İşte o sıralarda İşkodra Komünist Grubu, Korça Komünist Grubuyla bağ kurmak için ilk çabalarına girişti. 1937'de daha tecrübeli gördükleri Korça Komünistlerine yazdıkları bir mektupla onlardan örgütlenme meselelerinde yardım istediler. Korça Komünist Grubunun yardım konusunda gösterdiği istek N. Çoçi tarafından baltalandı. Kendini Korça Komünist Grubunun temsilcisi diye tanıtan Çoçi, İşkodra Komünist Grubuna «Arnavutluk Komünist Partisi»nin Yunanistan'da kurulduğunu ve «Merkez Komitesi»nin yakında ülkeye geleceğini bildirdi. Niko Çoçi, Korça Komünist Grubunun önderlerini ve Ali Kelmendi'yi milliyetçilikle ve komünist hareketi bölmekle suçladı. Niko Çoçi'nin görüşleri, ideolojik kargaşalığın hüküm sürdüğü İşkodra Komünist Grubunun önderleri arasında elverişli zemin buldu. Zef Mala ve Niko Çoçi fiilen grubun başlıca

önderleri haline geldiler. Böylece bellibaşlı iki komünist grubun yakınlaşması ve işbirliği baltalanmış oldu.

Bu bölünme, komünist hareketi ve dolayısıyla bir bütün olarak devrimci demokratik hareketi büyük tehlikeye düşürdü. İşte 1936 Kasımında yeni gerici hükümetin iktidara gelişinden sonra azgın anti-komünist kampanya patlak verdiğinde durum böylesine kötüydü. Bu hükümet, komünistlere ve bütün ilerici unsurlara karşı vahşice baskılara başvurdu; işçi derneklerini kapattı, yeni derneklerin kurulmasını yasakladı ve sadece hükümetin doğrudan denetimi altında faşist tipte işçi korporasyonlarının kurulmasına izin verdi. İlerici yayınlar yasaklandı. Arnavutluk'ta basılan ya da dışardan gelen kitaplara ve yayın organlarına sıkı sansür kondu. 1937'de Zogo, komünist subayların çoğunu tutukladı.

Buna karşılık Zogo hükümeti Arnavutluk'ta faşizmin alabildiğine yayılmasına göz yumdu. Mussolini'nin özel görevlileri Arnavutluk gençliğini faşist örgütlerde toparlamaya çalışıyorlardı. Korça'da faşist Arnavutlardan meydana gelen bir «eylem komitesi» kurdular. Ülke çapında geniş bir ajan şebekesi örgütlediler. Bunların görevi Arnavutluğun İtalya tarafından tamamen köleleştirilmesini kolaylaştırmaktı. Gerici Katolik papazları, bu amacı gerçekleştirmeyi kendilerine özel bir görev edinmişlerdi.

Zogo 1936'da İspanya'da patlak veren karşı-devrimci ayaklanmayı kayıtsız şartsız destekledi ve Franko'nun faşist hükümetini tanıdı.

Zogo'nun son derece gerici ve faşizm taraftarı siyaseti Arnavutluk komünistlerinde ve yurtseverlerinde ülkenin bağımsızlığı konusunda büyük kaygı uyandırdı. Arnavutluğu ve bütün dünya halklarını tehdit eden faşist tehlikenin gitgide daha çok bilincine varıyorlardı. Bu bilinçlenmede, Komintern 7. Kongresinin bu yöndeki kararlarının büyük katkısı oldu. Arnavutluk komünistleri, İspanya

halkının haklı savaşını, aynı zamanda Arnavutluğun çıkarlarının savunulması uğruna bir savaş olarak gördüler. Arnavutluk komünistleri ve anti-faşistleri, İspanya'ya gönüllü gitmek için gösterdikleri istekle, faşizme karşı duydukları nefreti ve taşıdıkları proleter enternasyonalizmi ruhunu güçlü bir şekilde ispatladılar. 1936'dan itibaren komünist gruplar üyelerini İspanya halkıyla omuz omuza savaşmaya gönderdiler. Aralarında Mehmet şehu, Asım Vokşi, Timyo Gogozoto, Ramiz Varvarika, Zef Hoti ve Musa Frateri'nin de bulunduğu Arnavut gönüllüler, Uluslararası Tugayların saflarında faşizme karşı yiğitçe dövüştüler. Birçoğu şavaş meydanında şehit düştü. Korça Komünist Grubu önderlerinden Teni Konomi ise daha İspanya topraklarına ayak basmadan, faşistler tarafından katledildi.

Arnavutluk Komünist Hareketinin Yeni Çizgisi

Arnavutluğa karşı faşist tehlikenin arttığı şartlarda, komünist grupların sadece daha yakın işbirliği yapmaları değil, aynı zamanda bütün çalışmalarını Komünist Enternasyonal'in 7. Kongre kararlarına uygun olarak yeni baştan düzenlemeleri de zorunlu hale geldi. Komintern'in yeni çizgisini uygulama doğrultusundaki ilk girişimler yurt dışındaki Arnavutluk komünistleri tarafından yapıldı. Paris'deki Millî Kurtuluş Komitesinin komünist grubunun inisiyatifiyle 1936 Martında sürgündeki Arnavutların siyasi örgütlerinin oluşturduğu «Demokratik Cephe» kuruldu. Ama bu cephe içinde Başkimi Kombetar («Milli Birlik») tarafından temsil edilen sürgündeki Zogo aleyhtarı burjuvazinin tutucu kesimi siyasi bakımdan yozlaşmıştı ve yurtsever ve devrimci eylemlere girişme yeteneğinden yoksundu. Bunun sonucunda, «Demokratik Cephe» kısa bir süre içinde dağıldı.

Arnavutluk'da resmen tanınmış bir parti olmadığı için, ülke içindeki komünist gruplar henüz Komintern'le düzenli ilişkiler kuramamışlardı. Gene de Komintern arasına, Ali Kelmendi ve Fransa'da yaşayan Arnavut komünistler vasıtasıyla, Arnavutluk'daki komünist grupların faaliyeti hakkında bilgi ediniyordu.

1936 Aralığında Ali Kelmendi, yurt dışında çalışan Komünist Arnavut eylemcilerinin toplantısına bir rapor sundu. Komintern Balkan Şubesinin inisiyatifi Moskova'da yapılan bu toplantıda Arnavutluk komünist hareketindeki durum tahlil edilecek ve Komintern 7. Kongresi kararlarının ışığında hareketin önündeki görevler tesbit edilecekti. Ali Kelmendi, bir komünist partisini örgütleme ve kurma çalışmasının yoğunlaştırılmasını istedi. Arnavutluk'da başta Korça Komünist Grubu olmak üzere mevcut gruplara dayalı bir örgütlenme merkezinin kurulması, bu yolda önemli bir adım olacaktı. Bu merkezin görevleri şunlar olacaktı: «mevcut komünist grupları sağlamlaştırmak ve onlara yol göstermek, komünist hareketi Arnavutluk çapında örgütlemek ve Arnavutluk Komünist Partisi Kurucu Kongresi'ni toplantıya çağırmak.»¹ Ali Kelmendi sendikal ve anti-faşist hareketi yönetecek bağımsız bir komünist örgüte sahip olmayı gerekli görüyordu. Komünistlerin inisiyatifi ve rehberliği altında demokratik ve anti-faşist nitelikte merkezî bir yeraltı örgütü kurulmalı, bu örgüt Zogo rejimine ve İtalyan emperyalistlerine karşı, demokratik bir cumhuriyet kurmak ve faşist İtalya ile yapılmış kölelik anlaşmalarını feshetmek için mücadele etmeliydi. Bu örgüt temeli üzerinde bir halk cephesi kurulacaktı.

Rapor incelendikten sonra toplantıda, Komintern tarafından da onaylanan kararlar alındı. Bu kararlar doğrultusunda, Arnavutluk'da demokratik ve anti-faşist nitelikte bir

(¹) Aynı yerde.

gizli örgüt kurulacaktı. Bu örgüt komünistlerden ve yurtsever milliyetçilerden kurulu bir Merkez Komitesinin yönetiminde olacaktı. Bu komitenin komünist çekirdeği yurt içinde çalışan beş kişiden oluşacaktı. Örgüt, halk cephesinin kurulması için uygun bir başlangıç noktası olacaktı. Komünist örgütler konusunda Komintern, şu gerçekten hareket ediyordu: eski hücreler kitlelerden kopuktu ve kendi kabuklarına çekilmişlerdi, bu yüzden de yeni çizgiyi uygulama yeteneğinden yoksundular. Dolayısıyla bu hücreler ve onların yönetici organları, geçici olarak dağıtılmalı ve legal derneklerde çalışarak kitleler arasında sağlam temeller yaratıldıktan sonra bir parti temeli üzerinde yeniden örgütlenmeliydi. Komünistler arasındaki temaslar kişisel olmalıydı. Parti kuruluncaya kadar komünist örgütlenme merkezinin görevleri, Merkez Komitesinin komünist çekirdeği tarafından yerine getirilmeliydi. Komünistlerin asgari programı iki ana görevden meydana geliyordu: (a) milli hakların savunulması mücadelesi ve (b) halk kitlelerinin en acil taleplerinden hareket ederek demokratik hakların savunulması mücadelesi. Bu, aynı zamanda yeni örgütün de siyasi platformu olacaktı. Yeni örgüt, milli bağımsızlığı savunmak için faşist boyunduruğa karşı mücadeleden yana olan bütün sınıflarla, sosyal tabakalarla ve unsurlarla işbirliği yapacaktı. Yeni çizginin propagandası, komünistlerin çıkaracağı gizli bir gazeteyle yapılacaktı.

Ali Kelmendi ile Koço Taşko bu talimatları Arnavutluğa iletmekle görevlendirildiler. Ali Kelmendi anavatana dönüş hazırlıkları için Fransa'ya gitti. Orada iken Arnavutluk komünistleri ve sürgünleri arasında yeni çizginin uygulanması için yoğun bir ikna çalışmasına girişmek zorunda kaldı. Milli Kurtuluş Komitesi komünist grubunun üyesi olan Lazar Fundo'nun düşmanca faaliyetini teşhir etmeye özel bir önem verdi. Fundo, Arnavutluk komünistlerinin Fransa'daki bütün çalışmalarını desteklemeye ça-

İşiyordu. Faşizme karşı dövüşmek için İspanya'ya Arnavut gönüllülerin gönderilmesi işini baltalıyordu. Sonunda açıkça Sovyetler Birliği'ne karşı çıkarak, Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) tarafından mahkum edilmiş Buharincileri, Troçkistleri ve diğer düşman unsurları himayesine aldı. Fundo, Komünizme ihanet eden bir kişi, emperyalizmin bir ajan provokatörü olarak mahkum edildi ve Arnavutluk komünist hareketinin saflarından atıldı.

Ali Kelmendi hastalığı yüzünden ülkesine dönemedi ve kendisine verilen görevi yerine getiremedi. 11 Şubat 1939'da Paris'te öldü.

Arnavutluk'da Yeni Çizgiyi Uygulama Çabaları

Komintern'in yeni talimatlarını 1937 sonbaharında ilk öğrenen, Korça Komünist Grubu oldu. Ancak bu grubun önderleri, komünist hücreleri ve Komiteleri dağıtmak konusunda bazı tereddütler gösterdiler ve yeni çizgiyi uygulamada önce çekingen davrandılar; ama yeni çizgiyi inceledikten sonra onu ilerki faaliyetlerine temel kabul ettiler. Grup, Merkez Komitesinin komünist çekirdeğine göndereceği temsilciyi seçti. Yeni talimatları uygulamayı kararlaştırdı, ve zanaatkâr dernekleri, ilçe, belediye ve ticaret odası meclisleri, yarı-askerî gruplar, öğrencilerin okul dışı dernekleri gibi legal örgütler ve legal basın vb. yoluyla kitle çalışmasını yoğunlaştırdı.

Yeni çizginin ülkedeki diğer komünist örgütlere yayılmasını İşkodra Komünist Grubunun önderleri başından itibaren engellemeye çalıştılar. Zef Mala ve Niko Çoçi, ilke olarak, milli devrimden değil, doğrudan doğruya sosyal devrimden yana olduklarını, emperyalizme karşı olmakla beraber milliyetçilerle işbirliği yapmaya niyetli olmadıklarını; aşamalı ve dolambaçlı eylemlerden değil, zamanı ge-

lince doğrudan eylemden yana olduklarını vb. ileri sürerek yeni çizgiyi reddettiler.

Aristid Kendro'nun yönettiği Tiran Troçkist örgütü de yeni çizgiye karşı çıktı. O da, Zef Mala gibi, yurtsever milliyetçilerle işbirliğini ve halk cephesinin kurulmasını işçi sınıfına ihanet sayıyordu.

Komünistlerin siyasi ve ideolojik bakımdan berraklığa kavuşması, Troçkistlerin teşhir edilmesi ve sağlam komünist güçlerin tek bir Arnavutluk komünist partisinde birleştirilmesi zorlu ve kararlı bir çalışmayı gerektiriyordu. Fakat bu görevi üstlenenler güçlükler karşısında yıldılar. Kurulacak olan yeni örgütün Merkez Komitesindeki komünist çekirdek hiç bir zaman gereğince davranmadı. Üyeleri fedakârlık etmeye hazır değillerdi. Yeni talimatları getiren ve onların uygulanmasında esas sorumluluğu taşıyan Koço Taşko'nun bile bu talimatları uygulamada siyasi ve örgütsel bakımdan oldukça yetersiz kaldığı ortaya çıktı.

Korça Komünist Grubu ise kendi şehriyle sınırlı kaldı. 1938 Martında hücrelerini dağıttı. Marksist ideolojiyle eğitilmek ve işçi hareketinin meselelerini kollektif olarak incelemek için hücreyi en uygun biçim olarak gören komünistler arasında bu olay, belli bir karışıklığa ve dağınkılığa yol açtı. Ama gerek hücrelerin dağıtılmasından önce, gerekse sonra, gruptaki komünistler Korça'da yeni çizgiyi uygulamak için ellerinden geleni yaptılar ve önemli başarılar kazandılar. Şehirdeki demokratik hareketin önderliğini üzerlerine aldılar. Komünistleri halkın çıkarlarının en kararlı savunucuları olarak tanıyan halk kitleleri arasında etkilerini arttırdılar. Başta belediye meclisi seçimleri olmak üzere, il genel meclisi, ticaret odası, «Rinya Korçare» («Korça Gençliği») adlı okul dışı örgüt ve diğerleri için yapılan seçimlerde bu, açıkça görüldü. Yeni belediye meclisi için demokratik blokun aday listesini ko-

komünistler hazırladı. Bu listede ilerici burjuva unsurlar da yer alıyordu. Haziran seçimlerinde komünistler parlak bir zafer kazandılar. «General Elektrik Şirketi» kapitalist grubunun harcadığı bol paralara ve devlet organlarının güçlü desteğine rağmen, bu grubun listesine karşı demokratik blok oyların % 86'sını aldı. Komünistler çalışmalarıyla seçmen kitlelerini içine gömüldükleri siyasi hareketsizlik ve kayıtsızlıktan kurtararak, onların şehrin siyasi hayatına faal olarak katılmalarını sağladılar. Komünistleri önderlik ettiği Korça yeni belediye meclisi, ülkedeki belediye meclislerinde o zamana kadar benzeri olmayan demokratik nitelikte bazı adımlar attı. Faaliyetlerinin seçmenler tarafından denetlenebilmesi için açık toplantılar yaptı. Belediye cihazını gerici memurlardan temizleyerek onların yerine komünistleri ve demokratları yerleştirdi. Belediye bütçesinin bir kısmını yoksullara yardıma ve şehrin yoksul mahallelerine yol yapmaya, su götürmeye, ayırdı. «General Elektrik Şirketi»nin rüşvet yoluyla elde ettiği imtiyazı feshettirmek için dava açtı, vb.

Aynı yılın Temmuz ayında Durres'de yapılan belediye seçimlerini de, Korça Komünist Grubunun oradaki şubesi tarafından hazırlanan demokratik blok listesi kazandı. Cirokastra ve Pekin'de de buna benzer başarılar kazanıldı.

Korça Komünist Grubu ile İşkodra Komünist Grubu Arasındaki Anlaşmazlıkların Şiddetlenmesi

Korça Komünist Grubu, ülkenin hürriyet ve bağımsızlığını tehlikeye düşüren faşizme karşı mücadeleye özel önem veriyordu. Bu mücadele komünistlerin temel bir stratejik göreviydi. Üyelerini eğitmek ve yeni çizginin propagandasını yapmak için grubun 1937 sonbaharında yayınlamaya başladığı illegal yayın organı «Perpara» («İleri») faşizmi bir baskı, sömürü ve savaş rejimi olarak mahkum

etti, Arnavutluk'da faşizmi tezgahlayanların gerçek yüzlerini açığa çıkardı ve onları destekleyen toprak ağalarını, büyük burjuva sınıfını ve tefecileri halk düşmanları olarak teşhir etti. Ülkeyi tehdit eden faşizm tehlikesine karşı komünistleri uyardı ve onları, halkı faşizme karşı mücadeleye seferber etmeye çağırdı. Korça Komünist Grubu geniş bir anti-faşist hareket yaratmak için propaganda yapmakla yetinmeyerek eyleme de girişti. Komünistler 1938 yılında Arnavutluk'da faaliyet göstermekte olan «Faşist Komite»nin üyeleri ile sokak çatışmalarına giriştiler. Gençliğimizi İtalyan faşist örneğine göre örgütlemek için girişilen bütün çabaları engellediler.

Korça Komünist Grubu ülkenin iç meseleleri konusunda doğru bir genel çizgi izledi. Komintern'in 7. Kongre kararlarına uygun olarak, dergileri «Perpara»da komünistlerin geniş kitlelerle sıkı bağlar kurmasının, kitlelerin en temel siyasi ve ekonomik hakları uğruna günlük mücadelelerine önderlik etmenin, faşizm tehlikesine karşı kitleleri mücadeleye sevkedecek bir halk cephesi kurmanın gerekli olduğunu teorik açıdan ortaya koydular. Bu temel üzerinde Korça Komünist Grubu asgari programını tesbit etti. Bu programda: (a) emperyalizme karşı halkın milli hakları için, (b) milli anayasanın ihlaline ve Arnavutluk'da faşizmi yerleştirme teşebbüslerine karşı halkın demokratik hakları için, (c) savaşa karşı barış için ve (d) halkın temel iktisadi hakları için mücadele çağrısında bulunuluyordu.

«Perpara» şuna işaret etti: Arnavutluk gibi yarı-sömürge bir ülkede yalnız sosyal değil, aynı zamanda milli bir mesele de vardır ve ikincisi öncelik taşımaktadır. Geniş halk kitlelerini ilgilendiren milli hareket, işçi sınıfının sosyal hareketine yardımcı olabilir ve olmalıdır. İşçi sınıfı kitlelere önderlik etme yeteneğine sahip olan ve onların çıkarlarını sadakatle savunan tek sınıftır. «Perpara», milli

güçleri seferber etmeden kendini işçi sınıfıyla sınırlamanın ve yalnızca onun güçleriyle savaşa girmenin tehlikeli bir maceracılık olduğunu önemle belirtiyordu. Korça Komünist Grubunun yayın organı şunları yazıyordu:

«Halkın biraraya geldiği her yerde, devlet kuruluşlarında, okullarda, kulüplerde, dini cemaatlerde, kadın derneklerinde ve başka yerlerde mutlaka çalışmamız gerekir. Yasalara uygun olan program ve taktiklerimiz, devlet tarafından kurulmuş ya da kurulmasına izin verilmiş örgütlerde çalışmamızı kolaylaştırmak amacını taşır. Eninde sonunda dolaysız eylemlere geçmek için kuvvetleri biraraya toplamak amacıyla ve yalnızca bu amaçla şimdi dolaylı yollardan çalışmak zorundayız. Güçlü olan halktır, kitleler olmaksızın biz bir avuç insandan başka bir şey değiliz...»¹

Korça Komünist Grubu, İtalyan emperyalizmine karşı gelişen harekete büyük önem verdi. Çeşitli sosyal tabakaları sarmış olan bu hareketin, halk cephesini kurmak için sağlam bir temel olacağı düşünülüyordu.

Bu çizginin uygulanması Korça Komünist Grubuna bazı başarılar sağladıysa da, bunlar Korça şehriyle sınırlı kaldı. Halkın ezici çoğunluğunu köylülüğün teşkil ettiği o günkü Arnavutluk gibi geri bir tarım ülkesinde halk cephesinin dayanacağı temel konusunda grubun çok dar bir görüş açısı vardı. İşçi sınıfından hareket ederek halkın diğer tabakalarına gitme gereğini savunmakla birlikte grup, köylük bölgeler ve işçi sınıfının emekçi köylülükle ittifakı konusunda hemen hemen hiç bir şey yapmadı. Oysa emekçi köylülük olmaksızın halk cephesi kurulamazdı.

(1) «Milli Hareket ve Sosyal Hareket». «Perpara», Eylül 1938, Merkezi Parti Arşivleri.

İşkodra Komünist Grubu ise Korça, Durres ve diğer yerlerdeki çeşitli kurumların seçimlerinde komünistlerin kazandığı başarılarından gerekli dersleri çıkarmamıştı. Bu grubun üst kademedeki yöneticileri ülkedeki komünistleri birleştirmek ve geniş halk kitleleriyle ilişkilerini arttırmak yerine, bölücülük ve yeni eylem çizgisini benimsemiş olan Korça Komünist Grubuna karşı mücadele yolunu tuttular. 1938'in ikinci yarısında yayınlanmaya başlayan İşkodra Komünist Grubunun illegal yayın organı «Buletini Yeşil» («Yeşil Bülten») bu ayrılıkta olumsuz bir rol oynadı. Bu yayın organında Marksizm-Leninizmin klasiklerinden parçalar, Sovyetler Birliği'nin sosyalist inşada kazandığı başarıları ve Sovyet sosyalist sisteminin kapitalizme üstünlüğünü anlatan yazılar, Zogo rejimini, faşizmi ve İtalyanın Arnavutluğu köleleştirme siyasetini teşhir eden yazılar vb. yayınlandı. Bu yazıların yayınlanması Arnavutluk komünist hareketi için büyük önem taşıyan olumlu bir katkıydı. Ama öte yandan İşkodra Komünist Grubu, «Buletini Yeşil» yoluyla, izlediği çizgiyi teorik açıdan haklı göstermeye çalıştı, hatalı tezler ileri sürdü ve Zef Mala ile Niko Çoçi'nin baskısıyla anti-faşist bir halk cephesi kurma temel meselesi konusunda Marksizm düşmanı bir tavır takındı.

İşkodra Komünist Grubu önderlerinin Marksizm düşmanı görüşlerinin kaynağı, Arnavutluk devrimci hareketinde sosyal sınıf ve tabakaların rolü ve İtalyan faşizminin köleleştirici siyasetinin Arnavutluk'ta yarattığı durum konusundaki hatalı kavrayışlarında yatıyordu. Arnavutluk'da gerçek anlamda bir proletarya ve burjuvazi olmadığını, zanaatkârların halkın en devrimci kesimini oluşturduğunu ve köylülüğün Proletaryanın müttefiki haline ancak ülkede kapitalizmin daha fazla gelişmesiyle proletarya ortaya çıktığı ve sosyalist devrim bayrağını yükselttiği zaman geleceğini söylüyorlardı. Onlara göre, proletarya ve burjuvazi olmadığı için gerçek bir sınıf mücadelesi verilemezdi ve dola-

yısıyla, devrim şartları henüz olgunlaşmamıştı. Arnavutluk'ta komünist hareketin işçi sınıfının kapitalistlere karşı mücadelesinden doğan mutlak bir zorunluk olmadığını, bu hareketin yabancı etkileri sonucunda doğduğunu savunuyorlardı. Hareket bir kere başlamış olduğuna göre, bu şartlar altında komünistlerin görevi eninde sonunda geniş halk kitleleri arasında ajitasyona girişecek, proletaryayı peşinden sürükleyecek ve komünist devrimin yönetimini ellerine alacak kadroları eğitmek ve yetiştirmektir. İşte teorik bakımdan eğitilmiş ve yetiştirilmiş olan bu kadrolarla bir Arnavutluk komünist partisi kurmak niyetindediler.

Arnavutluk'ta ve dünyada meydana gelen siyasi değişiklikleri kavrayamayan İşkodra Komünist Grubu önderleri bu şartlara uygun doğru bir devrimci çizgi tesbit edemediler. Komintern'in bir halk cephesi kurma talimatını reddettiler. Bunu haklı göstermek için de, Arnavutluk'un belirgin sınıfları olmayan, proletaryası olmayan, komünist partisi olmayan, diğer siyasi partileri olmayan, cehaletin yaygın olduğu bir yarı-sömürge ülke olduğunu ileri sürdüler. İşkodra Komünist Grubunun önderleri demokratik, anti-emperyalist ve anti-faşist bir düzenin kurulmasına karşı değillerdi, fakat esas güçlerini bir proleter sosyalist demokrasinin kurulmasına yöneltmek istiyorlardı. Bu yüzden, Balkanlarda bir sosyalist federasyon kurma yolunda ilerlemekten yanaydılar. Bu görüşler grup üyeleri arasında ideolojik kargaşalık yarattı.

İki grup arasında Marksizm-Leninizmin ülkenin somut tarihi şartlarına uygulanması konusundaki ideolojik ve siyasi anlaşmazlık gitgide şiddetlendi. Bu çatışma örgütlenme alanına da yansdı ve ilkesiz bir nitelik kazandı.

Faşist Saldırıya Karşı Savaş

Bu arada, Arnavutluğa karşı faşist saldırı tehlikesi gitgide artıyordu. Faşist diktatör Benito Mussolini 1939 Ocağında Arnavutluğun askeri işgali planına son şeklini verdi. Korça Komünist Grubunun önderleri, İtalyan emperyalizmine karşı geniş bir cephe kurmak için uygun şartların doğduğu görüşünde idiler. Diğer gruplardaki komünistleri ve yurtsever milliyetçileri, yaklaşan faşist saldırıya karşı birleşmenin ve işbirliğinin gerekliliğine ikna etmeye çalıştılar. Fakat yeteri kadar kararlı davranılmadığı için bu çabalar sonuç vermedi.

Öte yandan Zogo'nun, İtalyan saldırısına karşı bir direniş örgütlemeye ve hele komünistlerle işbirliği yapmaya hiç niyeti yoktu. Tahtını koruyabilmek için onlara taviz üstüne taviz vererek son dakikaya kadar İtalyan faşistleriyle anlaşmaya varabileceği umudunu taşıdı. Aynı zamanda komünistlere karşı şiddetli baskı tedbirleri aldı. Zogo'nun polisi, İşkodra Komünist Grubu üyelerinin çoğunu tesbit ederek tutukladı. Grubun önderleri olan Zef Mala ve Niko Çoçi, soruşturma sırasında ve Ocak 1939'daki mahkemelerinde grubun faaliyetiyle ilgili bilgileri, kendi yoldaşlarının adlarını ve Korça Komünist Grubu üyelerinden bazılarını ele verdiler. Rejimi zorla yıkmaya teşebbüs suçundan yetmişbeş kişi mahkemeye verildi. Onsekiz yaşındaki komünist Kemal Stafa da birçok yoldaş gibi mahkemede yiğitçe bir tavır aldı. Stafa, inanmış bir komünist olduğunu ve yolundan dönmeyeceğini, ezilen işçi yığınlarını komünizmin kurtaracağını söyledi. Mahkeme 52 kişiye çeşitli cezalar verdi.

Bu, Arnavutluk komünist hareketine indirilmiş ağır bir darbeydi. Sebabi, güvenlik tedbirlerinin yetersiz oluşu ve polistè ve mahkemede yoldaşlarını ele vermeyi vahim

bir hata olarak görmeyen İşkodra Komünist Grubu önderlerinin ihanetiydi. Onlar ise bunu, işkence altında yoldaşların kararlılığını sınamak için yaptıklarını ileri sürdüler.

Uluslararası durum kötüye gidiyordu. Faşist devletler savaş hazırlıklarına hız vermişlerdi. Hitler Almanyası 1938'de Avusturya'yı ve Batı devletlerinin Münih'de boyun eğmesinden sonra 1939 Martında Çekoslovakya'yı işgal etmişti. İspanya'daki faşist birlikler ise cumhuriyetçi İspanya kuvvetlerini ezmekteydiler.

23 Mart 1939'da faşist İtalya, Arnavutluğun askerî işgali için kesin kararını verdi. Zogo, Arnavutluk-İtalyan ilişkilerinde doğan gerginliği gizlemek için elinden geleni yaptı. Buna rağmen Arnavutluk halkı Nisan başlarında faşizmin karanlık planlarını öğrenmişti. Bütün ülkeyi bir öfke dalgası sardı. Arnavutluk komünistleri, sayıca az olmakla birlikte, ülkenin her yanında güçlü anti-faşist gösterilerin örgütleyicileri oldular. Komünistlerin ve yurtsever milliyetçilerin inisiyatifi ile Tiran'da ve diğer şehirlerde, faşist saldırıya karşı direnme için gönüllü kaydeden merkezler kuruldu. Hapisane ve toplama kamplarındaki komünistler, hükümetten, saldırıya karşı verilecek savaşın ileri hatlarına gönderilmelerini istediler. Fakat Zogo ve kliği halk direnişinin örgütlenmesini baltaladı. Bağımsızlık ve hürriyetin savunulması uğruna ayağa kalkan ve bu uğurda savaşa hazır olan Arnavutluk halkı silahsız kaldı ve hakim sınıfların, hükümetin ve kralın ihanetine uğradı ve yurt dışından yardım ve destek alamadı. Yurdun kaderi bakımından hayati önem taşıyan bu günlerde komünist gruplar bölünmüş ve birbirlerine düşmüş durumdaydılar. Birleşik bir önderlik kuramıyor ve halkı saldırganlara karşı silahlı eyleme seferber edemiyorlardı.

7 Nisan 1939'da faşist İtalyan birlikleri Arnavutluğa saldırdı. Zogo ve kliği ülkeyi kaderiyle başbaşa bırakarak kaçtı. İtalyan askerî danışmanların ve faşizm taraf-

tari subayların felce uğrattığı Arnavutluk ordusu. hiçbir direniş göstermeden dağıldı. Bu güç şartlara rağmen, yurtsever gruplar Durres, Saranda, Şengyin, İşkodra ve Vlora'da saldırganlara karşı elde silah yiğitçe çarpıştılar. Ama düşmanın üstün kuvvetleri bu direnişi bastırdı. Birkaç gün içinde Faşistler bütün ülkeyi istila ettiler. Fakat Arnavutluk halkı boyun eğmedi. Halk, İtalyan istilacılarına karşı derin nefretini açıkça gösterdi ve yabancı işgal rejimini asla tanımadı.

Arnavutluğun işgali İtalyan faşizminin saldırgan siyasetinin, Zogo rejiminin izlediği teslimiyetçi, gayrimilli ve halk düşmanı siyasetin ve bu işgali hemen tanıyan Batılı kapitalist büyük devletlerin «ademi müdahale» siyasetlerinin mantıklı bir sonucuydu. Saldırıya karşı sesini yükselten tek ülke, faşizmin tehdidi altındaki ülkeleri savunma siyasetine sadık kalan Sovyetler Birliği idi. Yurtdışındaki Arnavutları bir öfke ve protesto dalgası kapladı. Dünyanın dört bir yanında ilerici kamuoyu Arnavutluğa karşı İtalyan saldırısını kınadı.

4. KOMÜNİST PARTİSİNİN KURULUŞU: MİLLİ KURTULUŞ SAVAŞI ŞARTLARINDA TARİHİ BİR ZORUNLULUK.

Arnavutluğun işgali, faşist güçlerin dünyada hakimiyetlerini kurmak için uygulamaya başladıkları genel planın bir parçasıydı. İngiltere, Fransa ve ABD tarafından izlenen sürekli taviz politikası faşizmin saldırgan emellerini körükledi. İngiltere ve Fransa 1939'da kamuoyunun baskısı altında Sovyetler Birliği ile başlatmış oldukları görüşmeleri, Hitler ile anlaşmaya varma çabalarını gizlemek için bir sis perdesi olarak kullandılar. Sovyetler Birliği, savunmasını güçlendirmek için zaman kazan-

mak ve iki cephede birden (Almanya ve Japonya'ya karşı) savaşmak zorunda kalmamak amacıyla Almanya'yla 1939'da bir saldırmazlık anlaşması imzaladı. Eylülün ilk günlerinde Hitler'in Polonya'ya saldırmasından sonra faşist saldırının kendilerine yöneldiğini gören İngiltere ve Fransa, nazi Almanya'sına savaş ilan ettiler.

İkinci Dünya Savaşı böylece iki ana emperyalist blok arasında başladı. Bu savaş, emperyalizmin genel buhran döneminde kapitalist sistemin kaçınılmaz çelişmelerinin bir sonucuydu. Fakat halklar faşist saldırı ve esarete karşı ayaklanmışlardı. Onların hürriyet ve bağımsızlık uğruna, yabancı boyunduruğundan kurtulmak için verdikleri mücadele, haklı bir anti-faşist savaşı.

Faşist İşgal Rejiminin Kurulması

Arnavutluğun İtalya tarafından işgal edilmesiyle birlikte, Arnavutluk halkı için acı bir faşist esaret dönemi başladı. İtalyan istilacıları toprak ağası İbrişuva düzenini muhafaza ettiler. Öte yandan işgal rejimini meşrulaştırmak ve kabul ettirmek, ülkeyi İtalyanlaştırmak ve kaynaklarını yağma etmek üzere siyasi, iktisadi ve idari tedbirler içeren geniş bir programı derhal uygulamaya giriştiler. Amaçları, saldırılarını Balkanlara ve doğuya doğru yaymak için Arnavutluğu bir üs olarak kullanmaktı.

İtalyan faşistleri bu amaçlarına hem demagoji yoluyla hem de zor kullanarak ulaşmak istediler. Arnavutluğu ilhak ettiklerini örtbas edebilmek için bir «Kurucu Meclis» topladılar. Bu meclis, Arnavutluğun İtalya ile «tek bir şahısta birleştiğini» ilan ederek Arnavutluk tacını İtalya kralı 3. Viktor Emmanuel'e sundu ve büyük toprak ağası Şevket Verlaçi başkanlığında kukla bir Arnavutluk hükümeti kuruldu. Gerçekte Arnavutluk, İtalyan İmparatorluğunun faşist diktatörlük altındaki bir vi-

layeti haline getirilmişti. İtalyan «Genel Vali»si (Luogotenente) kral adına bütün devlet yetkisini kullanıyor ve Roma hükümetinin emirlerini harfiyen uyguluyordu. Kukla Arnavutluk hükümeti, faşist diktatör Mussolini ve genel valinin isteklerini yerine getiren basit bir araçtan ibaretti. Arnavutluk Dışişleri Bakanlığı kapatıldı. Görevleri İtalya Dışişleri Bakanlığına devredildi. Diğer Bakanlıklar ise gerçekte İtalyan «danışmanlar» tarafından yönetiliyordu. Arnavutluk silahlı kuvvetleri İmparatorluk Ordusunun bir parçası oldu ve İtalyan genel kurmayına bağlandı. Arnavutluk'taki İtalyan ve Arnavut Vatandaşlarının Medeni ve Siyasi Hak Eşitliği Sözleşmesi sonucunda onbinlerce İtalyan (işçiler, çiftçiler, uzmanlar, öğretmenler, müteşebbisler, tüccarlar, memurlar vb.) ülkeye doğuştu. Bunlar, işgal birlikleriyle beraber, ülkenin tamamen sömürgeleştirilmesini ve faşistleştirilmesini hedef alan gücü oluşturdular.

İtalyan istilacıları bir yandan bir Arnavutluk Devleti'nin sahte görünüşünü muhafaza etmeye çalışırken, öte yandan İtalya ve Arnavutluğu resmen «tek ülke» ilan ettiler. İtalyan sermayesi Arnavutluğa oluk gibi aktı. İtalyan kapitalistleri ülke ekonomisinin mutlak efendileri oldular. Ülkeyi bütünyle bir hammadde kaynağı ve kendi malları için kapalı bir pazar haline getirdiler.

İtalyan hükümeti, Arnavutluğu, komşu Balkan ülkelere karşı askeri bir saldırı üssüne dönüştürmek için hummalı hazırlıklara girişti. Bu amaçla yeni stratejik yollar, kışlalar, havaalanları, müstahkem mevkiiler vb. inşa etti.

Mussolini hükümetinin Arnavutluğu işgal etme ve onu İtalya'nın bir vilayeti haline getirme siyaseti, ülkenin gerici hakim sınıflarının kesin desteğini gördü. Daha 1939'da faşist İtalya bu sınıflar ve burjuva siyasi sürgünlerinin safları arasında, Arnavutluk halkının köleleştireti

rilmesinde kendisine sadakatle hizmet eden güçlü bir ajan şebekesi kurmuştu. Kendi mülkiyet çıkarlarını milli çıkarların üzerinde tutma eğiliminde olan toprak sahibi eşraf genel olarak aynı tavrı korudu. Bunların, kendi sınıf ayrıcalıklarını güven altına alabilecek olan yabancı yöneticilerle her zaman sıkı ilişkileri olmuştu. Siyasi dönüklüğü adet edinmiş olan toprak sahibi eşraf, Zogo'yu terketmekte ve İtalyan istilacılarını ve onların Arnavutluk'daki siyasetlerini desteklemekte güçlük çekmedi, çünkü İtalyan faşizmi onların sınıf çıkarlarını savunuyordu. Aynı çıkarlar, aşiret reislerini de faşizmin kucağına attı. İtalyan istilacıları, bu ataerkil kalıntıların cehaletinden yararlanmasını bildiler. Onların ihtiraslarını körükleyerek onları faşizmin Arnavutluk'taki maşaları haline getirdiler.

Çoğunluğu büyük ticaret burjuvazisinden oluşan gerici Arnavutluk burjuvazisi de ülkenin çıkarlarına ihanet etti. Bunlar ülkenin bağımsızlık ve hürriyeti için savaşmaktan çoktan vazgeçmiş, karşı devrimci ve gayrimillî bir güç haline gelmişlerdi. İtalyan istilası ticaretin gelişmesini teşvik etti. Toprak sahibi eşraf ve yüksek faşist görevlilerle elele veren büyük tüccarlar, Arnavutluk pazarını sömüren İtalyan tekellerinin aracıları ve işbirlikçileri oldular. İtalyan rekabetinin yarattığı güçlükler yüzünden fabrikalarını kapatan yerli sanayicilerin birçoğu ticarete geçerek hatırı sayılır servetler biriktirdiler. Böylece büyük burjuvazi işgalcilerin bir uzantısı haline geldi. Gericî din adamları da faşizmin birer maşası oldular. İstilacılar bu sınıf ve sosyal tabakaların temsilcilerini faşist yönetimin yüksek mevkilerine tayin ettiler. Böylelikle Arnavutluk üzerindeki hakimiyetlerini rahatça sürdürebileceklerini düşündüler.

Hürriyetini ve milli bağımsızlığını tamamen kaybeden Arnavutluk halkı faşist rejimin kurulmasının sonuç-

larını hemen gördü. Yüzlerce Arnavut yurtsever derhal hapse atıldı ve İtalya'daki toplama kamplarına gönderildi. Faşistler, «şüpheli ve rejim için tehlikeli olabilecek kişiler»i yakalamak için güçlü bir polis örgütü kurdular. Memurlar krala sadakat yemini etmeye zorlandılar. Aksi halde işlerinden oluyorlardı. Faşist kanunlar, ülke çapında bir terör ve güvensizlik ortamı yarattı.

Öte yandan, çoğu askeri nitelikte olan büyük inşaat projeleri sayesinde işsizlik meselesinin geçici olarak çözülmesi ve piyasaya akan ucuz İtalyan malları ekonomik durumda aldatıcı bir düzelme sağlamıştı. Ancak bu, kısa bir süre sonra fiyaskoyla sonuçlandı. İtalyan sanayiinin rekabetine dayanamayan zanaat atelyeleri bir-biri ardından kapılarını kapadılar. Zanaatkârların iflası genel bir nitelik aldı. İşçiler, fiyatlar durmadan atarken, ancak karınlarını doyurmaya yetecek bir ücret karşılığında günde on saat zorla çalıştırılıyorlardı. İşgalden sonra, Arnavut ve İtalyan işçiler arasında yapılan ayırım daha da belirginleşti. Arnavut işçiler için hiçbir korunma ve iş güvenliği yoktu. İtalyan patronlar, yapılan işin olağanüstü ve hayati olduğu gerekçesiyle istedikleri zaman işgünü uzatabiliyorlardı.

İstilacıların giriştiği sistemli yağma, köylülerin çıkarlarını da etkiledi. Tarım ürünlerinin kapitalist şirketlere çok düşük fiyatlarla satılma zorunluluğu, küçük çiftçilerin İtalyan bankaları tarafından mülksüzleştirilmesi ve binlerce hektarlık araziye askeri gerekçelerle el konulması, köylü kitlelerinin yoksullaşma sürecini hızlandırdı.

Milli Kurtuluş Hareketinin Başlangıcı. Komünistlerin Birliği Gündemde

Hürriyet ve bağımsızlıklarını kaybetmek Arnavutluk halkını sarstı; geleneksel ve coşkun yurt sevgilerini, mil-

li gururlarını derinden etkiledi. İstilacılara karşı nefretleri günden güne arttı. Arnavutluk halkını İtalyanlaştırma ve faşistleştirme planlarını baltalayarak, faşist partiye ve diğer faşist örgütlere kaydolmayı reddederek, işgal rejiminin kanunlarına karşı direnerek vb. öfkelerini çeşitli yollardan açığa vurdular. İşçiler ve öğrenci gençlik bu direnişin ön safındaydı.

İtalyan işgali altında işçi hareketi güçlü bir anti faşist siyasi nitelik kazandı. Fabrikalar ve büyük şantiyeler, kapitalist sömürücülere ve istilacılara karşı direniş merkezleri haline geldi. Çeşitli şehirlerde sık sık grevler patlak verdi. İşçiler yalnız ekonomik taleplerle değil, aynı zamanda öfkelerini dile getirmek ve istilacılar için yapılan üretimi baltalamak amacıyla da greve gittiler.

Ortaokul ve liseler, ateşli bir anti - faşist hareketin merkezleri haline geldiler. İşgalden önce bile öğrenci gençlik yurtsever ve demokratik duygularıyla kendini göstermişti. Komünist grupların etkisi ve rehberliği altında Zogo rejimine, cehalete ve faşizme karşı kararlı savaşçılar haline gelmişlerdi. Komünist ve devrimci demokratik fikirleri kitlelere taşımışlardı. İşgalden sonra öğrenci gençlik, faşist istilacılara karşı nefretini kararlılıkla ilk dile getirenler arasındaydı. Faşizme karşı gösteri ve protestoları yöneterek, militan yurtseverlik ve komünizm düşüncelerini yayarak faşist kültüre karşı çıktılar ve yayılmasını baltaladılar. Böylece öğrenci gençlik komünist harekete ve genel olarak anti - faşist harekete sağlam bir destek oldu.

İşgalden sonra ortaya çıkan yeni durumda faşistlerin ülkeyi İtalyanlaştırma ve yağmalama planını boşa çıkarmak, Arnavutluğu kurtarmak ve milli bağımsızlığı yeniden elde etmek uğruna bütün halkın mücadeleye seferber edilmesi temel görev haline gelmişti.

Bu görevin yerine getirilmesi için anti - faşist sava-

şın siyasi platformunu ortaya koyacak, halkı bu mücadeleye seferber edecek ve örgütleyecek bir devrimci önderlik gerekiyordu.

Böyle bir önderlik yoktu. Bu önemli günlerde, halkın ve anavatanın geleceğinden kaygı duyan siyasi örgütler yalnızca komünist gruplardı. Bu gruplar işgal rejimine karşı kararlı bir tavır takındılar. Fakat aralarındaki çatışma, kurtuluş mücadelesi için ortak bir çizgiye varmalarını, halk kitleleriyle birleşmelerini ve halkın önderi haline gelmelerini engelledi.

Bu grupların birleşmesi ve tek bir komünist partisinin kurulması acil bir ihtiyaç haline gelmişti. Bu görevin yerine getirilmesi kolay değildi. Komünistlerin çoğunluğu birliğin gereğini duyduğu halde, özellikle önderler tarafından körüklenen bütün uyuşmazlıkları ve bölünmeleri ortadan kaldırmak için büyük engelleri altetmek gerekiyordu.

Komünist güçlerin birliğini sağlamak ve anti - faşist mücadeleyi örgütlemek için, eskiden olduğu gibi, yöneticiler arasında görüşme yoluna başvuruldu. Bu görüşmelerde savaşın niteliği üzerine iki zıt görüş gene karşı karşıya geldi. Korça Komünist Grubunun önderleri, yabancı istilacılara karşı savaşmaya istekli bütün sınıf ve tabakaların katılmasıyla bir milli kurtuluş savaşı örgütlemekte ısrar ettiler. Sekter tavırlarından vazgeçmeyen İşkodra Komünist Grubu ve diğer örgütlerin önderleri eski görüşlerini yeni duruma uydurdular. İtalyan işgali sonucunda Arnavutluğun hızlı bir kapitalist gelişme yoluna girdiği görüşündeydiler. Bunun sonucunda işçi sınıfının gelişmesi bir sosyalist devrimin temelini yaratacaktı!

Korça ve İşkodra Komünist Gruplarının önderleri, aralarındaki görüşmeler sonucu 1939 sonbaharında sözümlü bir ortak «Merkez Komitesi» kurdular. Bu komite, her gruptan ikişer kişi olmak üzere eşit sayıda üyeden olu-

şuyordu. Bu anlaşma bir «sosyal-demokrat uzlaşma»dan başka bir şey değildi.¹

iki grubun tek bir örgütte kaynaşmasını öngörmüyordu. Gruplar hâlâ ayırdı, herbiri kendi görüşünü koruyordu ve saflarını anti Marksist unsurlardan temizlemişlerdi. İşkodra Komünist Grubunun önderleri, sadece Troçkist Niko Çoçi'nin ihracını kabul ettiler. Bu kadar zayıf temeller üzerine kurulan bu yukardan «birlik» tamamen biçimde kaldı.

Komünist grupların önderleri arasındaki görüşmeler aylarca süredursun, anti - faşist halk hareketi ülkenin her tarafında geliyordu. Komünistler bu hareketin en ön saflarındaydılar. Ülkenin işgalinden sonra anlayışlarında köklü bir değişiklik olmuştu. Komünist grupların sıradan üyeleri gitgide şunu daha iyi kavıyorlardı: Birlik, şefler arasında kısır görüşmelerle değil, faşist istilacılara karşı ortak mücadeleyle sağlanabilirdi. Bu, siyasi ve ideolojik farklılıkları geri plana itti. Şeflerin sıradan üyeler üzerindeki otorite ve etkisi zayıfladı. Komünistler kendi inisiyatifleriyle yabancı işgalcilere karşı mücadeleye atıldılar ve kurtuluş savaşı için ajitasyona giriştiler. 28 Kasım 1939 Bağımsızlık Gününde ülkenin başlıca şehirlerinde anti faşist kitle gösterilerine önderlik ettiler. Gösteriler şu sloganlarla yapıldı: «Yaşasın hür Arnavutluk!», «Ya hürriyet ya ölüm!» İşçilerin ve öğrenci gençliğin anti - faşist hareketine rehberlik ve önderlik edenler komünistlerdi.

«İstilacılarla ve onların işbirlikçileriyle göğüs göğüse çarpışma ve savaş içinde tek bir amaç uğruna, ülkenin istilacılardan kurtarılması uğruna birleşen çeşitli grupların tabanındaki sağlam komünistler, kan

¹) Komünist Gruplar Toplantısı Kararı, Kasım 1941. Arnavutluk Emek Partisi Temel Belgeleri, Tiran, 1960, Cilt I, s. 14.

ve ateş içinde birbirleriyle güçlü bağlar kuruyor, aralarındaki uyuşmazlıkları ve kan davalarını unutuyor, doğru bir komünist çizgiyi berraklaştırıyor ve kurtuluş savaşını örgütlemenin ve ona rehberlik etmenin 'vazgeçilmez' şartı olarak tek bir partide birleşmeyi talep ediyorlardı.»¹

İşgali izleyen ilk aylarda komünistlerin anti faşist hareketi örgütlemekte kazandığı başarılar, Korça Komünist Grubunu, faaliyetini güçlendirmeye ve ülkenin öteki bölgelerine de yaymaya ve o zamana kadar bir engel teşkil eden dar bölgeciliğe son vermeye teşvik etti. Bu grup, 1940 başlarında Tiran kolunu örgütledi. Başına Enver Hoca getirildi.

Enver Hoca

Enver Hoca 16 Ekim 1908'de Cirokastra'da doğdu. Hayatının ilk yılları ülkenin son derece buhranlı bir dönemine rastladı. Yabancı istilacılar, birbiri ardısıra bölgeleri baştan aşağı yakıp yıkıyor, kitle katliamlarına giriyor ve girdikleri her yere felaket götürüyorlardı. Hayat ona ülkesinin düşmanlarından nefret etmeyi öğretti ve çok genç olmasına rağmen 1924 demokratik hareketine katıldı.

Enver Hoca 1930'da mezun olduğu Korça Lisesindeyken öğrencilerin sırtından vurulan vurgunları protesto için arkadaşlarıyla birlikte bir miting düzenledi ve hapse atıldı. Zogo yönetiminin zulmünü ve zindanını ilk böyle tanıdı.

Yüksek öğrenim için Fransa'ya gitti. Güçlü demokratik eğilimleri dolayısıyla Fransa Komünist hareketinin

(¹) Enver Hoca, Amavutluk Komünist Partisi Merkez Komitesi Raporu. Arnavutluk Komünist Partisi 1. Kongesi, Tiran 1950, s. 59.

bir sempaticanı oldu. Paris'e Fransa Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin yayın organı «L'Humanite»nin yazı kurulu ile ilişki kurdu. L'Humanite'ye, Arnavutluk'taki Zogo rejimini kınayan yazılar yazdı.

Bursu kesilince Belçikaya geçmek zorunda kaldı. Bir süre Brüksel'deki Arnavutluk Konsolosluğunda çalıştı, bir yandan da öğrenimine devam etti. Ne var ki, Zogo'nun yurt dışındaki ajanları onun Zogo aleyhtarı faaliyetini tesbit ettiler. İşinden kovuldu ve 1936 yılında Arnavutluğa dönmek zorunda kaldı.

Enver Hoca artık bir komünist olmuş, kendini halkın kurtuluş mücadelesine adanmıştı. Kendisinin ve bütün gençliğin «daha iyi bir Arnavutluk», «ülkenin refahı», «milletin gerçek birliği» uğruna savaşıcağına dair, yurtsever Bayo Topulli'nin Cirokastra'daki mezarı başında ettiği yemin, Enver Hoca için bir eylem programı oldu.

Enver Hoca anavatandaki devrimci faaliyetine önce Tiran Lisesinde, daha sonra Korça Lisesinde öğretmenlik yaparken başladı. Korça Komünist Grubuna katılarak onun en faal üyelerinden biri oldu. Okul kürsüsünü öğrencilere demokratik ve komünist fikirleri aşlamak için ustalıkla kullandı. Aynı zamanda, okul dışı bir örgüt olan «Rinya Korçare» («Korça Gençliği»)nin başlıca öğretmenlerinden biri ve Arnavutluk Komünist hareketinin birliği için yorulmak bilmeden çalışan bir militan oldu.

Faşist işgalin arifesinde Enver Hoca, gruptaki diğer yoldaşlarıyla birlikte halk direnişini örgütlemek için bütün gücüyle çalıştı. İşgalden sonra da bu yoldaki çabalarını sürdürdü. Devrimci faaliyeti, faşist istilacıların gözünden kaçmadı. Onu «rejim aleyhtarı bir unsur» olduğu gerekçesiyle öğretmenlikten attılar. Korça Komünist Grubu önderliği onu Tiran'a göndermeye karar verdi. Görevi, başkentte ve ülkenin diğer bölgelerinde anti faşist

hareketi örgütleyerek, grubun faaliyetini sağlam bir temel üzerinde yaymaktı.

Enver Hoca'nın önderliği altında Tiran kolu, başkentteki komünist ve anti faşist hareketin önemli bir merkezi haline geldi. Komünist grupların sıradan üyelerinin faşizme karşı savaşmadaki kararlılıklarını ve onların komünist hareketin birliği ve bir komünist partisinin kurulması için duydukları coşkun isteği değerlendiren Enver Hoca, onlarla birlikte sabırlı, yorulmak bilmez ve akıllıca bir bilinçlendirme ve örgütleme çalışması sürdürdü. Aynı zamanda, faşist istilacılardan nefret eden ve onlara karşı savaşmak isteyen yurtsever milliyetçilerle ilişkiler kurdu.

Birlik Yolunda Yeni Güçlükler.

«Gençlik» Grubu

Grupların birleşmesi ve tek bir komünist partisinin kurulması zorunlu hale geldiği sırada, bu amacı engelleyecek yeni güçlükler ortaya çıktı. İşgalden önce Korça Komünist Grubu saflarında oluşmaya başlayan bir hizip, 1940 Şubatında ayrı bir grup olarak ortaya çıktı. Daha sonraları bunlar **«Gençlik» Grubu** adını aldılar. Komünist hareketin bölünmüşlüğü ve diğer zaafı, anti - Marksist unsurların faaliyetine fırsat vererek bu yeni grubun ortaya çıkmasını kolaylaştırdı.

Bu grubun başında, belirgin Troçkist ve anarşist eğilimleriyle tanınmış Anastas Lula ve Sadık Premte bulunuyordu. Korça Komünist Grubu ile onun Tiran'daki örgütleri arasında sağlam bağların bulunmamasından yararlanan Anastas Lula ve Sadık Premte, Korça Komünist Grubu önderlerinin komünist hareketi yönetmekte yetersiz oldukları, ideolojik görüşlerinin ve siyasi çizgilerinin yanlış olduğu şeklinde fikirler yayarak kendi kaydet-

tikleri bazı üyeleri kandırmayı başardılar. Hiziplerinin saf-
ları kısa zamanda burjuva ve küçük burjuva kökenli ay-
dın unsurlarla doldu. Kısmen İşkodra Komünist Grubu
önderliğinden ithal edilmiş olan anti Marksist görüş-
ler, bunlar arasında derhal kök saldı. «Gençlik» Grubu,
ülkenin başlıca şehirlerinde, hattâ bazı komünistlerin hüc-
relerin dağıtılmasından duyduğu hoşnutsuzluk ve şaş-
kınlıktan yararlanarak Korça'da bile kollar kurdu.

«Gençlik» Grubu, «Merkez Komitesi»nin ortak karar-
larını açıkça ihlal etmeye başladı. İşkodra Komünist Gru-
bunun önderleri bu hizipçilerin şeklen bağlı oldukları
Korça Komünist Grubu'ndan aldıkları talimata göre ha-
reket ettiklerini sandılar. Korça Komünist Grubunu sad-
dakatsizlik ve samimiyetsizlikle suçladılar. Bunu «Mer-
kez Komitesi»nden çıkmak için bir bahane olarak kulland-
ılar. Böylece «Merkez Komitesi»nin dağılmasına yol aç-
tılar.

1939 sonbahar anlaşması böylece ortadan kalkmış
oldu. Daha sıkı temas ve birliği sağlayacakları yerde, bu
gruplar arasındaki ayrılık derinleşti. «Gençlik Grubu»,
Korça Komünist Grubuna karşı açıkça mücadeleye ge-
çerek, İşkodra Komünist Grubu ile ilişki kurdu. Küçük
komünist örgütler giderek üç ana komünist grubun için-
de eridiler.

«Gençlik Grubu» yönetimi, kendi anti - Marksist ide-
olojik ve siyasi programını yayınladı. Arnavutluk'ta pro-
letaryanın olmadığını, sınıf mücadelesinin olmadığını ve
dolayısıyla bir komünist partisi kurmak için herhangi bir
temel bulunmadığını, köylülerin tutucu ve gerici olduk-
larını ve işçi sınıfının müttefiki olamayacaklarını ileri sür-
düler. Troçkistlerin kadroların eğitilmesi ve korunması
teorisini de benimsemişlerdi. Onlara göre kitlelerle bağ
kurmak ve kitleler arasında çalışmak zararlı birşeydi, çün-
kü kadroları tehlikeye atıyordu!

Bu grubun şeflerinin siyasi görüşleri, tamamen yanlış ve komünist ve anti-faşist hareket için tehlikeliydi. Zef Mala ve Niço Çoçi gibi onlar da, faşist istihvanın kapitalizmin gelişmesine, proletaryanın büyümesine ve Arnavutluk ve İtalya işçi sınıfları arasındaki ilişkilerin sağlanmasına yol açacağını düşünüyorlardı. Böylelikle sınıf mücadelesi gelişecek ve sosyalizm mücadelesine önderlik edecek bir komünist partisinin kurulması için elverişli şartlar yaratılacaktı. Sovyetler Birliği'ni Almanya ile saldırmazlık antlaşması imzalamaya zorlayan nedenleri ve bu antlaşmanın hedefini kavramadılar ve onu halkın antifaşist mücadelesi için zararlı gördüler.

«Gençlik» Grubunun şefleri ve bazı takipçileri, yozlaşarak bir anarşistler tekkesine dönüştüler.

Arnavutluk'ta aynı sırada ortaya çıkan «Ziyarri» («A-teş») Grubu «Gençlik» Grubunun ortaya çıkmasıyla meydana gelen karışıklığı daha da arttırdı. Troçkist Andrea Zisi, Atina'daki Arnavut anti-faşist gençliği, yurtlarına dönerek faşist saldırganlara karşı savaşmaktan alıkoymak için elinden geleni yaptıktan sonra, Arnavutluğa döndü ve komünist ve anti-faşist hareketi baltalamaya koyuldu. Korça'da bir «Merkez Komitesi» ve Tiran ile Vlora'da birer «Bölge Komitesi» kurdu. Grubun bütün çalışması, üyelerini «eğitmek» üzerinde yoğunlaştı.

Andre Zisi'nin yeni uydurduğu «teori»ye göre faşist kale, içinden fethedilmeliydi. Dolayısıyla, komünistler faşistlere karşı açıkça savaşacak yerde, faşistlerin siyasi ve idari mekanizmasına girerek onlarla kaynaşmalıydılar. Bedri Sipahiyyu, bu görüşleri birkaç komünist subaya benimsetti.

Komünistlerin ve Arnavutluk Halkının Komşu Halklara Yöneltilen Faşist Saldırıya Karşı Tutumu

Çeşitli gruplardaki sağlam komünistlerin, faşizme karşı ve Arnavutluk Komünist hareketinin birleşmesi için Troçkistlere karşı mücadele ettikleri sırada, 1940 Haziranında İtalya, Hitler Almanya'sının yanında savaşa girdi. İtalyan faşistleri topun ağzına Arnavutları sürmeye kalktılar. Arnavutluk'tan hareket eden İtalyan birlikleri 28 Ekim 1940'da Yunanistan'a saldırdı. Başlarda birkaç başarı kazandıysa da, Yunan ordusunun darbeleri altında geri çekilmek zorunda kaldılar. Kasımda Korça'yı, Aralık başlarında ise Cirokastra'yı boşalttılar.

Yunan - İtalyan Savaşı, Arnavutluk halkına daha da fazla ızdırap ve felaket getirdi. Arnavutluk halkı, Yunanistan'a karşı faşist saldırıyı desteklemek şöyle dursun, kardeş Yunan halkının kurtuluş savaşına elinden gelen yardımı yaptı. Komünistler, emperyalist ve faşist planları teşhir etmek ve faşist rejimin bütün çürümüşlüğünü gözler önüne sermek için geniş bir propaganda kampanyasına giriştiler. Zorla silah altına alınmış Arnavut er ve milislerini cepheyi terketmeye ve dağa çıkmaya çağırdılar. Komünistlerin ve anti-faşist yurtseverlerin çalışmaları, faşistlerin, Arnavutluk'ta askeri ve «sivil» seferberlik planını tamamen boşa çıkardı. İtalyan faşistleri tarafından Yunan cephesine gitmeye zorlanan Arnavut askerleri savaşmayı reddettiler ve kitle halinde firar ettiler. Faşistlerin cephe gerisindeki askerî kuruluşlarına yapılan sabotajlar çoğaldı. Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilen bölgelerin halkı, İtalyan faşizmi ortak düşman olduğu için, Yunan Kuvvetlerine elinden gelen yardımı gösterdi. Fakat Yunan hükümeti, Arnavutluk halkına karşı açıkça şoven bir tutum takındı. Yunan hükümeti, Arnavutların ve Yunan!ıla-

rın faşist istilacılara karşı militan birliğinin kurulmasını önledi ve şoven Yunan burjuvazisinin Korça ve Cirokasta-ra'yı ilhak etme yolundaki eski planlarını gerçekleştirme-ye çalıştı.

Korça Komünistleri de Yunan işgal makamlarının ay-nı düşmanca tavrıyla karşılaştı. İtalyan birlikleri çekilir çekilmez, komünistler «Şehir Savunma Komitesi»ni kur-dular ve düzeni sağlamak için komünistlerden ve grubun sempatanlarından küçük bir silahlı birlik oluşturdular. Komite ile Yunan askerî makamları arasında Yunan iş-galinin hukuki durumu üzerine yapılan ilk görüşmede uyuşmazlık çıktı. Atina, Yunan birliklerinin girişinin, «Yu-nan şehri Korça'nın kurtarılması» olarak kabul edilmesini istiyordu. Komite bunu reddetti. Buna karşılık, Yunan-lılar da, komitenin İtalyan istilacılarına karşı kendi milli bayrakları altında savaşacak Arnavut taburları kurma yo-lundaki önerilerini reddettiler. Komiteyi dağıttılar. Komü-nistler, bütün Arnavutluk halkı gibi Korça halkının da İ-talyan faşistlerinden nefret ettiğini, fakat Yunan şoven-lerinin Arnavutluk toprakları üzerindeki iddialarını kabul etmeyeceğini Yunan hükümetine göstermek ve halkın moralini yükseltmek için 28 Kasım 1940 Bağımsızlık Gü-nü'nde Korça'da büyük bir miting düzenlediler.

Arnavutluğun güney bölgelerinin Yunanlılar tarafın-dan işgali uzun sürmedi. 1941 İlkbaharında meydana ge-len olaylar Balkanlardaki durumu tamamen değiştirdi. Hit-ler Almanyası, Danimarka, Norveç, Hollanda, Belçika ve Fransa'yı aldıktan sonra Finlandiya, Romanya ve Bulgar-istan'ı işgal etti. 1941 Nisanında ise Yugoslavya ve Yu-nanistan'a saldırdı. Birkaç gün içinde Alman orduları bu ülkeleri işgal ettiler ve böylece İtalyan birliklerinin Güney Arnavutluğu yeniden işgal etmesine ve Yunanistan'a gir-mesine imkan verdiler.

Yunan-İtalyan savaşı Arnavutluğu bir savaş meyda-

nına çevirdi ve Arnavutluk üzerinde önemli etkileri oldu. Ağır can kaybı, büyük maddi hasar ve istilacıların sömürgeci talan siyasetinin yoğunlaştırılması, halk kitlelerinin sefaletini daha da arttırdı. Bu savaşta İtalyanların uğradıkları ağır yenilgiler İtalyan faşizminin çürümüşlüğünü açıkça ortaya serdi ve onu Arnavutluk halkının gözünden tamamen düşürdü.

Arnavutluk topraklarının bir kısmı daha 1913'de Büyük Devletlerin Elçilerinin Londra Konferansında Sırbistan'a verilmişti; İtalya bu topraklara da girerek işgal alanını genişletti ve «Büyük Arnavutluk»u kurdu. Balkanlardaki durumlarını sağlamlaştırmak için Alman ve İtalyan faşist istilacıları Balkan ülkelerindeki gerici sınıfların arasındaki eski milli ve şoven kavgaları kışkırttılar. Fakat komünistler ve bir bütün olarak halk, faşist demagojinin tuzağına düşmedi. Halkların kendi kaderini tayin hakkına dayanarak, tahrikçi «Büyük Arnavutluk» siyasetini teşhir ettiler, faşist istilacılara karşı savaşı yoğunlaştırma ve ortak düşmana karşı milli kurtuluş mücadelesinde komşu halklarla işbirliğini güçlendirme yolunu tuttular.

Faşizme Karşı Savaşta Komünistlerin Birliği

Arnavutluk'daki faşist rejim ağır bir darbe yemişti. Faşist rejim, gitgide ağırlaşan bir siyasi buhran içindeydi ve anti-faşist halk hareketini bastırmakta aciz kalışı da bunun bir göstergesiydi. 1941 ilkbaharında, yurtsever Müslim Peza yönetimindeki bir grup hürriyet savaşçısı, faşist istilacılara karşı silahlı eylemlere girişmişti. Faşistler, buna Peza'da giriştikleri ilk temizlik hareketiyle karşılık verdiler. Kukla Arnavut birliklerinin saflarından toplu halde firarlar başladı. Mayıs ayında meydana gelen önemli bir olay, halkın yabancı zulmüne karşı duyduğu

nefreti ortaya koydu. Genç Vasil Laçi, Arnavutluğu ziyaret etmekte olan İtalya kralı III. Viktor Emanuel'e Tiran'ın göbeğinde tabanca ile ateş etti.

Arnavutluk'da devrimci durum olgunlaşıyordu. Faşist istilacılar baskı tedbirlerini arttırdılar. Binlerce yurtseveri tutuklayarak hapse attılar. Bir kısım yurtseverler de polis takibinden kurtulmak ya da askere alınmamak için dağa çıkarak tek başına ya da küçük silahlı gruplar halinde düşmanı taciz etmeye başladılar.

Yurtsever Peza hürriyet savaşçılarının önemini çok iyi değerlendiren Enver Hoca ve yoldaşları, bu gruba örgütlü bir nitelik kazandırmak ve savaşçıların siyasi bilincini yükseltmek için bu gruba bazı komünistleri göndermeye karar verdiler. Müslim Peza, Enver Hoca ile yaptığı görüşmelerde grubunda komünistlerin bulunması önerisini memnuniyetle kabul etti.

Komünistler milli kurtuluş hareketini örgütlemek ve yaymak için dağa çıkmakla, faaliyetlerinde yeni bir aşamaya girmiş oldular. İnisiyatifi ellerine alarak, ülkenin diğer bölgelerinde de silahlı anti-faşist hareketi örgütlemeye çalıştılar.

Komünistlerin kitleler arasındaki propaganda çalışmaları geniş boyutlara ulaştı. Komünistlerin kitlelerle bağ kurmasında, tek tek kişilere yapılan ajitasyonun yanı sıra, broşür ve bildiriler de önemli bir rol oynadı. Bunlar önce şehirlerde, daha sonra da köylük bölgelerde dağıtılmaya başlandı. Ancak bu yazıların bazıları «Sovyetler Arnavutluğu!», «Komünist Arnavutluk!», «Arnavutluk Kızıl Ordusunu Örgütleyelim!» gibi yanlış siyasi sloganlar taşıyordu. Bu yanlış sloganlar, Arnavutluk'daki mevcut şartların yanlış değerlendirilmesinden kaynaklanıyordu.

Bu sırada, hareketin gelişmesi ve komünistlerin ısrarlı birlik talebi karşısında, Korça ve İşkodra Komünist Grupları işbirliği yapmak için yeni bir girişimde bulun-

maya zorlandılar. İç barışı sağlamak ve anti-faşist faaliyetlerini koordine etmek için, tam birleşmeye doğru ilk adım olarak taraflar bir «Hakem Komitesi» kurdular. Fakat bu girişim de tatmin edici sonuçlar vermedi.

Korça Komünist Grubunun Tiran Kolu, komünistlerin ve yurtsever milliyetçilerin saflarında bir dizi geniş faaliyet yürütmüş ve onlarla sağlam bağlar kurmuştu. Komünistlerin tek bir partide mümkün olduğu kadar çabuk birleşmesini hararetle isteyen Enver Hoca, «Gençlik» ve «Ziyarri» gruplarının hizipçi faaliyetinden doğan yeni güçlükler karşısında yılmamıştı. İşkodra Komünist Grubunun önde gelen eylemcilerinden Vasil Şanto ve Kemal Stafa da aynı fikirdeydiler. Enver Hoca'nın önderliğinde Tiran kolu giderek Arnavutluk'daki bütün komünist ve anti-faşist hareketin gerçek örgütleyici merkezi haline geldi. Çeşitli gruplara mensup sağlam komünistler bu kol etrafında birleşmişlerdi. Bunlar, kurulacak olan komünist partisinin temelini teşkil ediyorlardı.

Arnavutluk halkının anti-faşist mücadelesi günden güne büyürken ve faşist işgal altındaki diğer ülkelerde de komünistlerin önderliğinde güçlü bir kurtuluş hareketi gelişmeye başlamışken, uluslararası siyasi durumda köklü değişikliğe yol açan önemli bir olay meydana geldi. Köleleştirilmiş ülkelerin, kendi peyklerinin ve müttefiklerinin ekonomik ve insangücü kaynaklarını sömürerek askerî potansiyelini arttıran Hitler Almanyası 22 Haziran 1941'de Sovyetler Birliği'ne haince saldırdı. Alman emperyalizmi ilk sosyalist devleti yok etmeye karar vermişti. Batı Avrupa ve Balkanlarda kazandığı kolay zaferlerden başı dönen Hitler, Sovyetler Birliği'ni de hemen dize getirmeyi umuyordu.

Başında J.V. Stalin'in bulunduğu Komünist Partisi önderliğindeki Sovyet halkı, sosyalist anavatanlarının hürriyet ve bağımsızlığı uğruna Büyük Yurtsever Savaş için

tek bir vücut halinde ayağa kalktı. Bu haklı savaş İkinci Dünya Savaşı'nda yeni bir dönemi açıyor, halkların faşist bloka karşı mücadelesinin kurtuluşçu ve anti-faşist niteliğini güçlendiriyor ve dünyadaki bütün anti-faşist güçlerin tek bir cephede birleşmesinin temellerini atıyordu.

Sovyetler Birliği ile Hitler Almanyası arasındaki savaş, sosyalizm ile faşizm arasında bir ölüm kalım mücadelesiydi. Dünyanın dört bir yanındaki sömürülen kitlelerin çıkarı Sovyetler Birliği'nin uluslararası faşist gericiğe karşı zaferinden yanaydı. Boyunduruk altındaki ülkelerin halkları haklı olarak, anti-faşist savaşın nihai zafere kadar, faşist tahakkümden kurtulana kadar yürütülmesinin esas teminatı olarak Sovyetler Birliği'ni görüyorlardı. Hitler Almanyası gibi tehlikeli bir düşmanla karşı karşıya kalan ve güçlü bir anti-faşist ittifak talep eden kendi halklarının artan baskısıyla karşı karşıya kalan en büyük iki kapitalist ülke, İngiltere ve ABD hükümetleri, Sovyetler Birliği ile bir ittifak kurdular. Bu, Hitler'in, Sovyet ülkesini tecrit etme planını suya düşürdü. Bu büyük anti-faşist ittifakın esas gücünü Sovyetler Birliği teşkil ediyordu ve Sovyetler Birliği olmadan düşmana karşı hiçbir zafer kazanılamazdı.

Sovyet halkına karşı girişilen haince faşist saldırı ve patlak veren Büyük Yurtsever Savaş, Arnavutluk'ta derin yankılar uyandırdı. Sovyetler Birliği'ne savaş ilan etmiş olan İtalyan istilacıları ve nazilerin ilk başarılarından başları dönen yerli gericiiler çılgınca bir anti-Sovyet, anti-komünist kampanyaya girişirken, Arnavutluğun geniş yurtsever kitleleri Hitler saldırısını nefretle karşıladı.

Arnavut yurtseverlerinin Sovyetler Birliği'ne duyduğu yakınlığın tarihi kökleri vardı. Yabancı tahakkümüne karşı yüzyıllar boyu süren mücadelesinde Arnavutluk halkı hemen her zaman yalnız, müttefiksiz kalmıştı. Kapitalist ülkeler ya açıkça düşmana tavır almışlar, ya da «dost»

görünüp onu arkadan vurmaya ve kendi denetimleri altına almaya çalışmışlardı. Yalnızca Sovyetler Birliği Arnavutluğun haklarını savunmuş, ona yapılan haksızlıklara karşı sesini yükseltmişti. Sovyetler Birliği'nin faşizme karşı savaşa girmesiyle birlikte, Arnavutluk halkı, tarihinde ilk defa güçlü ve samimi bir dosta ve müttefike kavuşuyor ve bütün diğer ezilen halklar gibi, faşist bloğun kaçınılmaz yenilgisinin sağlam bir teminatına sahip oluyordu.

«Mücadelemiz», diyor Enver Hoca, «Sovyetler Birliği'nin savaşa girmesinden sonra başlamadı, ama Sovyetler Birliği savaşa girdikten sonra halkımız döken kanlarının boşa gitmeyeceğini anladı.»¹

Sovyetler Birliği önderliğinde halkların anti-faşist ittifakının kurulmasıyla ortaya çıkan yeni şartlar, Arnavutluk komünistlerine büyük bir tarihî sorumluluk yükledi: Anti-faşist milli kurtuluş savaşını örgütlemek, yönetmek ve yoğunlaştırmak için temel şart olarak bir komünist partisinin kurulması ve böylece mümkün olan en kısa zamanda Arnavutluk halkının siyasi bir önderliğe kavuşturulması gerekiyordu. Başka hiçbir çıkar yol yoktu ve Arnavutluğun somut tarihî şartlarında böyle bir görevi ancak komünistler üstlenebilirdi. Gruplardaki enternasyonalizme sadık sağlam komünistler bunu açıkça görüyorlardı. Aralarındaki ideolojik ayrılıklara rağmen, ülkelerine ve Sovyetler Birliği'ne duydukları sınırsız sevgi Arnavutluk komünistlerini birleştiriyordu. Bu, safların sıklaşmasını ve aralarındaki işbirliğinin gelişmesini sağlayan çok önemli bir etken oldu. Böylece komünist hareket için yeni bir dönem başladı. Artık,

(¹) Enver Hoca, Genel Millî Kurtuluş Konseyi Yönetiminin 15 Nisan 1944 tarihli Toplantısında Konuşma, Toplantı Tutanaqları, Merkezi Parti Arşivleri.

«...gruplar arasındaki kısır çekişmenin komünist harekete verdiği büyük zarar ve Arnavutluk'taki hareketin birliği için gerekli şartları yaratmak üzere bu çatışmaya son verme ihtiyacı özellikle her zaman-
kinden daha çok hissediliyordu.»¹

Komünistleri birleştirecek olan anti-faşist savaş, derhal geniş boyutlara ulaştı. Bütüp grupların üyelerinin büyük bir kısmı, istilacılara ve vatan hainlerine karşı giriştikleri silahlı eylemlerde birbirleriyle bağlar kurmuşlardı. «Komünistler, ancak Sovyetler Birliği İkinci Dünya Savaşına girdikten sonra savaşmalıdır» görüşünü savunmuş olan İşkodra Komünist Grubu önderleri bile, Hitler'in SSCB ne saldırması üzerine tabandaki komünistlerin savaşma isteğine artık karşı koyamaz oldular. Artık İşkodra Komünist Grubunda esas rolü Enver Hoca ile işbirliği yapmaya başlamış olan Kemal Stafa ve Vasil Şanto oynamaktaydı. Anti-faşist milli kurtuluş savaşı çizgisi bu gruba hakim olmuştu. Bu dönemde grup üyelerine verilen talimatlar arasında şöyle çağrılar vardı: «Yurdunu seven insanlar olarak kitlelerle kaynaşın, onların sevgisini kazanın, onları ikna edin ve silahlı milli harekete hazırlayın.»²

Ortak siyasi çizgileri İşkodra Komünist Grubu ile Korça Komünist Grubunu yakınlılaştırdı ve bazı anti-faşist eylemlerde işbirliği yapmak ve bunları beraberce örgütlemek konusunda 1941 Ağustosunda anlaşmaya varmalarını mümkün kıldı. Daha sonra «Gençlik» Grubu da bu anlaşmaya katıldı. «Ziyarri» Grubu ise işbirliği çağrısına cevap vermedi. Grupların ortak anti-faşist eylemleri arasında en önemlilerinden biri, 28 Ekim 1941'de Tiran'da ya-

(1) Komünist Gruplar Toplantısı Kararı. Arnavutluk Emek Partisi Temel Belgeleri, Cilt I s. 14-15.

(2) İşkodra Komünist Grubunun üyelerine yolladığı talimatlar. Merkezi Parti arşivleri.

pılan anti-faşist kitle gösterisiydi. Bu tarih, bir faşist bayramı olan «Roma'ya Yürüyüş»ün yıldönümüne rastlıyordu. Başkentin geniş halk kitleleri bu gösteriye katıldı. Gösterinin başlıca örgütleyicisi Enver Hoca idi. Faşistler vahşice misillemeye giriştiler. Faşistler tarafından aranan Enver Hoca yeraltına geçmek zorunda kaldı. Faşist yetkililer, Enver Hoca hakkında «gıyaben» idam kararı verdiler. Tiran gösterisi, Arnavutluk komünistlerinin birliği için mihenk taşı oldu ve faşizme karşı mücadelenin ateşi içinde kurulan bu birliğin gücünü ve halk kitlelerini milli kuruluş hareketine seferber etmedeki önemini ispatladı.

Tiran gösterisini 8 Kasım 1941'de Korça'da yapılan bir diğer büyük gösteri izledi. Gene Komünist gruplarca düzenlenen bu gösterinin amacı, faşistlerin başkentte giriştikleri kitle halinde tutuklamaları protesto etmektir. Jandarma ve faşist polisle kanlı bir çatışma çıktı. Korça Komünist Grubunun eski bir üyesi olan Koçi Bako öldürüldü.

Bu gösterilerin siyasi başarısı ülkedeki kamuoyu üzerinde büyük bir etki yarattı. Halkın gözünde komünistlerin itibarı daha da arttı. Ayrıca bu başarılar karşısında zor durumda kalan faşist işgal makamları, gitgide güçlenen, sağlamlaşan ve kendileri için gittikçe daha tehlikeli olan bir düşmanla karşı karşıya olduklarını anlamaya başlamışlardı.

Arnavutluk komünistlerinin mücadelesi, en sonunda partinin kurulması için elverişli şartları yarattı. Komünist grupların saflarında, gruplar arasındaki çatışmaları aşmasını bilen, faşist istilacılara ve vatan hainlerine karşı uzlaşmaz bir mücadele çizgisini kararlılıkla benimseyen ve bu temel üzerinde Arnavutluk komünist hareketini birleştirmeye çalışan profesyonel devrimci kadrolar ortaya çıkmıştı. Arnavutluk Komünist Partisi'nin ideolojik ve örgütsel esaslarını yorulmak bilmez çabalarıyla hazırlayanlar işte bu kadrolardı.

Çeşitli gruplardan komünistler tarafından yürütülen anti-faşist savaş, o zamana kadar hüküm sürmüş olan sektarizmi ve grupçuluğu temellerinden sarstı. Bu mücadele ve sahip oldukları ortak ideoloji, 1941 Ağustos anlaşmasına yol açan tayin edici etkenler oldu. Anlaşmaya göre bütün belli başlı komünist grupların temsilcilerinden oluşan bir toplantı düzenlenecek ve bu toplantıda bu grupların birleştirilmesi ve Arnavutluk Komünist Partisi'nin kurulması meselesi ele alınacaktı.

5. ARNAVUTLUK KOMÜNİST PARTİSİ'NİN KURULMASI

Komünist Grupların Partiyi Kurma Toplantısı 8-14 Kasım 1941'de Tiran'da gizli olarak yapıldı. Aralarında Enver Hoca, Kemal Stafa, Vasil Şanto, Pilo Peristeri ve diğerlerinin bulunduğu onbeş kişi toplantıya katıldı.

Toplantının amacını teşkil eden temel mesele daha başında ilke olarak halledildi. 8 Kasım'da, grupları birleştirme ve **Arnavutluk Komünist Partisi**'ni (AKP) kurma tarihi kararı alındı.

Toplantıda, teker teker her grubun faaliyet raporu okundu, Arnavutluk'ta komünist hareketin başarıları ve zaafı belirtildi ve Partinin karşı karşıya bulunduğu hayati meseleler ele alındı.

Temsilcilerin çoğunluğu bölünmelere son vermeye ve sağlam bir ideolojik ve örgütsel birlik ve militan bir siyasi çizgi temeline dayanan tek bir Marksist-Leninist parti kurmaya kararlı olduklarını ifade ettiler.

Sadece, «Gençlik» Grubunun önderleri ve temsilcileri olan Anastas Lula ile Sadık Premte bu amacın gerçekleştirilmesini engellemeye çalıştılar. Komünist grupların birleşmesi, taban tarafından ısrarla talep edildiği için bu birleşmeye karşı olduklarını açıkça söylemeye cesa-

ret edemediler. Ama kendi gruplarının ve Marksizm-Leninizme ihanet eden diğerlerinin malum Troçkist görüşlerini ortaya attılar ve savundular. Özellikle «proletaryanın bulunmadığını», «köylülüğün gerici ve tutucu olduğunu», «yetişmiş kadrolar olmadığını», «faşizme karşı açık propaganda ve ajitasyonun kadroları tehlikeye attığını», «Sovyetler Birliği'nin yardım ve desteğine bel bağlamanın boş hayal olduğunu» ispatlamaya kalkıştılar. Bu itirazlarla, tek bir komünist partisinin kurulmasının sadece biçimsel bir şey olacağı ve Partinin hiçbir zaman Arnavutluk halkının önderi olmayı ve milli kurtuluş mücadelesini yönetmeyi başaramayacağı kanaatini yaratmayı amaçladılar.

Toplantıda Kemal Stafa ve Marksist-Leninist bir tavır takınan diğerleri tarafından desteklenen Enver Hoca, bu tasfiyeci tezlere karşı ilkeli bir mücadele yürüttü. Yenildiklerini gören Anastas Lula ve Sadık Premte görünüşte çoğunluğa uymayı kabullendiler ve toplantı kararlarına bağlı kalmaya söz verdiler.

Komünist Gruplar Toplantısı, Partinin ideolojik ve örgütsel temellerini tesbit etti ve Milli Kurtuluş Savaşı döneminde izleyeceği çizginin temel meselelerini ortaya koydu.

Partiyi yönetecek yedi kişilik bir Geçici Merkez Komitesi seçildi. Sekreter atanmadı, ancak Enver Hoca komiteye başkanlık etmekle görevlendirildi.

Grupların önde gelen eski önderlerinden (başkan ve başkan yardımcıları) hiçbirinin yönetime seçilmemesi şartı kabul edildi. Bu basit bir anlaşma sonucu değildi. Komünist ve devrimci hareketin gelişmesi için zorunluydu. Grupçuluk zihniyeti içlerine işlemiş olan grup önderleri uzun süre Arnavutluk komünistlerinin tek bir partide birleşmesine engel olmuşlar ve komünistleri ve devrimci kit-

leleri yönetme yeteneğine sahip olmadıklarını göstermişlerdi.

Partinin İdeolojik ve Örgütsel Temelleri

Toplantı, Lazar Fundo'nun Arnavutluk'ta işçi sınıfı partisi hakkında yaymaya çalıştığı sosyal-demokrat görüşleri reddetti; kendini «Arnavutluk Komünist Partisi» olarak kabul ettirmeye çalışan «Ziyarri» Grubunun baştan aşağı Troçkist çizgisini ve faaliyetini teşhir etti ve hiç tereddütsüz Arnavutluk Komünist Partisi'nin yeni tipte bir parti olarak örgütleneceğini ve sağlamlaştırılacağını kararlaştırdı:

«Partimiz, yozluğun, eylemsizliğin, adam kayırmanın, hizipçiliğin ve işçi sınıfının çıkarlarına ihanetin çürüttüğü ikinci Sosyal Demokrat Enternasyonal partilerine benzer eski tipte bir parti olmamalıdır. Biz, işçi sınıfını savaşta zafere ulaştırabilecek bir parti istiyoruz...»¹

Toplantı, komünist grupların saflarındaki Marksist Leninist ideolojiye yabancı olan bütün yanlış görüşleri mahkum etti. Özellikle «kadrolar teorisi» komünistleri kitlelerden tecrit ettiği, onları kitlelerin kuyruğuna takılan bir tekke haline getirdiği ve sonuçta partinin dağılmasına yol açacağı için, teslimiyetçi ve oportünist olarak mahkum edildi.

Marksizm-Leninizm, Parti Programının hazırlanmasında ve bütün faaliyetinde partiye rehberlik edecek öncü

(¹) Komünist Gruplar Toplantısı Kararı. AEP Temel Belgeleri, Cilt I, s. 19.

teori olarak kabul edildi. Bununla ilgili olarak şu görev tesbit edildi:

«Kadrolara Marksist-Leninist teoriyi kavratarak onların ideolojik, teorik ve siyasi bakımdan ilerlemesini sağlamak için var gücümüzle çalışmalıyız...»¹

Geçici Merkez Komitesi, komünist grupların yayınlarını bütün anti-Marksist, Troçkist ve anarşist eserlerden temizlemekle görevlendirildi. «Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi, Kısa Ders» ve Karl Marks, Friedrich Engels, Vladimir İlyiç Lenin ve Jozef Vissaryonoviç Stalin'in bazı eserlerinin Arnavut dilinde yayınlanması, dağıtılması ve incelenmesinin örgütlenmesi görevi de bu komiteye verildi.

Böylece Arnavutluk Komünist Partisi daha başından, işçi hareketine ve ezilen ve sömürülen kitlelerin kurtuluş hareketlerine zafer yolunu gösteren ve onlara yeni ufuklar açan, hayat ve canlılık veren bir güç olarak Marksist-Leninist teorinin önemini ve üyelerinin komünist kavrayışını daha yüksek bir düzeye çıkardı.

Toplantı, Komünist grupların çürümüş örgütsel yapılarına, gevşek disiplinlerine, hizipçilik ve grupçuluklarına artık kesinlikle son verilmesini ve sağlam bir Marksist-Leninist örgütsel temele dayanan bir parti kurulmasını kararlaştırdı. Partinin yıkılmazlığını ve siyasi çizgisinin uygulanmasını teminat altına alacak başlıca aracın sağlam bir örgütlenme olduğu kabul edildi.

Komünist grupların önderlerine, üyeleriyle olan bütün bağlarını Geçici Merkez Komitesine devretme görevi verildi. Bundan böyle komünistler sadece, toplantının ve Merkez Komitesinin, Marksist-Leninist bir partinin temel

(¹) Aynı yerde s. 20.

örgütsel ilkesi olan demokratik merkezizetiçiliğe uygun olarak tesbit ettiği örgütsel esaslara bağlı kalacaklardı.

İki üç kişiden oluşan eski dar hücrelerin yerine, mümkün olduğu kadar çabuk bir şekilde yenilerinin kurulması için talimatlar yayınlandı. Yeni hücreler, kuvvetli sekte, oportünist ve grupçu eğilimler göstermiş olanlar saflardan temizlendikten sonra, komünist grupların eski üyelerinden kurulacaktı. Hücrelerin yanı sıra, Bölge Parti Komiteleri de kurulacaktı. Komiteler ve hücreler arasında sağlam bağlar olmalıydı. Toplantıda hücrelerin daha fazla inisiyatif kullanmaları ve şehirlerdeki ve köylük bölgelerdeki geniş kitlelerle kaynaşmaları istendi. Komiteler de sürekli olarak onlara yardım etmeli ve faaliyetlerini denetlemeliydiler.

Yeni üyeler alma konusundaki korku ve sektepliğin bir yana bırakılmasının, Partiye taze kan almanın, Parti saflarını yeni üyelerle kararlı savaşçılarla, işçilerle ve yoksul köylülerle genişletmenin gerekli olduğu tesbit edildi.

Toplantı, Partiye üye olma konusunda V.İ. Lenin'in bilinen formülünü kabul etti:

«Parti programını kabul eden; bir parti örgütünde (hücre) görev alan ve aidatını ödeyen herkes partiye üye olabilir.»¹

Partinin birliği ve disiplinine özel önem verildi:

«Sayısız düşmanı olan Partimiz, çelik bir disipline ve birliğe sahip olmadan, mücadeleye başarıyla önderlik edemez.»²

Sağlam birlik ve sıkı disiplinin sağlanabilmesi için

(1) Aynı yerde.

(2) Aynı yerde. s. 22.

komünistlerin uyanık davranmaları ve disiplin tanımayan, Parti düşmanı faaliyetlere uygun zemin hazırlayan, kuvvetli bir küçük burjuva ruhuna sahip mevki düşkün ve bozguncu unsurların Parti saflarına sızmasına izin vermemeleri istendi. Aynı zamanda Parti örgütlerine, anti-Marksist, oportünist ve tasfiyeci eğilimler gösteren herkesi tereddütsüz saflarından uzaklaştırma görevi verildi. Partide adam kayırmanın, grupçuluğun, hizipçiliğin ve disiplinsizliğin yeri olmadığı önemle belirtildi.

Toplantıda günün acil görevi olarak ele alınan temel bir mesele de, Partinin kitlelerle bağ kurması meselesiydi. Grupçuluk hastalığının mutlaka yok edilmesi ısrarla istendi.

Toplantı, komünistlere, J.V. Stalin'in şu sözlerini hiçbir zaman unutmamalarını öğütledi:

«Komünistler halktan, yani kendilerine hayat veren anadan kopmazlarsa, yenilmez olurlar.»

Toplantı, şehirlerdeki ve köylük bölgelerdeki geniş kitlelerle, kadınlarla ve gençlikle birleşmek ve onları Partinin siyasi çizgisinin doğruluğuna ikna etmek için komünistlere şu yolu gösterdi: Bütün halk tabakaları arasında militan ve yoğun propaganda ve ajitasyon çalışması yürütmek, mümkün olduğu kadar çok siyasi ve savaşçı faaliyetlere girişmek; Partinin siyasi bilinçlendirme çalışmasını ve siyasi ve askerî faaliyetini kitlelerin örgütlenmesiyle birleştirmek.

Toplantıda kitlelerle sağlam bağlar kurulması için gençlik ve kadınlarla ilgili çalışmada değişiklik yapılması ve grupların bu çalışmalarda yaptıkları uyumsuzluk, sektirlik gibi hatalara son verilmesi istendi. Geçici Merkez Komitesi, bütün Arnavutluk gençliğini anti-faşist mücadeleye seferber etmek amacıyla vakit geçirmeden bir komünist gençlik örgütü kurmakla görevlendirildi. Kadın-

lar arasında ise, dikkatli bir çalışma yapmak, kadın işçilerin partiye kaydolmasını sağlamak ve kadınları kurtuluş mücadelesine seferber etmek gerekiyordu.

Toplantı Partinin, onu yok etmek için elinden geleni yapacak olan düşmanlarına karşı korunmasına da özel bir önem verdi. Faşist İtalyan istilacıları ve onların yerli uşakları esas saldırılarını gruplara değil, Arnavutluk Komünist Partisine yönelteceklerdi. «Ziyarri» Grubunun Troçkistleri ve komünizm döneği de buna yardımcı oluyordular. Bu nedenle toplantı, Parti üyelerini son derece uyanık olmaya, kesin gizlilik içinde çalışma geleneğini Partiye yerleştirmek üzere parti sırlarını gizli tutmaya çağırıyordu. Bu çağrıyla ilgili olarak toplantı, grup üyeleri arasındaki bazı oportünist ve hainlerin görüşlerini şiddetle mahkum etti. Bu oportünist ve hainler bir komünistin polis ya da jandarma işkencesi altında Parti sırlarını açıklamakla mutlaka ihanet etmiş sayılmayacağını iddia ediyorlardı. Bu görüşler, proletarya partisine yabancı ve acımasızca yokedilmesi gereken görüşler olarak mahkum edildi.

Komünistlerin kesin gizliliğe bağlı kalmalarını isteyen toplantı, aynı zamanda, gizliliğin doğru olarak kavranılması ve kitleler arasındaki faaliyetin sınırlanması için bir bahane olarak kullanılmaması gerektiğine dikkati çekti:

«Gizliliğimiz, perde arkasına gizlenmek ve kendi kabuğumuza çekilmek için değil, örgütü düşmandan korumak içindir.»¹

Millî Kurtuluş Savaşında İzlenen Siyasi Çizgi

Partinin siyasi çizgisi, Komünist Gruplar Toplantısının

(1) Aynı yerde s. 21.

da tesbit edilen siyasi görevlerde somutlaştı. Partinin, ülkenin içinde bulunduğu tarihî dönemdeki stratejik hedefi şöyle ifade edildi:

«Arnavutluk halkının milli bağımsızlığı ve faşizmden arınmış bir Arnavutluk'ta demokratik halk hükümetinin kurulması için savaşmak.»¹

Bu stratejik hedef o sırada Arnavutluk'taki baş uzlaşmaz çelişme olan halk ile faşist istilacılar arasındaki çelişme tarafından belirleniyordu. Milli, sosyal, iktisadi ve kültürel gelişme yolunun açılması, bu çelişmenin acilen çözülmesine bağlıydı. Halk kitleleri ile sömürücü sınıflar arasındaki çelişme ise o sırada tali idi. Mevcut somut şartlarda bu çelişme, baş uzlaşmaz çelişmeden ayrı olarak çözülemezdi. Çünkü toprak ağaları, aşiret reisleri ve gerici burjuvazi ülkemizi işgal edenlerin sosyal dayanağını oluşturuyordu. Ülkenin başlıca sömürücü sınıflarının çıkarları, faşist istilacıların çıkarlarına yakından bağlıydı. Bu yüzden, Partinin stratejik hedefine ulaşması, yabancı efendilerin maşası olan bu sınıfların çıkarlarını ister istemez sarsacaktı.

Arnavutluğun mutlak hakimi **İtalyan faşistleri** idi. Dolayısıyla o sırada Arnavutluk halkının **baş düşmanı** da onlardı. Ayrıca, istilacıların safına geçerek Arnavutluk halkını ezmekte onlara hizmet edenler, hainler ve faşizmin aletleri olarak damgalanıyor, istilacılara karşı olduğu gibi onlara karşı da savaş ilan ediliyordu.

Faşist zulmün en ağır yükünü omuzlarında taşıyan ve bu stratejik hedefe ulaşılmasında en fazla menfaati olan **işçiler ve köylüler** esas gücü meydana getiriyordu. Bu yüzden Parti en önemli görevlerinden biri olarak şunu tesbit etti:

(¹) Aynı yerde s. 22-23.

«Askerî birimler kurmak ve bunları şehirlerdeki ve köylük bölgelerdeki emekçi kitleler arasında yaygınlaştırmak.»¹

Milli bağımsızlığın sağlanmasında, emekçi olmayan yurtsever tabakaların da menfaati vardı. Dolayısıyla Parti bu tabakaları ihmal edemezdi. Onları milli kurtuluş hareketine seferber edebilmek için yorulmak bilmeden çalışma kuralını koydu.

«Arnavutluğun hür olmasını gerçekten isteyen bütün milliyetçilere² ve faşizme karşı dövüşmek isteyen bütün dürüst Arnavutlarla birleşin.»³

Bununla, **Milli Kurtuluş Cephesi** düşüncesi ortaya konmuş oluyordu. Bu düşünce savaşın gelişmesi içinde daha da kesin ve somut bir biçimde ortaya konacaktı.

Faşist istilacıların ve yerli gericilerin Arnavutluk halkının militan birliğini önlemek için her yola başvuracağını hesaplayan Komünist Gruplar Toplantısı, Arnavutluk halkının milli kurtuluş cephesini yıkmak için İtalyan faşistlerinin ve işbirlikçi hükümetin bütün tertiplerinin teşhir edilmesi ve boşa çıkarılması çağrısında bulundu.

Arnavutluk Komünist Partisi kurulduğu sırada, burjuvazinin ya da nüfusun herhangi bir diğer sınıf ya da ta-

(1) Aynı yerde s. 22.

(2) **Milliyetçi**, ülkesini seven ve onun yabancı boyunduruktan kurtulmasını isteyen, ama daha ileri devrimci amaçlar gözetmeyen yurtseverlere genellikle verilen addı. Fakat toprak ağalarının, aşiret reislerinin ve gerici burjuvazinin saflarından gelen sahte yurtseverler de **milliyetçi** adına sahip çıkmışlardı. Gerici ve hain unsurlarla gerçek yurtseverleri ayıdedebilmek için, gerçek yurtseverlere «dürüst milliyetçiler» ya da «yurtsever milliyetçiler» deniliyordu.

(3) Komünist Gruplar Toplantısı Kararı. AEP Temel Belgeleri, Cilt I, s. 12.

bakasının çıkarlarını temsil edebilecek hiçbir anti-faşist siyasi parti yoktu. Bununla beraber toplantı, başka anti-faşist siyasi partiler kurulduğu takdirde, istilacılara karşı savaşın örgütlenmesinde Komünist Partisinin bunlarla işbirliği yapmasını ilke olarak kararlaştırdı.

Toplantı, ülkenin kurtuluşu ve Arnavutlukta halk demokrasisinin kuruluşu için, mevcut şartlar altında tek gerçek ve emin yolun faşizme karşı **silahlı ayaklanma** olduğu sonucuna vardı. Toplantı şu kararı aldı:

«...Halkı mücadele içinde bütün yurtsever ve anti-faşist güçleri kapsayacak genel bir silahlı ayaklanmaya siyasi ve askeri bakımdan hazırlamak...»¹

Parti, genel silahlı ayaklanmayı temel mücadele biçimi olarak seçerken grevler, anti-faşist gösteriler, sabotajlar ve düşmanın yazıyla ve sözle teşhir edilmesi gibi diğer mücadele biçimlerini de ihmal etmedi. Fakat bütün bu faaliyetlerin hedefi, halkı genel bir silahlı ayaklanmaya hazırlamaktı.

Bir silahlı ayaklanmanın örgütlenmesi elbette **silahlı kuvvetlerin** yani **Milli Kurtuluş Ordusu**'nun örgütlenmesini gerektiriyordu. Toplantı, düşmana sürekli darbeler indirebilecek, onun askeri ve siyasi cihazlarını paramparça edebilecek gerçek bir halk ordusu kurmaksızın, silahlı ayaklanmanın, ülkeyi kurtarmanın, milli bağımsızlığı kazanmanın ya da demokratik halk hükümetini kurmanın lafının bile edilemeyeceğini önemle belirtti.

Arnavutluğun işgali ve İkinci Dünya Savaşı şartlarında silahlı ayaklanmanın derhal patlak vermesi ve devrimci bir halk ordusunun birdenbire kurulması imkânsızdı. Silahlı ayaklanmanın gelişmesi ve Milli Kurtuluş Ordusu'nun kurulması, başlı başına bir süreçti. Bu düşünce,

(¹) Aynı yerde s. 23.

partizan hareketinin örgütlenmesi için toplantıda tesbit edilen siyasi görevlerin birinde açıkça ifade ediliyordu: gelecekteki halk ordusunun çerçevesi ve genel ayaklanmanın hazırlanmasının somut temeli olarak gerilla birliklerinin ve çetelerin kurulması.

Arnavutluk Komünist Partisi, kendi stratejik hedefine ve Sovyetler Birliği'nin İkinci Dünya Savaşına girmesi sonucu uluslararası durumda ortaya çıkan şartlara uygun olarak, Arnavutluk halkının dış müttefiklerini ve onlara karşı takınacağı tavrı da tesbit etti.

Uluslararası alanda, Arnavutluk Milli Kurtuluş Savaşı, dünya çapındaki anti-faşist mücadelenin ayrılmaz bir parçasıydı. Arnavutluk halkı, mücadelesinde, büyük anti-faşist ittifaka en faal olarak katılanlarla işbirliği yapmıyordu.

Komünist Gruplar Toplantısı buna bağlı olarak, Sovyetler Birliğinin, İngiltere'nin, Amerika Birleşik Devletlerinin ve ortak düşman olan Alman, İtalyan ve Japon faşistlerine karşı savaşan, boyunduruk altındaki bütün halkların Arnavutluk halkının müttefikleri olduğu görüşündeydi. **Arnavutluk Milli Kurtuluş Savaşını Büyük Anti - Faşist Dünya Savaşı ile birleştirme görevini tesbit etti.**

Parti, çok doğru bir değerlendirme yaparak, Sovyetler Birliği'nin İngiltere ve Amerika ile ittifakını, dünyayı faşist boyunduruk tehlikesinden kurtarabilmek için, şartların zorunlu kıldığı bir askerî ittifak olarak kabul etti. Aynı zamanda bu müttefiklerin farklı değerlendirmelerini yaparak, onlara karşı farklı tavırlar aldı.

Arnavutluk Komünist Partisi Geçici Merkez Komitesi halka bir çağrı yayınladı. Arnavutluk halkı, kendi Milli Kurtuluş Savaşını faşizme karşı önsafta dövüşen Sovyetler Birliği'nin yiğit savaşıyla sıkıca birleştirmeliydi.¹

(1) Arnavutluk Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin İlk Bildirisi, Kasım 1941, AEP Temel Belgeleri Cilt 1, s. 27.

Arnavutluk Komünist Partisi, Sovyetler Birliği'ni, Arnavutluk halkının sadık ve samimi müttefiki, Arnavutluk'ta halk iktidarının kurulmasına ve sağlamlaştırılmasına yardımcı olacak bir müttefik olarak görüyordu. Buna karşılık, İngiltere ve ABD, faşist devletlere karşı savaşta sadece geçici müttefiklerdi.

Partiyi kurmak amacıyla yapılan Komünist Gruplar Toplantısı, Sovyetler Birliği'nin faşizme karşı savaşta öncü rolünü ve aynı zamanda sosyalist inşadaki büyük başarılarını halk içinde yayarak «Sovyetler Birliğine karşı duyulan sevgiyi arttırmak» görevini tesbit etti.

Anti-faşist kurtuluş mücadelesine atılan «Balkan halkları, özellikle Sırp, Yunan, Karadağ ve Makedonya halkları ile Arnavutluk halkı arasında sevgiyi ve sıkı militan işbirliğini geliştirmek» için de talimatlar yayınladı.

Son olarak toplantı, yeni kurulan Komünist Partisi'nin Arnavutluk komünist hareketinin içinde bulunduğu hastalıklı duruma pek yakında son vereceğine, savaşta önderliği ele alacağına ve Arnavutluk halkının milli ve sosyal kurtuluş mücadelesinin önderi olarak büyük tarihî görevini yerine getireceğine olan inancını belirtti.

Komünist Gruplar Toplantısının tarihî önemi, işçi sınıfının devrimci Marksist - Leninist partisi, yeni tipte bir parti olarak Arnavutluk Komünist Partisini kurmasındadır.

Toplantı, Partiye, geniş halk kitlelerinin, anavatanın ve sosyalizmin talep ve özlemlerine cevap veren berrak bir siyasi program sağladı. Program eksiksiz olmaktan uzaktı ve görevler bütün ayrıntılarıyla tesbit edilmemişti. Çünkü bu, Partinin ve kitlelerin devrimci çalışmasından ve mücadelesinden kazanılacak çok daha engin bir tecrübeyi gerektiriyordu. Bununla birlikte program, Marksist -Leninist bilimsel temellere dayanıyordu.

Bu toplantının sonuçları, Arnavutluk işçi ve komünist

hareketi içinde Marksizm-Leninizmin Troçkizme ve oportünizme karşı zaferini belirler.

En başta işçi sınıfının çıkarlarının temsilcisi olan Arnavutluk Komünist Partisi, bütün emekçi kitlelerin, zincire vurulmuş Arnavutluk halkının çıkarlarını da savunma sorumluluğunu üstlendi. Bu nedenle, Partinin kuruluşu bütün Arnavutluk halkı için büyük bir zafer oldu.

Bütün bu nedenlerden dolayı, Komünist Gruplar Toplantısı bir kurucu kongre niteliği taşıyordu.

İKİNCİ BÖLÜM

ARNAVUTLUK KOMÜNİST PARTİSİ: ÜLKENİN KURTULUŞU VE HALK İKTİDARININ KURULMASI İÇİN YÜRÜTÜLEN SAVAŞIN ÖRGÜTLEYİCİSİ VE ÖNDERİ

1941 - 1944

1. PARTİNİN ÖRGÜTLENMESİ, KİTLELERİ MİLLİ KURTULUŞ SAVAŞINDA BİRLEŞTİRME VE SEFERBER ETME ÇABALARI

Parti, tarihi görevlerini gerçekleştirmek için çok büyük güçlük ve engellerin üstesinden gelmek zorundaydı.

Partinin, kendisini meydana getiren komünist gruplardan devraldığı kitle bağları çok zayıftı.

Ülkenin dört bir yanında vahşi bir terör hüküm sürüyordu. Arnavutluk'taki işgal rejimini sürdüren İtalyan silahlı kuvvetlerinin sayısı hemen hemen 100 bini bulu-

yordu. 1941 Aralığında, komünist örgütleri ve Arnavutluk halkını ezmek için, işbirlikçi hükümetin başına, iflah olmaz bir faşist ajanı ve uşağı olan «güçlü adam» Mustafa Kruya getirildi. Partinin çalışması, diğer düşmanlar tarafından olduğu gibi, beşinci kol ve saldırganların emrine girmiş olan «Ziyarri» şefleri tarafından da köstekleniyordu. Bu şartlar altında, bütün Parti faaliyetleri gizli yöntemlerle yürütülmek zorundaydı.

Silahlı mücadeleyi yürütmek için Partinin silaha, mali imkanlara ve askeri kadrolara ihtiyacı vardı.

Yeni kurulmuş bir parti olarak, siyasi önderlik konusunda yeterli tecrübesi yoktu; üyeleri derin ve geniş teorik hazırlıktan yoksundular.

Bununla beraber, Merkez Komitesinin ve bütün Arnavutluk komünistlerinin tamamen farkında olduğu bütün bu engeller ve güçlükler, Partiyi cesaretle ileri atılmaktan alıkoyamadı. Parti, önce kadroları hazırlama, silah ve para bulma, tecrübe kazanma, teorik olarak kendini sağlamlaştırma ve ancak ondan sonra çalışmaya ve savaşa başlama hatasını işlemedi. Bütün bunlar mücadele süreci içinde, ülkede yaratılmış olan devrimci duruma, halkın yüce yurtseverliğine, Arnavutluk komünistlerinin Marksizm-Leninizme ve genel olarak komünizm davasına olan bağlılıklarına dayanarak sağlanmalıydı. Dünyada anti-faşist güçlerin zaferine ve öncelikle de Sovyetler Birliği'nin faşizme karşı zaferine olan inancı, Partinin görevlerini başarıyla yerine getirebileceğine olan inancını daha da sağlamlaştırdı.

İlk Örgütlenme Tedbirleri

En acil görev, Partiyi örgütlemektir. Bütün Geçici Merkez Komitesi üyeleri, yeni Parti hücreleri kurmak, Parti konferansları düzenlemek ve bölge Parti komiteleri kur-

mak için ülkenin çeşitli bölgelerine gönderildiler. Eski komünist grupların üyeleri arasından, iki yüz kadar komünist seçildi ve bunlar hücre üyeliklerine kabul edildiler. Sekiz bölge komitesi kuruldu. Bunların çoğu Parti konferanslarında oluşturuldu. Hücrelerde ve konferanslarda, komünistler, grupların bütünleşerek komünistler tarafından uzun zamandan beri talep edilen tek bir Arnavutluk Komünist Partisi içinde birleşmelerini hararetle desteklediler. Komünistler, Partinin, Komünist Gruplar Toplantısında ortaya koyduğu siyasi çizgiyi onayladılar; Geçici Merkez Komitesinin rehberliğinde her şart altında mücadele etmeye kararlı olduklarını ifade ettiler.

İlk hücrelerin hemen hepsi şehirlerde kurulmuştu. İlk Parti üyeleri esas olarak işçiler, zanaatkarlar ve aydınlardı. Her Parti hücresine bağlı olarak, sosyalizm ve halkın davasına sadık militanlardan oluşan bir eğitim grubu kuruldu. Bu militanların, sonunda Parti üyeleri olabilecekleri düşünülmüyordu. Sempatizan grupları da örgütlendi.

1942 Ocağında Partinin örgütlenmesi hemen hemen tamamlanmıştı.

Bu dönemde, Geçici Merkez Komitesi, Arnavutluk Komünist Gençlik Örgütünün kurulması için de birtakım tedbirler aldı. 23 Kasım 1941'de, Arnavutluk Komünist Gençlik Örgütü komünist gruplara bağlı genç militan komünistler tarafından kuruldu. Parti Merkez Komitesi üyesi Kemal Stafa, Komünist Gençlik Örgütü Siyasi Sekreterliğine seçildi. Merkez Komitesinin ve bizzat Enver Hoca yoldaşın doğrudan gözetimi altında, Komünist Gençlik Birliği Marksist-Leninist temeller üzerinde inşa edildi. Örgüte verilen görev şuydu: Geniş Arnavut gençlik kitlelerinin yurtseverlik ruhuyla ve komünist ülkülerle eğitilmesinde ve bu kitlelerin anti-faşist kurtuluş savaşına seferber edilmesinde AKP'nin en güvenilir ve en güçlü yardımcı olmak. Arnavutluk gençliği, tükenmez bir dev-

rimci enerji kaynağıydı. Parti, gençliği, en faal anti-faşist devrimci güçlerin en büyük kaynağı olarak görüyordu. Komünist Gençlik Örgütünün kuruluşu dolayısıyla, AKP Merkez Komitesine gönderdiği mesajı cevaplayan Enver Hoca yoldaş şöyle dedi:

«Parti, Arnavutluk Komünist Gençliğinin, genç Partimizin kendisine gösterdiği güvene layık olacağına ve kendisine verilen şerefli görevi devrimci bir şekilde yerine getirebileceğine büyük bir umut beslemektedir... Bu görev, esaret altındaki Arnavutluk gençliğini, Partiyle çelikten bir irade ve gönül birliği içinde parlak bir gelecek, faşist boyunduruğun ortaçağ zincirlerinden kurtuluş ve ilerleme, kültür ve mutluluk dolu bir hayat yolunda devrimci bir şekilde örgütlemek ve ona önderlik etmektir.»¹

Parti üyelerinin ve genç komünistlerin ideolojik gelişmelerini sağlamak amacıyla, Parti hücrelerinde, eğitim gruplarında, sempatizan gruplarında ve komünist gençlik eylemcileri içinde SBKP (Bolşevik) Tarihi, Kısa Ders ve Marksizm-Leninizmin temel meseleleri incelendi.

En Önemli Görev: Kitlelerle Bağ Kurmak

Örgütsel ve ideolojik temellerini atmak ve sağlamlaştırmak için yaptığı çalışmaların yanı sıra, Arnavutluk Komünist Partisi, kitlelerle bağ kurmak ve onları siyasi çizgisinin doğru olduğuna ikna etmek için elinden gelen çabayı gösterdi. Parti, halkı mücadele içinde birleştirme ve seferber etme meselesini çözecek olan bu göreve öncelik tanıdı.

(¹) AEP Temel Belgeleri, Cilt 1, s. 29.

Partinin kurulmasından hemen sonra, Geçici Merkez Komitesi bütün Arnavutluk halkına bir çağrı yaptı. Bu bir mücadele çağrısıydı:

«Arnavutluğu gerçekten seven bütün gerçek Arnavutları, güçlerimizi birleştirmeye ve milli kurtuluş savaşının hizmetine vermeye çağırıyoruz. Takınılacak tek tavır, istilacılara karşı kesin savaş tavrıdır. Bu vatanın her evladı, milli kurtuluş savaşının bir neferi olmalıdır. Düşmanı yok etmek için, mücadelemiz örgütlü, birleşik ve güçlü olmalıdır...

FAŞİST İSTİLACILARA KARŞI MİLLİ KURTULUŞ savaşında birleşelim!»¹

AKP, basın yoluyla ve sözlü olarak propaganda ve ajitasyona büyük önem verdi. Merkez Komitesi bütün Arnavutluk halkına ya da ayrı ayrı, köylülere, askerlere, kadınlara ve gençliğe hitaben tekrar tekrar çağrılar yayınladı ve broşürler dağıttı. Parti bölge komiteleri de çağrılar ve broşürler yayınladılar. 1942 yılının ilk aylarından itibaren, mahalli Parti örgütleri de, ülke içinde ve dışında yürütülen anti-faşist savaşla ilgili olaylar konusunda bildiri-ler ve sürekli bültenler yayınladılar.

O zamana kadar Arnavutluk'ta hiç bir siyasi grup ya da örgüt, Arnavutluk Komünist Partisinin işçi, köylü, aydın, gençlik, kadın ve asker kitleleri içinde yürütmeye başladığı propaganda ve ajitasyon çalışması kadar geniş ve militan, derin bir ideolojik muhtevaya sahip, açık ve somut bir ajitasyon ve propaganda çalışması yürütmüş değildi. Yorulmak bilmeden yürüttüğü bu çalışma sayesinde, parti, genel çizgisini aydınlığa kavuşturdu, uluslararası ve ülke içindeki durumu tahlil etti, Sovyetler Birliği'nin ve Kı-

(¹) AKP Merkez Komitesinin Birinci Çağrısı. AEP Temel Belgeleri, Cilt I, s. 27-28.

zıl Ordunun kahramanca savaşını halka tanıttı ve faşizmi, İtalyan istilacılarını, Hitlerci saldırganları ve vatan hainlerini mahkum etti.

Sözlü ajitasyon ve propaganda, yani kişilerle tek tek ya da küçük gruplar halinde yapılan tartışmalar; işçilerin, köylülerin ve gençliğin toplantılarında yapılan tartışmalar, bütün ajitasyon ve propaganda biçimleri arasında en önemli yeri tutuyordu. Bu tür ajitasyon son derece verimli sonuçlar doğurdu. Komünistler kitlelerin bir araya geldiği her yere girdiler. Halkla bağ kurmak için, kullanabildikleri her yolu, her yöntemi denediler. Bütün eski ve yeni arkadaşlıkları, milli ve halk bayramlarını, düğünleri, pazar kurulan günleri, aile ilişkilerini vb. geniş bir şekilde kullandılar.

Geçici Merkez Komitesi, Partinin genel çizgisine dayanarak, yayınları aracılığıyla, anti-faşist gösterilerle ve sözlü ajitasyon yoluyla temel sloganlarını yaydı. Bu sloganlar kitlelerin talep ve özlemlerine cevap veriyordu; halkın anladığı ve kabul ettiği sloganlardı. «Faşizme Ölüm! Halka Hürriyet!» Milli Kurtuluş Savaşının temel Őiarı haline geldi.

Partinin propaganda çalışması sonucunda, istilacılara karşı örgütlü bir savaşta birleşme ihtiyacı daha da açıklık kazandı. Bu, özellikle gençlik kitleleri arasında devrimçi bir coşkunluk yarattı. Genç komünistler, İtalyan faşistleri tarafından kurulan gençlik spor ve kültür derneklerini dağıtmayı ve yerlerine doğrudan doğruya Komünist Gençliğin rehberliğinde yeni örgütler kurmayı başardılar.

Kitleleri kazanmanın en etkili silahlarından biri propaganda ve militan ajitasyondur; ama bu yeterli değildi. AKP, komünist grupların çalışmalarındaki zaafardan değerli dersler çıkarmış ve daha başından itibaren Şunu anlamıştı: Kitleler, ancak sözler olaylar tarafından doğrulanırsa ve kendi talep, menfaat ve özlemlerine doğrudan

doğruya somut eylemlerle cevap verilirse, Partinin kendilerine söylediklerini kavrayabilir ve özümleyebilirler.

Başlangıçta, özellikle köylük bölgelerde nüfusun bir kesimi komünistlerin amaçlarını ve siyasi faaliyetlerini anlamıyordu. Çünkü, Parti henüz iyice tanınmamıştı ve halkın bu kesimi, komünizme ve komünistlere karşı yürütülen burjuva propagandasının yol açtığı önyargılara sahipti.

Merkez Komitesi, Parti bölge komitelerine, Partiyi güçlendirmenin ve kitlelerle birleşmesini sağlamanın en önemli araçları olarak, anti-faşist gösteriler, grevler, sabotaj eylemleri, silahlı eylemler vb. gibi daha fazla sayıda siyasi ve askeri eylemler örgütleme ve yürütme talimatını verdi; komünistlerin, halka ve anavatana bağlılık, cesaret ve kararlılık konusunda örnek olmalarını istedi.

1941 Aralığında ve 1942 başlarında, hemen hemen bütün şehirlerde kurulmuş olan gerilla birimleri, doğrudan doğruya bölge Parti komitelerinin rehberliğinde eylemlere giriştiler. İlk gerilla birimleri komünistlerden, komünist gençlerden ve sempatizanlardan meydana gelmişti. Bunlar beş ila on kişilik küçük silahlı gruplardı. Genellikle bu birimlerin üyeleri «illegal» kişiler değildi.

1942 başlarında, Tiran, Korça, Vlora, İşkodra, Cirokastra ve diğer şehirlerdeki gerilla birimleri, birçok İtalyan faşist subayını ve yüksek görevlisini, Arnavut çavusunu ve hainini öldürdüler. Silah depolarına ve diğer askeri hedeflere saldırdılar ve bunları havaya uçurdular. Bölge Parti komitelerinin rehberliğinde, İşkodra, Tiran, Durres, Elbasan, Vlora ve diğer yerlerde anti-faşist gösteriler yapıldı. İlk Parti üyeleri işte bu çarpışmalarda şehit oldular.

Gerilla birimlerinin faaliyetleri sadece düşmana kayıp verdimeyi amaçlamıyordu. Bunun da ötesinde ve öncelikle, amaç, milli kurtuluş hareketine siyasi üstünlük sağlamak, kitlelerin siyasi bilincinin yükselmesini etkilemekti.

Silahlı eylemler ve anti-faşist gösteriler, geniş halk

kitleleri arasında komünistlere karşı hayranlık uyandırdı ve AKP'nin otoritesini hızla arttırdı. Komünistlerin, faşizme karşı mücadelede gösterdikleri eşsiz cesaret ve olgunluk, kitleleri Parti etrafında daha sıkı bir şekilde birleştirdi ve halkın güvenini kazandı.

1942 yılının başlarında Merkez Komitesi, zorunlu şartlar yaratılır yaratılmaz, özellikle hareketin üsleri köylük bölgelerde kurulur kurulmaz, partizan çetelerinin örgütlenmesine başlanması için talimat verdi. Partizan çeteleri, gerilla birimlerine kıyasla daha güçlü ve daha geniş çaplı faaliyetler yürütebileceklerdi.

Parti, propaganda ve militan ajitasyon çalışmasını, siyasi ve askeri faaliyetlerini, halkı örgütleme çalışmalarıyla birlikte yürüttü. Çalışmalarına kitle örgütleri kurmakla başlamadı. Çünkü, kitleler, bu tür örgütlerin kurulması için önceden siyasi bakımdan hazırlanmalıydılar. Halkın örgütlenmesinde başlangıçta kullanılan biçimler, Parti üyelerinin, genç komünistlerin ve sempatizanların işçilerle, köylülerle, zanaatkârlarla, aydınlarla, kadınlarla, lise öğrencileriyle, gençliğin spor ve kültür dernekleriyle, kadınların eliş kurslarıyla ve eğitim toplantılarıyla kurdukları tek tek bağlardan oluşuyordu. Bu biçimlerin kullanılması, kitlelerin illegal toplantı ve konferanslara katılmalarını sağladı ve siyasi bakımdan bilinçlenmelerine ve anti-faşist harekete faal olarak katılmalarına yol açtı.

Merkez Komitesi, 1942 Şubatında milli kurtuluş konseyleri kurulması için ilk talimatları yayınladı. Bu konseyler, faşizme karşı savaşta halkı örgütleme ve seferber etme araçları ve aynı zamanda «gelecekteki hükümetimizin çekirdekleri»¹ olacaklardı. Konseyler, Partinin geniş halk kitleleriyle olan ilişkilerinde çok önemli birer bağ teşkil

(¹) AEP Temel Belgeleri, Cilt I, s. 39.

edecek ve geniş halk kitlelerini milli kurtuluş cephesinde birleştirecekti.

AKP'nin halkla bağ kurmasında, yurtsever milliyetçilere karşı takındığı doğru tavır özellikle önemliydi. Yurtsever milliyetçilerin bir kesiminin özellikle köylük bölgelerde, halkın çeşitli tabakaları üzerinde önemli bir etkisi vardı. Yurtsever milliyetçilerle işbirliği yapılarak, onların etkisi altında bulunan halk kesimlerini de mücadeleye kazanmak mümkün olabilecekti. Merkez Komitesi ve Parti bölge komiteleri, milliyetçilere karşı çok dikkatli, sabırlı ve esnek bir tavır takındılar. Parti çalışmalarının bu kesimine büyük bir önem verildi ve özel bir dikkat sarfedildi.

AKP, bir yandan milliyetçilerle birleşmeyi ve samimiyetle işbirliği yapmayı hedef alırken, bir yandan da bunlardan bazılarının kararsızlık ve yalpalamalarını, ülkenin demokratlaştırılması uğrunda verilen devrimci savaştaki tutarsızlıklarını ve emperyalistlerle uzlaşma eğilimlerini her zaman hesaba katmak zorundaydı. Parti, şu ya da bu sebepten ötürü Milli Kurtuluş Savaşına katılmayı kabul etmeyen, ama faşist saldırganlarla işbirliği de yapmayan milliyetçilerin kararsızlığını ortadan kaldırmak ve bunların etkisini bertaraf etmek zorundaydı.

Parti ve Milli Kurtuluş Savaşı için maddi yardım toplama işi, kitle çalışmasının bir parçası olarak ele alındı. Mali ve maddi güçlüklerin üstesinden gelinmesinde, halktan başka hiç kimse yardımcı olamazdı. İşçiler, zanaatkârlar, köylüler, küçük ya da orta tüccarlar, öğretmenler ya da herhangi bir yurtsever tarafından —ne kadar az olursa olsun— Partiye yapılan para ya da malzeme yardımları, aynı zamanda, Partinin çizgisinin onaylandığını gösteriyordu ve Parti ile kitleleri birleştiren bir köprü görevi görüyordu: Parti örgütlerinin, Parti ve Milli Kurtuluş Savaşı için açtığı yardım kampanyaları halk arasında geniş ölçüde siyasi bilinçlendirme çalışmaları yapılmasına hiz-

met etti. Şözgelimi, 1942 Ocağında Arnavutluğun dört bir yanında, «Komünist Partisi Haftası» adı altında böyle bir kampanya açıldı.

Komünist Partisinin kitleler tarafından benimsenmesi, kitleler içinde otoritesinin artması ve gerilla müfrezelerinin cesur eylemleri ve anti-faşist gösteriler, faşist istilacılar ve hainler arasında paniğe yol açtı. İşgal makamları ve işbirlikçi hükümet aielacele Komünist Partisini ortadan kaldırmayı amaçlayan bir dizi olağanüstü tedbir aldı. Sıkıyönetim tekrar ilan edildi ve «yıkıcı unsurlara karşı etkili bir siyaset» uygulanması için özel emirler verildi.

Öte yandan, İtalyan zalimleri, Arnavutluk halkını, özellikle de milliyetçileri ve gençliği kandırmak için yeni tertiplere giriştiler. Faşist propaganda, milli kurtuluş hareketini sadece «komünist» ve «gayrimilli» bir hareket olarak gösterdi. Mustafa Kruya, faşist İtalya'nın, «Büyük Arnavutluk»un mimarı ve Arnavutluk halkının milli bağımsızlığının koruyucusu olduğuna kamuoyunu inandırmaya çalıştı. Mussolini, Tiran'da bulunan İtalyan genel valisine, «Arnavutlara daha fazla özerklik tanınması» talimatını gönderdi. İstilacılar, Arnavutluk bayrağından, «faşist sembol»ü ve Savoy tacını çıkarmaya karar verdiler. Onlara göre, «Arnavut yurtseverlerin nefret ve başkaldırmasının nedeni» bu işaretlerdi. «Arnavutluk Faşist Partisi»nin adına bir de «Milli» kelimesi eklendi.

Ne var ki, faşist terör ve demagoji, milli kurtuluş hareketinin gelişmesini ve Arnavutluk Komünist Partisinin otoritesinin artmasını engelleyemedi.

Partinin kurulmasını izleyen ilk aylardan itibaren gözle görülür başarılar elde edildi. Ne var ki, bu başarılarla yetinmek mümkün değildi. Komünistlerin çalışmaları, geçmişten miras kalmış olan sektarizm hastalığının etkisi altındaydı. Gerçi işçileri örgütleme konusunda da çok az şey yapılmıştı ama, en büyük zaaf köylüler arasındaki çalış-

mada görölüyordu. Köylülüğün komünist çalışma alanı dışında kalması gerektiği şeklindeki, eski komünist gruplardan miras kalma eskimiş görüşler, Parti ile köylülük arasında ilişki kurulmasının ve köylülerin Milli Kurtuluş Savaşına faal olarak katılmalarını sağlamanın tayin edici öneminin tam anlamıyla kavranmasını büyük ölçüde engelliyordu. Köylük bölgelere gitmeyi zor bulan ve köylülerin şehirlere gelip kendileriyle çalışmalarını bekleyen birtakım Parti üyeleri vardı.

Merkez Komitesi, Parti faaliyetinin, sadece komünist grupların eski çalışmalarından arta kalan eski alışkanlıkların etkisiyle değil, ama aynı zamanda gerek etkinliğini hâlâ büyük ölçüde sürdüren grupçuluk zihniyetinin, gerekse Anastas Lula, Sadık Premte ve benzerleri gibi, hepsi de «Gençlik» Grubunun eski üyeleri olan hizipçi, parti düşmanı Troçkistlerin faaliyetlerinin etkisiyle de sekteye uğradığına önemle işaret etti.

Parti içinde tehlikeli bir anti-marksist tasfiyeci akım geliştiğine dair belirtiler vardı.

Grupçuluk zihniyeti ve Troçkistlerin Parti içindeki ve dışındaki düşmanca faaliyetleri, geniş halk kitleleri ile Parti arasındaki bağların yaygınlaştırılıp sağlamaştırılmasını ve halk kitlelerinin anti-faşist savaşa katılmalarını engelliyordu.

AKP Eylemcileri Konferansı

Geçici Merkez Komitesi, bu engelin üstesinden gelmek ve Parti çalışmalarına yeni bir hız kazandırmak amacıyla, Birinci AKP Eylemcileri Konferansını topladı.

Konferans, Enver Hoca yoldaşın önderliğinde, 8 Nisan 1942'de Tiran'da başladı. Konferansa Merkez Komitesi üyeleri, bölge komitelerinin siyasi ve örgütsel sekreterleri ve diğer bazı komünistler katıldılar. Bütün tartışmalar, Par-

ti ile kitleler arasında daha sıkı bağlar kurulması ve kitlelerin Milli Kurtuluş Savaşında örgütlenmesi ve seferber edilmesi meselesi üzerinde yoğunlaştı.

Partinin siyasi çalışmalarında elde edilen başarılarla işaret eden Birinci AKP Eylemcileri Konferansı şunu belirtti:

«Genel ayaklanma fikri oluşma ve sağlanma süreci içindedir. Halk kurtuluşuna ancak kendi gücüne dayanarak, kendi savaşını Sovyetler Birliği, Amerika, İngiltere ve Çin'in savaşıyla ve aynı zamanda köleleştirilmiş ülkelerin savaşıyla birleştirerek kavuşması gerektiğini ve kavuşabileceğini kavramaya başlamıştır.»¹

Bununla beraber, elde edilen başarılar sadece ilk adımlar olarak görülüyordu. Grupçuluk zihniyetinin etkisi altında kalınmamış olsaydı, Parti disiplini ihlal edilmemiş ve sağlıklı, hizipçi unsurlar tarafından hatalı teoriler yayılmamış olsaydı, Parti kitlelerle daha yaygın ve güçlü bağlar kurmuş olacaktı.

Konferans, Parti örgütlerinin işçi kitleleriyle olan bağlarının zayıf kalmasına asla izin verilmeyeceğini tesbit etti ve şunu belirtti:

«Partinin temelini işçiler meydana getireceğine göre, işçiler olmadan Partimiz nasıl güçlü olabilir?»²

Bu bakımdan, komünistlere, işçileri Parti etrafında gittikçe daha fazla birleştirmek ve aralarından, milli kurtuluş savaşı için önder kadrolar yetiştirmek üzere işçiler

(¹) Birinci AKP Eylemcileri Konferansı Kararı, 8 Nisan 1942. AEP Temel Belgeleri, Cilt I, s. 56-57.

(²) Aynı yerde, s. 61.

arasında bıkmadan usanmadan bir siyasi ve örgütsel bilinçlendirme çalışması yürütmek görevi verildi.

Eylemciler, köylü kitlelerini kazanmak ve onları mücadeleye seferber etmek için yapılacak çalışmaya özel bir önem verdiler. Bu alanda ister istemez karşılaşılabilecek güçlüklerin üstesinden gelmeleri için komünistlerden, köylülük konusundaki eski bakış açılarıyla ve teslimiyetçi görüşleriyle mücadele etmeleri, köylük bölgelerde kök salmaları, köylülerin hayatını yakından tanımaları, onların dertlerini ve meselelerini öğrenmeleri ve yüreklerinde duymaları istendi.

Konferans, Parti örgütlerine, gençlik ve kadınlar içinde yapılan çalışmalarda bütün geri fikirleri mahkum etme, bu kesimlerdeki çalışmalarını geliştirip yoğunlaştırma talimatını verdi. Gençlik ve kadınlar, Partinin güçlü destekleri haline gelmeye başladılar.

Parti eylemcileri, Merkez Komitesinin, siyasi ve askeri faaliyetlere öncelik verme konusundaki uygulamasını doğru buldular.

«Eylem olmadan Komünist Partisi de olmaz... Partiyi geliştiren ve sağlamlaştıran, eylem ve mücadeledir. Halka önderlik edebileceğimizi ispatlayamazsak, halkla birleşemeyiz.»¹

Gerilla birimlerinin çoğaltılması ve güçlendirilmesi ve partizan çetelerinin kurulması, silahlı mücadeleyi yaygınlaştırmanın en acil ihtiyacı olarak tesbit edildi.

Bu konferansta, halk kitlelerini milli kurtuluş cephesinde birleştirme ve milli kurtuluş konseyleri kurma fikri daha da somutlaştı.

Konferans, Partinin kitlelerle kurduğu sıkı bağları, Marksist-Leninist bir Parti olarak gücünün ve yeteneğinin

(¹) Aynı yerde, s. 62.

ve siyasetinin doğruluğunun en iyi göstergesi ve Partiyi düşmanın saldırılarından korumanın vazgeçilmez şartlarından biri olarak değerlendirdi.

Eylemciler, faşistlerin, Arnavutluk halkını, kardeş kavgasına ve komşularına karşı düşmanlık beslemeye itmek amacıyla milliyetçilik ve özerklik sloganlarının ardına gizlenmiş bir tuzağa düşürme çabalarına karşı mücadele etmeyi Parti faaliyetinin odak noktası olarak tesbit ettiler.

Eylemciler, Partinin başlıca iç meselesinin, grupçuluğu ve hizipçi faaliyeti. Parti saflarından silip atmak olduğuna işaret ettiler. Parti, Anastas Lula ve Sadık Prempte'ye, bütün eski ilişkilerini kesmelerini, izledikleri hatalı yolu terketmelerini öğütledi ve bu öğüde uymadıkları takdirde sert tedbirler alınacağı uyarısında bulundu. Parti eylemcileri, Parti saflarının temizlenmesini, bütün iflah olmaz unsurların acımasızca Partiden atılmasını, ama aynı zamanda kararsız unsurları doğru yola getirmek için de her türlü çabanın gösterilmesini istediler. Partiye esas olarak işçi ve yoksul köylüler arasından yeni üyeler alınmasıyla ilgili olarak, işçilerin ve köylülerin siyasi ve teorik bilgi yetersizliklerinin, Parti üyeleri olmalarını engellememesi gerektiği konusunda talimatlar verildi. Bu yeterli eğitim görmemiş ama kararlı insanlar, daha da geliştirilip eğitilecek, Parti saflarında halka ve komünizm davasına sadık, cesur militanlar haline geleceklerdi.

Konferans, komünistleri bir yandan Parti içindeki Troçkist akımın kökünü kazımak için vargüçleriyle mücadele etmeye çağırırken, bir yandan da Parti dışındaki döneklere karşı, özellikle Troçkist «Ziyarri» Grubuna karşı mücadele vermeyi ihmal etmemeleri konusunda uyardı. Komünistler aynı şekilde, İtalyan faşistlerinin ve ülke içindeki gericilerin kendi ajan provokatörlerini Komünist Partisi saflarına sokma yolundaki çabalarına karşı da uyanık olmak ve bütün bu teşebbüsleri boşa çıkarmalıydılar.

2. HIZIPÇI TASFİYECİ AKİMA EZİCİ DARBE İNDİRİLMESİ VE PARTİ İÇİNDE BİRLİĞİN SAĞLANMASI.

Birinci AKP Eylemcileri Konferansından sonra, Anastas Lula ve Sadık Prempte, Partiye karşı yürüttükleri yıkıcı faaliyetlerini durdurmak bir yana, daha da şiddetlendirdiler. Partinin kurulmasıyla ilgili Komünist Gruplar Toplantısında, çoğunluğun iradesine ve Merkez Komitesi talimatlarına uyacakları konusunda verdikleri söz bir aldatmacadan ibaretti. Genç Komünist Partisinin üstesinden gelmek zorunda olduğu büyük güçlüklerden yararlanarak, Partinin örgütsel bakımdan sağlamlaşmasını ve siyasi görevlerinin yerine getirilmesini baltalamak için her yola baş vurdular. A. Lula ve S. Prempte, «Gençlik» Grubunun eski üyelerinden pek çoğuyla eski ilişkilerini sürdürdüler. Parti kurallarını çiğneyerek bu kişilerle «örgütlenme» ve «eğitim» toplantıları düzenlediler; bunlara Merkez Komitesinin talimatlarına aykırı talimatlar verdiler. Ellerinde bulunan bütün teorik malzemeyi ve propaganda malzemelerini, araç-gereçleri ve mali imkanları Partiye teslim etmediler.

Bu muhalifler Partinin genel çizgisine şiddetle karşı çıkmaya devam ettiler; Merkez Komitesinin, bölge komitelerinin ve Parti hücrelerinin faaliyetlerini her yola baş vurarak baltaladılar.

Hizip üyelerine yönetici mevkileri ele geçirme görevi verilmişti. Bunlar «daha yetenekli» ve «teorik bakımdan üstün» (!) olduklarını iddia ediyorlardı. Bu mevkilerden, Merkez Komitesinin dizginlerini ele geçirmeyi tasarlıyorlardı.

Amaçlarına ulaşmak için muhalifler, esas saldırılarını merkezdeki ve bölgelerdeki Parti önderlerine yöneltmişlerdi. Parti önderlerini yeteneksiz, bilgisiz kişiler olmakla, sadece emir veren, ama yönetmesini bilmeyen kişiler ol-

makla suçluyorlardı. «Gençlik» Grubuna yapılan «haksızlık»tan yakınıyorlardı. Sözümona, bu grup ne Merkez Komitesinde, ne de Parti bölge komitelerinde yeterince temsil edilmiyordu ve muhalifler de bu durumun değiştirilmesini talep ediyorlardı.

Anastas Lula ve Sadık Prempte, yordakçılılarıyla birlikte, eski komünist grupların muhteris, kibirli ve mevki düşkünü üyeleri arasında hoşnutsuzluk yaydılar; onları kendi saflarına çekmeye çalıştılar. Onları, Parti içinde kendi meziyet ve yeteneklerine uygun görevlere neden getirilmediklerinin hesabını sormaya çağırdılar!

Muhalif grup, düşmanca faaliyetini bütün ülkede yürütüyordu, ama en faal olduğu yer Tiran'dı.

Parti içinde, kendi örgütsel ilişkilerine ve siyasi platformuna sahip Parti düşmanı bir hizbin kurulduğuna hiç şüphe yoktu. Muhaliflerin siyasi platformu bir takım gözden düşmüş tasfiyeci tezlerden meydana geliyordu. Bu tezlere göre silahlı mücadele ve milliyetçiler ve köylülerle işbirliği imkansız şeylerdi; anti-faşist ittifaka ve özellikle Sovyetler Birliği'nin savaşta kurtarıcı rolüne güvenilmemeliydi, vb.

Durum gerçekten endişe vericiydi. Dıştan İtalyan faşistlerinin ve Troçkist «Ziyarri» Grubunun, içten de tasfiyeci hizbin indirdiği darbeler sonucu yeni kurulmuş olan Arnavutluk Komünist Partisi varlığını yitirmek gibi büyük bir tehlikeyle karşı karşıyaydı. Faşizmin hizmetindeki ajan provokatörlerin Parti saffarında faaliyette bulduklarını gösteren belirtiler dahi vardı. Bunların faaliyetleri sayesinde, polis bazı komünistleri ve partili olmayan yurtseverleri yakalayıp hapse atmayı başarmıştı. Komünist Gençliğin Merkez Komitesi Siyasi Sekreteri Kemal Stafa, bu ajanların oyununa kurban gitti. 5 Mayıs 1942 günü Tiran'da, içinde bulunduğu ev milisler ve jandarmalar tarafından kuşatıldı. Kemal Stafa kahramanca çarpıştı ve vurul-

du. Faşistler, Merkez Komitesi ile Tiran Bölge Komitesi- nin malzemelerinin ve arşivlerinin yerini de tesbit edip, ele geçirmeyi başardılar.

Parti içinde tam bir birlik yoktu. Sağlam bir ideolojik ve örgütsel birlik olmadan, bütün üyeler için eşit ölçüde geçerli çelikten bir disiplin olmadan, Parti, kitleleri kazanamaz ve onlara önderlik edemezdi. Dolayısıyla, halkın Parti etrafında birleşmesi ve düşmana karşı zafer kazanılması mümkün olamazdı. Birlik olmadığı takdirde, Parti ya Troçkist ya da sosyal-demokrat bir parti haline gelecek, ya da yok edilecekti.

Olağanüstü Parti Konferansı

Partiyi tehdit eden bu büyük tehlikeyi ortadan kaldırmak amacıyla, Geçici Merkez Komitesi bir olağanüstü konferans topladı. Toplantı 28-29 Haziran 1942'de Tiran'da yapıldı. Konferansa Merkez Komitesi üyeleri, Bölge Komitesi üyeleri ve Tiran'daki diğer komünistler katıldılar. Anastas Lula ve Sadık Prempte de davet edildiler. Konferansa Enver Hoca yoldaş başkanlık etti.

Olağanüstü Konferans sadece birtek meseleyi ele aldı: Tasfiyeci, hizipçi akımın yok edilmesi ve Parti içinde birliğin sağlanması.

Partinin, hizipçileri doğru yola sokmak için gösterdiği çabalar hiç bir olumlu sonuç vermemişti, çünkü onlar yıkıcı ve tasfiyeci faaliyetlerini sürdürmede ısrar etmişlerdi. Konferans, «bardağın artık taşmak üzere olduğunu» belirtti.

Özellikle milli kurtuluş hareketinin gene! bir ayaklanmaya doğru hızla ilerlediği ve halkın Parti etrafında birliğinin her zamankinden daha büyük bir önem kazandığı bu hayati tarihi dönemde, Parti içinde grupçuluğa ve dağınıklığa artık izin verilemezdi.

Konferans önemle şunu belirtti:

«Önümüzdeki ağır, güç görevlerin üstesinden gelebilmek için, gerek siyasi çalışmada, gerekse örgütün kendi içinde fikir ve görüş birliğini sağlamamız kesinlikle zorunludur. (Bütün Leninist-Stalinist tipteki partilerde görüş birliği şarttır. Dolayısıyla bizim Partimiz de bu temellere dayanmalıdır. Çünkü, görüş birliği vazgeçilmez bir şeydir; Partinin hedeflerine ulaşmasının başlıca şartıdır.)»¹

Partinin birliğinin ve sağlamlştırılmasının teminat altına alınması için bütün iflah olmaz hizipçilerin derhal ihraç edilerek Partinin temizlenmesi kararlaştırıldı. Konferans, bütün Parti örgütlerini, Partiyi yok etmek isteyen herkese karşı amansız olmaya çağırırdı.

Anastas Lula, Sadık Prempte ve onların en yakın suç ortaklarının suçlarını etraflıca inceleyen Merkez Komitesi, Konferansta yapılan değerlendirme ve önerileri göz önüne alarak bunları Partiden atmaya karar verdi. Bazı başka hizipçiler de üç ay süreyle Partiden uzaklaştırıldılar.

Merkez Komitesi özel bir genelge göndererek bütün Partiye, Olağanüstü Konferansın çalışmaları ve tasfiyeci hizipçi akımın belli başlı önderlerine karşı alınan tedbirler hakkında bilgi verdi. Aynı zamanda, bölgelerde faaliyet gösteren hizipçilerin de Partiden atılmaları yolunda tedbir alınması talimatını verdi.

Merkez Komitesi, Partiden atılan hizipçilerin tamamen bir kenara itilip terkedilmemesini, hatalarını kavramaları için kendilerine yardım edilmesi gerektiğini öğütledi. Ken-

(¹) Anastas Lula ve Sadık Prempte grubunun düşmanca faaliyetlerinin, olağanüstü Parti Kongresinde mahkum edilmesine ilişkin AKP Merkez Komitesi Genelgesi, Temmuz 1942. AEP Temel Belgeleri, Cilt I, s. 81.

dini düzeltenleri yeniden Parti saflarına kazanmak için elden gelen çaba gösterilmeliydi. Aynı zamanda, düşmanca faaliyetlerini sürdürenlere karşı da sert tedbirler alınmalıydı.

Son olarak, Merkez Komitesi bu temizliğin, eski «Gençlik» Grubu üyelerine karşı alınmış bir tedbir olarak değil, Parti içinde birliği sağlamak amacıyla, Partiyi tasfiyeci hizipçilerden temizlemek için girişilmiş bir hareket olarak anlaşılması gerektiğini önemle belirtti. Sırf Anastas Lula, Sadık Prempte ve hizipçilerin çoğu bu gruptan geldiler diye hiç bir şekilde bu grubun bir bütün olarak itibarını sarsıcı davranışlarda bulunulmayacaktı. «Gençlik» Grubundan olup da hizipçilere katılmayan pek çok komünist vardı. Bunlar kararlılıklarını ve Partiye sadakatlerini ispatlamış, diğer yoldaşlarla omuz omuza mücadelenin en ön saflarında yer almışlardı.

Birinci AKP Eylemcileri Konferansı ile Olağanüstü Konferansta alınan kararlar ve aynı zamanda Merkez Komitesinin talimatları, ülkenin dört bir yanındaki Parti örgütleri tarafından tamamen benimsendi. Parti kısa zamanda bütün hizipçilerden ve bölücülerden temizlenmişti. Parti saflarına mücadele içinde çelikleşmiş, halkın ve komünizm davasına sadık yüzlerce yeni üye alındı. Hizipçi akımları destekleyen birçok kimse, hatalarını iyice kavrayarak Troçkist şeflerden kendilerini kopardılar ve Partinin doğru çizgisine kararlılıkla uyacaklarına dair Partiye bütün samimiyetleriyle söz verdiler.

Tasfiyeci, hizipçi akımın yenilgiye uğratılması, komünistlerin uyanıklığını arttırdı ve Parti içi hayatı canlandırdı.

Hizipçilere karşı mücadele, Parti çalışmalarını ve Partinin sağlamlaştırılmasını engellemiş olan birtakım zaafı ve çürüme belirtilerini ortaya çıkardı.

Bu dönemde Merkez Komitesi, Merkez Komitesine ve

parti bölge komitelerine seçilmedikleri için hoşnutsuzluk duyan Mustafa Cinişi, Koço Taşko ve bazılarının bölücü faaliyetlerini mahkum etti. Bunlar, Parti üyeleriyle ve Partili olmayan kişilerle yaptıkları görüşmelerde hemen hemen bütün Parti talimatlarından yakındılar. Bu talimatların ya vaktinden önce ya da vaktinden sonra yayınlandıklarını iddia ettiler. Bunları kimi zaman sekter, kimi zaman da oportünist talimatlar olarak nitelediler. Böylelikle, insanlarda bulunabilecek kişisel kinleri körüklediler. Amaçları, Parti önderliğine karşı güvensizlik yaratmaktı. Merkez Komitesi kendilerini defalarca uyararak bu Parti aleyhtarı faaliyetlerinden vazgeçmelerini söyledi.

Hizipçi akıma son vermek ve Parti içi birliği sağlamak için yürütülen mücadele sırasında, Cirokastra Bölge Komitesi içinde ayrılıkçı bir eğilim tesbit edildi. Bu komite, Merkez Komitesinin silahlı mücadele ve partizan çeteleri, milli kurtuluş konseyleri, gençlik vb. konularındaki talimatlarını yerine getirmemiş, hatta bunları tahrif bile etmişti. Faaliyetleri hakkında Merkez Komitesine rapor vermemiş, yayınladığı belli başlı talimatları ve propaganda yayınlarını da göndermemişti. Bu akımların gelişmesinin esas sorumlusu, o sırada bu komitenin siyasi sekreteri olan Bedri Sipahiyu idi.

Merkez Komitesi bu eğilimleri ciddiyetle ele aldı. Cirokastra Bölge Komitesi içindeki ayrılıkçı akımı şiddetle mahkum etti. Komiteyi dağıttı ve yeni bir komite seçimi düzenledi.

Geçici Merkez Komitesinin aldığı etkili tedbirler, ülkenin dört bir yanındaki Parti örgütleri tarafından tereddütsüz desteklendi. Yeni kurulmuş olan Komünist Partisini tehdit eden grupçuluk ve hizipçilik tehlikelerinin kökü kazındı ve sağlam bir birlik, Marksizm-Leninizme dayanan militan bir birlik gerçekleştirildi.

3. MİLLİ KURTULUŞ CEPHESİNİN KURULMASI. HALK İKTİDARININ DOĞMASI VE SİLAHLI MÜCADELENİN YAYGINLAŞTIRILMASI.

Birinci AKP Eylemcileri Konferansı ve Olağanüstü Konferans, Komünistlerin, Partinin siyasi çizgisini geniş halk kitlelerine açıklamak, düşmanın yeni taktiklerini teşhir etmek ve halkı savaşa seferber etmek için yürüttükleri çalışmaya yeni bir hız kazandırdı.

Partinin inisiyatifi ve rehberliği altında, bazı köylerde ilk milli kurtuluş konseyleri kuruldu. Şehirlerdekilere yanı sıra, birtakım eyaletlerde de gerilla birlikleri oluşturuldu. Bu savaş birliklerinde, komünistlerin yanı sıra Partili olmayan anti-faşistler de çarpıştılar. Gerilla müfrezelerinin kurulması daha 1942 ilkbaharında başlamıştı. Temmuz ayına gelindiğinde Peza, Kurveleş, Gora, Skrapar, Mokra, İşkodra, Devol, Dibra ve Mat'ta savaş müfrezeleri faaliyet halindeydiler. Ülkenin bazı bölgelerini faşist istilacıların askeri ve sivil yetkililerinden ve hainlerden ilk temizleyen, bu müfrezeler oldu. Merkez Komitesinin talimatı üzerine 24 Temmuzda ülkenin dört bir yanındaki telefon ve telgraf telleri kesildi ve imha edildi. Her gün yollardaki askeri araçlara saldırılar düzenleniyor, faşist jandarma ve milis karakolları basılıyor, askeri depolar havaya uçuruluyor, faşist örgütlerin merkezleri ve düşmana ait diğer idare binaları yakılıyordu, vb... Bütün bu eylemlerin yanı sıra gösteriler, protesto toplantıları, grevler ve sabotajlar da düzenleniyordu.

Bu ardı arkası kesilmeyen eylemler düşmana korku saldı; işgal yetkililerini ve onların kukllarını şaşkına çevirdi. Her gün Tiran'a ve Roma'ya mahalli askeri ve sivil organlardan «Arnavutluk'ta durum endişe verici», «komünist fikirler halkın aklını çeliyor», «durum ümitsiz» gibi haberler ve raporlar geliyordu. Düşman yeniden yurtse-

verleri tutuklayıp hapsedmeye başladı, arananların ve partizan savaşçıların aileleri yerlerinden edildi, anti-faşist faaliyetlerde bulunan herkesin idam edilmesini öngören yeni ve daha sert emirler yayınlandı. Daha çok sayıda komünist, düşmanla yapılan çarpışmalarda, hapisanelerde, işkence, idam mangası ya da cellat karşısında büyük kahramanlık örnekleri göstererek hayatlarını feda etti.

İtalyan istilacılarına ve kukllarına karşı sürdürülen bu sürekli eylemler, gittikçe daha çok sayıda insanın Partinin siyasi çizgisini benimsemesine ve ona yardım ve destek sağlamasına yol açtı.

Zeri i Popullit (Halkın Sesi)

İlk sayısı 25 Ağustos 1942'de yayınlanan AKP yayın organı «Zeri i Popullit», komünistlerin elinde güçlü bir siyasi silahtı. Geçici Merkez Komitesinin kararı üzerine kurulan bu yayın organını Enver Hoca yoldaş yönetiyordu.

İlk sayısında yayınlanan baş yazıda, AKP'nin hedefi şöyle belirtiliyordu:

«Bütün Arnavütlük halkını bu yayın organı etrafında birleştirmek; bütün dürüst ve anti-faşist kişileri, dini inançlarına, siyasi fikir ve eğilimlerine bakmaksızın... bağımsız, hür ve demokratik Arnavutluk için birleştirmek.»¹

«Zeri i Popullit», Partinin siyasi çizgisinin propagandasını yaptı, Arnavutluk halkının ve diğer halkların anti-faşist savaşını tanıttı, milli kurtuluş uğrunda izlenmesi gereken yolu açıkladı, faşist istilacıların ve Arnavut hainlerin siyasetini ve faaliyetlerini teşhir etti. Parti bildirilerini, iç ve dış durumla ilgili makale ve yorumları, başlıca olay-

(¹) «Zeri i Popullit», Sayı 1, Ağustos 1942.

larla ilgili yazıları ve ülkenin dört bir yanından gelen haberleri ve mektupları yayınladı.

Geniş halk kitleleri «Zeri i Popullit»in yayınlanmasını hararetle karşıladılar. Parti üyeleri, genç komünistler ve Partili olmayan yurtsever eylemciler sayesinde, Partinin sözcüsü olan «Zeri i Popullit» ülkenin dört bir köşesine ulaştı. Büyük bir ilgiyle okundu. Kısa zamanda Arnavutluk halkının en çok okuduğu gazete haline geldi.

Peza Konferansı

Parti, kurulmasını izleyen ilk aylar içinde yaptığı bilinçlendirme, seferber etme ve örgütleme faaliyetleri sayesinde, Arnavutluk halkının militan birliğinin temellerini attı. Bu temelleri sağlamlaştırmak, bütün halkın siyasi ve örgütsel birliğini sağlam bir siyasi ve örgütsel temele dayandırmak için AKP Merkez Komitesi Arnavutluk Milli Kurtuluş Konferansını topladı.

Konferans 16 Eylül 1942'de Peza'da yapıldı. Konferansa komünistlerin yanı sıra farklı siyasi eğilimlere sahip milliyetçiler de katıldı. Bu milliyetçilerden, Komünist Partisinin siyasi çizgisini benimsemiş ve istilacılara karşı mücadeleye faal olarak katılmış olan bazıları AKP'ne çok yakındılar. Diğerleri ülkenin kurtuluşunu ve halkın yabancı istilacılara karşı savaşta birleştirilmesini destekliyor, ancak bekle-gör tavrı takınarak eyleme katılmıyorlardı. Bu kesime eski Kral Zogo'nun taraftarları da dahildi. Bunların önde gelen temsilcisi, Abbas Kupi idi.

Komünist Partisi, aralarında Mithat Fraşeri ve diğerlerinin de bulunduğu başka bir milliyetçiler kesimini de davet etti. Bunlar, konferansa katılma konusunda tavırlarını henüz açıkça ortaya koymamışlardı. Bu milliyetçiler, daveti kabul etmediler ve konferansı boykot etmeye çalıştılar.

Milli Kurtuluş Konferansında Arnavutluk halkını faşist istilacılara karşı savaşta birleştirme ve örgütlenme meselesi etraflıca tartışıldı. Milliyetçilerin çoğunluğu da dahil olmak üzere, konferansa katılanlar, Komünist Partisinin Milli Kurtuluş Savaşı boyunca yürüttüğü etkili faaliyetlerin ve büyük örgütsel rolünün üzerinde önemle durdular. İtalyan faşistlerinin ve Mustafa Kruya'nın, Partiyi yurtsever milliyetçilerden koparmayı başaramadığı, komünistlerin halkın sevgi ve güvenini kazandığı belirtildi ve şuna işaret edildi:

«Komünizm tehlikesi' ve 'komünistlerin vatan haini oldukları' yolundaki faşist propagandanın maskesi düşürülmüştür. Faşizmin halka bir umacı gibi göstermeye çalıştığı komünizm artık Arnavutluk'ta, köylünün, orta halli mülk sahibinin ve aydının gözünde bir umacı olmaktan çıkmıştır.»¹

Ne Abbas Kupi, ne de herhangi başka bir milliyetçi, AKP'nin mücadele içinde oynamaya başladığı yol gösterici role açıkça karşı çıkmaya cesaret edemedi. Bu kişiler; Partinin otoritesinin artmasına engel olmak için, Parti işareti taşıyan bazı dış görünüşlere, sözgelimi savaş birliklerine «partizan» birlikleri adı verilmesine ve bunların kendilerine işaret olarak kızıl yıldızı seçmelerine karşı çıkmak istediler. Onların bu muhalefetleri, gençliğin kitleler halinde mücadeleye katılması ve kararın bazı maddeleri hakkında ileri sürdükleri bazı çelişmeli görüşler, AKP temsilcilerinin kendi doğru görüşlerini sabırla savunmaları sonunda giderildi.

Konferans (Geçici) Milli Kurtuluş Genel Konseyini seçti ve Komünist Partisi tarafından önerilen Milli Kur-

(1) Peza Konferansı Kararı 16 Eylül 1942. Devrimci Milli Kurtuluş İktidarı Yüksek Organları Belgeleri, Tiran, 1962, s. 12.

tuluş Savaşı programını oybirliği ile kabul etti. Bu programın ana maddeleri şunlardı:

Hür, bağımsız ve demokratik Arnavutluk uğrunda, faşist istilacılara ve hainlere karşı tavizsiz bir mücadele yürütülmelidir.

Arnavutluk halkının birliğinin temelleri sadece istilacılara karşı yürütülen savaş içinde atılmıştır ve gene bu savaş içinde sağlamlaştırılabilir.

Sınıf, siyasi inanç, din ya da bölge farkı gözetilmeksizin, bütün gerçek Arnavutlar birleşik milli kurtuluş cephesi içinde sağlam bir şekilde örgütlenmelidir.

Her yerde, halkı savaş için birleştiren ve seferber eden organlar, halk iktidarı organları olarak milli kurtuluş konseyleri kurulmalıdır.

Partizan savaşının son aşaması ve mantıki sonucu olarak halkın genel silahlı ayaklanması fikri halka yayılmalı ve bunun için hazırlık yapılmalıdır.

Ziraat Bankasına ve İtalyanların hisse sahibi oldukları şirketlere ve istilacıların ajanlığını yaparak halkın sırtından muazzam kârlar elde eden bütün sömürücülere karşı örgütlü bir kampanya yürütülmelidir.

Peza Konferansı, Milli Kurtuluş Cephesinin ve halk iktidarının temellerini attı. Arnavutluk Komünist Partisi'nin Milli Kurtuluş Savaşındaki önder rolünü onayladı ve böylelikle Partinin ilk büyük siyasi zaferini teşkil etti.

Peza Konferansı, bir siyasi partiler konferansı değildi. Sadece konferansın düzenleyicisi olan Komünist Partisi, toplantıda bir siyasi parti olarak yer aldı. Konferansa Komünist Partisi dışında, hiç bir anti-faşist siyasi parti katılmadı.

Dolayısıyla, Milli Kurtuluş Cephesi bir siyasi partiler ittifakı olarak kurulmadı. Peza Konferansı, geniş halk kitlelerinin gönüllü birliğini meşru bir hale getirdi. Bu birliğin temelleri, yabancı istilacılara karşı savaş içinde atıl-

mıştı. Bu birliği gerçekleştiren Komünist Partisi, Milli Kurtuluş Cephesinin dolaysız ve tek önderiydi. Cephenin temelini işçi sınıfı ile köylülük arasındaki ittifak oluşturuyordu; köylülük bu cephenin en geniş temeliydi. Yurtsever milliyetçiler, Parti programında kendi acil milli özelemlerinin gerçekleşeceğini görererek ya aynı akıma bağlı gruplar halinde ya da tek tek kişiler halinde Milli Kurtuluş Cephesine katıldılar.

Milli Kurtuluş Konseyleri

Enver Hoca yoldaşın, «Milli Kurtuluş Konseylerinin, Arnavutluk halkının birlik ve mücadele organları olduğu» şeklindeki Peza Konferansında ortaya koyduğu tez, bu konseyleri kurmak için temel alındı.

Henüz kurtulmamış olan bölgelerde, konseyler bütün anti-faşist halk güçlerini birleştiren savaş organlarıydı. Bu konseyler kitleleri bilinlendirdiler ve onları mücadeleye sevkettiler; kitleleri genel ayaklanmaya hazırladılar; savaş için gerekli maddi yardımı topladılar; düşman silahlı kuvvetlerinin hareketi ve gücü hakkında bilgi topladılar; kapitalist İtalyan şirketlerine karşı ekonomik mücadeleyi örgütlediler ve faşistlerin tarım ürünlerini depolamasını baltadılar.

Kurtarılmış bölgelerde, konseyler halk iktidarı organlarının görevlerini yerine getirdiler. Kanun ve düzeni sağladılar; ekonominin gelişmesini, yiyecek maddelerinin sağlanmasını, ticareti, tahılın ekilip biçilmesini denetlediler; eğitimi, kültür ve basını örgütlediler; anlaşmazlıkları çözdüler, kan davalarına son verdiler, halkı savaşa karşı hazırlıklı tuttular, vb.

Peza Konferansı şunu belirtti:

«Milli Kurtuluş Konseyleri büyük bir öneme sahiptir. Hükümet, görevlerini, bu organlar aracılığıyla yürütmekte ve halk, mücadeleye ve ayaklanmaya bu organlar aracılığıyla seferber edilmektedir.»¹

Milli kurtuluş konseylerinin kurulmasında AKP zengin Sovyet tecrübesine sahipti, ama elbette bu tecrübeyi sadece kopya etmekle yetinmedi. AKP öncelikle, anti-faşist halk ayaklanmasının gelişmekte olduğu Arnavutluğun somut şartlarına dayandı. Bu organların bileşimi, ayaklanmanın milli kurtuluşçu niteliğiyle uyum içindeydi. Merkez Komitesinin 1942 Haziranında verdiği talimata göre, bu konseylere, siyasi fikirlerine ve sınıf kökenlerine bakılmaksızın, bütün anti-faşist güçlerin militan temsilcileri kabul edilecekti. Bu konseyler fikri, Arnavutluk halk kitleleri tarafından kabul edilebilir bir kavramdı. Arnavutlar, çok eski zamanlardan beri, ne zaman yabancı saldırganlara karşı mücadele bayrağı açma ya da kendi iç meselelerini çözme gereğini duysalar, «kurullar» ve «konseyler» kurmak gibi bir geleneğe sahiptiler. Bununla beraber, milli kurtuluş konseyleri tamamen yeni bileşimleri ve örgütlenmeleri bakımından eski «kurullar»dan ve «konseyler»den farklıydılar. Bunlar, kitlelerin tamamen Komünist Partisi önderliğinde yarattıkları devrimci demokratik organlar olarak doğdular ve geliştiler. Bu konseyler, bütün eski halk düşmanı ve sömürücü devlet organlarının ve kurumlarının reddedilmesi anlamına geliyordu.

Dolayısıyla, milli kurtuluş konseyleri halk kitleleri arasında büyük bir destek sağladı. Peza Konferansının ardından bunların sayıları gerek kurtarılmış bölgelerde, gerekse henüz kurtarılmamış bölgelerde hızla arttı. Halk, bu konseyleri, kendisinin ve anavaının çıkarlarının savunucuları olarak değerlendiriyordu.

(¹) Aynı yerde, s. 13.

1942 yılında şehirler hâlâ İtalyan faşistlerinin işgali altında olduğu için, konseyler halk iktidarı görevlerini sadece kurtarılmış olan bazı köylük bölgelerde yerine getirmeye başladılar. Konseyler, Partiyi köylülükle sıkı sıkıya birleştiren önemli bağlar haline geldiler.

Partizan Müfrezeleri

Halkın Milli Kurtuluş Cephesi içinde birleştirilmesi ve halk konseylerinin kurulmasının yanı sıra, silahlı partizan mücadelesi de yaygınlaştırıldı, genişletildi ve yoğunlaştırıldı.

Partizan savaşı, gerek Arnavutluk'ta, gerekse başka ülkelerde yüzyıllardan beri bilinen ve denenmiş bir savaş biçimiydi. Arnavutluk halkı, yabancı istilacılara karşı köklü bir yurtsever gerilla savaşı geleneğine sahipti. Peza Konferansı, Arnavutların, atalarının izlediği şanlı yolu, cesaret ve şerefle izleyeceklerine olan inancını belirtti.

Eski Arnavut yurtseverlerinin gerilla savaşı tecrübelerinden yararlanan AKP, faşist istilacılara ve hainlere karşı yürütülen savaşa derin bir halkçı ve devrimci muhteva kazandırdı.

Gerilla birlikleri, partizan savaşın ilk okulları oldu. Partizan müfrezeleri kurulması ve bunların faaliyetleri sayesinde, partizan hareketi daha yüksek bir düzeye çıkarıldı ve ülkenin dört bir yanında büyük boyutlara ulaştı.

Savaş müfrezelerinin kurulması genellikle şu süreci izledi: Parti bölge komitesi, gerilla birliklerinde sınanmış Parti üyelerini, genç komünistleri ve sempatizanları savaş müfrezeleri kurmakla görevlendirerek şehirlerden köylük bölgelere gönderiyordu. Savaş müfrezeleri bu çekirdek etrafında esas olarak köylülerden oluşuyordu. Köylük bölgeler, partizan müfrezelerinin üsleri ve başlıca kaynağı haline geldiler.

Savaş müfrezelerinin sınıf yapısı konusunda herhangi bir kısıtlama yoktu. Düşmanla savaşmak isteyen herkes müfrezelere kabul ediliyordu. Sadece geçmişi karanlık olanlar, halkın nefret ve öfkesini kazanmış olan caniler ve hırsızlar kabul edilmiyordu. Bütün partizanlar gönüllü olarak savaşıyordu. Her partizan müfrezesinde 50-60 savaşçı bulunuyordu. Her müfrezenin başında bir komutan ve bir siyasi komiser vardı. Bu ikisi müfrezenin faaliyetlerini birlikte yönetiyorlardı; partizanların askeri ve siyasi bakımından savaşa hazır olmasından ortaklaşa sorumluydular. Çoğu durumda, komutanlar Parti üyeleri değildiler; buna karşılık komiserler Partinin partizan müfrezesi içindeki temsilcileriydi.

Her müfreze içinde o müfrezenin çekirdeğini teşkil eden bir parti hücresi vardı.

Müfrezeler faşist istilacılara ve hainlere karşı yoğun bir savaş yürüttüler. Aynı zamanda, gerek partizanlarla, gerekse faaliyet gösterdikleri bölge halkı ile siyasi, kültürel faaliyetler ve eğitim faaliyeti geliştirmek zorundaydılar. Savaş müfrezelerinin üsleri, kurtarılmış bölgelerdi. Buralarda, müfrezeler zaten eski başlı aracı iktidarı yıkmış ve halkın milli kurtuluş konseylerini kurmasına yardımcı olmuşlardı. Müfrezeler, köylülere tarım çalışmalarında yardımcı oldular ve halk konseylerinin kanun ve düzeni sağlamasında onların silahlı desteğini oluşturdular.

Partizan müfrezelerinde halk ilk defa kendi ordusunu, kendi çıkarlarının savunucusunu buldu. Bu yüzden, müfrezeleri her alanda destekledi. Köylüler partizan müfrezelerine yatacak yer ve yiyecek sağladılar. Şehir halkı da çeşitli maddi yardımlarda bulundu. Böylesine bir yardım ve her alanda gösterilen böylesine fedakarca bir destek olmadan, partizan savaşı örgütlenemez ve devrimci halk ordusu kurulamazdı.

Peza Konferansından sonra partizan müfrezelerinin yanı sıra, kurtarılmış bölgelerde gönüllülerden oluşan mahalli birlikler de kuruldu; her büyük köyde ya da 2-3 küçük köyde bir birlik vardı. Bunlar, partizan müfrezeleri tarafından, ya önemli bir saldırıya girişme ya da düşmanın kurtarılmış bölgelere karşı giriştiği hareketleri geri püskürtme eylemine katılmakla görevlendirildikleri anda silaha sarılan düzensiz savunma müfrezeleriydiler. Aynı zamanda, düzenli partizan birlikleri için bir kaynak da teşkil ediyorlardı.

Peza Konferansından sonra gerilla birliklerinin, partizan müfrezelerinin ve mahalli müfrezelerin sayıları hızla arttı. 1942 sonunda şehirlerdeki ve köylük bölgelerdeki gerilla birliklerinde çarpışan bir kaç bin savaşçının yanı sıra iki bin kadar da partizan savaşçısı vardı.

Bu müfrezeleri ezmek için İtalyan istilacıları Eylül-Aralık 1942 arasında Arnavutluk'un güney, orta ve kuzey kesimlerinde 27 bölgede geniş çaplı bastırma hareketlerine giriştiler. Yüzlerce köy evini yaktılar, insanları genç yaşlı, kadın çocuk demeden katlettiler. Ama partizan hareketini bastırma emellerini gerçekleştiremediler. Peza, Skrapar, Dibra, Mat, Korça, Kurveleş, Vlora ve diğer bölgelerdeki binlerce kadın ve erkek, İtalyan faşist sürülerine karşı savaşmak üzere partizanlara katıldı. Şiddetli çarpışmalarda yüzlerce faşist asker, milis ve subay öldürüldü.

Partizan savaşının başarıları ve 1942'deki İtalyan askeri hareketinin tamamen yenilgiye uğraması, istilacıların kofluğunu ve Arnavutluk halkının yenilmez gücünü ortaya koydu ve Komünist Partisinin izlediği siyasetin doğruluğunu gösterdi. Arnavutluk'ta gerçek bir halk devrimi başlamıştı.

Bu kahramanca mücadelenin yankıları Arnavutluk'un sınırlarını aştı, faşizme karşı mücadele eden halkların ve

ükelerin hayranlığını ve övgüsünü kazandı. Sovyetler Birliği Hükümeti 1942 Aralığında gönderdiği resmi bir yazıda, Arnavutluk halkının kurtuluş savaşına duyduğu sempatiyi dile getirdi. Sovyet Hükümeti, İtalyan emperyalizminin Arnavutluk toprakları üzerindeki hak iddialarından hiç birini tanımadığını ve bütün Arnavutluğu kurtulmuş ve bağımsız görmeyi arzuladığını bildirdi. ABD ve İngiltere hükümetleri de Arnavutluk halkının anti-faşist mücadelesini tanıyan resmi bildirimler yayınladılar. Ancak, İngiltere Hükümeti Arnavutluk üzerindeki emperyalist hak iddialarına karşı kasıtlı olarak hiç bir görüş belirtmedi. Bu bildirimler ve özellikle Sovyet Hükümetinin bildirisi, Arnavutluk halkına büyük destek oldu, zafere olan inançlarını sağlamlaştırdı ve faşist istilacılara karşı silahlı mücadelenin daha da yaygınlaştırılmasına yardım etti.

AKP'nin «Balli Kombetan»a Karşı Tutumu

Anti-faşist savaşın AKP'nin önderliğinde etkili bir şekilde gelişmesi Arnavutluktaki bütün sınıfları, grupları ve siyasi akımları hareketlendirdi. Kitlelerin öfkesinin ve anti-faşist hareketinin kabarması ve partizan savaşı, düşman saflarında üstesinden gelemeyecekleri bir siyasi buhrana yol açmıştı. Bu buhran, kaderlerini istilacılara bağlamış olan ülkedeki gerici sınıfları ve onların temsilcilerini de kaçınılmaz olarak etkileyecekti. Bunların, anti-faşist savaşın yarattığı devrimci atılımdan ve Komünist Partisinin otoritesinin artmasından ödleri patlıyordu. Çünkü ellerinde bulundurdukları imtiyazları kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyaydılar. Peza Konferansı ve Milli Kurtuluş Cephesinin kurulması bunlara ağır bir darbe indirmişti. Bu olayların hemen ardından, korkuya kapılan gericilik, «komünizm tehlikesi»nden ve komünizmle mücadeleden dem vurmaya başladı. Gerici burjuvazinin ve büyük toprak ağa-

larının temsilcileri, faşist istilacıların da desteğini alarak 1942 Kasımında, doğrudan doğruya Milli Kurtuluş Cephesine karşı bir siyasi örgüt kurulduğunu alelacele ilan ettiler. Bu örgütün adı «Balli kombetar» («Milli Cephe») idi. Başında sahte yurtsever Mithat Fraşeri bulunuyordu.

Gerici burjuva aydınları, büyük toprak sahipleri ve tüccarlar, gerici din adamları, zengin köylüler ve diğerleri «Balli kombetar»a katıldılar. Troçkist «Ziyarri» Grubu da katıldı.

«Balli kombetar», çeşitli gerici akımları birleştiren karmakarışık bir siyasi birlikti. Örgütlenmesi çürüktü. Enver Hoca yoldaş bu birliği şöyle niteledi:

«'Balli kombetar', milliyetçilik lafını ağızlarında sakız haline getirmiş çeşitli temelsiz akımlara mensup unsurlardan meydana gelen bir 'ramassis'tir (şekilsiz yığın anlamına gelen Fransızca bir kelime - İngilizce basıma hazırlayanın notu -)... İçinden bakıldığında, 'Balli kombetar' yengeç dolu bir sepete benzer. (...her biri kendi yönüne çeker)... Bunlardan bazıları, yiğitliğin onda dokuzunu kaçırmakta bulunan kişilerdir. Bazıları paniğe kapılma hastalığına yakalanmışlardır. Daha başkaları ise nutuk atmaya meraklıdır. Ama hiç biri eylem adamı değildir.»¹

Bu adamları bir araya getiren sadece ortak sınıf çıkarları, Komünist Partisine ve devrimci halk hareketine karşı duydukları nefretti.

«Balli kombetar» derhal bir açıklama yaparak Peza Konferansını tanımadığını ilan etti ve baştan aşağı bir demagojiden ibaret olan kendi programını yayınladı. «Balli kombetar»ın şefleri tumturaklı laflarla sözümona «sömürü-

(¹) Enver Hoca, Korça Bölge Komitesine Mektup, Ocak 1943. Eserler, Cilt I, Tiran, 1968, ss. 169-171.

cülerden ve sömürülenlerden arınmış, iktisadi ve sosyal bakımdan düzene sokulmuş bir Arnavutluk» için çarpıştıklarını ilan ettiler.

Telaşla dağlarda bir takım «illegal» çeteler kurdular. Bunların amacı istilacılarla çarpışmak değil, partizan müfrezelerinin savaş faaliyetlerini ve siyasi faaliyetlerini engellemek, «Balli kombetar»ın siyasetini yaymak ve köylüleri yıldırmaktı. Köylük bölgelerde milli kurtuluş konseylerinin yerini almak üzere «Balli kombetar»a bağlı «konseyler» kurdular. Aynı şekilde, Komünist Partisi tarafından kullanılan ve halktan büyük destek gören biçimleri ve araçları da kullandılar. «Ateşli yurtseverler» kisvesi altında, Arnavutluk halkına İtalyan istilacılarına karşı savaşmamasını öğütlediler. Çünkü, böyle bir mücadele Arnavutluk milletinin yok olmasına sebep olurdu! «Balli kombetar»ın baş sloganı «zamanın gelmesini bekleyin» dedi. Bu cephenin taraftarları, Milli Kurtuluş Cephesine, Komünist Partisine, komünizme ve Sovyetler Birliğine karşı azgınca bir kampanya açtılar.

«Balli kombetar»ın bütün amacı halk kitlelerini, özellikle köylülüğü Komünist Partisinden koparmak, Milli Kurtuluş Cephesini yıkmak, milli kurtuluş hareketini bastırarak ve savaştan sonra bütün siyasi iktidarı ele geçirmektir.

Bu emellerine ulaşmak için «Balli kombetar», istilacılarla işbirliği yolunu seçti. Zaten başka türlü hareket etmesi de mümkün değildi, çünkü istilacılar «Balli kombetar»ın Komünist Partisine karşı beslediği niyetleri paylaşsalar bile, «Balli kombetar»ın bağımsız faaliyet göstermesine müsamaha edemezlerdi. Bununla beraber, karşılıklı çıkarları, aralarındaki işbirliğinin gizli kalmasını gerektiriyordu. Yoksa hiç kimseyi kandırmak mümkün olmayacaktı.

«Balli kombetar»ın ortaya çıkması ülkedeki durumu çok karmaşık bir hale getirdi. Lenin, karmaşık durumlar ol-

madan devrim olmayacağını öğretir: «Bizzat devrim, gelişme süreci içinde daima olağanüstü derecede karmaşık bir durum yaratır.»¹

«Balli kombetar»ın ortaya çıkmasından sonra meydana gelen karmaşık durum, Arnavutluk Komünist Partisinin büyük bir olgunluk, dirayet ve ileri görüşlülükle hareket etmesini gerekli kıldı. Parti, kazandığı başarıları korumayı, kitlelerle olan bağlarını daha da sağlamlaştırmayı ve böylelikle milli bağımsızlık ve Arnavutluk'ta halk demokrasisi kurulması mücadelesinde Arnavutluk halkını nihai zafere ulaştırmayı, ancak, «Balli kombetar»a karşı ustaca taktikler uygulaması sayesinde başarabildi.

Komünist Partisi, «Balli kombetar»ın, gericiliğin uzantısı ve faşist istilacıların elinde bir oyuncak olduğunu çok iyi biliyordu. «Balli kombetar»ın giriştiği sabotaj faaliyetleri karşısında, Partinin bazı ilk kademe örgütleri ve hatta bazı bölge komiteleri ısrarla bunlara karşı silah kullanılmasını istiyorlardı.

Ancak Merkez Komitesi, bir proletarya partisi için, taktiklerini sübjektif niyetlere göre tesbit etmekten daha büyük bir tehlike olmadığı şeklindeki ilkeye sıkı sıkıya bağlı kaldı. «Balli kombetar»a karşı açık savaş ilan edilmesini isteyenlere, Enver Hoca yoldaş Merkez Komitesi adına şu talimatı verdi:

«...Bu («Balli kombetar» İngilizce basıma hazırlayan) gerçekten de büyük bir engeldir. Çünkü taraftarlarından her birinin Arnavutlukta sahip olduğu nüfuzu küçümsememeliyiz. Halk arasında milliyetçi bir örgütün var olduğu ve komünistlerin bu örgütle anlaşip uyuşmaları gerektiği gibi bir görüş yaratmayı başardıklarını daima akılda tutmalıyız... «Balli kombetar»

(¹) V. I. Lenin, Eserler, Cilt 26, s. 117. (Arnavutça Baskısı)

saflarında bir takım iyi ve kararlı unsurlar bulunduğunu ve bunların samimiyetle birleşmek ve mücadele etmek istediklerini unutmamalıyız.»¹

Bu sebeplerden ötürü, Arnavutluk Komünist Partisi «Balli kombetar»a karşı başlangıçta şu taktikleri benimsemişti: «Henüz İtalyanlara karşı çarpışmanın zamanı gelmemiştir» şeklindeki teslimiyetçi slogan mahkum edilmelidir; kamu oyu önünde «Balli kombetar»dan, İtalyan faşist istilacılara karşı uzlaşmasız ve topyekün bir savaşın derhal başlatılması temelinde ülkedeki bütün anti-faşist güçlerin birleşmesini kabul etmesi istenmelidir; «Balli kombetar», Komünist Partisine ve komünizme karşı yürüttüğü propagandaya derhal son vermelidir; istilacılara karşı savaş konusunda bunların temsilcileriyle görüşmeler yapılmalıdır; bununla beraber faşist ve hain oldukları tesbit edilmiş olan bazı «Balli kombetar» şefleri halkın önünde teşhir edilmelidir.

Parti bu taktiklerle, «Balli kombetar» üyeleri arasında ayrılık yaratmayı; istilacılara karşı savaşılmaya istekli olan herkesin savaşa katılmasını sağlamayı amaçlıyordu. Böylece bir bütün olarak «Balli kombetar» tabandan, milli kurtuluş hareketine bağlı kalmaya zorlanacak, şeflerinin gayri milli siyaseti ve iki yüzlü tutumu teşhir edilecek ve böylelikle halk, halkın birliğini ve saldırganlara karşı savaşı engelleyen herkesi teker teker açığa çıkarıp cezalandırabilecekti.

«Balli kombetar»ın taktiklerindeki en zayıf nokta İtalyan istilacılarına karşı topyekün silahlı mücadele meselesiydi; çünkü aslında «Balli kombetar» buna karşıydı. Dolayısıyla, «Balli kombetar» şeflerini teşhir etmek için AKP, esas darbesini tam bu zayıf noktaya yöneltmeye karar ver-

(1) Enver Hoca, Korça Bölge Komitesine Mektup, Ocak 1943. Eserle, Cilt 1, Tiran, 1968, s. 171.

di. İstilacılara karşı savaştan yana olan halk kitleleri, kendi tecrübeleri yoluyla «Balli kombetar» şeflerinin «yurtseverliği»nin sahte olduğuna ve bütün keskin «yurtseverlik» çığılıklarının demagojiden başka bir şey olmadığına inandırılmalıydı.

«Balli kombetar»a karşı uygulanacak özel taktikleri belirledikten sonra, AKP Merkez Komitesi Parti örgütlerine, verdiği talimatların harfi harfine uygulanması çağrısında bulundu. Merkez Komitesi, bu örgüte karşı takınılması gereken tavır meselesinin son derece karmaşık bir mesele olduğunu ve çok büyük basiret gerektirdiğini tesbit etti. Merkez Komitesinin talimatına göre, bir yandan bu mesele sabır ve ileri görüşlülükle ele alınmalı, düşmanın provokasyon tuzağına düşmemek için daima serinkanlılıkla hareket edilmeli ve daima şu akılda tutulmalıydı:

«Savaşı sadece kendi başımıza değil, ama bir bütün olarak halkla beraber kazanabiliriz. Bu sebeple, bu milliyetçilerle yapılan çalışmayı ciddiye almalıyız.»¹

Öte yandan, gene Merkez Komitesinin talimatına göre, tesbit edilen yoldan geri birtek adım dahi atılmamalıydı. Çünkü ülke içindeki bütün güçlerin birliği milliyetçilerle pazarlık yaparak değil, ancak istilacılara karşı amansız bir silahlı mücadele yürüterek gerçekleştirilebilirdi.

«Ne Partimizin şerefine en ufak bir şekilde çiğnenmesine, ne de Milli Kurtuluş Savaşının kösteklenmesine izin vermemeliyiz... Onları ('Balli kombetar' taraftarlarını - İngilizce basıma hazırlayan) ilkin tartışma ve ikna yoluyla, ancak ondan sonra 'à la manière fortè' (zor yoluyla - İngilizce basıma hazırlayan) durdurmaya çalışmalıyız.»²

¹) Aynı yerde s. 174.

²) Enver Hoca, Cirokastra Bölge Komitesine Mektup, 23 Şubat 1943. Eserler, Cilt I, Tiran, 1968, s. 198.

«Balli kombetar»ın kurulmasından sonraki durum, Parti ve Milli Kurtuluş Savaşı için büyük tehlikelerle doluydu. Çeşitli halk tabakaları hangi yolu izleyecekleri konusunda berrak siyasi fikirlere sahip değildiler. Demagoji ve tehdit yoluyla, «Balli kombetar», özellikle köylük bölgelerde nüfusun bir bölümünü kendi saflarına çekmeyi başardı. Köylük bölgelerde, bazı kararsız unsurlar Milli Kurtuluş Cephesini terkettiler ve «Balli kombetar» saflarına geçtiler. Bu durum karşısında, Enver Hoca yoldaş, «çok, pek çok dikkat etmemiz gerekir» talimatını verdi. Bu durumdan «başarıyla sıyrılırsak davamız zafere ulaşır; yok eğer tökezlersek düşüp kafamızı kırarız.»¹

4. ARNAVUTLUK KOMÜNİST PARTİSİNİN BİRİNCİ MİLLİ KONFERANSI. GENEL AYAKLANMAYLA İLGİLİ TALİMATLAR.

Daha 1942 Nisanında yapılan Birinci AKP Eylemcileri Konferansında, kesin Merkez Komitesini ve Partinin önündeki görevleri belirlemek amacıyla bir Milli Parti Konferansı toplama kararı alınmıştı. Bu karara göre, konferans ancak, Partinin hizipçilerden ve bölücülerden arınmasından ve sağlam bir birliğin kurulmasından sonra yapılacaktı. Bu hedefler artık gerçekleştirilmiş bulunuyordu.

Arnavutluk Komünist Partisi 1942 Aralığında, Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesinden, Milli Kurtuluş Savaşı ile ilgili talimatlar aldı. Bu talimatlarda, İtalyan ve Alman saldırganlarına karşı Milli Kurtuluş Savaşını örgütlemenin, halkı tek bir milli kurtuluş cephesinde birleştirmenin, savaşa ve savaşın yönetimine mümkün olduğu

(¹) Aynı yerde, s. 199.

kadar çok sayıda sağlam yurtseverin ve milliyetçinin katılımının gereği önemle belirtiliyor ve Parti sloganlarının, Milli Kurtuluş Savaşının taleplerini aşmaması isteniyordu.

Bu olay; genç Arnavutluk Komünist Partisi için büyük bir önem taşıyordu. Bu talimatlar, kuruluş toplantısında tesbit edilen ve daha sonra Geçici Merkez Komitesi tarafından daha da somutlaştırılan siyasi çizginin doğru bir çizgi olduğunu gösterdi. Ayrıca AKP, uluslararası komünist hareketin bir parçası olarak tanınıyordu.

Bu şartlar altında, 1942 Aralık sonlarına doğru, Geçici Merkez Komitesi, AKP Birinci Milli Konferansını 1943 Martında toplamaya karar verdi.

Düşman Safılarında Siyasi Buhranın Derinleşmesi

Parti, Birinci Milli Konferans hazırlıklarını sürdürürken, gerek uluslararası, gerekse ülke içindeki olaylar hızla geliyordu.

1942 yılının ikinci yarısında bütün dünya gibi, Arnavutluğun gözleri de Stalingrad'a çevrilmişti; anti-faşist dünya savaşının kaderi burada tayin edilecekti. Stalingrad'ı savunanların kahramanca mücadelesi, istilacılara karşı kurtuluş savaşlarında Arnavutluk partizan ve yurtseverlerine ilham kaynağı oldu.

Stalingrad savaşı 2 Şubat 1943'de Kızıl Ordunun parlak zaferiyle sonuçlandı. Askerlik tarihinde o güne kadar böylesine büyük bir zafer görülmemiştir. Böylesine büyük bir stratejik gücün kuşatılıp yok edilmesine daha önce hiç rastlanmamıştır.

Stalingrad zaferi, sadece Sovyetler Birliği'nin Büyük Yurtsever Savaşı için değil, aynı zamanda ikinci Dünya Savaşının bütün seyri bakımından da köklü bir dönüm nok-

tası oldu. «Faşist Alman ordusunun çöküşü Stalingrad'da başladı.»¹

Bu olay, faşist devletler tarafından işgal edilmiş olan ülkelerdeki milli kurtuluş hareketlerinin yayılmasını büyük ölçüde etkiledi. Hitler Almanyasının toptan çöküşünün kaçınılmaz olduğu inancı, bütün halklar arasında sağlamlaştı.

Stalingrad zaferi Arnavutluk için de büyük bir önem taşıyordu. Bu zaferin dünyanın dört bir yanındaki bütün anti-faşist güçler için yarattığı elverişli şartlarda, Arnavutluk halkının kurtuluş savaşı daha da gelişti ve yoğunlaştı.

Silahlı mücadele daha yüksek bir düzeye çıktı ve birbirinden kopuk askeri faaliyetler olmaktan çıkarak iki ya da daha fazla partizan birliğinin birbiriyle bağıntılı askeri hareketi haline geldi. Gramş bölgesinin Voskopoya ve Snosem şehirlerinde (Ocak 1943) Vlora bölgesinin Potos ve Selenika şehirlerinde, Libohova bölgesinde, Şemeri yakınlarındaki Kukës-Puka karayolunda (Şubat) bazı partizan birliklerinin katılmasıyla bu gibi eylemlere girişildi. Üç ay içinde, kurtarılmış bölgelerin sayısı aşağı yukarı iki katına çıkarıldı.

Partizan hareketinin yaygınlaşıp sağlamlaşmasına paralel olarak milli kurtuluş konseylerinin otoritesi de arttı. Bazı kasabalarda gizli milli kurtuluş konseyleri kuruldu. Halk kitleleri gittikçe daha fazla bu konseyleri halk iktidarının yegane organları olarak görüyor ve sadece bu konseylerin emir ve kararlarına güveniyor ve uyuyorlardı.

Birinci Milli Konferanstan önce AKP, Arnavutluk'taki Troçkistlere ve oportünistlere karşı mücadelesinde büyük bir önem taşıyan bir başarı daha kazandı: 1943 Martı başlarında «Ziyarri» Grubu tamamen ezildi. Enver Hoca

(1) J. V. Stalin, «Sovyetler Birliği'nin Büyük Yurtsever Savaşı Üzerine,» Tiran, 1952, s. 100.

yoldaşın «Zeri i Popullit»in Ocak sayısında yayınlanan «Bazı Faşist Uşakları - 'Ziyarri' Grubu Hakkında Birkaç Söz» başlıklı başyazısı bunlara nihai darbeyi indirdi. Bu makale, «Ziyarri» Grubu şeflerinin Troçkist taktiklerini teşhir etti. Bunlar bazan «proletarya devrimi», «sermayeye karşı mücadele», «proletarya diktatörlüğü» gibi şiarlar bile ileri sürdüler. Amaçları, emekçi kitlelerin, komünizm sempatanlarının güvenini kazanmaktı. Bazan da, milliyetçi yurtseverleri Milli Kurtuluş Savaşından ve Komünist Partisinden uzaklaştırmak için «milliyetçi» kisvesine büründüler. Bu makale, «Ziyarri» Grubu şeflerinin komünizmin ve Arnavutluk halkının düşmanı, ajan proyakör ve saldırganların maşası olduklarını somut olarak ispat etti.

Şeflerinin ihanetini gören birçok «Ziyarri» Grubu üyesi bunları terkederek kayıtsız şartsız AKP saflarına katıldı. Bunlardan birçoğu Parti tarafından yeniden eğitildi.

«Ziyarri» Grubunun yerle bir edilmesi, «Balli kombetar»a da ağır bir darbe indirdi. Çünkü «Balli kombetar»ın «komünistleri» rolünü oynayan «Ziyarri» Grubu üyeleri, gerici burjuvazinin davasını savunmuş ve bunun propagandasını yapmışlardı.

Faşist orduların İkinci Dünya Savaşının doğu cephesinde ve diğer cephelerinde uğradıkları bozgunların yanı sıra, milli kurtuluş hareketinin AKP önderliğinde hızla gelişmesi, istilacıların ve onların Arnavutluk'taki işbirlikçilerinin safları arasındaki buhranı daha da derinleştirdi. 1943 Ocağında İtalyan faşistleri, milli kurtuluş hareketini bastıramadığı gerekçesiyle Mustafa Kruya'yı başbakanlık görevinden aldılar ve yeni bir işbirlikçi hükümet kurdular. Ama daha bir ay geçmeden bu hükümeti de değiştirmek zorunda kaldılar. Bu yeni hükümeti de bir başkasıyla değiştirmek zorunda kaldılar. Bu arada, Arnavutluk askerleş-

ri, milisleri ve jandarmaları arasında toplu firarlar görülmeye başladı.

İtalyan valilerin kendileri de Arnavutluk'taki siyasetlerinin başarısızlığına uğradığını kabul etmek zorunda kaldılar. Hattâ Hitler bile, 1943 Şubatında Mussolini'ye yazdığı mektupta, öteki Balkan halkları gibi Arnavutların da «güvenilir olmadıklarını gösterdiklerini» söylüyor ve Arnavutluk halkının Almanya'ya ve İtalya'ya karşı duyduğu «sınırsız kin»i «acı bir gerçek» olarak tanımlıyordu.¹

İtalyan faşistleri, işgal rejimlerini sürdürebilmek için, daha da yoğun bir şiddet kullanmayı zorunlu gördüler. 1943 Şubatında, Genel Vali Jacomoni'nin yerine, «işleri silah gücüyle halletmesini bilen ve bu gücü kullanmayı da beceren» bir kimse olarak tanınan General Pariani getirildi. İtalyan komutanlığı, ülkenin çeşitli bölgelerinde girişilecek bir dizi büyük hareket için bir plan hazırladı.

Saldırganlar, bu amaçlarını gerçekleştirmek için, «Balli kombetar»ın desteğini elde etmeye çalıştılar ve ettiler de. 1943 Martında, «Balli kombetar»ın Merkez Komitesi, İtalyan başkomutanıyla gizli Dalmazzo-Kelçira protokolunu² imzaladı. Bu protokola göre, «Balli kombetar», İtalyan birliklerine karşı girişilecek bütün saldırıları önlemeyi ve Güney Arnavutluk'taki bastırma hareketlerinde İtalyan birliklerine yardım etmeyi üstleniyordu.

Aynı sıralarda, İtalyan faşistleri, «Balli kombetar»ın üyelerinden birini³ işbirlikçi hükümetin başına getirdiler, «Arnavutluk Milli Ordusu»nun ve «Arnavutluk Jandarması»nın kurulduğunu, İtalya devleti ile «Arnavutluk Devleti»

(1) «Hitler ile Mussolini Arasındaki Gizli Mektuplar», Paris, 1946, s. 150.

(2) Bu protokola bu adın verilmesinin nedeni, İtalyan işgal kuvvetleri başkomutanı Renzo Dalmazzo ve «Balli kombetar»ın Merkez Komitesi üyesi Ali Kelçira tarafından imzalanmış olmasıydı.

(3) Malik Buşati.

arasında diplomatik ilişkilerin kurulduğunu, «Arnavutluk Milli Faşist Partisi»nin yerini «Büyük Arnavutluk'un Bekçileri»nin aldığını vb. ilan ettiler. Üstelik bütün bunlar, «Arnavutluğun İtalya ile Birliği» ve III. Victor Emmanuel'in Arnavutluk kralı olarak kabul edildiği şartlarda yapıldı.

Protokola imza atan her iki taraf da, «bağımsız bir Arnavutluk devletinin kurulduğu» yolunda yayılan sahte fikirlerden kendine yarar sağlamayı amaçlıyordu. İtalyan faşistleri, gerici milliyetçilerin sarsılan güvenini artırmaya ve onlardan milli kurtuluş hareketinin bastırılmasında azami ölçüde yararlanmaya çalışırken, «Başlı kombetar»ın başını çektiği yerli gericilik de, durum ne kadar değişirse değişsin, siyasi iktidarı ele geçirmeyi ümit ediyordu.

Günün Görevi: Genel Ayaklanmanın Örgütlenmesi

Düşmanların safındaki derin buhran, silahlı mücadelenin yaygınlaşması, halkın yurtsever devrimci bilincinin yükselmesi ve elverişli uluslararası şartlar, Arnavutluk halkının ve Milli Kurtuluş Ordusunun genel ayaklanmasını örgütlemeyi günün görevi haline getirdi.

AKP'nin Birinci Milli Konferansı, bu görevin yerine getirilmesinde tarihî bir rol oynadı. AKP'nin Birinci Milli Konferansı, 1943 yılının 17-22 Mart günleri arasında Elbasan yakınlarındaki Labinot'ta toplandı. Konferansa, yetmiş delege ve konuk katıldı. Delegeler, şubat ve mart başlarında yapılan Parti bölge konferanslarında seçilmişlerdi. Yaklaşık olarak yedi yüz Parti üyesini temsil ediyorlardı.

Konferans, Geçici Merkez Komitesinin faaliyetini tamamen onayladı ve pratiğin de ispatladığı gibi, Partinin siyasi çizgisinin doğru olduğu sonucuna vardı.

Konferansta ele alınan meselelerin başında, halkın genel ayaklanma için hazırlanması ve genel ayaklanmanın örgütlenmesi meselesi geliyordu.

AKP'nin Birinci Milli Konferansı, bir yandan faşizme karşı mücadelede elde edilen büyük gelişmeyi önemle belirtirken, bir yandan da Parti örgütlerinin dikkatini, önderlerindeki güçlülere ve genel ayaklanmanın örgütlenmesi ve nihai zaferin teminat altına alınması için çözülmesi gereken karmaşık meselelere çekti. Halk kitleleri, «Balli kombetar»ın ve diğer gerici grupların düşmanca propagandasının doğrudan baskısı ve sürekli bir faşist terör tehdidi altındaydılar. Bunun sonucu olarak, AKP'nin siyasetinin gereği gibi kavranılmadığı yerlerde zaman zaman yalpalamalara ve kayıtsızlıklara rastlanmaktaydı; halkın bir kesimi «Balli kombetar» tarafından aldatılmaktaydı.

Konferansta, sekte ve oportünist eğilimlerin derin bir eleştirisi yapılarak, Partinin geniş halk kitleleriyle bağlarının güçlendirilmesi ve halk kitlelerinin genel ayaklanması için hazırlanması gibi acil görevler tesbit edildi.

Komünistlere, Partinin temel dayanağının işçiler olduğunu hatırlatan Konferans, Parti örgütlerinden madenlerdeki, fabrikalardaki, inşaat sitelerindeki ve özellikle Kuçova, Selenika gibi yerlerdeki ülkenin ana sanayi merkezlerindeki ve limanlardaki işçi kitleleriyle sıkı bağlar kurmalarını istedi.

Bu konferans, aynı zamanda, Tuğ Yakova'nın Arnavutluk'ta proletarya olmadığı yolundaki hatalı görüşünü de mahkum etti. Hiçbir temele dayanmayan bu görüş, daha önce Komünist Gruplar Toplantısında da reddedilmişti. Arnavutluk işçi sınıfı artık kendi Komünist Partisine sahipti ve bu parti aracılığıyla Milli Kurtuluş Savaşında önder rolü oynuyordu.

Konferans, büyük çoğunluğu Komünist Partisini kendi partileri olarak gören köylülük arasındaki çalışmalarında kaydedilen ilerlemeye de işaret etti. Ama gene de, ülkenin bütün bölgelerindeki, özellikle kuzeydeki köylülerin

hepsi istilacılara ve hainlere karşı savaşa faal olarak katılmıyor ve Partinin önderliğini kabul etmiyordu. «Balli kombetar», çalışmalarını köylük bölgelerde yoğunlaştırmıştı, Parti, köylülerle bağ kurma ve bağları güçlendirme ve «Balli kombetarı» köylü kitlelerinden tecrit etme acil göreviyle karşı karşıyaydı. Genel ayaklanmanın hazırlanması ve başlatılması, büyük ölçüde bu görevin yerine getirilmesine bağlıydı. Milli Kurtuluş Savaşında köylülüğün son derece önemli bir rolü olduğunu önemle belirten konferans, şu talimatı verdi:

«Köylük bölgelerde çalışmaya özel önem vermeliyiz, çünkü köylüler halkımızın büyük çoğunluğunu oluşturmakta ve bu yüzden de bugünkü savaşta güçlerimizimizin temel kaynağını köylük bölgelerde aramamız gerekmektedir.»¹

Konferans, işçi sınıfının köylülükle olan ittifakını, Milli Kurtuluş Savaşının en sağlam silahı olarak tesbit etti. Komünistlere, köylük bölgelerdeki siyasi, eğitici ve örgütsel çalışmalarını genişletme ve geliştirme talimatını verdi. En başta, milli kurtuluş konseylerini canlandırmaları ve partizan birlikleriyle bölgesel müfrezelere gittikçe daha çok sayıda köylüyü kazanmaları istendi. Aynı zamanda, köylüler her türlü vergiye, cezaya, spekülasyona, vurgunculuğa ve faşizmin ve onun yerli maşalarının bütün diğer baskı ve sömürü biçimlerine karşı mücadeleye seferber edilmeliydi. Cehalete karşı savaşılmalı ve köylük bölgelerde kültürün yayılması için çalışılmalıydı.

Zengin köylülerin çoğunluğu Milli Kurtuluş Savaşına karşı çıktıkları ve «Balli kombetar» saflarına geçtikleri ya da geçmekte oldukları halde, konferans, geçmişte oldu-

(¹) AKP'nin Birinci Milli Konferansı Kararı. AEP Temel Belgeleri, Cilt I. s. 113.

bu gibi, geniş köylü kitlelerinin sınıf ayırımı yapılmaksızın mücadeleye kazanılmasını istedi.

Gençlik ve kadınlar arasındaki çalışma da bu konferansta önemli bir yer tuttu.

Arnavutluk gençliğinin coşkusu ve devrimci ruhuna, her türlü fedakarlığa katlanmaya hazır oluşuna, Partinin ve Komünist Gençlik örgütlerinin yorulmak bilmeyen çalışmalarına önemle işaret edildi. Sektarizm, çalışmanın esas olarak öğrenci gençlik arasında yoğunlaştırılması, köylü gençlik arasındaki çalışmanın yetersizliği ve zaman zaman Komünist Gençlik örgütünün önderliğinde görülen Parti örgütü gibi çalışma eğilimi türünden hatalar eleştirildi. Konferans, gençliğin, Parti için önemli bir taze güç kaynağı, Milli Kurtuluş Savaşının tükenmez gücü olduğuna önemle işaret etti. Bu yüzden, Partinin gençlik konusundaki çizgisinin daha derin bir biçimde kavranılması, şehirlerdeki ve köylerdeki gençlik kitleleri arasında daha yoğun bir faaliyetin yürütülmesi ve Partinin böylesine önemli bir kesime daha fazla destek olması gerekiyordu.

Kadınlar meselesi de birinci derecede önem taşıyan bir mesele olarak görüldü ve iki temel açıdan ele alındı: kadın kitlelerinin milli kurtuluş savaşına kazanılması ve kadınların sosyal kurtuluşu. Kadınlar faşizme karşı savaşta ve sosyal hayatta önemli bir rol oynayabilirdi ve oynamalıydı da. Bu hedefe ulaşılması için, her şeyden önce, Arnavutluk kadınlarının yüzyıllardır süren esareti ve istilacıların zulmünü derin bir şekilde kavramaları, onlara karşı ayaklanmaları ve milli kurtuluş ve mutlu bir gelecek uğrunda kararlı savaşçılar olmaları gerekiyordu. Komünistlere, çalışmalarını sadece aydın kadınlarla sınırlamamaları ve ev kadınlarının, işçi ve köylü kadın kitlelerinin arasına da gitmeleri talimatı verildi.

Konferans, gençlik ve kadınlar arasındaki çalışmada en büyük önemi onların örgütlenmesine verdi. Bir Arna-

vutluk anti-faşist gençlik örgütünün ve anti-faşist kadınlar cephesinin kurulması için talimatlar yayınladı.

Milliyetçilere karşı tavır ve onlarla işbirliği konusu büyük bir dikkatle ele alındı.

Milliyetçilerin safları, Milli Kurtuluş Savaşının devrimci seyri içinde sürekli olarak parçalanıyordu. Büyük bir kısmı, özellikle orta burjuvazinin temsilcileri, Milli Kurtuluş Cephesine katılmışlardı ya da katılmaktaydılar. Diğerleri ise, halkın güçlerine güvenmedikleri, Milli Kurtuluş Savaşının niteliğini derin bir biçimde kavramadıkları ve faşizmin yıkılacağından şüphe ettikleri için, tarafsız bir tutum takınıyorlardı. Gerici burjuvazinin ve büyük toprak sahiplerinin çıkarlarını temsil eden milliyetçi gruplar, ya «Ballı kombetar» saflarında yer alıyor ya da Milli Kurtuluş Savaşına karşı kesin bir tutum takınmak için daha elverişli bir fırsat kolluyorlardı.

Milliyetçiler arasında çalışma gibi çok karmaşık bir çalışma alanı, vahim hatalar işlemeye ve açıkça sekter ve oportünist tavırlara düşülmesine çok elverişliydi. AKP'nin Birinci Milli Konferansı, bazı komünistlerin ve örgütlerin, kararsız ve yalpalayan milliyetçilere ve «Ballı kombetar»a katılmış olanlara karşı sabırsız ve esneklikten yoksun tutumlarını eleştirdi. Konferans, milliyetçi unsurlarla içten bir birlik ya da işbirliğinin sağlanması için çok büyük bir sabır gösterilmesini istedi. Komünistler, ne kadar tutarsız olurlarsa olsunlar, istilacılardan nefret eden ve onlara karşı savaşmak isteyen herkesin içinde çalışmakla; hattâ en inatçı olanları bile ikna etmekle ve onlarla ittifak kurmakla görevlendirildiler.

Gerici burjuvazinin baskısı karşısında boyun eğme eğilimleri gösteren komünistler daha da şiddetle eleştirildi. Bu gibi kararsız unsurlar işi o kadar ileri götürmüşlerdi ki, Partinin bağımsızlığından vazgeçmesi ve milli kur-

tuluş hareketiyle birleşmesi gerektiği görüşünü bile ileri sürmekteydiler. Konferans şuna işaret etti:

«Bu görüşler, Partinin tasfiyesine yol açar.»¹

Konferans, Partinin bağımsızlığının ve Milli Kurtuluş Cephesindeki önder rolünün daha da güçlendirilmesi ve halkın faşizmden kurtuluşu ve halkın yoksul tabakalarının hakları için mücadele bayrağını yükselten Komünist Partisinin daha da fazla tanıtılması görevini tesbit etti.

Konferans, ikiyüzlü, gayrimillî ve gerici bir siyaset izleyen «Balli kombetar»a karşı takınılması gereken tavır özel olarak ele aldı. «Balli kombetar»ın şefleri, istilacılarla her türlü işbirliğine girmeye her zaman hazır, tamamen tutucu ve gerici unsurlar olarak teşhir edildiler. «Balli kombetar»ın şefleri, halkın gözünü açtığı, bilincini yükselttiği ve halkı, kendisini aldatan, ezen ve sömüren herkesten çekip kopardığı için Milli Kurtuluş Savaşına karşı çıkıyorlardı.

Ama gene de, «Balli kombetar» içinde, özellikle köylük bölgelerde, istilacılara karşı savaşmaya istekli epeyce insan vardı. Konferans şunu belirtti:

«Onlarla ortak bir militan millî kurtuluş cephesi kurmak mümkündür.»²

«Balli kombetar»ın Milli Kurtuluş Cephesine katılması, ancak faşist istilacılara karşı silahlı mücadelede yer aldığı takdirde mümkün olabilirdi. Bunun gerçekleştirilmesi için her yola, hattâ «Balli kombetar» temsilcileriyle görüşmelere bile başvurulmalıydı. Ama konferans, özel olarak «Balli kombetar» içindeki ve genel olarak milliyetçiler içindeki bütün çalışmanın yalnızca görüşmeler ve si-

(¹) Aynı yerde, s. 111.

(²) Aynı yerde, s. 104.

yasi anlaşmalar tarzında yürütülmesi yolundaki bütün fikirleri oportünist olarak tanımladı ve eleştirdi. Konferansta, en büyük önemin, «Balli kombetar»ın tabandaki sıradan, dürüst üyeleri arasındaki çalışmaya, onlarla militan bağlar kurmaya ve onları faşizme karşı eyleme geçirmeye verilmesi gerektiğine bir kere daha işaret edildi. Tabandan gelen baskı ve istilacılara karşı silahlı mücadele, «Balli kombetar» içinde bir farklılaşma yaratacak ve kitleleri «Balli kombetar»ın gerici şeflerinden uzaklaştıracaktı.

Parti, «Balli kombetar»ın teslimiyetçi propagandasını ve özellikle de «henüz zamanı gelmedi» sloganını daha da yoğun bir biçimde teşhir etmeye devam edecek; «Balli kombetar»ın faşizmle açıkça işbirliği yapmış olan ya da yapmakta olan şefleri de dahil bütün faşist işbirlikçileriyle mücadele edecek; faşist İtalya'ya bağımlı sahte bir «bağımsız Arnavutluk devleti» şeklindeki gerici taktiği gözler önüne serecekti.

Milli Kurtuluş Cephesinin genişletilebilmesi ve güçlendirilebilmesi ve genel halk ayaklanmasına doğru duraklamadan ilerlenilebilmesi için, Parti örgütlerinden, her şeyden önce savaşın anti-faşist ve milli kurtuluşçu niteliğini akıldan çıkarmamaları ve Parti siyasetinin hiç bir alanda çarpıtılmasına izin vermemeleri istendi. Enver Hoca yoldaş şuna işaret etti:

«Biz oportünist değiliz, daha sonraki görevlerimizi de asla unutmuş değiliz; ama o aşamaya varmadan önce, en acil görevimizi yerine getirmeli, yani Milli Kurtuluş Savaşı vermeliyiz.»¹

(¹) Enver Hoca, «Komünist Enternasyonalın Talimatları ve Milli Kurtuluş Savaşı.» Arnavutluk Komünist Partisi Merkez Komitesinin 1943 Şubatındaki toplantısında okunan rapor. Eserler, Cilt I, s. 230.

Konferans, Milli Kurtuluş Ordusunun örgütlenmesini, genel ayaklanmanın temel halkası olarak tanımladı. Bu ordu, partizan savaşının canlı gelişme süreci içinde kurulmaktaydı. Bu şartlar gözönüne alınarak, şu karara varıldı:

«Partizan ve gönüllü birliklerinden, istilacıların yüreğine korku salacak bir kuvvet ve halkın kurtuluşu için sağlam ve güçlü bir teminat olacak düzenli bir Milli Kurtuluş Ordusunun kurulması.»¹

Buna uygun olarak, ordunun, askeri müfreze ve birliklerin, bölge kurmaylarının ve Genel Kurmayın örgütlenmesi, bunlara silah, cephane, giyecek ve yiyecek sağlanması meseleleri, savaşma taktikleri ve savaşçıların siyasi eğitimi meseleleri vb. ele alındı.

Genel ayaklanmanın düşmana karşı zaferle sonuçlanması için Milli Kurtuluş Ordusunu kurmanın mutlak zorunluluğuna ve tayin edici önemine ısrarla işaret eden konferans, komünistlerden o sırada Partinin temel çalışma kesiminin ordunun örgütlenmesi olduğunu derinlemesine kavramalarını istedi.

Parti Birliğinin Daha da Sağlamlaştırılması

Bu konferansta, Partinin örgütsel meseleleri, Partinin siyasi çizgisine ve temel meseleye, yani genel ayaklanmaya sıkı sıkıya bağlı olarak tartışıldı.

Partinin birliğinin sağlamlaştırılması, Partinin iç hayatında en büyük zafer olarak görüldü. Eğer Milli Kurtuluş Savaşında Parti önderliğinde halkın militan birliği teminat altına alınmak isteniyorsa, Partinin birliğinin sağ-

(1) AKP Birinci Milli Konferansı Kararı, AEP Temel Belgeleri, Cilt 1, s. 114.

lamlaştırılması mutlak bir zorunluluktur. Konferans, Haziran 1942 Olağanüstü Konferansında alınan kararları, Geçici Merkez Komitesinin tasfiyeci hizipçi akımı ezmek için aldığı tedbirleri ve «Ziyarri Grubu»na karşı takındığı Marksist-Leninist tavrı onayladı.

Anastas Lula ve Sadık Prempte, Parti saflarından kovulduktan sonra bile, faaliyetlerine son vermek bir yana, AKP'ne ve milli kurtuluş hareketine karşı düşmanca faaliyetlerini daha da arttırdılar. Artık onlara karşı takınılacak tavrın, diğer hainlere ve Parti, halk ve komünizm düşmanlarına karşı takınılan tavrın aynısı olması gerekiyordu. Konferans komünistlere, düşmanın sürekli olarak Parti saflarına ajanlarını sızdırmaya çalıştığını bir an bile akıldan çıkarmadan daima uyanık olmaları ve bütün yabancı anti-marksist fikirlere, bütün Troçkistlere ve sapmacılara ve Parti ve milli kurtuluş hareketi saflarından kaçan herkese karşı bıkmadan usanmadan mücadele etmeleri talimatını verdi.

Konferans, Parti birliğini savunmanın ve daha da sağlamlaştırmanın birinci şartının, Partinin çelikten disiplini olduğunu kabul etti. Aynı zamanda, savaş şartlarına rağmen, Parti içi demokrasinin geliştirilmesini de ihmal etmedi. Parti içindeki her türlü buyrukçu tutuma karşı çıkma ve eleştiri ve özeleştiriye güçlendirme görevlerini tesbit etti. Komünistler, Parti hücreleri ve daha alt kademelerdeki Parti organları her şeyi yukarıdan beklememeliydiler. Demokrasinin güçlendirilmesi ve inisiyatifin geliştirilmesi, komünistlerin ve Parti örgütlerinin yeteneklerini arttıracak, onların önderlik rolünü daha yüksek bir düzeye eriştirecek, kadroların sorumluluk duygusunu daha da geliştirecek ve kitlelerle daha sıkı bağlar kurulmasını sağlayacaktı.

Özellikle önemli bir görev de, köylük bölgelerde geniş çapta Parti örgütleri kurmaktır,

«çünkü onlar olmadan, Parti çalışması ve Milli Kurtuluş Savaşı başarıya ulaşamazdı.»¹

Konferans, komünizme ve halkın davasına bağlılıklarını göstermiş ve büyük fedakârlık örnekleri vermiş genç komünistlerin hiç tereddütsüz sorumlu mevkilere yükseltilerek kadroların bileşiminin geliştirilmesi talimatını verdi.

Konferans, komünistlerin ideolojik ve siyasi eğitimine büyük önem verdi. İçinde bulunulan karmaşık şartlarda, genç Arnavutluk Komünistlerinin Marksist-Leninist öğretiyi derinlemesine kavramadıkları takdirde, zor görevlerini layıkıyla yerine getiremeyecekleri belirtildi. Bazı komünistlerin, savaş zamanında kitaplara ihtiyaç olmadığı, sadece silahlara ihtiyaç olduğu yolundaki görüşleri eleştirildi. Konferans, «hem kitabımız, hem de silahımız olması gerektiğini» önemle belirtti ve komünistleri, Marksizm-Leninizmi öğrenmedeki bütün güçlüklerin ve engellerin üstesinden gelmeye çağırırdı.

Konferans, çalışmalarına son verirken, AKP Merkez Komitesini seçti. Merkez Komitesi on beş asil üye ve beş yedek üyeden oluşuyordu. Bunlar arasında, Enver Hoca, Nako Spiru, Hüsnü Kapo, Gogo Nuşi, Mehmet Şehu, Vasil Şanto, Ramadan Çitaku, Kristo Temelko, Petro Papi ve Sadık Bektaşi de vardı. Konferans aynı zamanda Merkez Komitesi Siyasi Bürosunu da seçti ve Enver Hoca'yı AKP Genel Sekreterliğine getirdi.

Bütün kararlar oybirliğiyle alındı.

Birinci Milli Konferans, Arnavutluk Komünist Partisinin Marksizm-Leninizm bayrağı altında kararlılıkla ilerleyeceğine, önemli görevlerini şerefle yerine getireceğine ve böylece Arnavutluk halkını nihai zafere ulaştıracağına olan güvenini ifade etti. Konferans delegeleri, Komintern Yürütme Komitesine şunları yazıyorlardı:

(¹) Aynı yerde, s. 117.

«Yeryüzünde hiç bir güç, Partimizi Marks, Engels, Lenin ve Stalin'in yüce ülkülerinin yolundan, Komünist Enternasyonalin ülkülerinin yolundan geri çeviremez.»¹

Birinci Milli Konferansın kararları, AKP'nin Marksist-Leninist devrimci bir Parti olarak her bakımdan güçlenmesinde büyük bir tarihî rol oynadı. Konferans, Partinin genel çizgisini, kazanılan tecrübelere dayanarak daha da derin ve kapsamlı bir biçimde ortaya koydu.

5. MİLLÎ KURTULUŞ ORDUSUNUN VE GENEL HALK AYAKLANMASININ ÖRGÜTLENMESİ

Birinci Milli Konferanstan sonra, Partinin siyasi ve örgütsel çalışmaları esas olarak halkın genel ayaklanma için hazırlanması ve en başta da Milli Kurtuluş Ordusunun örgütlenmesi üzerinde yoğunlaştı.

Parti, Arnavutluk halkını, işçileri, köylüleri, gençleri, kadınları, milliyetçileri ve yurtsever aydınları bütün güçlerini birleştirmeye ve faşist istilacılara ve hainlere karşı mücadelenin hizmetine vermeye çağırdı. Yeni müfreze-lerin kurulabilmesi ve silahlı mücadelenin genel ayaklanma noktasına vardırılabilmesi için partizan saflarına mümkün olduğu kadar çok sayıda insanın katılması gerekiyordu. Parti, halka şunu öğretti:

«Ülkemizin kaderi, vermekte olduğumuz savaşa bağlıdır; istilacılara karşı savaş ne kadar yaygın ve aman-

(¹) AKP Birinci Milli Konferansının tutanakları. Merkezi Parti Arşivleri.

sız olursa, kurtuluş günü de o kadar yakın olacaktır.»¹

«Zeri i Popullit»te bir yazı yazan Enver Hoca, Arnavutların İtalya'ya karşı savaşamayacağı, zaten buna gerek de olmadığı, çünkü İtalya'nın Arnavutluğa hürriyet ve bağımsızlık (!) getirecek olan müttefikler tarafından ezileceği gibi fikirler yayan «Balli kombetar» propagandacılarını teşhir etti:

«Eğer bütün dünya, bu 'büyük politikacılar' gibi düşünseydi, ne olurdu?.. Çok basit... küçük Arnavutluk ebediyen Mussolini'nin kölesi olarak kalırdı... Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için... Rusya, İngiltere ve Amerika büyük ordularla, tanklarla ve uçaklarla savaşıyorlar; ama 'bu bizim, yalnız bir tane bile silahımız olsa, savaşmamamız anlamına gelmez... Savaşlar, güllerle ve pamuklarla değil, acı çekilerek ve kan dökülerek verilir.»²

Komünistler, halk kitleleri arasındaki geniş siyasi faaliyetlerinin yanı sıra, Arnavutluk askerleri, jandarmaları ve polisleri arasındaki, aldatılarak istilacıların hizmetine sokulmuş bütün insanlar arasındaki ve hattâ Arnavutluk'taki İtalyan askerleri ve işçileri arasındaki gizli çalışmalarını arttırdılar. İtalyan askerlerine ve işçilerine İtalyanca yazılmış siyasi propaganda bildirileri dağıtıldı.

Partinin çağrısına uyan ve komünistlerin yoğun çalışmalarından ilham alan yüzlerce genç erkek ve kadın, partizan müfrezelerinin saflarına koştu: Lise öğrencilerinin çoğu dağlara çıktı ve hürriyet savaşçılarında katıldı.

(¹) AKP Merkez Komitesinin Arnavutluk Halkına Çağrısı, Nisan 1943. AEP Temel Belgeleri, Cilt I, s. 123.

(²) Enver Hoca, «Faşizmin ve Onun Uşağı Mihayloviç'in Barbarlıkları,» Mart 1943, Eserler, Cilt I, ss. 246-247.

Aynı zamanda, düşmanın askeri birliklerinden firar eden yurtseverler de partizanlara katıldılar. Üç aydan kısa bir süre içinde, partizanların sayısı iki misline çıktı. 1943 Mayıs ayında, ilk taburlar ve bölge kurmayları kuruldu. Temmuz ayında Arnavutluk'ta yirmi partizan taburu ve otuz daha küçük savaş birliği çarpışmaktaydı.

Vlora Bölgesindeki Bir Hizbin Ezilmesi

Bütün Parti, Birinci Milli Konferans tarafından genel ayaklanmanın hazırlanmasıyla ilgili olarak tesbit edilen görevleri yerine getirmekle uğraşırken, Vlora bölgesinde halk ve komünizm düşmanı Sadık Prempte ve Pali Terova büyük bir gizlilik içinde AKP'ne karşı komploya girişen bir hizip kurdular. Aslında hiziplerini oluşturmaya, tam da Vlora bölgesinin başlıca Parti önderleri AKP'nin Birinci Milli Konferansına gitmişken başlamışlardı. Bunlar, önderlerin orada bulunmamasından ve sıradan komünistlerin sağlam bir Marksist Leninist uyanıklık, disiplin ve eğitimden yoksun oluşlarından yararlanarak, bazı Parti üyelerini ve Vlora Kıdemli Partizan Müfrezesinin komutanlığını kandırmayı ve kendi saflarına çekmeyi başardılar. Nisan ayında, hizipçiler, Vlora Parti Bölge Komitesini tanımadıklarını ilan ettiler ve bölge komitesini feshetmek ve basında Sadık Prempte ve yakın arkadaşlarının bulunduğu yeni bir bölge komitesi seçmek amacıyla sözüme bir «parti konferansı»nın toplanması için çağrıda bulundular.

Bu düşman hizbin amacı, Parti örgütünün dizginlerini ele geçirmek, Vlora bölgesinin partizan müfrezelerinin kumandasını kendi denetimi altına sokmak, kararlı komünistleri ve en başta da önder kadroları yok etmek, bölgedeki kurtuluş savaşına son vermek ve sonra da yıkıcı faaliyetlerini ülkenin diğer bölgelerine de yayarak Mer-

kez Komitesini devirmek ve Komünist Partisini tamamen ortadan kaldırmaktı. Bu amaçlarını gerçekleştirmek için hainler, «Balli kombetar»ın şefleriyle birlikte çalışma konusunda anlaşmaya vardılar. «Balli kombetar»ın da desteğiyle, yalan ve iftiralar yayarak, köylük bölgelerdeki halkı Partiye ve partizan müfrezelerine karşı silahlı harekete geçirmeye çalıştılar. Bir yandan da, Cirokastra Bölge Komitesine ve çeşitli bölgelerdeki bazı komünistlere mektuplar gönderdiler. Bu mektuplarda, isyanlarına bahane olarak, Partinin Anastas Lula, Sadık Prempte ve diğer muhaliflere karşı sözümona «haksız» kararlarını gösteriyor ve kendilerinin desteklenmesini istiyorlardı.

Vlora bölgesi Parti örgütündeki vahim durum, Merkez Komitesi tarafından, doğru bir şekilde, bütün Partiye yönelmiş büyük bir tehlike olarak değerlendirildi. Genel Sekreter Enver Hoca, hizbe karşı mücadeleyi yönetmek üzere Vlora bölgesine gitti.

Bu hizbi temizlemek için verilen mücadele, «Parti her şeyin üstündedir» sloganı altında yürütüldü. Toplantılarda ve özellikle tek tek Parti üyeleriyle yapılan konuşmalarda, Bölge Komitesi Sekreterleri Hüsnü Kapo ve Mehmet Şehu yoldaşlarla birlikte Enver Hoca yoldaş, hizbin düşmanca faaliyetlerindeki gerçek amaçları ve büyük tehlikeyi gözler önüne serdi. Hainlere kapılan komünistlerin hemen tümü sürüklendikleri hatayı tamamen kavradılar ve onlarla olan bütün bağlarını kopardılar. Sadık Prempte'nin ihaneti hakkında Vlora ve Mallakastra bölgelerindeki halka da bilgi verildi ve halk bu hizbin ezilmesinde Partinin yanında faal olarak yer aldı. Mayıs ayında artık her şey sonuçlanmıştı. Halk ve Parti düşmanı olarak teşhir edilen Sadık Prempte, o sırada İtalyan faşistlerinin işgali altında olan Vlora'ya giderek kaçmayı başardı.

Bu düşman hizbin tasfiyesinden sonra, Merkez Komitesi 1943 Haziranında özel bir genelge yayınlayarak, bu

hizbin köklerini ve amaçlarını gözler önüne serdi ve bütün komünistlere şu talimatı verdi:

«Bu acı tecrübe, bütün Parti örgütlerine, özellikle de Vlora örgütüne bir ders olmalıdır... Bu alçak düşmanlara karşı savaşımız en amansız bir biçimde yürütülmelidir... Bu insanlardan nefret etmeli ve ortaya çıktıkları her yerde acımadan başlarını ezmeliyiz.»¹

Vlora olayları, bütün Parti için bir ders oldu. Vlora olayları, komünistlerin, bu düşmanların eylemlerinin Partiye yönelttiği tehlikeyi derin bir şekilde kavramalarına, disiplinlerini daha da sağlamlaştırılmalarına ve devrimci faaliyetlerindeki uyanıklıklarını ve militan ruhlarını arttırmalarına yardım etti. Artık savaşın sonuna kadar Vlora' dakilere benzer olaylara bir daha rastlanmayacaktı.

Genel Kurmayın Kurulması

Parti, Sadık Prempte hizbini ezmek için mücadele ederken, partizanlar ve gönüllüler de bütün ülkede faşist istilacılara üst üste darbeler indiriyorlardı. Bunların en şiddetlileri, Selenika madeninde (Nisan 1943), Leskovik'te (Mayıs), Struga-Dibra yolunda (Haziran), Permet-Kukar-Mejgoran'da ve Kiçok geçidinde (Temmuz başları) İtalyan birliklerine karşı girişilen saldırılardı. Sadece Permet muharebesinde düşman beş yüzden fazla ölü verdi. 6 Temmuzda, Arnavutluk partizanları, Korça-Yanina yolu üzerinde Barmaş'taki Alman birliklerine karşı da ilk saldırılarını yaptılar. Aynı zamanda, köylük bölgeler halkıyla birlikte partizan savaş birlikleri, İtalyan fa-

(¹) AKP Merkez Komitesinin Genelgesi, 17 Haziran 1943. AEP Temel Belgeleri, Cilt I, s. 146.

şistlerinin Kurveleş ve Mesaplık'te (Nisan), Peza, Mal-lakastra, Tepelena ve Şpirag'da (Haziran) giriştikleri as-keri hareketleri geri püskürttüler. İstilacılar bu hareket-larda partizanlara ve halka bütün güçleriyle saldırdılar. Binlerce kadını ve erkeği, ihtiyarı ve çocuğu katlettiler, yüzlerce köyü yakıp yıktılar, bütün sığır sürülerine el koydular, ama en küçük bir siyasi ya da askeri yarar sağlayamadılar. Tek sağladıkları, halkın yüreğindeki kin ve nefretin daha da alevlenmesi oldu.

Bütün ülkede büyük bir devrimci coşkunluk havası-nın estiği bir sırada, AKP Merkez Komitesi, faşizme kar-şı savaşın acil olarak çözülmesi gereken meselelerinin Milli Kurtuluş Genel Konseyi tarafından ele alınıp tar-tışılmasını önerdi. Çözülmesi gereken başlıca mesele, Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunun örgütlenmesiydi.

Genel Konseyin toplantısı 4 Temmuz 1943'te Labinot'ta yapıldı. Toplantıda, Milli Kurtuluş Ordusu Genel Kur-mayının kurulması oybirliğiyle kararlaştırıldı. AKP Genel Sekreteri Enver Hoca, Genel Kurmayın siyasi komiseri seçildi. 10 Temmuzda Milli Kurtuluş Genel Konseyi ve Genel Kurmay, özel bir bildiri yayınlayarak bu önemli ola-yı halka duyurdular.

Genel Kurmay Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunun örgütlenmesini yürüttü, istilacılara ve hainlere karşı si-lahlı mücadelenin stratejik ve fiili yönetimini kendi eline aldı ve aynı zamanda bu savaşın taktiklerini tesbit etti. Çeşitli yörelerdeki partizan müfrezelerinin yönetimini mer-kezileştirebilmek için, bölge kurmayları ve Birinci Hare-kat Bölgesi Kurmayı kuruldu. Bazı bölgelerde, bu kur-maylara bağlı partizan grupları oluşturuldu. 15 Ağustos 1943'te Birinci Yıldırım Tugayı kuruldu. Bu tugayın ko-mutanlığına Mehmet Şehu yoldaş atandı.

Genel Kurmay kurulduğu sırada, Arnavutluk Milli Kur-tuluş Ordusu sürekli partizan müfrezelerinde örgütlenmiş

on bin kadar savaşıdan meydana gelmekteydi. Gerek kurtarılmış, gerekse işgal altındaki köyler, şehirler ve bölgelerdeki birliklerde ise aşağı yukarı bunun iki katı kadar gönüllü çarpışmaktaydı.

Genel Kurmayın alması gereken en önemli tedbirlerden biri de, art bölgelerdeki partizan askerî yönetimini örgütlemektir. «Bölgesel» ve «mahalli komutanlıklar», bu yönetimin organları olarak çalışıyorlardı. Kurtarılmış bölgelerde halk polisinin görevlerini yerine getiriyorlar ve milli kurtuluş konseylerine ve partizan müfrezelerine büyük ölçüde yardımcı ve destek oluyorlardı.

Genel Kurmayın kurulmasıyla birlikte silahlı mücadele yeni bir aşamaya, daha yüksek düzeyde bir örgütlenme ve hızla yayılma aşamasına, genel halk ayaklanması aşamasına girdi. Ülkenin dört bir yanında, halk kitelleri tarafından desteklenen Milli Kurtuluş Ordusu müfrezeleri ve gönüllü birlikleri, İtalyan istilacılarına ve Arnavutluk topraklarına henüz girmiş ve harekate başlamış bulunan Alman istilacılarına karşı savaşa atıldılar. Genel Kurmay, emirlerinden birinde şöyle diyordu:

«Savaşımız, İtalyan ve Alman istilacılarının orduları kayıtsız şartsız teslim oluncaya kadar, sevgili anavatanımızda tek bir silahlı faşist asker kalmayınca kadar, en amansız bir biçimde yürütülmek zorundadır.»¹

Temmuz ayında, Mallakasta ve Tepelena'da, bu bölgelerdeki Milli Kurtuluş Savaşı üslerini yok etmeye kalkışan İtalyan tümenlerine karşı partizanların ve halkın giriştiği muharebelerde, bin kadar düşman öldürüldü. Fa-

(1) 30 Temmuz 1943 tarihli Emir. Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu Genel Kurmayı ve Genel Komutanlığının Belgeleri, Tiran, 1965, Cilt I, s. 32.

şistler, Pogradec yolu üzerindeki Thana geçidinde verilen Poyska muharebesinde de ağır kayıplara uğradılar. Özellikle yerli halktan üç bin kişinin partizanlarla omuz omuza çarpıştığı Burrel'de, Ştama geçidinde ve Buall geçidinde; Dibra bölgesinde Zerkan ve Sofraçan'daki koordine hücumlarda; Cirokastra bölgesindeki Kardik ve Maşkullore'de; Korça bölgesindeki Vithkuk'ta (Ağustos); İşkodra bölgesindeki Reç'te (Ağustos-Eylül), İtalyan birliklerine karşı kanlı eylemlere girişildi. Bu çarpışmalarda düşman yaklaşık olarak bin beş yüz ölü verdi. Bu dönemde partizanlar aynı zamanda Konispol'daki (Ağustos) ve Elbasan-Tiran yolundaki (Eylül başları) Alman birliklerine de saldırdılar.

Ülkenin dört bir yanında patlak veren genel ayaklanmadan korkuya kapılan faşist istilacılar temmuz ayında tüm Arnavutluk topraklarını hareket bölgesi olarak ilan ettiler. İtalyan başkomutanı şunu kabul etmek zorunda kaldı: «Arnavutluk halkının büyük çoğunluğu, sınıf farkı gözetmeksizin, İtalya'ya karşı ve birliklerimizin Arnavutluk'ta üslenmesine karşı ayaklanmıştır.»¹ Ve Arnavutluk'taki durumun üstesinden gelebilmek için Roma'daki karargahtan silahlı işgal kuvvetlerinin sayısının artırılmasını istedi.

Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu: Devrimci Halk Ordusu

Komünist Partisi, Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu Genel Kurmayı vasıtasıyla, silahlı halk ayaklanmasına ilişkin Marksist - Leninist öğretileri Arnavutluk şartlarına tam olarak uyguladı ve Milli Kurtuluş Ordusunun temel askeri, siyasi ve örgütsel meselelerinin çözdü.

(¹) Commando 9-a Armata. Notizie mensili, Nr. 8, Agosto 1943.

Genel Kurmayın kurulmasından sonra bile, Milli Kurtuluş Ordusu esas olarak gerilla savaşı yürütmek zorunda kaldı. Çünkü düşman silahlı kuvvetleri sayı bakımından ve özellikle de cephane, ulaşım, irtibat, yiyecek ve giyecek bakımından çok üstündüler. Bu şartlarda bir cephe savaşına girişmek, milli kurtuluş genel silahlı ayaklanmasının sonu demek olurdu.

Partizan müfrezelerinin ve birliklerinin savaş eylemleri esas olarak, aralıksız sürdürülen hücumlardan oluşuyordu. Bu hücumlar, esnek manevralar, ani baskınlar, tugay, birlik ve tabur komutanlarının büyük inisiyatifi ve araziden yeterli ölçüde yararlanma gibi özelliklere sahipti.

Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu, partizan savaşı vasıtasıyla, aynı zamanda bir dizi stratejik meseleyi de çözmek zorundaydı. Parti, Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusuna, bütün ülkeyi kendi gücüne dayanarak kurtarma ve aynı zamanda halk iktidarının kurulmasını sağlama ve bu iktidarın silahlı desteği olma görevini vermişti.

Bu görevler ancak bir düzenli orduyla yerine getirilebilirdi. İşte AKP'nin, Milli Kurtuluş Ordusunu kurmak ve onu Arnavutluk halkının düzenli ordusu haline getirmek için bu kadar büyük çaba harcamasının nedeni buydu.

Başlangıçta, tugaylar düzenli halk ordusunun en büyük birimleri olacaktı. Genel Kurmay, birbiri ardı sıra bir dizi tugay kurmak için özel bir plan hazırladı; bu tugaylar giderek çeşitli bölgelerdeki müfreze, tabur ve birliklerin daha büyük bir kısmını kapsayacaklardı.

Milli Kurtuluş Ordusunun kurulması ve sürekli olarak büyümesiyle birlikte, eğitilmiş askeri ve siyasi kadro ihtiyacı da arttı. Ama o sırada Partimiz böyle kadrolara sahip değildi. Savaş şartlarında, Genel Kurmayın ve Konseyin subay yetiştiren okullar açması da imkânsızdı.

Milli Kurtuluş Ordusu, komutanları ve komiserleri işçilerin, köylülerin, yurtsever aydınların ve en sağlam partizan savaşçılarının en yiğit ve halkın davasına ve anavata en sadık olanları arasından geldiler ve düşmana karşı verilen amansız savaşın ateşi içinde yetiştiler.

Genel Kurmayın kurulmasından sonra bile, hattâ savaşın sonuna kadar, partizan birliklerine silah ve cephaneye sağlamanın esas kaynağını, düşmanın cephaneliklerine ve silah depolarına yapılan baskınlar meydana getirdi.

Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunun müfreze ve birliklerinin yiyecek ve giyecek ihtiyacı ise, düşman depolarına yapılan baskınların yanı sıra, esas olarak şehirlerdeki ve özellikle köylük bölgelerdeki halk tarafından karşılandı. Partizan savaşçıları, kurtarılmış bölgelerdeki köylülerin ve şehirliilerin evlerinde barındılar.

Parti, ordunun moralinin yüksek tutulmasına büyük önem verdi. Her partizan savaşçısı, ülkesinin hürriyeti uğruna, Komünist Partisi uğruna canını vermeye hazırdı. Savaşçıların moral gücü, sahip oldukları yüksek bilinçten kaynaklanıyordu. Ne uğruna savaşıklarını çok iyi biliyor, Partinin siyasi çizgisinin doğruluğunu sağlam bir şekilde kavıyorlardı; savaşın gerektirdiği zorlukların, sıkıntılarının ve fedakarlıklarının tam olarak bilincindeydiler ve savundukları davanın zafere ulaşacağına dair sarsılmaz bir güvenleri vardı.

Bilinçli disiplini, halkına ve yoldaşlarına olan sevgisi, halka karşı dürüstlüğü ve örnek tutumu, halkımızın en iyi gelenek ve göreneklerini büyük bir özenle savunması, partizanın manevi kişiliğini daha da yüceltiyordu.

Partizan savaşçılarının yüksek manevi, siyasi ve askeri niteliklerinin böylesine köklü olmasının nedeni, siyasi inanç ve demokrasiden kaynaklanmalarıydı. Gerici sınıfların çıkarlarını savunmak zorunda olan eski ordula-

rin aksine, Milli Kurtuluş Ordusundaki sıradan neferler ülkenin siyasi hayatına ve ordunun çeşitli askeri, siyasi ve örgütsel sorunlarının çözülmesine katılmada komutanlarıyla ve siyasi komiserleriyle eşit haklara ve tam bir hürriyete sahiptiler. Bütün savaş eylemleri, siyasi çalışma, komutanların faaliyetleri, partizanların ve kadroların tutumu kolektif bir değerlendirmeye ve eleştiriye tabi tutuluyordu. Yukarıdan gelen emirler, bizzat sıradan savaşçıların ve halkın taleplerini yansıtıyordu. Bu emirlerin ve Partinin karar ve talimatlarının en iyi bir şekilde yerine getirilmesi için tartışmalar düzenleniyor ve geniş bir fikir alışverişi sağlanıyordu.

Milli Kurtuluş Ordusu saflarındaki demokrasi, onun bir halk ordusu olma niteliğinden ileri geliyor ve şu ilke-den kaynaklanıyordu: tarihin yaratılmasında tayin edici rolü kitleler oynar.

Bu demokrasi, askeri disiplini asla zayıflatmıyor tam tersine onu daha da güçlendiriyor ve bilinçli bir disiplin haline getiriyordu. Aynı şekilde, yönetimin merkezileştirilmesine de zarar vermiyor, aksine onun gerçekleştirilmesine yardımcı oluyordu.

Partizan savaşı taktiklerinin ustaca kullanılması ve Milli Kurtuluş Ordusunun son derece yüksek morali, sayıca ve savaş imkanları bakımından düşmanın üstünlüğünü bertaraf etmeyi ve yenmeyi mümkün kılıyordu.

Milli Kurtuluş Ordusu saflarında savaşanların yüksek manevi, siyasi ve askeri nitelikleri, Komünist Partisinin eseri idi.

Tugay, birlik, tabur ve bölük komiserleri, Partinin ordu içindeki siyasi çalışmasına önderlik ediyorlardı. Siyasi komiserler aynı zamanda çeşitli partizan savaş birliklerinin kurmay heyetlerinin de üyesiydiler. Komiser yardımcıları, Parti sekreterlerinin görevlerini yerine getiri-

yorlardı. Parti, en iyi kadrolarının çoğunu, ordu içindeki siyasi çalışmayı geliştirmeye gönderiyordu.

Parti organlarına ve hücrelerine yardımcı olmaları düşüncesiyle, ordu içinde komünist gençlik örgütleri kurulmuştu.

Siyasi komiserler ve komiser yardımcılarını, Parti ve gençlik örgütleri, partizan savaş birlikleri arasında geniş bir siyasi çalışma ve eğitim çalışması yürüttüler ve böylece savaş görevlerinin yerine getirilmesinde komünistlerin ve genç komünistlerin öncü rolünü teminat altına aldılar. Savaşçıları yurtseverlik ve anavatana, halka ve Komünist Partisine sadakat ruhuyla eğittiler. Onlara Arnavutluk halkının devrimci savaş geleneklerini, Marksist-Leninist fikirleri, proleter enternasyonalizmi ilkelerini ve faşizme karşı savaştan bütün halklara sevgi duymayı aşıladılar. Partizanlarda ve halkta zafere karşı güven yarattılar ve Genel Kurmayın ve çeşitli ordu komutanlıklarının emirlerinin harfi harfine yerine getirilmesini sağladılar.

Komünist Partisi, Milli Kurtuluş Ordusu savaşçılarının ve kadrolarının güvenini kazandı ve onlar arasında en yüksek otoriteye sahip oldu. Parti bu güven ve otoriteyi, komünistlerin çarpışmalardaki ve günlük hayattaki örnek davranışları sayesinde kazanmıştı.

Ordunun inşasına, strateji ve taktiklerine ve askeri eylemlerine ilişkin bütün meseleler, Merkez Komitesinin talimat ve emirlerine uygun olarak çözülmekteydi. Genel Sekreter Enver Hoca, Milli Kurtuluş Ordusunun başlıca örgütleyicisi, önderi ve öğretmeniydi.

Milli Kurtuluş Ordusunun kurulması, Parti için büyük bir siyasi ve askeri zaferdi. Böylece Arnavutluk Komünist Partisi en tayin edici ve en güç görevlerinden birini yerine getirmeyi başarmış oldu.

«Balli Kombetar»ın Sahte Yurtseverliğinin Teşhir Edilmesi

Bu zafer, sadece istilacılara ve hainlere karşı savaşın ateşi içinde değil, aynı zamanda yurt içindeki gericiliğe, «Balli kombetar»a karşı şiddetli bir mücadeleyle de kazanıldı.

«Balli kombetar», istilacılara karşı silahlı mücadelemizi baltalamak için, halk ve devrim düşmanlarının her zaman başvurdukları iftira, demagoji, halkı «komünizm umacısı»yla korkutma; tehdit, entrika, yalan, sahte vaatler; komünistlerin, partizanların ve halk konseyi üyelerinin alçakça öldürülmesi; devrimci güçlere karşı ortak hareket etmek üzere istilacılarla gizli anlaşmalar yapma gibi her türlü yola ve hileye başvurdu. Bazı durumlarda, «Balli kombetar» bütün bir köy halkını aldatmayı başardı. Bazı köylüler, «Balli kombetar»ın baskı ve tehdidi altında, partizan savaşçıları köylerinde barındırmayı, askeri hareketler sırasında İtalyan ordusuna saldırmayı ya da milli kurtuluş konseylerini tanımayı reddettiler.

Eğer bu türden olaylar yaygınlaşsaydı, milli kurtuluş kuvvetlerinin temelini ve ana kaynağını oluşturan köylülük tarafsızlaşabilir ve böylece Milli Kurtuluş Savaşının nihai zaferi tehlikeye düşebilirdi. Bu tehlike, ülkedeki objektif şartları ve gerçek durumu iyi bilen Partinin kararlı ve dirayetli tutumu ve eylemleri sayesinde önlendi.

Köylülüğün büyük çoğunluğu, istilacılara karşı ülkenin kurtuluşu uğrunda savaşmak istiyordu. Bu özlem, fiiliyatta sadece Komünist Partisi tarafından gerçekleştiriliyordu. «Balli kombetar», faşistlere karşı savaşılmasına karşı çıkıyordu. «Balli kombetar»ın bu tavrı, özel olarak köylülüğün ve genel olarak halkın özlemlerine ve taleplerine taban tabana aykırıydı.

1943 yılının ilkbaharında, «Balli kombetar»ın şefleri tarafından kandırılan bazı köylüler onların «öğüt»ünü tu-

tarak kendi bölgelerindeki İtalyan birliklerine karşı silahlı direnmede bulunmadılar ve faşistlerin kendilerine hiçbir zarar vermeyeceklerine inanarak İtalyan birlikleri köylerine girdiğinde köylerini terketmediler. Ama faşistler bütün köyleri ayırım yapmadan yakıp yıktılar ve orada kalan erkekleri, kadınları ve çocukları vahşice katlettiler. Bu olay, gericilere kanan herkes için acı bir ders oldu.

Milli Kurtuluş Cephesini yıkmak için «Balli kombetar» örgütü, istilacılarla her zamankinden daha sıkı bir işbirliğine girişti, milli kurtuluş konseylerine ve partizan savaş birliklerine karşı eylemlere katıldı. «Balli kombetar» çeteleri, Kurveleş, Peza, Mallakastra, Tepelena, Korça, İşkodra ve diğer yörelerdeki partizanlara ve halka karşı giriştiği bastırma hareketlerinde İtalyan ordusuna doğrudan doğruya yardımcı oldular. Halkın, «Balli kombetar» ın izlediği çizgiye karşı nefreti arttı.

Faşistlerin tahılları, süt ürünlerini ve yünleri yağmalamasına karşı direnmede Komünist Partisi köylülere destek oldu. Bu yönde büyük başarı elde edildi. Buna karşılık «Balli kombetar», köylülere tarım ürünlerini istilacılara ve işbirlikçi hükümete teslim etmemelerini öğütlemek şöyle dursun, düşmanın ürünleri yağmalamasına fiilen yardım etti. Bütün bunlar «Balli kombetar»ın kitlelerden daha fazla tecrit olmasına yol açtı.

Geniş bir siyasi çalışmaya girişen Komünist Partisi, kendi çizgisini ve Milli Kurtuluş Cephesi programını halka benimsetti, faşist zalimlerin ve yerli hainlerin oyunlarını boşa çıkardı ve «Balli kombetar»ın şeflerinin ve çetelerinin Arnavutluk milletine ve halkına karşı giriştikleri her eylemin ve tavrın özünü ve gerçek amacını teşhir etti.

Böylece Arnavutluk köylüleri, faşist istilacılara ve hainlere karşı gerçek zaferin ancak Komünist Partisi önderliğinde kazanılabileceğine giderek kendi tecrübelerini

le inandılar. Köylüler, asırlardır duydukları toprak ve hürriyet özleminin ancak Parti sayesinde gerçekleşebileceğini, «Balli kombetar»ın ise zulmü ve sömürüyü ortadan kaldırmak istemediğini her zamankinden daha derin bir şekilde kavriyorlardı.

«Balli kombetar»ın demagoji ve ihaneti teşhir edildikçe, köylüler ve diğer halk tabakalarının temsilcileri Komünist Partisinin etrafında daha çok birleştiler. Bütün Arnavutluk'ta halk kitleleri, «Balli kombetar»ın bekle-gör taktiğiyle şöyle alay ettiler: «Bir zamanlar kocaman bir boz eşek varmış, beklemiş, beklemiş, ama sonunda bir de bakmış ki hiç ot kalmamış»; ve «Balli kombetar»a «Bişti kombetar» adını taktılar (Arnavutça'da **bişti**, kuyruk demektir; yani, «milli cephe» değil «milli kuyruk.»)

Mukye Anlaşmasının Reddedilmesi

Ortaya çıkan durum, faşist istilacıların çeşitli yollara başvurarak körükledikleri kardeş kavgasını önlemek için ne mümkünse yapılmasını gerektirmekteydi. Komünist Partisi Merkez Komitesinin önerisi üzerine, bu mesele Genel Konseyin temmuz toplantısında ele alındı. Konsey, «Balli kombetar» örgütünü ihanet yolundan döndürmek ve milli kurtuluş mücadelesine kazanmak için son bir girişimde bulunulmasını kararlaştırdı. Bu amaçla, şu noktalar üzerinde «Balli kombetar» şefleriyle görüşmek üzere bir heyet seçildi: «Balli kombetar»ın, istilacılara karşı savaşa katılması ve milli kurtuluş hareketine ve Komünist Partisine karşı faaliyetlerine son vermesi; saflarını faşistlerden, haydutlardan ve canilerden temizlemesi; milli kurtuluş konseylerini tanıması, «Balli kombetar»ın da katılacağı ve bütün birlik meselelerinin tartışılıp çözüleceği bir konferansın zemininin faşizme karşı savaş ve ortak çabalarla hazırlanması.

«Balli kombetar» şefleriyle ilk toplantı Tiran yakınlarında Tapiza'da, ikinci toplantı ise 1-2 Ağustos tarihlerinde Kruya yakınlarında Mukye'de yapıldı.

«Balli kombetar» şefleri, sadece ihanetlerinin teşhir edilmesi sonucunda fena halde sarsılmış olan durumlarını güçlendirmek amacıyla Milli Kurtuluş Genel Konseyi heyetiyle görüşmeyi kabul ettiler. Böylece, Mussolini'nin devrilmesinden sonra artık gün meselesi olan İtalya'nın teslim olması anında siyasi iktidarı ele geçireceklerini umuyorlardı.

Tartışmalarda, heyetin başındaki Merkez Komitesi Siyasi Bürosu üyesi Ömer Dişniça, gerici burjuvazinin ve toprak ağalarının baskısı ve demagojileri karşısında boyun eğdi. Ömer Dişniça, Mukye'de, Komünist Partisinin çizgisini kararlılıkla savunmak ve Genel Konseyin «Balli kombetar»a karşı kararlaştırdığı doğru tavrı takınmak şöyle dursun, milli kurtuluş mücadelesinin ve Arnavutluk halkının çıkarlarına taban tabana ters düşen bir anlaşmayı kabul etti. Heyetin başka bir üyesi Mustafa Cinişi de, bu toplantıda gerici burjuvazinin görüşlerinin ateşli bir savunucusu kesilerek tamamen olumsuz bir rol oynadı.

Mukye anlaşması, Milli Kurtuluş Savaşını baltalamış ve işgalcilere türlü yollardan yardım etmiş olan «Balli kombetar» örgütünü, faşizme karşı bir unsur olarak Milli Kurtuluş Cephesiyle aynı kefeye koyuyordu. Ömer Dişniça ve Mustafa Cinişi, «Balli kombetar»ın istilacılara karşı savaşa katılmasını talep edecekleri yerde, «Balli kombetar»ın «bağımsızlığın ilan edilmesi» ve hemen bütün «Balli kombetar» şeflerinin katıldıkları ve Arnavutluk halkının hiçbir zaman tanımadığı «12 Nisan meclisinin devrilmesi» yolundaki demagojik taleplerini kabul ettiler. Faşistlerin ve gericilerin, Arnavutluk halkına esas düşmanın kim olduğunu unutturmak ve komşu halklara karşı düşmanlığı körüklemek için bir silah olarak kullandıkları

«etnik Arnavutluk» aldatmacasını kabul ettiler. Gericilerin, «Balli kombetar»dan ve Milli Kurtuluş Cephesinden eşit sayıda temsilcinin yer alacağı «Arnavutluğun Kurtuluşu Komitesi»nin kurulması önerisini kabul ettiler. Bu komite, bir geçici hükümetin yetkilerine sahip olacaktı.

Genel Konsey ve milli kurtuluş konseylerinin halkın devrimci mücadelesinden doğan iktidarı tamamen unutulmuştu. Ömer Dişniça ve Mustafa Cinişi, Genel Konseyden ve Parti Merkez Komitesinden bu konuda hiçbir yetki almadıkları halde, «Arnavutluğun Kurtuluşu Komitesi»nin Mukye kararlarını halka duyuracak olan bir bildirisini onayladılar. Böylece gericihlerin tuzağına düştüler.

Arnavutluk Komünist Partisi, «Balli kombetar»la yapılacak herhangi bir anlaşmaya karşı değildi. «Balli kombetar»ı yabancı istilacılara karşı mücadeleye kazanmaya ve onun bu temel üzerinde Milli Kurtuluş Cephesine katılmasını sağlamaya çalışmıştı. Bu amaçla görüşmelerde bulunmuş ve faşizme karşı mücadele için «koordinasyon komisyonları»nın kurulmasını kabul etmişti. Genel Konseyin 1943 Temmuzunda «Balli kombetar» şefleriyle görüşmelerde bulunmayı kararlaştırması, aslında «Balli kombetar» örgütünü ihanet yolundan çevirip istilacılara karşı mücadele yoluna sevk etmek için girişilmiş son bir çabaydı. Anavatanın ve Milli Kurtuluş Savaşının çıkarları böyle bir çabayı zorunlu kılıyordu. Ama Mukye anlaşması, halkın ve anavatanın çıkarlarını çiğnedi. Halkın aldanmasına ve dikkatinin istilacılara karşı savaştan uzaklaşmasına sebep oldu ve tepeden birtakım pazarlıklarla sahte bir birliğe varıldığı kanısını uyandırdı. Mukye anlaşması, faşizme karşı savaşta Komünist Partisi önderliğinde kazanılan büyük zaferleri sıfıra indirebilir ve daha da kötüsü, yabancı istilacılara karşı tek bir kurşun sıkmamış ve mücadeleye girmemiş, aksine onlarla fiilen işbirliği yapmış olan gerici burjuvazinin siyasi iktidarı ele geçir-

mesine yol açabilirdi. Dolayısıyla, böyle bir anlaşma halka ve devrime ihanetten başka bir şey değildi.

Bu nedenle, Enver Hoca yoldaşın inisiyatifiyle Merkez Komitesi, Mukye anlaşmasını derhal ve hiç tereddütsüz reddetti.

Anlaşmanın bulanık maddelerle dolu ilk belgeleri eline geçer geçmez, Genel Sekreter Enver Hoca, Mukye toplantısında «dizginlerin 'Balli kombetar'ın eline geçmiş olduğunu» anladı ve Ömer Dişniça'ya, büyük bir kaygı duyduğunu belirterek şu talimatı gönderdi:

«... Partimizin çıkarlarını unutmayın. Partimiz, Milli Kurtuluş Savaşının örgütleyicisi ve önderi olmaya devam etmeli, her zaman öyle kalmalı ve bu savaşta bir hizip haline gelmemelidir.»¹

İhanet iyice su yüzüne çıktığında, Enver Hoca anlaşmanın «Balli kombetar»a tam bir teslimiyet olduğunu söyledi ve Ömer Dişniça'ya şunları yazdı: «**Balli kombetar'ın kucağına yuvarlanmışsınız... Bizim siyasi çizgimizi tamamen ayaklar altına alan bu anlaşma, Merkez Komitesi tarafından reddedilmiştir.**»²

Genel Konseyin kararlarının ve Partinin siyasi çizgisinin bu vahim ihlalini komünistlere duyuran Merkez Komitesi, Arnavutluk halkının kurtuluş savaşının meyvalarını ve demokratik halk iktidarını, «Balli kombetar»la ve bu savaşın ve bu iktidarın düşmanlarından hiçbiriyle herhangi bir şekilde paylaşmamaya kesinlikle kararlı olduğunu belirtti.

Ömer Dişniça ve Mustafa Cinişi'nin teslimiyeti, halk

(¹) Enver Hoca, Ömer Dişniça'ya Mektup, 6 Ağustos 1943, Eserler, Cilt I, s. 334.

(²) Enver Hoca, Ömer Dişniça'ya Mektup, 9 Ağustos 1943, Eserler, Cilt I, s. 340.

arasında kargaşalığa yol açtı ve Mukye anlaşmasını Komünist Partisine karşı mücadelelerinde kullanan «Balli kombetar» şeflerinin işine yaradı. Bu durumda Parti örgütleri, sözkonusu anlaşmanın gerici özünü ve istilacıların da yardımıyla Arnavutluk halkının kurtuluş savaşının meyvalarını gasbetmeye kalkışan «Balli kombetar» şeflerinin emellerini açığa çıkarmak için geniş bir açıklama çalışmasına girişmek zorunda kaldı.

Milli Kurtuluş Konseyleri: Biricik Halk İktidarı

Arnavutluk halkının faşizme karşı savaşındaki birliğini daha da güçlendirmek amacıyla, İkinci Milli Kurtuluş Konferansı 4-9 Eylül 1943'te Labinot'ta toplandı.

Konferans, en önemli mesele olarak, demokratik halk iktidarı meselesini ele aldı. Savaşın devrimci süreci derinleştikçe, bu mesele daha da büyük önem kazanıyor ve «Balli kombetar» ve genel olarak gericilik iktidarı kendi ellerine almak için her türlü çabayı harcıyorlardı.

Bu şartlarda, konferans şu sloganı attı:

«Milli Kurtuluş konseyleri Arnavutluk'ta biricik halk iktidarı olarak tanınmalıdır.»¹

İkinci Milli Kurtuluş Konferansı, Arnavutluk'ta demokratik temeli sağlamlaştırmak ve derinleştirmek ve halk iktidarını merkezileştirmek için bir dizi tedbir aldı. Genel Konseyin üye sayısını, (Peza Konferansında seçilen) yedi kişiden altmış ikiye çıkardı. Milli Kurtuluş Konseylerinin Yönetmelik ve Tüzüğünü hazırladı ve onayladı. Bunlar, temel nitelikte belgelerdi. Genel Konseye ve bölge konseylerine bağlı olarak, kendi idari-iktisadi mekanizma-

(¹) İkinci Milli Kurtuluş Konferansı Kararı, 8 Eylül 1943. Milli Kurtuluş Halk İktidarı Yüksek Organlarının Belgeleri, s. 58.

larına sahip yürütme organlarının kurulması kararlaştırıldı.

Konferans, Anti-faşist Gençlik Birliğini, Anti-faşist Kadınlar Birliğini ve son zamanlarda Komünist Partisinin rehberliğinde kurulmuş olan Anti-faşist Üniversite Öğrencileri Birliğini Milli Kurtuluş Cephesinin birer parçası olarak tanıdı ve onlara mümkün olan en büyük yardım ve desteğin sağlanması için talimatlar yayınladı. Milli Kurtuluş Cephesi gibi bunlar da sınıf örgütleri değil, ülkenin farklı sınıf ve tabakalarından gençlerin ve kadınların kitie örgütleriydi ve Milli Kurtuluş Cephesi programının dışında bir programları yoktu.

Labinot Konferansında, Mukye anlaşması, Peza Konferansının temel ilkelerini çiğneyen ve savaşın ve Arnavutluk halkının birliğinin çıkarlarına ters düşen bir anlaşma olarak açıkça mahkum edildi.

«Balli kombetar» örgütü milli kurtuluş hareketine karşı düşmanca faaliyetlerini sürdürdüğü ve İtalyan faşistleriyle işbirliğine devam ettiği için, ona karşı kesin bir tavır takınılması, gayrimilli ve halk düşmanı siyasetinin teşhir edilmesi, sahte birlik sloganlarının, fesat tohumları ekme ve kardeş kavgasını körükleme çabalarının mahkum edilmesi kararlaştırıldı. Aynı zamanda, «Balli kombetar»la ve milli kurtuluş hareketi dışındaki diğer siyasi gruplarla işbirliği imkanlarının reddedilmemesi, aksine bu konuda ortaya çıkan her fırsatın değerlendirilmesi yolunda talimatlar yayımlandı. Ama bu işbirliği ancak Peza Konferansı kararlarının temeli üzerinde ve her şeyden önce de, ancak «Balli kombetar» ve diğer gruplar istifacılara karşı uzlaşmaz ve amansız savaşa katıldıkları ve milli kurtuluş konseylerini yegane halk iktidarı olarak tanıdıkları takdirde, mümkün olabilirdi.

Böyle bir tavır, kandırılmış olanların da gözünü açacak ve onları gerici şeflerden koparacaktı.

Labinot Konferansı, «Balli kombetar»ın ihanet yolunu terkedeceğine dair bir ümit beslemiyordu. Konferans, halka, «Balli kombetar» şeflerinin istilacılarla işbirliği ve milli kurtuluş hareketine karşı açık savaş yoluna gittikçe daha çok battıklarını belirtti.

Labinot Konferansının kararlarını savunan Komünist Partisi Merkez Komitesi, bölge komitelerine şu talimatı verdi:

«... 'Balli kombetar'ın bölücülerle ve kardeş kavgası kışkırtıcılarıyla dolu bir topluluk olduğunu halka kavratmalıyız. 'Balli kombetar' şefleri tarafından izlenen siyasetin bizi onlarla silahlı çatışmalara sürükleyeceğini halka kavratmalı, tüm halkı onlara karşı ayaklanmaya sevketmeli ve bunun tarihî sorumluluğunun da... gerçekte de olduğu gibi... 'Balli kombetar' örgütüne yüklenmesini sağlamalıyız; kendimizi, milli kurtuluş hareketine katılan herkesi ve bütün halkı, 'Balli kombetar'la bir çatışmaya hazırlamalıyız; 'Balli kombetar' bu çatışmaya hazırlanmaktadır ve bizi hazırlıksız yakalamamalıdır...»¹

Konferansın son günü, faşist İtalya'nın teslim olduğu ilan edildi. Bu olay, Arnavutluk'taki durumu değiştirdi. Ortaya çıkan bu yeni durumda, Arnavutluk Komünist Partisine yeni görevler düşüyordu.

6. YENİ ALMAN İSTİLACILARINA KARŞI SAVAŞIN YOĞUNLAŞTIRILMASI VE GERİCİLİĞİN EZİLMESİ

8 Eylül 1943'te faşist İtalya'nın teslim olduğu ilan

(¹) Arnavutluk Komünist Partisi Merkez Komitesinin Talimatı, 10 Eylül 1943. AEP Temel Belgeleri, Cilt I, s. 161.

edildi. Bu olay, Alman ve İtalyan ordularının Sovyet - Alman cephesinde ve Kuzey Afrika'da ağır yenilgilere uğramasının ve müttefik birliklerinin Güney İtalya'ya çıkarma yapmasının bir sonucuydu. İtalya'nın teslim olmasında, İtalyan halk kitlelerinin savaşa ve faşizme karşı direnişinin hızla büyümesinin de rolü olmuştu.

Dört buçuk yıl boyunca İtalyan istilacılarının boyunduruğunu kırmak için amansız bir savaş vermiş olan Arnavutluk halkı da bu zafere değerli bir katkıda bulunmuştu.

İtalya'nın Teslim Olmasından Sonraki Durum ve Ülkenin Alman Nazileri Tarafından İşgali

Genel Kurmay, teslim olma anlaşmasına uygun olarak, İtalyan işgal ordusuna ya silahlarını bırakıp teslim olması ya da Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusuna katılarak Hitler Almanyasına karşı savaşması çağrısında bulundu. Ama İtalyan başkomutanı bu çağrıya uymadı. Arnavutluk'taki İtalyan birliklerine, Almanlara teslim olmalarını emretti. Ancak 15.000 kadar İtalyan subay ve eri, bu emre uymadı ve Milli Kurtuluş Ordusuna teslim oldu. İtalyan faşist ordusunun Arnavutluk'taki zulmüne rağmen, Arnavutluk Komünist Partisi bütün teslim olanların her yerde kardeşçe karşılanmasına dikkat etti. Ama savaş suçlarının bütün sorumlularından, savaş sırasında olsun, savaştan sonra olsun, ne zaman yakalanırlarsa, hesap sorulacak ve bunlar şiddetle cezalandırılacakti.

Milli Kurtuluş Ordusuna teslim olan İtalyan askerlerinden bin beş yüz kadarı, Arnavutluk partizan birliklerinin şaflarına katılmayı ve elde silah Alman nazilerine karşı savaşmayı kabul etti. Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunun Birinci Yıldırım Tugayına bağlı olarak «Antonio Gramsci» taburu kuruldu. Savaşmak istemeyen İtalyan

askerleri ise ülkenin kurtarılmış bölgelerinde barındılar ve büyük iktisadi güçlüklerle karşı karşıya olmalarına rağmen Arnavutluk köylüleri tarafından ağırlandılar.

Arnavutluk'ta İtalyan istilacılarının yerini Alman saldırganları aldı. Her yerde şiddetli çarpışmalarla karşılandılar. Struga-Librajd yolunda, Vlorë yakınlarındaki Draşovica'da, Cirokastra yakınlarındaki Kardik köprüsünde, Elbasan-Tiran yolunda, Krüya, Konispol, Delvina ve Saranda'da, Bilişt'te, Korça-Leskovik yolunda ve diğer yerlerde Milli Kurtuluş Ordusu birlikleri yeni istilacılara ağır kayıplar verdirdi ve tüm Arnavutluk topraklarına yayılmalarını önledi. Bölgelerin büyük bir kısmı ve bazı şehirler özgür kaldı.

Alman istilacıları Arnavutluğa aşağı yukarı 70.000 kişilik bir silahlı kuvvet yığdılar. Arnavutluğa yerleşir yerleşmez, milli kurtuluş hareketini ezmeye ve Arnavutluk halkını Almanya'nın bir uydusu haline getirmeye kalkıştılar. Naziler, bu hedeflerini gerçekleştirmek için, ilk başta işgal rejimini gizlemeyi ve sözümona «milli bağımsızlığını» kazanmış olan halkı «bağımsız bir Arnavutluk devleti kurarak» aldatmayı hedef alan taktikler kullandılar. Sırf «Arnavutluğu İtalyan boyunduruğundan kurtarmak amacıyla dost olarak» geldiklerini; «eğer Arnavutluk halkı komünizme karşı mücadelede kendilerine yardım ederse, Alman ordusunun Arnavutluk halkının bağımsızlığını teminat altına alacağını» tantanalı bir şekilde ilan ettiler! Alman ordusunun yardımıyla görevleri tamamlandığına göre, dağlara çıkmış olan herkesi silahlarını teslim etmeye ve evlerine dönmeye çağırdılar! Hitlerciler hainleri, «Arnavutluğun İtalya'dan ayrıldığını» ve «bağımsız Arnavutluk devleti»nin «Yürütme Komitesi», «Kral Naipliği», «Arnavutluk hükümeti», «Arnavutluk ordusu», «Arnavutluk jandarması», vb. gibi organlarının kurulduğunu ilan etme-

ye teşvik ettiler ve onlara yardımcı oldular. Gericiler de bu oyunların geniş ölçüde çığırtağını yaptılar.

Ama başvurdukları bütün taktiklere rağmen Hitlerler, Arnavutluğa karşı giriştikleri saldırıyı gizleyemediler. Komünist Partisi, Alman nazilerinin insanlığın en vahşi düşmanları olduklarını Arnavutluk halkına tam zamanında anlatmıştı. Alman nazileri, Arnavutluk topraklarına daha ilk ayak bastıkları gün, Borova köyünü yerle bir ettiler ve bütün köy halkını beşikteki bebeklere kadar katlettiler.

Almanlar, Arnavutluk'ta zalim bir işgal rejiminin kurulduğunu da gizleyemediler. Bir yandan Arnavutluğun milli bağımsızlığına «saygılı olduklarını» ve onu «güven altına aldıklarını» ilan ederlerken, bir yandan da bütün halkın silahlarını teslim etmesini isteyen, öldürülen her Alman askerine karşılık, her sabotaj eylemine karşılık ve silah, askeri malzeme ve yiyecek maddelerinin saklanması karşılık on ile otuz arasında Arnavutun kurşuna dizileceğini ya da asılacağını bildiren talimatlar yayınladılar! Bütün ülkede sokağa çıkma yasağı ilan edildi. «Kral Naipliği» ve işbirlikçi hükümet, Alman işgal komutanlığının onayı olmadan hiçbir karar alamıyordu. Hitlerler, Milli Bankaya ve ülkenin bütün iktisadi kaynaklarına el koydular.

Komünist Partisinin önderliğindeki Arnavutluk halkı, nazi demagojilerine kanmadı. Yeni saldırganlara karşı mücadelesini daha da büyük bir şevkle yürüttü. Daha bir ay geçmeden Hitlerler Arnavutluk halkının, gerek kendilerinin, gerekse herhangi bir işbirlikçi «Kral Naipliği»nin ve «Arnavutluk hükümeti»nin amansız düşmanı olduğunu iyice anladılar

1943 yılının sonbaharında, Milli Kurtuluş Ordusu müfrezeleri ve birlikleri, bütün ülkedeki Hitlerci birliklere ve gerici kuvvetlere karşı şiddetli hücumlara giriştiler ve bin-

lerce düşman askerini öldürdüler. 18 Ekim 1943'te, Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu topçusu, Alman komutanlığının inisiyatifiyle toplanan işbirlikçi meclisi top ateşine tuttu. Aynı gün, Arnavutluk Komünist Partisi Tiran'da şu başlığı taşıyan bildirimler dağıttı: «Arnavutluk halkı, Gestapo meclisine nasıl cevap verir? TOP ATEŞİYLE!»¹

Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunun verdiği muharebelerin yanı sıra, gerilla birlikleri de işgal altındaki bölgelerde ve şehirlerde çeşitli şaşırtma hareketlerine giriştiler. Bu hareketler gittikçe daha sık ve daha iyi örgütlenmiş bir hale geldi.

AKP Merkez Komitesi, olayların seyrini büyük bir dikkatle izledi ve yeni istilacılara karşı savaşın bütün ülkede aralıksız ve daha amansız bir biçimde sürdürülmesi için canlı bir faaliyet yürüttü. Merkez Komitesi, Cin Marku başkanlığındaki Berat Bölge Kurmayının, kurtarılmış Berat şehrine Alman askerlerinin geçici olarak girmesine izin verdiğini öğrenir öğrenmez bu hareketi ağır bir suç olarak mahkum etti ve Berat Bölge Kurmayını şiddetle cezalandırdı. Enver Hoca yoldaş Bölge Kurmayına şunları yazdı:

«Bir partizan komutanlığından her şeyi beklerdik ama halkımızın ve insanlığın en büyük düşmanıya bir an olsun uzlaşabileceği aklımızın ucundan bile geçmezdi... Bütün orduyu kaybedecek bile olsanız, şimdiye kadar kazanılan bütün başarılar tehlikeye bile düşecek olsa, hunhar nazilerle hiç bir zaman anlaşmamanız gerekirdi.»²

Ülkenin Alman birlikleri tarafından işgal edilmesi Arnavutluk'ta yeni bir durum yarattı. Bu durumun ayırdedi-

(1) AKP'nin Bildirileri ve Broşürleri, 1941-1944, Tiran, 1962, s. 310.

(2) Berat Bölge Kurmayına Mektup, 5 Kasım 1943. Merkezi Parti Arşivleri.

ci özelliği bütün gerici grupların, akımların ve güçlerin, yeni istilacıların çevresinde toplanmaları ve milli kurtuluş hareketine karşı açık genel savaşa girmeleriydi.

İç gericilik, kendi güçleriyle duruma hakim olmaya-
cağını gün geçtikçe daha fazla anlıyordu. Gericilerin çare-
sizliği ve hedeflerinin Alman istilacılarının hedefleriyle
aynı olması Arnavutluk hainlerini, nazilerden açıkça yar-
dım ve himaye istemek ve bütün güçlerini Alman komu-
tanlığının emrine vermek zorunda bıraktı.

İstilacılara Karşı Savaşın Başarıyla Yürütülebilmesinin Vazgeçilmez şartı: İç Gericiliğin Ezilmesi

«Balli kombetar» örgütü, aşiret reisleri, yüksek ka-
demedeki katolik din adamları ve bütün faşist politikacı-
lar derhal Alman istilacılarının safına katıldılar. «Balli
kombetar» şefleri, ruhban sınıfın ve diğer gerici akımların
temsilcileri kukla «Kral Naipliğinde», hükümette ve
işbirlikçi yönetimin diğer yüksek organlarında görev al-
dılar.

Artık, ihanet yoluna tamamen batmış olan «Balli kom-
betar», milli kurtuluş hareketine karşı savaşta Alman na-
zilerine açıkça katılmıştı. Komünist Partisi ve Genel Kon-
sey, istilacıların bu maşasına silahlı mücadeleyle cevap
vermek zorundaydı. AKP Merkez Komitesi şu talimatı yayınladı:

«Bugünkü şartlarda, «Balli kombetar»la hiç bir ey-
lem birliği söz konusu değildir. Artık söz konusu
olan, «Balli kombetar»ı ezmektir.»¹

Abbas Kupi ve Zogo taraftarlarının ihaneti de işte

(¹) AKP Merkez Komitesinin Mektubu, 1 Ekim 1943. AEP Temel Bel-
geleri, Cilt 1, s. 177.

tam bu sırada ortaya çıktı. Labinot Konferansına katılmayı reddeden Abbas Kupi, Milli Kurtuluş Cephesi saflarını terketti. O, Milli Kurtuluş Cephesine, sırf Zogo'nun itibarını arttırmak ve Komünist Partisinin gelişmesini, etkisini ve önder rolünü baıtalamak amacıyla katılmıştı. Abbas Kupi her zaman, Zogo'cular aracılığıyla milli Kurtuluş hareketini ve savaştan sonra da Arnavutluğu denetimleri altına almayı amaçlayan İngiliz emperyalistlerinin talimatlarına göre hareket etmişti. Fakat hedefine varamayan Abbas Kupi, İtalya'nın teslim olmasıyla birlikte, Milli Kurtuluş Cephesini ve Komünist Partisini ezmek için en elverişli zamanın geldiğine karar verdi. 1943 Eylülünde, İngilizlerin yardımıyla «Legalite» örgütünün kurulduğunu ilan etti ve aynı yılın Kasım ayında bu örgütün sözumona bir «kongresini» topladı. «Legalite» örgütü, Arnavutluk halkını Komünist Partisinden koparma ve halkı Zogo rejimini yeniden kuracak olan Abbas Kupi ve adamlarının etrafında toplama görevini üstlendi. Buna uygun olarak Zogo'cular, Zogo rejimini tek «meşru» rejim gibi göstermek, onu bir «hürriyet, huzur, düzen, barış ve adalet rejimi» olarak tanıtmak amacıyla bir propaganda kampanyasına giriştiler! Daha sonra, milli kurtuluş hareketi ve Komünist Partisi de dahil olmak üzere çeşitli siyasi partilerin «Legalite» bayrağı altında toplanmasını talep ettiler! Aynı zamanda, Abbas Kupi, işbirlikçi hükümet ve «Balli kombetar»la güçlerini birleştirdi ve Alman istilacılarının desteğini almaya çalıştı.

Naziler, Abbas Kupi'nin ve «Legalite»nin, İngilizlerin kuklası olduğunu bildikleri halde, onlardan yardım ve desteklerini esirgemediler. Hitlerciler ve Zogo'cular, acil bir ortak hedefte birleşiyorlardı: Komünist Partisini ezmek ve milli kurtuluş hareketini yok etmek.

Komünist Partisi, Abbas Kupi'yi ve Zogo'cuları milli kurtuluş hareketine karşı düşmanca tutumlarından vaz

geçirmek ve onları da Milli Kurtuluş Cephesine katılarak Almanlara karşı silahlı savaşa ikna etmek için var gücüyle çalıştı ve her türlü imkanı kullandı. «Legalite» örgütünün kurulmasına gelince, AKP, kurulacak olan bütün partilerin istilacılara karşı savaşması ve ortak Milli Kurtuluş Cephesine katılması şartıyla, ülkede Zogo'cu bir partinin ya da her hangi bir siyasi partinin kurulmasına karşı olmadığını bir kere daha belirtti.

Ülkenin içinde bulunduğu şartlarda, Milli Kurtuluş Cephesinin dışında kalan hiç bir parti, hiç bir örgüt, hiç bir silahlı kuvvet tarafsız kalamazdı ve sonunda mutlaka düşmana hizmet etmeye mahkumdu. Bu yüzden, Abbas Kupi'nin İngilizlerin talimatı üzerine, Alman istilacılarının işbirlikçisi gibi görünmemek için gösterdiği bütün çabalar boşa çıktı. Aralık ayı başında, Milli Kurtuluş Genel Konseyi Abbas Kupi'nin gayrimillî ve haince faaliyetlerini inceleyerek, onun Genel Konsey'den ve Genel Kurmaydan resmen atılmasını kararlaştırdı. Aynı zamanda, Abbas Kupi'nin Arnavutluk halkının düşmanı ve «Legalite» örgütünün de bir ihanet örgütü olarak mahkum edilmesi talimatını verdi. Bütün gericiliğin, Alman istilacılarıyla omuz omuza Milli Kurtuluş Ordusuna ve Milli Kurtuluş Cephesine karşı açık silahlı mücadeleye girmesi, ülkedeki siyasi sınıf güçlerinin derin bir değişiklik süreci içinde olduğunu gösteriyordu. Devrimci hareket bu güçleri birbirine can düşmanı iki bloka ayırdı. Bir yanda Arnavutluk halkının ezici çoğunluğunu teşkil eden işçi sınıfı, yoksul ve orta köylüler, küçük burjuvazi, şehir orta burjuvazisinin çoğunluğu, yurtsever aydınlar ve üst tabakalardan tek tek unsurlar, Komünist Partisinin önderliği altındaki Milli Kurtuluş Cephesinde birleşmiş ve örgütlenmişlerdi. Cephenin başlıca vurucu gücü Milli Kurtuluş Ordusu, dış desteği ise başta Sovyetler Birliğinin Büyük Yurtsever Savaşı olmak üzere, Anti-faşist Dünya sa-

vaşıydı. Öte yanda ise toprak ağaları, aşiret reisleri, gerici burjuvazi, zengin köylülerin çoğunluğu, gerici aydınlar ve din adamları aralarında hiç bir sağlam bağ bulunmayan çok çeşitli örgüt ve gruplarda toplanmışlardı. Gericilik, silahlı kuvvet olarak, jandarma müfrezelerine ve «Balli kombetar»ın, Zogo'cuların ve aşiret reislerinin çetelerine sahipti. Gerici örgütler ve silahlı kuvvetler kendi içinde bağımsız bir blok teşkil etmiyorlardı; nazi istilacılarının hizmetindeydiler ve esas olarak onların desteğine dayanıyorlardı.

Bu şartlar altında gericiliğe karşı mücadeleyi istilacılara karşı genel mücadelenin ayrılmaz bir parçası olarak gören Komünist Partisi, Milli Kurtuluş Cephesinin dışında kalan bütün gerici örgütlerin ve silahlı kuvvetlerin silah zoruyla ezilmesi talimatını verdi. Genel Kurmay, partizan birliklerine ve müfrezelerine bütün kurtarılmış bölgeleri gericilerden temizleme emrini verdi. Alman nazilerinin hizmetkarlarına karşı mücadele etmeden, savaş sürdürülemez ve Alman nazilerine karşı zafer kazanılamazdı.

Geniş halk kitleleri Partinin, «Balli kombetar»ı, «Legalite» örgütünü ve diğer gerici güçleri yok etme çağrısını derhal desteklediler. Zaten bu örgütlerin ihanetini kendi tecrübeleriyle gören halk kitlelerinin de talebi buydu.

AKP, «Balli kombetar»a ve «Legalite» örgütüne karşı elde silah savaşmak zorunda kalmasına rağmen, kuruluş toplantısında ve Birinci Milli Kongresinde tesbit edilen genel çizgisini terketmedi. Savaşın Milli Kurtuluşçu niteliği ve bütün Arnavutluk halkının sınıf, siyasi düşünce, dini inanç ve bölge farkı gözetmeden Milli Kurtuluş Cephesinde birleştirilmesi ilkesi değişmedi. Cephenin karpısı, ellerini kana bulamamış ve gerici örgütleri ve silahlı kuvvetleri terk etmiş olan bütün «Balli kombetar»

tarafklarına, Zogo'culara ve jandarmalara açık tutuldu. Aldatılmış olanları, hain yöneticilerden uzaklaştırmak için her türlü çabanın harcanması talimatı verildi.

Parti, özellikle, esas düşman olan Alman işgalcilerine karşı savaşın gevşetilmemesi için büyük çaba gösterdi.

Milli Kurtuluş Savaşına Hiçbir Dış Müdahale Olamaz

1943 sonbaharında, Arnavutluk halkının milli kurtuluş savaşı bu defa da İngiliz-Amerikan müttefiklerinden gelen yeni bir tehlikeyle karşılaştı.

Daha 1943 Mayısında, İngiliz-Amerikan Akdeniz Komutanlığının temsilcileri davetsiz olarak Arnavutluğa gelmişlerdi. Milli Kurtuluş Ordusu Genel Kurmayına önce bir İngiliz askeri heyeti, daha sonra da bir Amerikan askeri heyeti yerleşti. Bazı partizan komutanlarının yanında da İngiliz subayları bulunuyordu. Arnavutluğa gelişlerine sebep olarak, Hitlercilere karşı savaşın ortak askeri çıkarlarını gösterdiler ve Milli Kurtuluş Ordusuna silah ve askeri malzeme yardımında bulunmayı vadettiler; ama bu, lâfta kaldı. Aslında, Arnavutluğa sadece siyasi emellerle gelmişlerdi. Bu emellerine varmak için yıkıcı faaliyetlere giriştiler ve Arnavutluk'taki istilacılara ve onların maşalarına karşı verilen savaşa engel oldular. İngilizler ve Amerikalılar yardımlarının büyük kısmını milli kurtuluş savaşının düşmanlarına, gerici güçlere verdiler. Gerici güçlerin yanına özel askeri heyetler gönderdiler ve bu güçlere silah, cephane, giyecek ve altın yardımında bulundular. «Balli kombetar» ve «Legalite» örgütü Milli Kurtuluş Cephesine karşı Almanların safında yer aldığı zaman İngiliz-Amerikan askeri heyetleri onlarla temaslarını kesmedikleri gibi, yardımlarına da son vermediler. Akdeniz'deki İngiliz-Amerikan Birlikleri Komutanlığı, gerici güçlere dar-

be indirmemesi için Genel Kurmaya ağır baskılarda bulundu. İngiliz ve Amerikan subaylarına, Arnavutluk halkının iç işlerinde arabuluculuk görevi verilmesini istedi.

Olayların daha sonra ispat edeceği gibi, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri hükümetlerinin, Balkanlardaki Milli kurtuluş hareketlerine gerçekten yardım etmeye hiç niyeti yoktu. Onların tek hedefi, devrimci halk güçlerinin zaferini önlemek, Komünist Partilerinin otoritesini ve nüfuzunu yıkmak ve Balkan ülkelerini İngiliz ve Amerikan denetimi altına sokmaktı.

Komünist Partisi İngiliz-Amerikan müdahalesini, devrimin zaferini ve milli bağımsızlığı tehdit eden bir tehlike olarak nitelendirdi ve bu konuda hiç tereddütsüz kararlı bir tutum takındı. Genel Kurmay, müttefik heyetlerini, Arnavutluğun siyasi ve askeri iç meselelerine karışmamaları, Arnavutluk halkının Hitlerci istilacılara ve onların uşaklarına karşı verdiği savaşı baltalamamaları konusunda uyardı. Gericici güçlerle işbirliğine devam eden bütün İngiliz ve Amerikan subayları düşman olarak görülecekti. Merkez Komitesi, Bölge Komitelerine şu talimatı verdi:

«[müttefik heyetleri] iç işlerimize karışmamalı ve bizimle gericiler arasında hiç bir zaman arabulucu olarak kabul edilmemelidir. Gericilere karşı savaşımızı kabul ediyorlarsa, mesele yok. Yoksa çekip giderler.»¹

Arnavutluğun iç işlerine karışmama ilkesini çiğneyen her müttefik temsilcisi Genel Kurmay Karargahına getirilecek, sonra da Arnavutluk topraklarından atılacaktır.

İngiliz-Amerikan müttefiklerine karşı bu devrimci, ka-

(1) AKP Merkez Komitesinin Talimatı, 3 Kasım 1943. AEP Temel Belgeleri, Cilt I, s. 200.

rarlı ve doğru tavır, milli kurtuluş savaşının daha da geliştirilmesi ve halk devriminin kaderi için tayin edici oldu.

Her şeyden Önce Halk İktidarını ve Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunu Güçlendirelim

Faşist İtalya'nın teslim olmasından sonra ortaya çıkan yeni durumda, siyasi iktidar meselesinin önemi daha da arttı. Milli Kurtuluş Konseylerinin iktidarını ve Komünist Partisinin önder rolünü zayıflatmak amacıyla yapılmış son derece tehlikeli bir teşebbüs olan Mukye Anlaşmasının başarısızlığa uğraması üzerine gericilik, bu iktidarı ezmek için yeni yollara baş vurdu. Milli Kurtuluş Konseylerini silah zoruyla yıkmak istiyorlardı. Bu konseylerin yerine, Alman istilacılarının onayı ve desteğiyle toprak sahiplerinin ve burjuvazinin eski iktidarını yeniden kuracaklardı. «Legalite» örgütünün ileri sürdüğü Zogo'cu yönetim fikrini naziler kayıtsız şartsız desteklediler. Bu yüzden naziler, işbirlikçi «Kral Naipliğini» kurdular ve Zogo'cuları işbirlikçi hükümette ve jandarma kuvvetlerinde yüksek mevkilere getirdiler. «Legalite» örgütüne, Alman birliklerinin işgali altındaki şehirlerde ve bölgelerde yayın organlarını basma ve dağıtma ve faaliyetlerini sürdürme hürriyeti tanıdılar. Ama Zogo rejiminin geri gelmesini, özellikle İngiliz ve Amerikan hükümetleri destekledi. O sırada Çörçil, sürgünde bir Arnavutluk Kraliyet hükümeti kurulması için eski Kral Zogo'yla görüşmeler yapmaktaydı.

Komünist Partisi ve Arnavutluk halkı, ezici darbeler indirerek bu oyunları bozdular. Bu durumda, Parti Merkez Komitesi şu talimatı verdi:

«Ele alınması gereken lik mesele, iktidar meselesidir... her yerde Milli Kurtuluş Konseyleri kurulmalı,

güçlendirilmeli ve «Balli kombetar»ın ya da herhangi bir diğer partinin onları baltalama ya da onlarla açıkça mücadele etme teşebbüslerine karşı korunmalıdır. Şu konuda hiçbir yanlış anlama olmamalıdır: Milli Kurtuluş Konseylerinin iktidarı dışında hiçbir iktidar olamaz. Bu konuda uzlaşmak ya da her ikisini birden kabul etmek mümkün değildir.»¹

Faşist İtalya'nın teslim olmasından hemen sonra kurtarılan Berat ve Cirokastra şehirlerindeki bölge komiteleri, eski iktidar mekanizmasını yıkmak için acil tedbirler almadıkları, tam tersine, bu iktidar mekanizmasının «Balli kombetar»ın denetimi altına girerek ona fayda sağlamasına yol açtıkları için sert bir şekilde eleştirildiler. Bu hata, eleştiriden sonra Merkez Komitesinin talimatına uygun olarak hemen düzeltildi.

Parti örgütleri, eski rejimi bir sefalet ve zulüm rejimi olarak teşhir etmek amacıyla geniş bir propaganda ve ajitasyon çalışması yürüttüler. Siyasi iktidarı kimse- nin hibe etmeyeceğini ve kendi isteğiyle bırakmayacağını, tam tersine siyasi iktidarın zor yoluyla ele geçirileceğini, Arnavutluk halkının kendi kaderini elde silah kendisinin tayin edeceğini ve Zogo rejiminin zorla geri getirilmesine izin vermeyeceğini, İngilizlerin ve Amerikalıların rejim meselesine ve Arnavutluk halkının her hangi bir siyasi ve askeri meselesine karışmaya hakları olmadığını kitlelere kavratıldılar.

Halk iktidarını sağlamlaştırmak amacıyla İkinci Milli Kurtuluş Konferansı kararlarına ve Halk Konseylerinin Yönetmelik ve Tüzüğüne uygun bir dizi tedbir alındı. Bütün kurtarılmış şehirlerde ve bölgelerde, yeni kurulacak olan Milli Kurtuluş Konseyleri için seçimler yapıldı ve

(¹) AKP Merkez Komitesinin Mektubu, 1 Ekim 1943. AEP Temel Belgeleri; Cilt I, s. 170.

bazı bölgelerde mahalli milli kurtuluş konferansları toplandı. Halk Konseyleri, yalpalayan unsurlardan arındırıldı ve genişletilip, güçlendirildi. Halk Konseylerine bağlı yürütme organlarının ve idari-iktisadi mekanizmanın kurulmasıyla birlikte, Genel Konsey ve kurtarılmış bölgelerdeki ve şehirlerdeki mahalli konseyler, hükümet etme görevlerini daha iyi ve daha canlı bir şekilde yerine getirdiler.

Milli Kurtuluş Konseyleri, bütün çalışmalarında halk kitlelerinin güçlü desteğini kazandılar.

Halk kitlelerinin Parti ve Milli Kurtuluş Konseyleri etrafındaki birliği, bütün ülkede Anti-faşist Gençlik ve Anti-faşist Kadınlar Konseylerinin kurulmasıyla daha da sağlamlaştı.

Milli kurtuluş savaşının temel meselesi, milli bağımsızlığın elde edilmesinin ve halk iktidarının kurulmasının bağlı olduğu mesele, Ordunun güçlendirilmesi meselesi olmaya devam ediyordu. 1943 sonbaharında, Merkez Komitesinin talimatına uygun olarak Parti üyelerinin ve genç komünistlerin çoğunluğu Milli Kurtuluş Ordusuna katıldılar. İşçi, köylü ve öğrenciler arasından binlerce genç kadın ve erkek, partizan müfrezelerinin saflarının genişletilmesi için Komünist Partisinin yaptığı çağrıya uydu.

10 Temmuz 1943'de Milli Kurtuluş Ordusunun mevcudu iki misline çıkmıştı. Sonbaharda iki yeni yıldırım tugayı (ikinci ve Üçüncü tugaylar) kuruldu.

Genel Kurmay, askeri hareketleri yönetiyor ve yeni tugay, birlik ve taburların kurulması, yeni kadroların yetiştirilmesi, kışlık yiyecek ve giyecek sağlanması için yaptığı planların uygulanmasını dikkatle denetliyordu. Devrimci partizan savaşının ilkelerini çiğneyen ya da yeterince uygulayamayan partizan komutanlarını eleştiriyor ve hatalarını düzeltmelerini sağlıyordu. Çeşitli müfrezelerin

ve birliklerin işlediği hatalardan değerli dersler çıkarıyor ve bunları bütün partizan komutanlarına iletiyordu. Genel Kurmay, özellikle, hücumla geçmeyip mevzilerinde düşmanı bekleyen bazı partizan komutanlarını şiddetle eleştirdi. Alman komutanlığının partizan savaşına karşı uygulamaya çalıştığı taktiklerden de önemli dersler çıkarıldı. Düşmanın bütün bu planlarını tamamen yerle bir etmek için tedbir alınması gerekiyordu. Alman nazilerinin partizan birliklerini cephe muharebelerine sokma çabaları da aynı şekilde başarısızlıkla sonuçlandı.

Alman istilacılarına karşı savaşın başarıyla yürütülmesi ve halk iktidarının yayılması ve sağlamlaşması, Arnavutluk Komünist Partisinin otoritesini daha da arttırdı. Hitlercilerin, yerli gericiliğin ve İngiliz-Amerikan emperyalistlerinin Partiyi halktan tecrit etme çabaları da başarısızlığa uğradı. Halk kitleleri, nihai zafer kazanılıncaya kadar düşmana karşı uzlaşmaz bir savaş vermek gerektiğini daha iyi kavradılar.

Alman istilacıları ve hainler, hiç şüphesiz böyle bir durumu kabullenmeyecekler ve Komünist Partisine ve Milli Kurtuluş Ordusuna karşı aralıksız hücumlara girişerek durumu kendi lehlerine çevirmek için her türlü çabayı harcayacaklardı.

Merkez Komitesi Parti örgütlerini, başarılarından sarhoşluğa kapılmamaları, meselelere objektif bir gözle bakmaları ve durumu doğru bir şekilde kavramaları, hazırlıksız yakalanmamaları, kendi üyelerini eğitmeleri, partizan savaşçıları ve bütün halkı önlerindeki büyük güçlükleri göğüslemeye hazırlamaları yolunda uyardı. Ve en önemlisi Parti, çelik gibi güçlü kılınmalıydı.

«Partimizin omuzlarındaki yük son derece ağırdır; bu yükü taşımak ve zafere ulaşmak istiyorsak sağlam bir bel kemiğine, örgütlü ve güçlü bir Partiye,

ve bu zor ve hayati anlarda her şart altında yolunu şaşırmadan faşizmle karşı durabilen, siyasi bilinci yüksek ve askeri bakımdan yetenekli yoldaşlara sahip olmalıyız.»¹

7. ARNAVUTLUK HALKININ 1943-1944 KIŞINDA DÜŞMAN PLANLARINI BOZMAK İÇİN VERDİĞİ KAHRAMANCA MÜCADELENİN ÖRGÜTLEYİCİSİ: ARNAVUTLUK KOMÜNİST PARTİSİ

1943-1944 kış aylarında Alman istilacıları, yerli işbirlikçilerin de yardımıyla Milli Kurtuluş Ordusunu yok etmek ve milli kurtuluş hareketini ezmek üzere Milli Kurtuluş Ordusuna karşı geniş bir harekate giriştiler. Bu harekate fiilen, Hitlercilerin dört tümeninden ve binlerce jandarmadan, «Balli kombetar» taraftarlarından ve Zogo'culardan oluşan toplam 45.000 asker katıldı. O sırada bütün Arnavutluk'taki Milli Kurtuluş Ordusu savaşılarının mevcudu ise 20.000 kadardı.

Düşman sayıca çok üstündü, ama askeri teçhizat bakımından daha da büyük bir üstünlüğe sahipti. Partizanlar ise silah, cephane, yiyecek ve giyecek bakımından çok yetersizdiler. Üstelik, kışın dağlardaki ağır şartlarda savaşmak zorundaydılar.

Düşmanın Kış Harekatının Bozguna Uğraması

Düşmanın bu büyük harekatı, esas olarak, iki aşamada gerçekleşti.

Birinci aşamada (Kasım 1943-Ocak 1944), Hitlerci ve gerici kuvvetler Orta ve Kuzey Arnavutluk'ta bir dizi ha-

(¹) AKP Merkez Komitesi Genelgesi, 3 Kasım 1943. AEP Temel Belgeleri, Cilt 1, s. 199.

rekata giriştiler. Kendilerine yol gösteren yerli hainlerin de yardımıyla naziler, aynı anda bir çok yönden hücumla geçtiler. Milli Kurtuluş Ordusu Birliklerinin ve müfrezele-
rinin elindeki bölgelere girmeyi başardılar ve halk ve par-
tizanlar için son derece güç bir durum yarattılar. Düş-
man Elbasan, Dibra, Kruya, Mati ve Tiran bölgelerindeki
partizan taburlarına ve İkinci ve Üçüncü Tugaylara ağır
darbeler indirdi. Şiddetli çarpışmalarda bir çok savaşçı
can verdi, bir kısmı da birlikleriyle teması kaybetti ve da-
ğıldı. Fakat Orta ve Kuzey Arnavutluk'taki partizanlar yok
edilemedi. Bu harekattan sonra partizanlar, düşmanın iş-
gal ettiği ve sardığı bölgelerde küçük birlikler halinde sa-
vaşmak zorunda kaldılar. Büyük kayıplar vermesine rağ-
men Peza müfrezesi, esas kuvvetlerini, savaşma gücünü
ve derhal savaşa girebilme yeteneğini koruyabildi.

Başında Enver Hoca yoldaşın bulunduğu Merkez Ko-
mitesi ve Genel Kurmay heyeti, Çermenike-Şengergi-Mar-
taneş bölgesinde düşman tarafından sarılınca çok zor du-
rumda kaldılar. Naziler, «Balli kombetar» ve Zogo'cular,
Milli Kurtuluş Savaşının önderlerini yakalamak ve yok
etmek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar, fakat çaba-
ları boşa çıktı. Önderlerin buldukları yerleri bir çok
köylü biliyordu ama hiç biri düşmanın tehditleri karşısın-
da korkuya kapılmadı ve Komünist Partisine ve Genel
Kurmay'a ihanet etmedi. Partinin ve halkın önderleri, bü-
yük güçlülere kahramanca ve soğukkanlılıkla göğüs ger-
diler. Köylülerin yardımıyla hiç kayıp vermeden düşman
kuşatmasını yarıp çıkmayı başardılar.

Bu arada Güney Arnavutluk'ta da Hitlerciler mahal-
li saldırılara giriştiler. Bunların en önemlileri, Mallakastra
ve Mesaplık bölgelerindeki hareketlerdi.

Bu hareketlerle Alman istilacıları, Güney Arnavutluk'
taki partizan kuvvetlerini buldukları yerlere hapsederek,
onların Orta ve Kuzey Arnavutluk'taki partizan müfrezeye-

lerine yardıma koşmalarını önlemeye çalışıyorlardı. Bu hareketler, aynı zamanda, Milli Kurtuluş Ordusuna karşı girişilecek kesin taarruz için bir hazırlık niteliği de taşıyordu. Düşman, her gün savaşıarak partizanları yıpratmak, cephanelerini tüketmek, savaşma güçlerini öğrenmek, inisiyatifi kendi ellerine geçirmek, partizanların maneviyatını bozmak, şiddetli misillemeler yoluyla köylük bölgelerdeki halkı yıldırma ve partizan kuvvetlerini mümkün olduğu kadar küçük bir bölgeye sıkıştırarak kolayca kuşatmak ve yoketmek istiyordu.

Düşmanın büyük kış harekatinin ikinci aşaması 1944 Ocak ve Şubat aylarında, Milli Kurtuluş Ordusunun Güney Arnavutluk'ta bulunan esas kuvvetlerini hedef aldı. Bu aşamada istilacıların ve hainlerin üst üste başlattığı üç saldırı, her yerde partizanların kahramanca direnişileri karşılaştı. Özellikle Opar, Tenda, Küpit (Skrapar), Permet dolayları, Cirokastra bölgesinde Kardik, Vlora bölgesinde Vayza ve Terbaç'ta yediği ağır darbeler, düşmana gerek insan gerekse malzeme bakımından büyük kayıplar verdirdi ve planlarını alt üst etti. Hitlerciler, partizan kuvvetlerini tamamen kuşattıklarını ve onların artık teslim olacaklarını sandıklarında Milli Kurtuluş Ordusu müfrezelerinin komutanları, kuvvetlerini ustaca ve süratle yeniden düzenleyerek düşmanın manevralarını boşa çıkarıyor, kuşatmayı yarararak düşmana yandan ve arkadan ani darbeler indiriyorlardı.

Birkaç bölge taburu dışında, Güney Arnavutluk'ta çarpışan partizan tugayları ve birlikleri dağılmadı. Kendilerinden üstün bir düşmana karşı son derece ağır şartlarda mücadele etmelerine rağmen, savaşma güçlerini ve şevklerini korudular.

Bu arada, Hitlerciler Orta ve Kuzey Arnavutluğun bazı bölgelerinde ve özellikle Peza'da, Dayti bölgesinde, Tropaya'da ve diğer yerlerde hareketlerine devam ettiler.

Alman istilacıları, Milli Kurtuluş Ordusuna karşı giriştikleri büyük hareketin yanısıra, Arnavutluk'ta eşi görülmemiş bir terör estirdiler. Bütün köyleri yağmaladılar ve yakıp yıktılar. Kadın, erkek, genç ihtiyar binlerce kişi kurşuna dizildi, katledildi, diri diri yakıldı, hapse atıldı ve ölüm kamplarına gönderildi. Bütün Arnavutluk şehirleri gerçek birer toplama kampı haline geldi. Alman nazileri ve onların «Balli Kombetar»cı yardakçıları gece gündüz evleri basıyorlar, yağma ediyorlar, delikanlıları ve genç kızları, kadınları, ihtiyarları, çocukları götürüp işkence ediyorlar, sorgusuz sualsiz öldürüp cesetlerini sokaklara ve hendeklere atıyorlardı. Esir alıp öldürdükleri partizanları ya da mezarlardan çıkardıkları partizan cesetlerini hayvan sırtında şehirlerde dolaştırıyor ve pazar yerlerinde teşhir ediyorlardı. Tiran'da, büyük katliamın yapıldığı 4 Şubat günü düşman basınında şu satırlar yayınlanıyordu: «Kan akıtmak, hastalıkları tedavi etmenin en iyi yoludur. Barış ve huzuru yeniden sağlamak istiyorsak, Tiran sokaklarında kan selleri akmalıdır. Bir günlük zorbalık, on yıllık huzur sağlar.» Ama Arnavutluk halkına yaptıkları zulüm, Hitlerci cellatlara ve yerli hainlere bir dakikalık huzur bile sağlamadı.

Alman nazileri ve gericiler, zorbalık ve yağmacılıkla yetinmediler; Arnavutluk halkını aç bırakarak silahlarını teslim etmeye zorladılar. Şehirleri ve tahıl üreten köyleri kuşatarak, partizanların üslendiği dağlık bölgelere tek bir buğday ya da mısır tanesinin bile gitmesini önlemeye çalıştılar. Ama bu çabaları da diğerleri gibi başarısızlığa uğradı.

İstilacılar ve onların uşakları, halkın moralini bozmak amacıyla, Partizanların ezildiğini ve Komünist Partisinin yok edildiğini defalarca ilan ettiler. Ama tam o sırada Milli Kurtuluş Ordusu inisiyatifi ele aldı ve karşı-taarruza geçti. Şubat ve Mart aylarında Güney Arnavutluk'daki par-

tizan birlikleri ve müfrezeleri, Alman kuvvetlerini ve gerici kuvvetleri hareket sırasında ayak bastıkları hemen bütün bölgelerden temizlediler. Daha bir süre Hitlerci istilacıların ve hainlerin işgali altında kalan Orta ve Kuzey Arnavutluk'ta bile partizan hareketi ezilmedi. Şubat ve Mart aylarında Birinci Tugayın bir kesiminin Çermenike, Golloborda, Mat, Şengergi, Peza ve Dumre bölgelerinden geçerek düşmanın ta içlerine kadar sokulması, halkın Milli Kurtuluş Ordusuna olan güvenini artırdı ve ülkenin kuzeyindeki kurtuluş hareketinin hızlanmasını sağladı.

Almanların ve hainlerin 1943-1944 kış aylarında yürüttüğü büyük hareket, bozgunla sonuçlandı. Binden fazla partizan düşmanla yapılan çarpışmalarda can vermiş, soğuktan, hastalıktan ve ağır yaralardan ölmüştü. Ama Milli Kurtuluş Ordusunun safları ne azaldı, ne de zayıfladı; tam tersine, çoğaldı ve güçlendi. Genel Kurmayın yeni tugaylar kurma planı aksamadı. Kış aylarında dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci tugaylar kuruldu. Düşmana karşı verilen savaş ve karşılaşılan güçlükler, Milli Kurtuluş Ordusunu görülmemiş ölçüde çelikleştirdi. Komutanlar, komiserler ve erler askeri ve siyasi bakımdan zengin bir tecrübe edindiler. Öte yandan çarpışmalarda Almanlardan ele geçirilen silahlar sayesinde, partizan birlik ve müfrezelerinin silah durumu büyük ölçüde düzeldi.

istilacılar ve hainler, bu taarruz sırasında partizanların üç misali kadar asker kaybettiler. Ama asıl zararları siyasi bakımdan oldu. Gerici güçlerin çoğu, Milli Kurtuluş Cephesine karşı verdikleri savaşın boş olduğunu daha açıkça ve iyice anladılar ve bu savaşta galip gelme ümitlerini kaybettiler.

Düşmanlar, milli kurtuluş konseylerinin çoğunu yok edemedikleri gibi, çalışmalarını da durduramadılar. Konseyler, yiyecek, giyecek, ulaşım araçları ve özellikle yeni gönüllüler sağlayarak Milli Kurtuluş Ordusuna büyük yardım-

da bulundular. Konseyler, halkın maneviyatını ve mücadele ruhunu yüksek tutmak, savaştan zarar görenlere yardım etmek ve köylü kitlelerinin açlıktan ölmesini önlemek için yoğun bir çalışma yaptılar.

Düşmanın 1943-1944 kışındaki hareketi sırasında Komünist Partisi, Milli Kurtuluş Ordusu ve bütün Arnavutluk halkı, bütün Milli Kurtuluş Savaşının en büyük ve en çetin sınavını başarıyla verdi.

Bu düşman taarruzunu bozguna uğratmakla Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu, örgütlü, disiplinli, maneviyatı yüksek, anavatana ve halka sonuna kadar sadık bir ordu olduğunu ispatladı. Üstleri başları perişan ve karınlarını doğru dürüst doyuramayan Milli Kurtuluş Ordusu savaşçıları, yüksek karlı dağlarda gece gündüz savaşmak ve yürümek zorunda kaldıkları halde, bu güçlüklerden ve yokluklardan yakınmadılar ve zafere ve savundukları davanın haklılığına olan inançlarını asla kaybetmediler. Üsleriyle olan temasları kopmuş, tek başına kalmış ve kuşatılmış partizanlar ya da partizan grupları düşmana teslim olmaktansa, ya savaşarak ölmeyi ya da açlıktan ve soğuktan ölmeyi seçtiler. Milli Kurtuluş Ordusu savaşçıları olarak adlarını ve şereflerini her zaman yüksekte tutmayı ve lekelememeyi kutsal saydılar. Komutanlar ve komiserler, partizan savaşı taktiklerinin uygulanmasında büyük bir ustalık gösterdiler ve durum değerlendirmesi yapmadaki, bağımsız eylemler için kararlar almadaki ve inisiyatif kullanmadaki siyasi olgunluklarını geliştirdiler.

Genel Kurmay ülkenin çeşitli bölgelerindeki temsilcileri aracılığıyla, verdiği emirlerin ve talimatların yerine getirilmesini denetliyor, askeri ve siyasi durumu değerlendiriyor ve gerekli yeni talimatları veriyordu. Güçlerin çok dağınık olmasına rağmen, ordu hiçbir zaman Genel Kurmayın denetiminin, yardımının ve yönetiminin eksikliğini

duymadı. O dönemde en büyük tehlike, partizan birliklerinin ve müfrezelerinin militan hücum ruhunun gevşemesi ve bir harekattan sonra dinlenme ve gevşeme havasının doğmasıydı. Genel Kurmay bu tehlikeyi önlemenin çaresini, Milli Kurtuluş Ordusunu, hiç zaman kaybetmeden karşıtaarruza geçirmekte buldu. Genel Kurmay şu talimatı yayınladı: Hücum, ordunun moralini yüksek tutar, zaman ve güç kazandırır, düşmanın moralini bozar ve sayı ve teçhizat bakımından sahip olduğu üstünlüğü bertaraf eder. Hücum, devrimci bir orduya uygun düşen tek savaş yöntemidir. Savaşçıların hücum ruhu ancak istilacılara ve gericilere karşı sürekli mücadele içinde ve oturup savaşın başlamasını bekleyerek değil, bizzat savaşı başlatarak gelişir.

1943-1944 kış aylarındaki çetin dönem, Arnavutluk halkının yüksek bilincini ve kurtuluş savaşının gerektirdiği fedakarlıklara hazır olduğunu kanıtladı. Milli Kurtuluş Ordusunu yok olmaktan kurtaran, ona cesaret aşıl原因an, güçlerini kat kat arttırarak kendinden büyük bir düşmanı yemesini sağlayan, halk kitlelerinin desteğiydi. Köylüler, savaştan bitkin düşmüş partizanlara hiç bir zaman kapılarını kapamadılar; kendi çocukları için sakladıkları son lokmayı onlarla paylaştılar. Şehirlerde, delikanlılar, genç kızlar ve çocuklar her tehlikeyi göze alarak Partinin propaganda yayınlarını dağıttılar. Parti organlarıyla Milli Kurtuluş Ordusu arasındaki temasları sağladılar. Birçok delikanlı, genç kız ve çocuk canlarını verdi. Bir çoğu zindanlara atıldı ve sürüldü. Ama düşmanın zulmü onların kararlılıklarını sarsmayı başaramadı.

Hainler ve naziler, gençliği Komünist Partisinden köpürmek ve onları silahlarını bırakmaya zorlamak için çok uğraştılar. Gençlik, düşmanın çağrılarına ve tehditlerine şöyle cevap verdi:

«Anti-faşist Arnavutluk Gençliği için tek bir yol, tek bir karar vardır: zafere kadar savaşmak... Anti-faşist gençlik darağacına girmekten korkmaz, kurşun yağmuru altında titremez, düşmanın ve hainlerin saldırıları karşısında cesaretini kaybetmez. Kendi davasının ve halkın davasının zaferinden emindir. Ne pahasına olursa olsun zafer kazanmaya karardır ve mutlaka kazanacaktır.»¹

Arnavutluk Komünist Partisinin Siyasi Çizgisinin Doğruluğunun İspatlanması

1943-1944 kış hareketinin bu hayati döneminde, Milli Kurtuluş Ordusunun ve bütün Arnavutluk halkının direnişinin ve kahramanca savaşının rehberi ve örgütleyicisi, Komünist Partisiydi.

Bu dönemde, Partinin kitlelerle olan bağlarının ne kadar sağlam ve kopmaz olduğu, siyasi çizgisinin ne kadar doğru olduğu ispatlandı. Milli Kurtuluş Ordusu savaşçılarının ve halk kitlelerinin Partiye olan güveni bir an bile sarsılmadı. Arnavutluk halkının evlatları savaş meydanlarında, darağaçlarında ve işkence odalarında, Komünist Partisine bağlılıklarını belirterek öldüler. Partiyi düşmanın darbelelerinden korumak için binlerce insan, her türlü fedakarlığa katlandı.

1943-1944 kışında, Partinin kitlelerle olan bağları daha da sağlamlaştı. Arnavutluk halkı, yabancı boyunduruğunu kırabilecek, milli bağımsızlığı ve hürriyeti elde edebilecek ve kendi çıkarlarını savunabilecek biricik önder gücün Komünist Partisi olduğunu daha da açık bir şekilde gördü ve daha da derin bir şekilde kavradı.

(¹) Cevap, Arnavutluk Anti-Faşist Gençlik Birliğinin bildirisi, 17 Ocak 1944. Merkezi Parti Arşivleri.

Köyde ve şehirde, kurtarılmış ve kurtarılmamış bölgelerde, Milli Kurtuluş Ordusu savaşçıları ve halk kitleleri, en zor anlarında, Partinin yanlarında olduğunu hissettiler ve Partinin kendilerini terketmediğini gördüler. Onun öğretileri ve cesaret verici sözleri savaşçılara ve halka güç verdi.

Siyasi komiserler ve Parti örgütleri, en amansız muharebeler ve en zorlu yürüyüşler sırasında bile, çok yönlü ve canlı bir siyasi çalışma yürüttüler. Böylece partizanların maneviyatını ve savaş ruhunu daima yüksek tuttular ve zafere olan inançlarının sarsılmasını önlediler. Durum ne kadar çetin olursa olsun, Parti örgütleri her şart altında toplantı yapmayı başardı. Bu toplantılarda, askeri hareketlerin başarısını ve Komünistlerin gerek savaş güçlüklerinin üstesinden gelmedeki, gerekse acılara ve mahrumiyetlere göğüs germedeki öncü rolünü teminat altına almak için ortak kararlar alındı. 1943-1944 kış aylarında, ordudaki Parti üyelerinin sayısı arttı. Bunlar, düşmanla yapılan çarpışmalarda ve güç durumlarda sınanmış partizanlardı.

İşgal altındaki şehirlerde ve bölgelerde kalan komünistlerin sayısının az olmasına rağmen, buralarda Parti çalışması hiç bir zaman gevşemedi. Parti bölge komiteleri, Parti hücrelerinin ve komünist gençlik eylemcilerinin çalışmalarını, Komünist Partisini her yola başvurarak yok etmeyi amaçlayan düşmanın zulmünü ve vahşice işkenceleri, gazeteleri, bildiri ve çağrıları hiç durmadan yayınladılar. Bunların basıldığı makinaları bulamayan ve Parti örgütlerini yok edemeyen düşman öfkeden çılgına döndü. En ağır sıkıyönetim şartları bile, Milli Kurtuluş Konseylerinin, Anti-Faşist Gençlik ve Kadın örgütlerinin ve gerilla birliklerinin faaliyetlerini önleyemedi. Bölge komitelerinin talimatları uyarınca gerilla birliklerinin giriştiği gözüpek eylemler, düşmana bir an olsun nefes aldırmadı ve şehir halkının maneviyatını yükseltti. Parti bölge komiteleri, her

komünistin faaliyetini büyük bir dikkatle izlediler, Parti üyelerini olaylardan daima haberdar ettiler. Talimatlar yayınlamaları ve onlara somut görevler vererek hiç bir zaman boş durmamalarını sağladılar. Komünistler, özellikle kararsız unsurlarla yaptıkları çalışmalarda çok dikkatli davrandılar. Onları yüreklendirdiler ve düşmanın baskılarına boyun eğmelerini önlediler. Siyasi tutuklularla ve şehirlere gelen hasta, yaralı ve taması kopmuş olan partizanlarla bağ kurdular. Parti hücreleri, hapislerde ve toplama kamplarında da faaldi. Bölge komiteleri, Milli Kurtuluş Ordusu için maddi yardım, giyecek ve ilaç toplanmasını örgütlediler, düşmanın durumu ve planları üzerine bilgi toplayarak partizan karargahlarına iletiler.

1943-1944 kışındaki düşman saldırısı, Arnavutluk komünistlerinin yiğitliğini, fedakarlığını, Partiye, halka ve komünizme bağlılığını en parlak şekilde ortaya koydu. Çok sayıda Parti üyesi, bölge komitelerinin dokuz üyesi ve Merkez Komitesinin yedek üyesi olan Tugay Komiseri Vasil Şanto, Hitlercilere ve gericilere karşı savaşırken gerçek birer kahraman olarak can verdiler. Komünistlerin ortaya koyduğu kahramanlık örneği, işgalcilere ve hainlere karşı direnmede ve savaşta halk kitlelerine yol gösterdi.

Bu zor anlarda, Merkez Komitesinin ve bizzat Enver Hoca yoldaşın şaşmaz önderliği çok önemli oldu. Merkez Komitesi ve Enver Hoca Yoldaş, Parti bölge komiteleriyle ve Milli Kurtuluş Ordusu siyasi organlarıyla sürekli temas hâlindeydiler. Genel Sekreter, savaşı yerinde yönetmek için bütün ülkeye dağılmış olan Merkez Komitesi üyeleriyle de ilişkisini hiçbir zaman kaybetmedi. Bu ilişkiler, binlerce engele ve tehlikeye rağmen sürdürüldü ve başlıca Parti önderleri Çermenike ve Şengergi dağlarında kuşatıldıkları zaman bile kesilmedi. Merkez Komitesi yönetimi, gelen raporları ve haberleri son derece büyük bir dikkatle inceliyor, her bölgedeki ve her askerî müfrezedede-

ki Parti örgütlerinin faaliyetlerinden sonuçlar çıkarıyor ve tecrübeleri özetliyordu. Gereklı talimatları hazırlayıp yayınıyor, hataları ve eksiklikleri eleştiriyor ve yoldaşlara karşılaştıkları karmaşık meseleleri nasıl çözeceklerini öğretiyordu. Genel Sekreter, Partinin karşısına çıkan bütün önemli meseleler konusunda Merkez Komitesi'nin bütün üyelerine bilgi veriyor ve onların bu meseleler hakkındaki fikirlerini ve önerilerini alıyordu.

Merkez Komitesi şu talimatı vermişti: «Gericilik ne kadar **güçlü olursa olsun**, halkın bulunduğu her yerde halkla beraber olalım.» Ülkenin içinde bulunduğu güç durumda kitlelerin maneviyatını yüksek tutmak ve düşmanın halk üzerindeki baskısını yok etmek için, Parti örgütlerinin pratik faaliyetine rehberlik eden temel ilke buydu. O sıralarda Parti yönetimi, Vlora Bölgesi Parti Komitesini, şehirle olan teması kesildiği için eleştirdi.

Düşman da gençliğe büyük önem verdiği için, Merkez Komitesi, gençliğe özel bir ilgi gösterdi ve onlara boyun eğmemeleri ve mücadeleyi terketmemeleri yolunda cesaret verdi. İstilacıların ve hainlerin gençliği Milli Kurtuluş Ordusundan koparma çabaları, Parti önderliğinin bu meseleyle doğrudan ilgilenmesi sayesinde başarısızlığa uğradı. Nazilerin ve gericilerin kendi yazdıkları anti-komünist bildirileri, zor anlarda yolunu şaşırmış bir iki genç imzalatarak yaptıkları gürültülü propagandanın maskesi düşürüldü. Düşmanın, gençliği spor klüpleri ve kültür dernekleri vasıtasıyla kendi safına çekme çabaları da boşa çıktı. Sözümona «bağımsız» bir gençlik örgütü kurma teşebbüsü de daha başında engellendi.

Tiran bölgesi Parti Komitesinde bazı gençlerin zindandan ve sürgünden kurtulabilmek için «siyasetle uğraşmadıklarını» beyan etmelerine izin verilebileceği şeklinde fikirler ortaya atılmıştı. Enver Hoca Yoldaş bunu duyar duymaz, bu tutumu şiddetle eleştirdi ve onları düşmanın

tuzağına düşmemeleri yolunda uyardı. Merkez Komitesi güya kendi şeflerine karşı olan bazı «Balli kombetar» üyelerini cepheye çekmek amacıyla, Milli Kurtuluş Cephesi üyeleriyle birlikte bir «Cumhuriyetçi Demokratik Parti» kurma konusundaki bir öneriyi de reddetti. Böyle bir partinin kurulmasını, tamamen suni ve kurtuluş savaşına zararlı bir şey olarak nitelendirdi.

Merkez Komitesi, bu çok zor şartlarda, Parti yöneticilerinin karamsarlığa kapılmamaları ve kendi güçlerine, Partinin gücüne ve bütün halkın gücüne olan güvenlerinin sarsılmaması için büyük bir dikkat gösterdi. 1943-1944 kış harekâtı sırasında görülen bazı karamsarlık belirtilerini eleştiren Enver Hoca Yoldaş şu talimatı verdi:

«Gerçekten de çok güç bir durumdayız... ama yolumuzu asıl bu güç şartlarda şaşdırmamız gerekir...»¹

Enver Hoca Yoldaş, ikinci ve Üçüncü Tugayların ve bazı bölge taburlarının verdiği kayıplar konusunda, zarara uğramadan ve kayıp vermeden mücadele edilemeyeceğini ve bu kayıplar yüzünden umutsuzluğa kapılmanın doğru olmadığını belirtti. Asıl önemli olan, yolunu şaşdırmamak, kendi gücüne ve halkın gücüne olan güvenini kaybetmemek, güçleri toparlayıp ıstalıkla hareket etmek, kayıpların yerini doldurmak, en tehlikeli şartlar altında savaşmaya hazır olmak ve durumu her zaman kendi lehine çevirebilmektir. Zor durumlarda, yolunu şaşdırmaktan ve hiçbir şey yapmaktan daha tehlikeli bir şey olamaz.

Merkez Komitesi'nin en çok üstüne titredığı mesele, Partiyi korumak ve saf ve sağlam tutmaktır. Yönetici kadrolara sadece cesaretle değil, aynı zamanda akıllıca çalışmalarını ve boş yere tehlikeye atılmamalarını öğütledi.

(¹) Enver Hoca, Nako Spiru Yoldaşa Mektup, Mart 1944. Eserler, Cilt II, s. 115-116.

Herşeyden önce, olgun ve basiretli siyasi önderler olmalı, çalışmaları şartlara uygun bir biçimde örgütlemesini bilmeli ve düşmanın yönetici kadroları yok etmek ve Parti örgütlerini ortadan kaldırmak için baş vurduğu bütün oyunlara karşı uyanık olmalıydılar. Merkez Komitesi, düşmanın Parti içine sızdırmış olabileceği provokatörlere karşı uyanık olunması ve özellikle geçmişte grupcu eğilimler göstermiş olanlara dikkat edilmesi gerektiğini ısrarla belirtti. Çünkü bu gibi eğilimler o günkü güç şartlarda yeniden ortaya çıkabilirdi. Partinin uyanıklığı ve komünistlerin siyasi sağlamlığı sayesinde bu tür tehlikeler önlendi.

Parti, 1943-1944 kışındaki güç şartlar altında bile Korça bölgesindeki Panarit'de bir teorik eğitim okulu açmak için gerekli zamanı ve imkanları buldu. Bu okula, Milli Kurtuluş Ordusunun önder Parti kadroları ve o bölgede çalışan bazı Parti kadroları katıldı.

Merkez Komitesi'nin ve ordu ve diğer örgütler içindeki yönetici Parti organlarının dikkatli ve canlı çalışması sayesinde, Parti çalışması görülmemiş ölçüde verimli oldu. Parti, hiçbir zaman bu dönemdeki kadar bütünleşmiş ve olgun bir duruma gelmemiştir. Parti'nin gücü ve otoritesi karşısında, düşmanın Arnavutluk Komünist Partisi'ni zayıflatmak ve yıkmak için giriştiği bütün teşebbüsler başarısızlığa uğradı. Hitlerci Gestapo'nun ve «Balli kombetar»ın, bir «Hakiki Komünist Partisi» ve bir «Sosyal Demokrat Parti» kurarak, bunları Arnavutluk Komünist Partisinin yerine geçirme çabaları da boşa çıktı.

1943-1944 kış aylarındaki amansız savaş ve büyük acılar, Komünist Partisinin, Milli Kurtuluş Ordusunun, milli kurtuluş konseylerinin ve bütün Arnavutluk halkının devrimci sağlamlığını arttırdı ve onları nazi istilacılarına ve hainlere karşı verilecek nihai savaşa hazırladı.

8. YENİ HALK DEMOKRASİSİ DEVLETİNİN KURULMASI

Düşmanın kış hareketinin bozguna uğramasından sonra, 1944 ilkbaharında Arnavutluk Milli Kurtuluş Savaşı yeni bir hız kazandı. Mart ayından beri, inisiyatif Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunun eline geçmişti. Partizan birlikleri ve müfrezeler Genel Kurmayın 5 Nisan tarihli emrine uyararak, her yerde taarruza geçtiler. Şkumbini nehrinin güneyinde kalan bölgelerin hemen hepsi yeniden kurtarıldı. Orta ve Kuzey Arnavutluk'da da partizan hareketi hızlandı. Nazi istilacıları ve gerici kuvvetler bir kere daha, şehirlere, kırsallara ve Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu savaşçılarının sürekli saldırı tehdidi altında bulunan başlıca karayollarındaki ve sahildeki müstahkem mevkilere geri çekilmeye mecbur kaldılar.

Arnavutluk'da Milli Kurtuluş Savaşının şiddetlenmesi, düşman saflarındaki buhranı çok büyük ölçüde derinleştirdi. Gericilerin örgütlerinde ve silahlı kuvvetlerinde çözüme başgösterdi. Jandarmalar ve «Balli Kombetar» taraftarları toplu halde firar etmeye başladılar.

1944 Mayıs ayında Milli Kurtuluş Ordusu savaşçılarının sayısı 35.000'e varmıştı. Ordu, artık şehirleri ve bütün ülkeyi kurtarmak için genel taarruza geçecek güce sahipti.

Kızıl Ordunun Alman Ordusuna karşı elde ettiği parlak zaferler bu hedefi daha da somutlaştırıyordu. 1944 Ocak ayından beri, Sovyet ordusu Doğu Cephesinde büyük bir taarruza geçmişti. Batıya doğru hiç durmadan ilerleyerek, Nisanda Romanya'ya girdi. Balkanlarda bulunan Alman ordusu, kuşatılma tehlikesiyle karşı karşıya kaldı.

Düşmanın Yeni Oyunlarının Bozulması

Bu güç durumda, düşman kendisine bir çıkış yolu sağlamak ve durumu kendi lehine çevirmek için her türlü

yola başvurdu. Alman komutanlığı Milli Kurtuluş Ordusu-na karşı hazırlamakta olduğu yeni bir geniş çaplı harekâta büyük ümitler bağlamıştı. Bu harekâta hazırlık olarak Arnavutluk gericiliği de bütün kuvvetlerini topluyordu. Hitlerciler harekâtı Nisan ayında başlatmayı tasarlıyorlardı. Ama Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu, giriştiği ilkbahar taarruzuyla Hitlercilerin planlarını altüst etti ve halkın direnişi de nazilerin paralı asker tutma çabalarını boşa çıkardı. Bu yüzden, Alman istilacılarının harekâtı başlatması mümkün olmadı.

Bu arada, yerli hainler yeni bir oyuna başvurmak istediler. Yunan ve Arnavutluk gericiliği arasında bir ittifak kurmayı ve daha sonra da bunu bir Yunan-Türk-Arnavut askeri ittifakı haline getirmeyi tasarlıyorlardı. Düşmanın kurduğu plana göre, bu ülkelerin kuvvetleri birleştirilerek, Arnavutluk ve Yunanistan'daki milli kurtuluş hareketleri bastırılacaktı. Ama Arnavutluk halkının devrimci savaşı hainlerin bu planını daha başında ezdi.

Gericiler, «toprak reformu» ve «ülkenin iktisadi kalkınması için bir dernek kurulması» gibi bazı iktisadi tedbirleri davul zurnayla ilan ederek halkı aldatmayı denediler. Ama bu deneme de diğerleri gibi bozguna uğradı. Hainlerin sözlerine bakılırsa, bu tedbirler, köylülerin ve işçilerin haklarını koruyacak ve Arnavutluk'daki şiddetli buhranın sebebi olan iktisadi geriliğe son verecekti. Ama bu güzel vaatler artık Arnavutluk halkını aldatamazdı. Arnavutluk halkı, ancak faşizmi bozguna uğratacak ve hainleri ezerek düşlerini ve özlemlerini gerçekleştirebileceğini artık kavramıştı.

İngiliz-Amerikan emperyalist gericiliği işte tam bu sırada yerli işbirlikçilere yardım elini uzattı. İngiliz Hükümeti, Balkanları denetimi altına alma planından vazgeçmemişti. Hızla gelişen milli kurtuluş hareketini, bu planın Arnavutluk'da uygulanması için büyük bir engel olarak gö-

rüyordu. Genel Konsey ve Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu Genel Kurmayı, İngiliz-Amerikan emperyalistlerinin diktasını kabul etmemiştir. İngiliz-Amerikan emperyalistleri planlarını ancak, milli kurtuluş hareketinin düşmanlarına dayanarak ve kurtuluş hareketini elden geldiğince zayıf düşürerek gerçekleştirebilirlerdi. Bu yüzden Akdeniz'deki Müttefik Komutanlığı, «Legalite» ve «Balli Kombetar»ın gerici kuvvetlerine ve hain aşiret reislerine yaptığı silah ve malzeme yardımını arttırdı. İngiliz askerî heyeti, Kuzey Arnavutluğun «Legalite» örgütünün hareket alanı olduğu ve çatışmalara yol açabileceği bahanesiyle, Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu Genel Kurmayı, kuvvetlerini Kuzeye iletmesi için ikna etmeye çalıştı. İngiliz Hükümeti, Londra'da sürgünde gerici bir Arnavutluk hükümeti kurma çabalarını arttırdı.

Komünist Partisi, Arnavutluk'un 1944 ilkbaharında içinde bulunduğu dönemin, ülkedeki halk devriminin kaderi için tayin edici olduğunu tesbit etti. Artık, düşmanın durumu kendi lehine çevirmek için giriştiği bütün çabaları boşa çıkarmak, iç ve dış gericiliğin bütün oyunlarını bozmak ve ülkenin nihai kurtuluşunu ve halk devriminin zaferini sağlayacak askeri ve siyasi tedbirleri almak zorunluymuştu. Buna uygun olarak, Merkez Komitesi, tutulması gereken halkayı şöyle tesbit etti: Arnavutluk halkının biricik meşru iktidarı olarak milli kurtuluş konseylerini güçlendirmek ve yasalastırmak ve kendi demokratik hükümetine ve kendi düzenli ordusuna sahip yeni Arnavutluk devletini kurmak.

Permet Kongresi:

Halk Demokrasisi Devleti

Bu amaçla, Birinci Anti-Faşist Milli Kurtuluş Kongresinin toplanmasına karar verildi. Bu kongre, siyasi ve askeri meseleleri inceleyerek çözüme kavuşturacaktı. Arna-

vutluk Komünist Partisi Merkez Komitesinin, kongrenin toplanması konusundaki önerisi 1944 Nisan ayında Milli Kurtuluş Genel Konseyi Başkanlık Divanının toplantısında tartışılarak kabul edildi.

Aynı zamanda Genel Kurmay, Merkez Komitesi'nin talimatlarına uygun olarak, bütün milli kurtuluş ordusunun düzenli bir ordu haline getirilmesi planıyla bütün Arnavutluk topraklarının Alman nazilerinden ve hainlerden temizlenmesi için hareket ve strateji planını hazırlamaya koyuldu.

Bu önemli siyasi ve askeri meseleler, Skrapar bölgesinde Helmis'de 15 Mayıs 1944 tarihinde toplanan Arnavutluk Komünist Merkez Komitesi'nin Genel Toplantısında görüşüldü. Genel Toplantı, Merkez Komitesi'nin ve Genel Konsey Başkanlık Divanının, Birinci Anti-Faşist Kongrenin toplanması için aldıkları kararı onayladı. Bir Geçici Demokratik Hükümet kurulması ve Milli Kurtuluş Ordusunun tamamen düzenli ordu haline getirilmesi için alınan tedbirler yerinde bulundu. Merkez Komitesi, İngiliz Hükümetinin ve Arnavutluk'daki İngiliz ve Amerikan askerî heyetlerinin yürüttüğü düşmanca faaliyetin Milli Kurtuluş Savaşı, milli bağımsızlık ve halk devrimi için teşkil ettiği tehlikeyi doğru değerlendirdi. Merkez Komitesi hangisi olursa olsun, müttefiklerden hiçbirinin Arnavutluk halkının siyasi ve askeri içişlerine karışmasına izin vermemeye kararlı olduğunu bir kere daha belirtti.

Genel toplantı durumun üstesinden gelebilmek için, Parti, ordu ya da Milli Kurtuluş Cephesi içinde zaman zaman ortaya çıkmış ya da ileride ortaya çıkabilecek bazı yanlış görüşleri gözönüne alarak, Parti çizgisiyle ilgili iki önemli meseleye dikkati çekti. Savaşın milli kurtuluşçu niteliğinin sonuna kadar korunması gerektiğinde ısrar ederek, Parti şiarlarının hiçbir şekilde değiştirilmemesi için uyarıda bulundu. Daima Milli Kurtuluş Savaşı çizgisi

içinde kalınarak, Komünist Partisinin önder rolünün halka daha da yaygın bir şekilde benimsetilmesi görevi tesbit edildi. Merkez Komitesi, devrimin anti-faşist, anti-emperyalist ve demokratik aşamasının sona ermediğini ve ülke tamamen kurtarılmadıkça ve demokratlaştırılmadıkça da sona eremeyeceğini ileri sürdü. Ayrıca, Milli Kurtuluş Savaşının sona ermesiyle birlikte herşeyin biteceği ve Almanlar ülkeden kovulur kovulmaz Milli Kurtuluş Ordusu savaşçılarının silahlarını bırakıp evlerine dönecekleri şeklindeki fikirlere karşı mücadele edilmesi talimatını verdi. Genel toplantı, Arnavutluk halkının hürriyetini teminat altına alabilmesi, her türlü düşmanı yok edebilmesi, kazandığı zaferleri koruyabilmesi ve daha da ileriye götürebilmesi için ülkenin kurtuluşundan sonra da silahı elden bırakmayacağına açıkça belirtilmesini istedi. Partiye, ortaya çıkacak şartları dikkatle incelemesi ve alınması gereken tavır ve tedbirleri tam zamanında tesbit etmesi talimatını verdi.

Genel toplantıda, Ömer Dişniça'nın Mukye'deki teslimiyeti ve Cin Marku'nun Berat'da Almanlarla uzlaşması, oybirliğiyle mahkum edildi. Bu vahim hataları yüzünden her ikisi de AEP Merkez Komitesinden çıkarıldı.

Parti, hem kurtarılmış bölgelerde, hem de kurtarılmamış bölgelerde Birinci Anti-Faşist Kongrenin toplanması kararlarını halka benimsetmek için geniş bir çalışma yürüttü.

Halk, Birinci Anti-Faşist Kongrenin toplanması kararını hararetle karşıladı. Geniş halk kitleleri mitinglerde ve toplantılarda, Komünist Partisine olan bağlılıklarını ve sevgilerini dile getirdiler, anavatanın çıkarlarının savunulmasındaki doğru önderliği ve kahramanca mücadelesinden dolayı Partiye şükranlarını bildirdiler, istilacılara ve hainlere karşı sonuna kadar savaşmaya hazır olduk-

larını açıkladılar ve kongrenin toplanması ve bir geçici demokratik hükümetin kurulması kararını desteklediler.

Savaş şartlarından dolayı, kongre delegeleri açık oyla seçildi. Gene de bu seçim, Arnavutluk'taki ilk demokratik seçimdi. Bu seçimlere kadınlar da katıldılar, çünkü Arnavutluk tarihinde ilk kez kadınlar Milli Kurtuluş Savaşı döneminde halk iktidarının çeşitli organlarına seçilme ve seçme hakkına sahip olmuşlardı. Halkın temsilcileri ilk kez soyluluk ve zenginliklerine göre değil de, anavatanın ve halkın düşmanlarına karşı savaşta gösterdikleri yararlıklara göre seçiliyorlardı. Kongreye seçilen delegeler, ayaklanan halk kitlelerinin temsilcileriydi.

Kongre seçimleri, halk kitlelerinin siyasi olgunluğunu ve yüksek bilincini gösterdi. Komünist Partisinin halkla sağlam bağlar kurmuş olduğunu bir kere daha ispatladı.

Birinci Anti-Faşist Kongrenin toplanması, düşmanlar arasında büyük kaygı uyandırdı. Hitlerciler ve gericiler, kongreye karşı silahlı bir saldırıya girişebilmek amacıyla, toplantının yapıldığı yeri keşfetmek için büyük çaba harcadılar. İngiliz-Amerikan emperyalistleri ise, büyük baskı yaptılar ve kongreyi baltalamak için her türlü yola başvurdular. İngiliz Hükümeti, Birinci Anti-Faşist Kongreyi «gayrimeşru» olarak nitelendirdi ve Arnavutluk'taki İngiliz askeri heyetinin başkanına, müttefiklerin bir temsilcisi olarak kongreye katılması için Milli Kurtuluş Genel Konseyinin kendisine yaptığı çağırışı kabul etmemesini emretti. Kongrenin toplanmasından bir gün önce Avam Kamarası'nda konuşan İngiltere'nin o sıradaki Başbakan Yardımcısı ve daha sonraki Başbakanı Attlee, Arnavutluk halkının Komünist Partisi önderliğindeki kahramanca savaşını, «Legalite» ve «Balli kombetar» gibi bu savaşa düşman olan örgütlere maletti.

Bütün gelişmeleri dikkatli ve uyanık bir şekilde izleyen Komünist Partisi, düşmanın bütün çabalarını boşa çı-

karmayı başardı ve kongre önceden tasarlanan görevlerini başarıyla yerine getirdi.

Arnavutluğun Birinci Anti-Faşist Milli Kurtuluş Kongresi, 24-28 Mayıs 1944'te kurtarılmış Permet şehrinde toplandı.

Kongre çalışmaları sağlam bir devrimci ruhla ve tam bir birlik içinde yürütüldü. Enver Hoca yoldaşın Milli Kurtuluş Genel Konseyi adına sunduğu «Uluslararası Olaylar çerçevesinde Arnavutluk Halkının Milli Kurtuluş Savaşının İlerletilmesi Üzerine» başlıklı rapor, delegeler arasında canlı bir şekilde tartışıldı ve ileri sürülen bütün öneriler oybirliğiyle onaylandı.

Kongre, Anti-faşist Milli Kurtuluş Konseyini, Arnavutluğun en yüksek yasama ve yürütme organı ve Arnavutluk halkının ve devletinin egemenliğinin temsilcisi seçti. Permet'te seçilen Anti-faşist Konsey, Arnavutluğun ilk halk meclisiydi. Kongre, Anti-faşist Konseyi, bir geçici demokratik halk hükümetinin yetkilerine sahip Anti-faşist Milli Kurtuluş Komitesini kurmakla görevlendirdi. Kongrede kabul edilen Anti-faşist Komite, Arnavutluğun ilk demokratik halk hükümetiydi. AKP Merkez Komitesi Genel Sekreteri Enver Hoca, Anti-faşist Komitenin Başkanı seçildi.

Halk iktidarının yüksek organlarını kuran Permet Kongresi şu kararı aldı: «Yeni demokratik halk Arnavutluğu, halkın bugün resmen Anti-faşist Milli Kurtuluş Konseyi vasıtasıyla dile getirdiği iradesine uygun olarak inşa edilecektir.» Kongre ayrıca, eski Kral Zogo'nun Arnavutluğa geri dönmesinin önlenmesini; ülke içinde ya da dışında Arnavutluk halkının iradesine aykırı olarak kurulabilecek herhangi bir başka hükümetin tanınmamasını; Alman istilacılarına ve hainlere karşı savaşın, düşman tamamen yok edinceye ve bütün ülkede demokratik halk iktidarı kuruluncaya kadar daha da amansız bir şekilde sürdürülmesini kararlaştırdı.

Anti-faşist Konsey ilk oturumunda çok önemli bir dizi karar aldı. Bu kararlar kongre tarafından onaylandı ve Arnavutluk Halk Demokrasisi Devletinin ilk kanunlarını teşkil etti. Zogo hükümetinin yabancı devletlerle yaptığı bütün siyasi ve iktisadi anlaşmaların, Arnavutluk halkının çıkarlarına ters düştüğü gerekçesiyle feshedilmesi yolundaki devrimci karar da özellikle önemliydi. Anti-faşist Konsey, savaş suçlularını araştırıp tesbit edecek ve istilacıların ve hainlerin işledikleri bütün suçları soruşturacak özel bir devlet komisyonu kurdu.

Halk iktidarının en yüksek kademelerde kurulmasıyla ilgili meselelere yakından bağlı olarak, kongre aynı zamanda, ülkenin nihai kurtuluşunun ve yeni iktidarı savunmanın temel silahı olarak Milli Kurtuluş Ordusunun daha da sağlamlaştırılmasına ve mükemmelleştirilmesine ilişkin meseleleri de ele aldı ve çözüme bağladı. Milli Kurtuluş Ordusu yüksek komutanlığının birleştirilmesi ve ordu içinde rütbe sisteminin kabul edilmesi de bu kongrede kararlaştırıldı. Enver Hoca yoldaş başkomutan seçildi. Kongre, tümenler ve kolordular kurulmasına karar verdi. Genel Komutanlık, Birinci Yıldırım Tümeninin kurulduğunu ilan etti.

Permet Kongresi, verdikleri kahramanca savaşla faşistlerin boyunduruğu altındaki diğer ülkelerin ve Arnavutluğun kurtuluşunu hızlandıran Sovyetler Birliği'ne ve Kızıl Orduya şükranlarını bildirdi. Sovyet - İngiliz - Amerikan ittifakına olan bağlılığını ve Arnavutluk halkının dünya anti-faşist ittifakına dahil bütün halklarla olan dostluğunu bir kere daha belirtti. Kongre, bu ittifaka üye olan devletler ve halklarla militan bağlarını güçlendirmede ve bu bağların getirdiği bütün yükümlülükleri yerine getirmede kararlı olduğunu belirtti ve aynı zamanda müttefiklerin yardımlarından en iyi şekilde yararlanmaya çalıştı. Arnavutluk'taki eski kongrelerin ve meclislerin aksine, Per-

Permet Kongresi, Arnavutluğun meselelerini çözmede ve Arnavutluğun kaderini tayin etmede kimseden yardım istemedi. Tam tersine, Arnavutluğun bir pazarlık aracı olarak kullanıldığı günlerin artık geride kaldığını ve Arnavutluk halkının artık kendi üzerinde yapılacak hiçbir pazarlığı hoşgörmeyeceğini emperyalist devletlere bildirdi. Artık Arnavutluk halkı kendi kaderini kendisi tayin edecekti. Permet Kongresi, İngiliz - Amerikan müttefiklerinin Arnavutluğun siyasi ve askeri iç işlerine müdahale etme teşebbüslerini açıkça mahkum etti.

Geniş halk kitleleri, Permet Kongresinin tarihi kararlarını büyük bir coşkuyla karşıladı ve hemen benimsedi.

Arnavutluk Komünist Partisinin, Milli Kurtuluş Savaşının ateşi içinde eski halk düşmanı iktidarı yıkma ve demokratik halk iktidarını kurma çabaları zaferle taçlanmıştı. Peza Konferansı yeni iktidarın temelini atmış, Labinot Konferansı da bu iktidarı merkezileştirmiş ve Arnavutluğun yegane iktidarı olarak ilan etmişti. Permet Kongresi ise, siyasi iktidar meselesini, devrimci halkın lehine çözdü. Arnavutluk halk demokrasisi Devletini kurdu. Permet Kongresinde alınan kararlar, Arnavutluk Anayasasının temelini oluşturur.

Bundan sonra, yerli gericiler, kendi güçleriyle olsun, Hitlerci istilacıların yardımıyla olsun, toprak ağalarının ve burjuvazinin iktidarını yeniden kurmaya yeltenemediler.

Permet Kongresi yapıldığı sırada, Arnavutluğun yarısı hâlâ nazi istilacılarının ve onların işbirlikçilerinin kontrolü altındaydı. İşgal altındaki bölgelerde ve şehirlerde milli kurtuluş konseyleri faaliyetlerini gizli olarak yürütüyorlardı. Bazı bölgelerde ise milli kurtuluş konseyi bile yoktu. Ama aslofan bu değildi. Aslofan, Permet Kongresinden sonra, hem kurtarılmış bölgelerde, hem de henüz kurtarılmamış bölgelerde Arnavutluk halkının kendi gerçek hükümeti ola-

rak sadece Anti-faşist Komiteyi tanınması ve onun emirlerine ve Anti-faşist Milli Kurtuluş Konseyinin kanunlarına uymasıydı. Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu ise, demokratik halk iktidarını düşmanın saldırılarına karşı korumaktaydı ve yakın gelecekte de, Arnavutluğun nihai kurtuluşunu ve demokratik halk iktidarının bütün ülkede kurulmasını sağlayacak durumdaydı.

Birinci Anti-faşist Kongrenin, Arnavutluk Demokratik Halk Devleti, Anti-faşist Konsey ve Geçici Demokratik Hükümetin kurulmasına ilişkin kararları, sıradan kararnameler değildi. Yeni Arnavutluk Devleti ve onun yüksek organları, Komünist Partisinin önderliği altında Arnavutluk halkının verdiği devrimci kurtuluş savaşının ürünleriydi.

Arnavutluk'ta milli kurtuluş konseylerinin iktidarı, gerek biçimi, gerekçe özü bakımından eski iktidardan tamamen farklıydı. Burjuva parlamenter cumhuriyetlerdeki iktidarlarla hiçbir ortak özelliği yoktu. Bir siyasi iktidar tipi olarak, Paris Komününü ve Sovyetleri andırıyordu. Ama gene de, Arnavutluk'ta Milli Kurtuluş Savaşının yarattığı objektif şartlara uygun olarak, kendine has özelliklere sahipti.

Permet Kongresinin kararlarına uygun olarak, milli kurtuluş konseyleri ve Anti-faşist Komite, ülkenin kurtuluşu için Milli Kurtuluş Ordusuna her türlü yardımda bulunmakla; Zogo'cu ya da herhangi bir başka gerici rejimin yeniden kurulması ihtimalini bertaraf ederek bütün Arnavutluk'ta demokrasinin zaferini sağlamakla; faşizmin ya da eski yönetim yöntemlerinin bütün kalıntılarını temizlemekle; ülkenin her bakımdan değiştirilmesi ve milli ekonominin ve kültürün geliştirilmesi temelinde halkın hayatını düzenlemekle görevlendirildiler.

Milli kurtuluş konseyleri, sınıf bileşimleri ve üstlendikleri görevler bakımından, Komünist Partisinin doğrudan

ve biricik önderliğindeki devrimci güçlerin demokratik diktatörlüğünü temsil ediyorlardı.

İktidar meselesinin çözülmesi, Partinin stratejik görevlerinden bir tanesinin tamamlandığını gösteriyordu. Ama gene de, öteki tarihi görev, yani Arnavutluğun Alman istilacılarından tamamen kurtarılması gerçekleştirilmediği sürece, bu meseleye de kesin olarak çözülmüş gözüyle bakılamazdı.

Permet Kongresinde alınan kararlar, istilacılara, yerli gericilere ve İngiliz-Amerikan emperyalist gericiliğine ağır bir darbe indirdi. Bu kararlar, emperyalist boyunduruğun kırılması ve Arnavutluk halkının sosyal kurtuluşu bakımından büyük önem taşıyorlardı.

9. ARNAVUTLUĞUN TAMAMEN KURTARILMASI. HALK DEVRİMİNİN ZAFERİ.

28 Mayıs 1944'te Başkomutan Enver Hoca, Milli Kurtuluş Ordusuna, Arnavutluğun Alman istilacılarının elinden tamamen kurtarılması ve «Balli kombetar», «Legalite» ve diğer gerici güçlerin yok edilmesi için bir genel taarruz başlatmasını emretti. Genel Kurmay tarafından ayrıntılı olarak hazırlanan bir stratejik hareket planı uyarınca, Birinci Yıldırım Tümeni, Şkumbin ırmağının kuzeyinde düşmana saldıracaktı. Bu taarruz, Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunun diğer müfreze ve birliklerinin bütün ülkedeki düşman garnizonlarına ve ulaşım hatlarına karşı girişecekleri bir dizi saldırıyla birlikte yürütülecekti. Birinci Yıldırım Tümeninin taarruzuna, bütün Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu tugaylarının yanı sıra, en kısa zamanda kurulacak olan yeni tümenler de katılacaktı.

Genel Komutanlığın, Arnavutluğun tamamen kurtarılması için hazırladığı plan aynı zamanda İngiliz-Amerikan

Akdeniz Komutanlığının Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunun genel taarruza geçmesini önleme ve böylece gerici kuvvetleri yok olmaktan kurtarma tasarılarını boşa çıkarmayı amaçlıyordu. Genel Komutanlığın planı, Hitlerci birliklerin Arnavutluk topraklarının ötesinde de kovalanmasını öngörüyordu.

Düşmanın Haziran Harekatının Başarısızlığa Uğraması

Tam Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu Genel Komutanlığının genel taarruz emrini verdiği gün, Alman birlikleri milli kurtuluş kuvvetlerine karşı ikinci geniş çaplı hareketlerini başlattılar.

Düşman bu taarruza, dört buçuk Alman tümeni, binlerce jandarma, «Balli kombetar» taraftarı ve Zogo'cuyla, yani toplam elli bin askerle katıldı.

Düşman hareketinin birinci aşaması (28 Mayıs 10 Haziran) Korça - Elbasan - Berat - Permet bölgesinde yürütüldü. Hitlerciler ve gericiler, Birinci Yıldırım Tümeninin ve Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunun diğer birlik ve müfrezelerinin güçlü direnişiyle karşılaştılar. Partizanlar, düşmanın birbiri ardı sıra hücumlarını geri püskürttüktan sonra hemen şiddetli karşı-saldırlara geçiyor ve çoğu zaman ya Almanların ve hainlerin bütün birlik ve müfrezelerini imha ediyor ya da onları dağınık bir şekilde geri çekilmek zorunda bırakıyorlardı. Bazı durumlarda, düşman birlikleri hedeflerinin hiçbirine ulaşamıyor ve geri çekiliyordu. Çarpışmaların ilk aşamasında, Tomorika'da Alman kuvvetleri tarafından kuşatılan Birinci Yıldırım Tümeni, kuşatmayı yardı ve kaybettiği bütün mevzileri birkaç gün içinde geri aldı.

Düşman hareketinin ikinci aşaması (10 30 Haziran) ise, Birinci Harekat Bölgesi olan Vlora - Cirokastra bölgesinde yürütüldü. Bu bölgedeki partizan müfrezeleri,

birkaç gün süren zorlu çarpışmalardan sonra kötü bir duruma düştüler. Nazi birlikleri tarafından sarılmışlardı. Ama partizanların yiğitliği ve komutanların ve komiserlerin cesur önderliği sayesinde, partizan kuvvetleri büyük bir maharetle hareket ederek düşman kuşatmasını yarmayı başardılar. Partizanlar, düşman kuvvetlerine kanatlardan ve geriden ani saldırılar düzenleyerek onları ağır kayıplara uğrattılar ve geri çekilmek zorunda bıraktılar.

Tıpkı daha önceki kış harekatı gibi, haziran harekatı da, Alman nazileri ve gericiler için tam bir bozgunla sonuçlandı. Bu hareket, Milli Kurtuluş Ordusunun ve Arnavutluk halkının yenilmez gücünü bir kere daha ispatladı. Halk Ordusu bu harekattan, daha da güçlenmiş ve daha da olgunlaşmış olarak çıktı; halkın Komünist Partisinin önderliğine olan güveni daha da arttı ve savaşı nihai zafere kadar sürdürme azmi daha da güçlendi.

Bu durumda, Genel Kurmayın stratejik hareket planını sekteye uğratmamak için, Milli Kurtuluş Ordusunun kuvvetlerini, sağlamlığını ve savaşma gücünü korumak zorunluuydu. Birinci Yıldırım Tümeninin Şkumbin ırmağı üzerinden taarruza geçmesi için verilen emir yürürlükte kaldı. Mevcut şartlarda, Genel Komutanlık, Birinci Yıldırım Tümeninin Orta Arnavutluğa doğru ilerleyişini, nazi ordusunun harekatını tamamen bozguna uğratacak bir adım olarak görüyordu. Alman birlikleri, Vyosa ırmağının güneyindeki savaş faaliyetlerini sürdürüyorlardı; Birinci Yıldırım Tümeninin, aldığı emri yerine getirmeye başlamasının tam zamanıydı.

Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunun Genel Taarruzu, İç ve Dış Gericiliğin Planlarının Bozguna Uğratılması.

26 Haziran 1944'te, Birinci Yıldırım Tümeni Şkumbin ırmağını geçti ve taarruzu başlattı. Hazırlıksız yakaılanan

düşman bu beklenmedik saldırıyı göğüsleyemedi. Mahalli partizan birlikleri tarafından desteklenen Birinci Yıldırım Tümeni kuvvetleri Orta Arnavutluğun içlerine kadar sokuldular ve durmaksızın Dibra'ya doğru ilerlemeye devam ettiler. Temmuz ortalarında, Başkomutanın verdiği emirde kurtarılması öngörülen bölgelerin hepsi kurtarılmıştı. Almanların ve hainlerin zulmüne karşı elde silah ayaklanan Orta Arnavutluk ve Dibra bölgesi halkı, Birinci Yıldırım Tümenine güçlü bir destek sağladı. Kuzey ve Orta Arnavutluk'ta düşman denetimi altındaki bölgelerde çarpışan küçük partizan müfrezeleri hızla büyüyerek taburlar ve kısa bir süre sonra da tugaylar haline gelirken, yeni kurtarılmış bölgelerden koşup gelen binlerce genç gönüllü de tugaylara ve tümenlere katıldı.

Birinci Yıldırım Tümeninin kuzeydeki taarruzu istilacılar ve hainler için o kadar şaşırtıcı oldu ki, ilk başta, güneyde bozguna uğrayarak kaçmak için Şkumbin ırmağını geçen partizan kuvvetlerinin «kalıntı»larıyla karşılaştıklarını sandılar. Ama çok geçmeden gerçeği anladılar. Büyük bir telaşa kapıldılar ve birliklerini hemen güneyden geri çekerek Birinci Yıldırım Tümenini ezmek üzere kuzeye kaydırmaya başladılar.

Düşman, Birinci Yıldırım Tümenine karşı, biri temmuzda, biri de ağustosta olmak üzere arka arkaya iki harekate girişti. Ama her ikisi de tam bir bozgunla sonuçlandı. Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu savaşıları, Hitlerci ve gerici kuvvetleri yerle bir ettiler ve en sonunda Peşkopya ve Dibra şehirleri de dahil tüm Dibra bölgesini ve Mirdita'nın bir kısmını kurtardılar.

Birçok defa, tehdit edici bir dille, Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunun hain Abbas Kupi'nin kuvvetlerine karşı savaşa son vermesini istemiş olan İngiliz - Amerikan Akdeniz Komutanlığının baskıları, Birinci Yıldırım Tümeninin taarruzunun başarıyla gerçekleştirilmesini önleyemedi. Mil-

li Kurtuluş Ordusu Genel Komutanlığı, İngiliz - Amerikan müttefiklerinin isteklerini ve tehditlerini reddetti ve Merkez Komitesi ve Permet Kongresi tarafından verilen görevi hiç tereddütsüz yerine getirdi.

Ağustos ayında İkinci Yıldırım Tümeni de kuruldu ve Birinci Yıldırım Tümeniyle birlikte ikisi, istilacı Alman birliklerine ve Kuzey Arnavutluk'taki hain çetelerine karşı ani bir taarruza geçtiler. Peza grubu dışında, iki tümen ve Orta ve Kuzey Arnavutluk'taki çeşitli bölge kurmaylarına bağlı bütün partizan kuvvetleri, Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu Birinci Kolordusuna dahil edildiler. AKP Merkez Komitesi üyesi Hüsnü Kapo yoldaş, Merkez Komitesi tarafından, Birinci Kolordunun siyasi komiserliğine getirildi.

Bu arada, Milli Kurtuluş Ordusunun Güney Arnavutluk'taki diğer birlikleri de bir genel taarruz başlattılar.

Ağustos ayında bir Sovyet askeri heyetinin, Permet Kongresinin ricasına uyarak Arnavutluğa gelişini, Arnavutluk Komünist Partisi, Sovyetler Birliği'nin Arnavutluk halkının kurtuluş mücadelesine yardım etmesi ve Arnavutluk halkının egemenliğini tanıması olarak değerlendirdi. Bu aynı zamanda, Arnavutluk ve Sovyet halklarının faşizme karşı ortak savaşta çelikleşen dostluklarının ve devrimci ittifaklarının da bir ifadesiydi.

Bütün Arnavutluk patlama halinde bir volkana benziyordu. Alman garnizonları, gerici çeteler ve onların ulaşım hatları, Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunun sürekli saldırılarına uğramaktaydı. Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunun genel taarruzu karşısında durmayan düşmanlar, işgal ettikleri bölgeleri ve şehirleri birbiri ardı sıra boşalttılar. 24 Ekimde, ülkenin bütün güney bölgesi Hitlercilerden tamamen temizlenmiş bulunuyordu. Alman istilacılarının elinde sadece Şkumbin ırmağının kuzeyinde Elbasan, Tiran, Durres, Kukes ve İşkodra şehirleri kalmıştı.

Yugoslavya Milli Kurtuluş Ordusu Genel Komutanlığının isteği üzerine, Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunun iki tugayı (3. ve 5. tugaylar) sınırı geçtiler ve Kosova'da ve Dukagyin Yaylasında Alman nazilerine karşı girişilen hareketlere katıldılar.

Anavatanın büyük bir kısmının kurtarılmasının ve Alman birliklerinin ağır kayıplara uğratılmasının yanı sıra, genel taarruzun ilk aylarının en önemli olaylarından biri de, yerli gericiğin tamamen yok edilmesi idi. «Balli kombetar» ve «Legalite» örgütleri ve onların silahlı çeteleri ve jandarma müfrezeleri, Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunun yıldırım tugay ve tümenlerinin darbeleri altında eriyip gitmişlerdi. «Kral Naıplığı» ve işbirlikçi hükümet ise tamamen felce uğratılmıştı.

İngiliz subaylarının, geçici devrimci hükümete karşı bir denge unsuru olarak, gerici şeflerin de katılımıyla bir kukla Arnavutluk hükümeti kurmak için giriştikleri yeni bir çaba da sonuç vermedi.

Gerici kuvvetlerden arta kalanlar, Alman ordusunun himayesindeki şeflerinin etrafında toplandılar ve bütün umutlarını, İngiliz - Amerikan birliklerinin Arnavutluğa çıkarma yapması ihtimaline bağladılar. Ne var ki, hainlerin bu son umudu da boşa çıktı.

AKP Merkez Komitesinin emirlerine uygun olarak, Milli Kurtuluş Ordusu Genel Komutanlığı, İngiliz - Amerikan Akdeniz Komutanlığının güya Almanlara karşı birlikte savaşma amacıyla Arnavutluğa paraşütçü birlikleri ve özel birlikler gönderme isteğini kesinlikle geri çevirdi. Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu, bütün ülkeyi kendi gücüne dayanarak kurtarabilirdi; yabancı birliklerin yardımına ihtiyacı yoktu. Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu tugayları Saranda'daki Alman garnizonunu yerle bir ettikten sonra İngiliz komandoları oraya çıkarma yapınca, Genel Komu-

tanlık, İngiliz Genel Kurmayı'nı kuvvetlerini Arnavutluk sâhillerinden derhal geri çekmeye mecbur etti.

Böylece, İngiliz - Amerikan birliklerinin Arnavutluğa çıkarma yapmasıyla halk devrimi için doğabilecek büyük tehlike önlenmiş oldu. İngiliz - Amerikan müttefiklerinin sürekli ve ağır baskıları karşısında, Merkez Komitesi ile AKP Genel Sekreteri ve Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu Başkomutanı Enver Hoca yoldaş, büyük bir olgunluk, di- rayet ve devrimci cesaret göstererek, müttefiklerin Arna- vutluk halkının iç işlerine müdahale etmelerine asla izin vermediler. İngiltere ve ABD hükümetlerinin ve onların Ar- navutluk'taki askeri heyetlerinin Arnavutluk millî kurtuluş hareketinin önderliğini ele geçirmek, Milli Kurtuluş Cep- hesini ve Komünist Partisini yok etmek ve silahlı kuvvet- lerini Arnavutluğa çıkararak ülkeyi işgal etmek için giriş- tikleri bütün çabalar, böylesine tutarlı ve ilkeli bir tavır ve devrimci savaş ruhu karşısında tamamen bozguna uğ- radi.

Halk Demokrasisinin Temellerinin Güçlendirilmesi

Ülkenin büyük bir kısmının kurtarılması, halk iktidarını genişletmeyi ve güçlendirmeyi, millî kurtuluş konseylerinin faaliyetini görülmemiş derecede canlandırmayı mümkün kıldı. Anti-faşist Komite, istilacılara karşı silahlı mücade- le görevlerinin yanı sıra, devletin ve sosyal düzenin örgüt- lenmesi, savaş sırasında harap olmuş bölgelerin yeni- den inşası, ekonominin kalkındırılması ve ticaretin ge- liştirilmesi için geniş çapta bir faaliyet yürüttü. Bütün kurtarılmış bölgelerde ve şehirlerde iktisadi hayat can- landırıldı. Çalışma müfrezeleri ve taburları, havaya uçurul-muş köprüleri, bozulmuş yolları, yanmış okulları ve evle- ri yeniden inşa görevini üstlendi. Okullar yeniden açıl-dı, sağlık hizmetleri işlemeye başladı. Millî kurtuluş kon-

seyleri, özel iktisadi önem taşıyan bütün tasarıları ve bütün inşaat malzemelerini kendi yönetimleri altına aldılar.

Anti-faşist Komite, hainlerin menkul ve gayrimenkul bütün özel mülkiyetine el koymayı kararlaştırdı. Ekilebilir arazinin ve hayvanların miktarını ve kime ait olduğunu ve topraksız köylülerin sayısını tesbit eden istatistikler yapılması için talimat verdi. Bu, ülkenin kurtuluşundan hemen sonra gerçekleştirilecek olan toprak reformu doğrultusunda atılan ilk adımdı.

Halk kitleleri, Anti-faşist Komitenin ve milli kurtuluş konseylerinin çalışmalarını vargüçleriyle desteklediler. Anti-faşist Komiteye olan bağlılıklarını belirterek, onun derhal gerçek adını, yani Demokratik Arnavutluk Hükümeti adını almasını istediler. Bu talep, Arnavutluk halkının yegane hükümeti olarak Anti-faşist Komitenin otoritesinin artması ve Arnavutluğun tamamen kurtarılmasının artık iyice yaklaşmasıyla ortaya çıkmıştı.

Bu mesele, Anti-faşist Milli Kurtuluş Konseyinin 20-23 Ekim 1944'te kurtarılmış Berat şehrinde toplanan İkinci Oturumunda ele alındı.

Anti-faşist Millî Kurtuluş Konseyi oybirliğiyle, Anti-faşist Komitenin adını **Demokratik Arnavutluk Hükümeti** olarak değiştirmeyi kararlaştırdı. Demokratik Hükümet, bu oturumda kabul ettiği programda, Arnavutluk halkına, Permet Kongresi kararlarını sadakatle yerine getireceğine söz verdi. Arnavutluğun hızla ve tamamen kurtarılması için savaşı sürdürme ve daha da yoğunlaştırma, Arnavutluk devletinin bağımsızlığını güven altına alma, milli kurtuluş konseylerinin otoritesini güçlendirme ve yurttaşların haklarını teminat altına alma ve savunma görevlerini üstlendi. Hükümet, eski kral Zogo'nun yabancı devletlerle yaptığı bütün anlaşmaları yeniden gözden geçirecek ve Arnavutluk devletinin ve halkının çıkarlarına aykırı olan bütün anlaşmaları feshedecekti. Hükümet programında ayrıca, Sov-

yetler Birliği'yle ve anti-faşist ittifak içindeki bütün ülkelerle yakın ilişkiler kurulması ve işbirliği yapılması da öngörülüyordu. Hükümet, ülkenin kurtarılmasından sonra, rejimin kesin şeklini tayin edecek ve yeni Arnavutluk devletinin Anayasasını hazırlayacak olan Kurucu Meclis için demokratik seçimlerin yapılmasını da üzerine alıyordu.

Anti-faşist Konseyin Berat'da toplanan İkinci Oturumu, Milli Kurtuluş Konseyleri Kanununu ve Milli Kurtuluş Konseyleri Seçim Kanununu onayladı. O güne kadar milli kurtuluş konseyleri, hem hükümete, hem de Milli Kurtuluş Cephesine bağlı organlar olarak faaliyet göstermişlerdi. Bundan böyle yalnızca demokratik halk iktidarının organları olarak çalışacaklardı. Milli Kurtuluş Cephesi ise ayrıca kendi organlarını kuracaktı.

Anti-faşist Konseyin Berat'taki İkinci Oturumunda alınan önemli kararlar arasında, «Yurttaş Hakları Bildirisi»nin onaylanması da vardı. Bütün yurttaşlar kanun karşısında eşit haklara sahip olacaktı. Oturumda, söz, dernek kurma, basın, din ve vicdan özgürlüğü kabul edildi. Kadınlarla erkeklere eşit haklar tanındı. On sekiz yaşından yukarı olanlara seçme ve seçilme hakkı ve dilekçe hakkı vb. tanındı. «Yurttaş Hakları Bildirisi», yeni halk demokrasisi devletinin temel belgelerinden biriydi.

Anti-faşist Milli Kurtuluş Konseyinin Berat'taki Oturumunda alınan kararlar, Permet Kongresinin tarihi kararlarının gerçekleştirilmesi ve daha da ilerletilmesi ve Arnavutluk halkının faşizme ve yerli gericiliğe karşı yeni bir siyasi zaferiydi. Bu kararlar aynı zamanda, İngiliz - Amerikan emperyalistlerinin Arnavutluğu denetimleri altına alma çabalarına indirilmiş yeni birer darbeydi.

Komünist Partisi önderliğinde yürütölen devrimci savaş, toprak ağalarının ve burjuvazinin işbirlikçi hükümetinin iktidarının kökünü kazımıştı.

Berat'da Anti-faşist Konseyin İkinci Oturumu toplandı. Sıradaki sırada, tüm Milli Kurtuluş Ordusu, halkın ve yeni Arnavutluk devletinin düzenli ordusuna dönüştürülmüş bulunuyordu. Artık bu ordunun saflarında, tugaylar, tümenler ve kolordularda toplanmış yetmiş bin savaşçı vardı. Bunların yüzde dokuzu kadın, yaklaşık olarak yüzde sekseni genç ve aşağı yukarı yüzde doksanı köylüydü.

Milli Kurtuluş Ordusu birlikleri artık Arnavutluk'ta ve Kosova'da Alman birliklerine karşı son hareketlerini yürütüyorlardı. Bunlardan en önemlisi, Tiran'ın kurtarılması için girişilen harekattı. Bu hareket, Genel Komutanlığın planına uygun olarak gerçekleştirildi. Planda, Birinci Yıldırım Tümeni ile Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunun diğer birliklerinin, Tiran dolaylarında ve Hitlerci birliklerin ana hareket yönlerinde koordine bir şekilde hareket etmeleri öngörülüyordu. Planın hedefi, düşman kuvvetlerini yok etmek, Tiran şehrini yağmalamalarını ve yakıp yıkmalarını önlemek ve Tiran'ı ne pahasına olursa olsun kurtarmaktı. Harekat, Birinci Kolordu Komutanlığı tarafından yönetilecekti. Başkent ve dolaylarındaki çarpışmalar ise, Birinci Yıldırım Tümeni Komutanı Mehmet Şehu tarafından yönetilecekti.

Milli Kurtuluş Ordusunun Tiran'ı kurtarmak için düzenlediği taarruz, bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra, 29 Ekim 1944'te başladı ve tam on dokuz gün sürdü. 17 Kasım günü şehrin üzerinde zafer bayrağı dalgalanmaya başladı. Bu hareket, Milli Kurtuluş Ordusunun yüksek örgütlenme, disiplin ve moral düzeyini bir kere daha ortaya koydu. Başkent halkı, şehrin kurtarılması için savaşa, yıldırım tugaylarının yanında faal olarak katıldı.

Bu arada, Arnavutluk sınırları dışında Kosova Arnavutlarının tugaylarıyla yakın işbirliği içinde savaşan Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu kuvvetleri, 18 Kasım'da, Kosova'nın ve Dukagynin yaylasının büyük bir kısmını Hitler-

ci birliklerden temizlemiş ve günlerce süren şiddetli çarpışmalardan sonra Yunik, Deçan, Cakova, Prizren ve Pe-ya şehirlerini kurtarmış bulunuyorlardı.

Yugoslavya Komünist Partisi Yöneticilerinin Arnavutluk Komünist Partisinin İç İşlerine Kaba Müdahalesi

AKP Merkez Komitesinin İkinci Genel Toplantısı, ülkenin tamamen kurtarılmasından hemen önce, 23 Kasım'da Berat'ta yapıldı. O sırada, Parti üyelerinin sayısı 2800'e yükselmişti. Partinin ve halkın Milli Kurtuluş Savaşındaki faaliyetlerini ve zaferlerini özetleyebilmek ve Arnavutluğun kurtuluşuyla birlikte başlayacak olan yeni devrim aşamasının görevlerini tesbit edebilmek için bu toplantının mutlaka yapılması gerekiyordu.

Ne var ki, Yugoslavya Komünist Partisi yöneticilerinin Arnavutluk Komünist Partisinin iç işlerine küstahça müdahale etmeleri, toplantı çalışmalarını tamamen sekteye uğrattı.

İkinci Dünya Savaşı sırasında, ortak düşman faşist istilacılara karşı verdikleri kahramanca mücadele içinde Arnavutluk halkı ile Yugoslavya halkları arasında militan kardeşlik bağları doğmuştu. Arnavutluk Komünist Partisi ile Yugoslavya Komünist Partisi arasında yakın bağlar kurulmuştu.

Yugoslavya Komünist Partisi Merkez Komitesinin isteği üzerine, bazı AKP kadroları, Partiyi ve faşist istilacılara karşı mücadeleyi örgütlemeleri için Kosova'ya ve Dukagyin yaylasına gönderilmişlerdi. Dibra bölgesindeki Arnavutluk Komünist Partisi örgütü, Dibra, Gostivar, Tetova, Kerçova şehirlerinde ve bu şehirlerin dolaylarında kurtuluş savaşının örgütlenmesine somut yardımlarda bulunmuştu.

Arnavutluk Komünistleri tarafından 1941 sonbaharında Pekin'deki bir faşist toplama kampından kurtarılan Yugoslav enternasyonalist komünisti Miladin Popoviç, iki parti arasındaki ilişkileri sürdürmek için Arnavutluk'ta kaldı. Arnavutluk Komünist Partisi ile Yugoslavya Komünist Partisi arasındaki ilişkilerde, Miladin Popoviç daima Arnavutluk Komünist Partisi Merkez Komitesinin enternasyonalist tavrını savundu.¹

Yugoslavya Komünist Partisi yönetimi, Arnavutluk Komünist Partisine kendi iradesini zorla kabul ettirmek ve Arnavutluğa ilişkin şoven emellerini gerçekleştirmek için, Arnavutluk halkı ile Yugoslavya halkları arasındaki yakın bağları kötüye kullanmaya çalıştı.

1943 yazında, «Balkan Kurmayı»² kurmak gibi özel bir görevle Arnavutluğa gelmiş bulunan Yugoslavya Komünist Partisinin önde gelen yöneticilerinden Vukmanoviç-Tempo, asla hoşgörülemez haksız bir tutumla, AKP Merkez Komitesini «Balli kombetar»a karşı oportünist bir tavır takınmakla suçladı. Bu çirkin ve kötü niyetli iftirayı atmasının nedeni, Arnavutluk Komünist Partisi Merkez Komitesinin bağımsız bir şekilde önderlik etmeyi başaramayacağı, Yugoslavya Komünist Partisinin «tecrübeli yönetimi»nden talimat almazsa vahim hatalardan kurtulamayacağı kanısını yaratmaktı.

(1) Miladin Popoviç, Yugoslavya Komünist Partisi yönetiminin emriyle 1944 Eylülünde Arnavutluk'tan ayrıldı. 1945 Martında Yugoslav gizli servisi tarafından öldürüldü.

(2) «Balkan Kurmayı»nın kurulmasına, sadece Tito'nun inisiyatifiyle başlanmıştır. Yugoslav yöneticiler, bu kuruluş vasıtasıyla, Yunanistan, Arnavutluk ve Bulgaristan silahlı kurtuluş kuvvetlerini kendi komutaları altına sokmayı amaçlıyorlardı. «Balkan Kurmayı»nu kurma çabaları, Balkanların komünist partilerinin ve devrimci halklarının muhalefeti karşısında başarı kazanamadı.

Bu korkunç suçlama, AKP Merkez Komitesi tarafından tamamen yersiz bulunarak reddedildi. Ama gene de, Yugoslav yöneticilerin AKP'ni boyunurduruk altına alma yolundaki bu ilk teşebbüslerinin hiç iz bırakmadığı söylene-
mez. Merkez Komitesi Siyasi Bürosu üyesi Koçi Çoçe ve Merkez Komitesi Yedek Üyesi Seyfullah Maleşova, Tempo'nun kasıtlı iftirasını desteklediler; şoven Yugoslav yöneticilerin zorla kabul ettirmeye çalıştıkları çizgiye boyun eğmeye hazır dılar. Gerçekten de, o günden itibaren Koçi Çoçe, Yugoslav yönetiminin Arnavutluk Komünist Partisi içindeki bir ajanı olarak çalışmaya başladı.

Vukmanoviç-Tempo şoven görüşlerini 1943 sonbaharında açıkça ortaya koydu. Kafası şoven fikirlerle dolu olan Vukmanoviç-Tempo, Dibra Bölgesindeki AKP örgütünün Arnavutluk sınırları dışında Arnavutların ve Makedonyalıların yaşadığı şehir ve bölgelerdeki gerçek enternasyonalist faaliyetini ve bu örgütün ve Dibra bölgesindeki Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu Kurmayının bu bölge halkı arasında sahip olduğu otoriteyi, Yugoslavların emelleri için bir tehlike olarak değerlendirdi. Bu duruma çok öfkelenen Vukmanoviç-Tempo Makedonya'dan AKP Merkez Komitesine iki mektup yolladı. Arnavutluk komünistlerini ve partizanlarını, Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu bölge kurmay komutanı Hacı Leşi'yi ve bizzat AKP Merkez Komitesini, «sınırsız şovenizm»le ve «Büyük Arnavutluk» emelleri beslemekle suçladı. Büyük bir küstahlıkla, Yugoslavya topraklarındaki bütün Arnavutluk partizanlarının Dibra bölgesindeki Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu taburlarının komutasından çıkararak Yugoslavya Ordusunun komutası altına girmelerini; Hacı Leşi'nin Dibra şehrinden ayrılmasını ve oraya ancak Yugoslav kurmayı kendisini yardıma çağırdığı zaman gelmesini; Dibra'daki Milli Kurtuluş Konseyinin Arnavutluk kurmayıyla olan ilişkilerini kesmesini ve Yugoslav kurmayının emrine girmesini istedi. Ve şu tehdidi savurdu:

«Aksi takdirde, komünistlerin de katılacağı çatışmalar çıkacaktır» (!).

Bu asla hoşgörülemez müdahale karşısında derin bir öfkeye kapılan Merkez Komitesi, Tempo'nun iftira ve suçlamalarını reddetti ve Tempo'nun mektuplarındaki komünistlikle ilgisi olmayan sert üslup ve iğrenç uydurmalar karşısında şaşkınlığa düştüğünü belirtti. Merkez Komitesi ayrıca, dışardan birtakım kimselerin Arnavutluk partizan müfrezelerine emir vermesine ya da Arnavutluk Komünist Partisine baskı yapmasına kesinlikle izin veremeyeceğini Tempo'ya bildirdi.

Kosova ve Dukagyin yaylasında, Yugoslav askerî ve parti önderleri arasında kuvvetli şoven eğilimler başgösterdi. Arnavut nüfusun isteklerini dikkate almadılar ve savaş sırasında çok yaygınlık kazanmış olan halkların kendi kaderini tayin etmesi fikriyle çeşitli yollardan mücadele ettiler. Tıpkı Mihayloviç'in «çetnikleri» gibi, Kosova, Dukagyin yaylası ve Karadağ'da Arnavutlara farklı muamele yaptılar ve imha hareketlerine giriştiler. AKP Merkez Komitesi ve İşkodra ile Tropoya bölgelerindeki Parti örgütleri, çeşitli Yugoslav yöneticilerinin şoven davranışlarına defalarca dikkat çektiler ve bunları, Kosova'daki İtalyan ve Alman istilâcılara karşı verilen savaşın ilerlemesini büyük ölçüde baltalayan hareketler olarak eleştirdiler.

Buna karşılık Arnavutluk Komünist Partisi tutarlı enternasyonalist tavrını korudu ve en küçük bir şoven eğilime bile kapılmadı. Kosova ve Dukagyin yaylasındaki anti-faşist savaşın ilerletilmesine bütün gücüyle yardım etti; Arnavutluk halkı ile Yugoslavya halklarının Marksist-Leninist bir temele dayanan kardeşliği uğruna savaştı. Kosova ve Arnavutların yaşadığı diğer Yugoslav bölgeleri konusunda ise AKP, «Büyük Arnavutluk» faşist sloganını hiç bir zaman benimsemedi. Bu meselenin doğru çözümünü, hem Arnavutluk'ta hem de Yugoslavya'da halk devrimini zafer

kazanmasında gördü. AKP Kosova halkının kendi kaderini tayin hakkını her iki ülkede devrimin zafere ulaşması yoluyla kazanacağını açıkça ilân etmişti. Öte yandan, Yugoslavya topraklarındaki Arnavutları ezmeye ve köleleştirmeye kalktığı takdirde Yugoslavya'ya karşı mücadele edeceğini de belirtmişti.

AKP o sıralarda, Yugoslav Komünist Partisi yönetiminin şoven emeller beslediğinden henüz şüphelenmiyordu. Çünkü kendisine Marksist-Leninist adını veren bir partinin yöneticilerinin, ancak sosyal-şoven partilerin, emperyalistlerin ve onların uşaklarının sahip olabileceği türden niyetleri olabileceğini akli almıyordu. Tempo ve bazı Yugoslav Komünist Partisi yöneticileri ile Sırbistan ve Makedonya'daki partizan müfrezelerinin savaş sırasında ortaya çıkan şoven eğilimlerini, Yugoslav Komünist Partisinin siyasetini yansıtan hareketler olarak değil de tek tek kişilerin yaptığı hatâlar olarak görüyordu.

1944 yılında Yugoslav Komünist Partisi, AKP üzerindeki baskısını yoğunlaştırdı. Çeşitli yollara başvurarak Arnavutluk halkında, her şeyin, hattâ AKP'nin kuruluşunun ve Millî Kurtuluş Savaşının bile Yugoslav Komünist Partisi'nin ve Tito'nun «yardımı» sayesinde başarıldığı ve yeni Arnavutluğun geleceğinin mutlaka Yugoslavya'nın kaderine bağlı olarak ele alınması gerektiği kanaatini yaratmaya çalıştı.

Yugoslav önderliğinin bu Marksizm düşmanı siyaseti, AKP'nin haklı direnişiyle karşılaştı.

Yugoslav yöneticileri için, Arnavutluk'taki emellerini gerçekleştirmelerinin önündeki temel engel, AKP'nin Marksist-Leninist çizgisi ile Merkez Komitesi Genel Sekreteri Enver Hoca ve bu çizgiyi kararlılıkla savunan ve Partilerinin ve ülkelerinin iç işlerine dışardan yapılan hiç bir müdahaleyi kabul etmeyen diğer AKP Merkez Komitesi üyeleriydi.

Yugoslav Komünist Partisi, AKP Merkez Komitesi'nin 1944.Kasımında yapılan İkinci Genel Toplantısında bu engeli ortadan kaldırmaya teşebbüs etti.

Yugoslav yöneticileri hedeflerine ulaşmak için, Velimir Stoynić'i Yugoslav askerî heyetinin başkanı ve iki Parti arasında irtibat görevlisi olarak Arnavutluğa gönderdiler. Velimir Stoynić Arnavutluğa ayak basar basmaz AKP'nin genel çizgisine saldırmaya başladı. Parti'nin siyasî çizgisinin baştan aşağı hatâlı olduğunu ileri sürdü ve AKP'nin çizgisi ile önderliğinde köklü değişiklikler yapılmasını talep etti. Merkez Komitesi Genel Sekreteri Enver Hoca bu yersiz suçlamaya karşı çıktı; buna karşılık Siyasî Büro üyeleri Koçi Çoçe ve Nako Spiro bu tutumu desteklediler.

Özellikle Seyfullah Maleşova ve Pandi Kristo'nun örgütsel kurallar açıkça çiğnenerek Siyasî Büro'ya alınmaları ve böylece AKP Merkez Komitesi Siyasî Bürosunda Yugoslav taraftarı bir çoğunluk sağlanmasıyla, Yugoslav yöneticilerinin bu haince saldırısı AKP Merkez Komitesi Siyasî Bürosunda güçlü bir destek buldu.

Velimir Stoynić, bu ihtiraslı mevki düşkünleriyle birlikte, Merkez Komitesinden habersiz olarak ve Genel Sekretere de danışmaksızın, genel toplantıda AKP'nin doğruluğu ispatlanmış Marksist-Leninist çizgisinin karşısına çıkarılacak programı tesbit etti.

Merkez Komitesi genel toplantısında Partiye karşı saldırının bayraktarlığını Seyfullah Maleşova ve Yugoslav temsilci¹ yaptılar; Koçi Çoçe ile bu gizli komplonun diğer suç ortakları da onları tamamen destekledi.

(1) Velimir Stoynić, kardeş bir partinin temsilcisi olarak genel toplantıya davet edilmişti. AKP Merkez Komitesi içindeki komplocuların yardımıyla Parti'nin iç işlerine kabaca müdahale etti. Böylece komünist partiler arasındaki ilişkilerin bütün kurallarını çiğnedi.

O kadar kahramanca mücadele etmiş ve devrimci savaşta tayin edici zaferler kazanmış olan AKP, komplocular tarafından «gerçek bir komünist partisi olmamakla», «Marksist-Leninist bir çizgiye ve önderliğe sahip bulunmamakla» suçlandı. Mücadele ateşi içinde sınanmış olan ve anavatanın kurtuluşu ile halk iktidarının kurulmasını sağlayan şanlı yolu ise, «sektarizmden oportünizme ve oportünizmden sektarizme» doğru durmadan yalpalayan «hatâlar ve sapmalarla dolu bir yol» olarak nitelendirildi. Parti'nin kurucusu ve öğretmeni, Millî Kurtuluş Savaşının önderi ve kahramanı olan Enver Hoca, bu dönemler tarafından «bütün hatâların bir toplamı» olarak gösterildi. Seyfullah Maleşova, bir «Parti başkanına» ihtiyaç olduğunu savundu ve kendisini kastederek, bu görevin «derin bir teorik eğitime sahip» (!) bir kimseye verilmesi gerektiğini belirtti.

Velimir Stoynić, Miladin Popoviç'in Arnavutluk'taki çalışmasını hatâlı bir faaliyet olarak nitelendirdi ve bu faaliyetin Yugoslav Komünist Partisi tarafından onaylanamayacağını söyledi. AKP'ye «tavsiye edilen» bir «yeni çizgi» ortaya koydu.

AKP'nin Arnavutluk halkının önderi olarak benimsetilmesi için yapılan çalışmayı sekterlikle damgaladı ve ilerde Parti'nin değil, Millî Kurtuluş Cephesi'nin önder olarak benimsetilmesi meselesini ortaya attı. Gericici burjuvazinin ve ruhban sınıfının güçlü temsilcilerinin, Millî Kurtuluş Savaşı sırasındaki düşmanca tutumlarına bakılmaksızın, Millî Kurtuluş Cephesinin yönetici organlarına alınmasını istedi. Yugoslav yöneticilerinin bu tür tavsiyeleri, İngiliz-Amerikan emperyalistlerinin planlarıyla tam bir uyum halindeydi. İngilizler ve Amerikalılar da hükümete ve Anti-Faşist Konseylere gericiliğin temsilcilerinin kabul edilmesi için Demokratik Arnavutluk Hükümeti'ne baskı yapıyorlardı. A-

maçları, daha sonra bunları halk iktidarını devirmek için kullanmaktı.

Yugoslav temsilci, millî kurtuluş konseylerinin, Millî Kurtuluş Ordusunun ve siyasî komiserlerin faaliyetlerini bütünüyle karalayarak Millî Kurtuluş Ordusunun «kuvvetli bir siyasî öndere» ve «kuvvetli bir askerî komutana» ihtiyacı olduğunu belirtti. Özellikle, «Balkan kardeşliği» temeline dayanan Arnavutluk-Yugoslav ilişkileri üzerinde durdu. Velimir Stoynić, «Arnavutluk, bağımsız bir şekilde ekonomisini inşa edemez ve kalkınamaz; emperyalistler için kolay bir lokma olmaktan kurtulamaz», dolayısıyla «Arnavutluk için Yugoslavya ile bir konfederasyon içinde, hattâ daha da ileri bir şekilde birleşmekten başka çıkar yol yoktur» dedi. Bu hedefe varmak için Arnavutluk halkının, Arnavutluğun Yugoslavya ile birleştirilmesini kabul edecek şekilde hazırlanması ve Tito'nun «Balkanlardaki ve Avrupa'daki halkların kurtuluşunun sembolü» olarak halka benimsenmesi gerektiğini belirtti.¹

Komplocuların genel Parti çizgisine saldırmaları sonucunda, ülkenin nihai kurtuluşundan sonra devrimin daha da ilerletilmesi konusunda AKP'nin karşı karşıya olduğu acil mesele, hemen hiç tartışılmadan geçildi. Hattâ Yugoslav temsilci ve Seyfullah Maleşova, Arnavutluğun daha uzun bir süre «sosyalist devrimi gerçekleştiremeyeceğini ve sosyalizme geçemeyeceğini» ileri sürdüler.

Yugoslav yöneticilerinin perde arkasında tezgahladıkları oyunlardan ve şeytanca emellerinden haberleri olmayan Merkez Komitesi üyelerinden ve yedek üyelerinden bazıları bocaladı ve Yugoslav heyetinin ve Parti düşmanı grubun tezlerini belli ölçüde kabul etti.

(¹) AKP Merkez Komitesi İkinci Genel Toplantısı Tutanakları, Kasım 1944. Merkezî Parti Arşivleri.

Böylece, AKP Merkez Komitesi İkinci Genel Toplantısının çalışmaları Yugoslavya Komünist Partisi Merkez Komitesinin müdahalesiyle felce uğramış oldu. Bu toplantıda verilen talimatlar ve alınan kararlar, Partinin ve Arnavutluk halkının çıkarlarına aykırıydı.

Genel toplantıda alınan tek doğru karar, Liri Gega'nın kuvvetli sekte ve maceracı eğilimleri yüzünden Merkez Komitesinden atılması oldu. Ama komplocular, hiç bir temele dayanmadıkları halde sırf belli bir amaç uğruna, bütün bu hataları Parti çizgisine yüklediler ve AKP'ni tehdit eden başlıca tehlikenin sektarizm olduğunu iddia ettiler! Genel toplantıda, Merkez Komitesinin, 7 yeni üye ve 11 yeni yedek üye eklenerek genişletilmesi kararlaştırıldı.

Berat Genel Toplantısı, Parti önderliğinin birliğine ağır bir darbe indirdi. Artık, Yugoslav yöneticilerinin revizyonist ve Anti-Leninist örgütlenme kuralları ve yöntemleri rahatlıkla Arnavutluk Komünist Partisine sızabilirdi. Yugoslav revizyonistlerinin, AKP'nin ve ülkenin iç işlerine geniş ölçüde müdahale etmeleri için elverişli bir ortam yaratılmıştı.

Tito'cuların Berat'taki komplosu, Partinin Marksist-Leninist çizgisini savunan Enver Hoca yoldaşın ve diğer Merkez Komitesi üyelerinin takındığı kararlı tavır karşısında, kesin bir başarı kazanamadı. Yugoslav yöneticileri asıl hedefleri olan Genel Sekreterin değiştirilmesini sağlayamadılar, çünkü Merkez Komitesi üyelerinin büyük çoğunluğu komplocuların bu talebini reddetti ve Arnavutluk Komünist Partisini kuran ve ona Milli Kurtuluş Savaşında yol gösteren Enver Hoca yoldaşa bağlı kaldı. Ama gene de bu komplo, Arnavutluk Marksist-Leninist Partisinin temellerini sarsmak için girişilen ilk teşebbüs ve Arnavutluğun bağımsızlığına ve halk devrimine yöneltilen ciddi bir tehditti.

AKP Merkez Komitesinin İkinci Genel Toplantısı Berat'ta yapıldığı sırada, Milli Kurtuluş Ordusu da nazi istilacı-

larını Arnavutluk topraklarından temizlemek için giriştiği son hareketleri tamamlamak üzereydi. Düşmanın peşini bırakmayan ve düşman kuvvetlerini yok eden Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu, 29 Kasım'da işgal altındaki son şehir İşkodra'yı da geri alarak bütün Arnavutluğu kurtardı.

Artık bütün ülkede demokratik halk iktidarı kurulmuştu. **29 Kasım 1944, anavatanın tamamen kurtulduğu ve halk devriminin zafere ulaştığı gündür.**

Arnavutluğun kurtarılmasından hemen sonra, AKP Merkez Komitesinin ve Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu Başkomutanı Enver Hoca'nın emirleriyle, Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusunun iki tümeni (5. ve 6. tümenler) Hitlerci birlikleri Yugoslavya topraklarının içlerine kadar kovaladı; nazi sürülerine karşı omuz omuza çarpışan Arnavut ve Yugoslav askerler, 1944 Aralığında ve 1945 Ocak-Şubat aylarında Karadağ, Sancak ve Bosna'nın güneyini kurtardılar. Arnavutluk partizanları, sağlam enternasyonalist tavırları, yüksek komünist ruhları ve eşi görülmemiş kahramanlıklarıyla, sadece Arnavutların değil, aynı zamanda Yugoslavya'daki Karadağ, Sancak ve Makedonya halkının da saygı ve hayranlığını kazandılar. Yugoslavya halkının kurtuluşu için verilen muharebelerde, yüzlerce Arnavutluk Milli Kurtuluş Ordusu savaşçısı canını verdi.

10. MİLLİ KURTULUŞ SAVAŞININ BİLANÇOSU VE ZAFERE ULAŞMASININ NEDENLERİ

İtalyan ve Alman istilacılarına karşı beş buçuk yıldan fazla süren Milli Kurtuluş Savaşı, Arnavutların tarihleri boyunca verdikleri en kanlı ve en kahramanca savaştır.

Bir milyonluk Arnavutluk halkı, on beşten fazla İtalyan ve Alman tümenini bozguna uğrattı ve öldürdüğü, yaraladığı ya da esir aldığı yetmiş bin kadar düşman aske-

rini safdışı etti. Yüzölçümü ve nüfusu gözönüne alınacak olursa, anti-faşist dünya ittifakına en faal bir şekilde katılan ülkelerden biri olan Arnavutluk, faşizme karşı kazanılan tarihi zafere çok değerli bir katkıda bulundu. Omuzlarında çok ağır bir yük taşıdı. İkinci Dünya Savaşı boyunca, Arnavutluğun 28.000 kilometre karelik topraklarını çığneyen 700.000 faşist asker, ülkede çok büyük bir zarara ve felakete yol açtı. Arnavutluk, İkinci Dünya Savaşında, can kaybı ve özellikle de maddi ve kültürel değerler bakımından en ağır zarara uğrayan ülkelerden biriydi.

Ama Arnavutluk halkının kahramanca çabaları, dök-tüğü kan ve verdiği büyük kayıplar boşa gitmedi; iç ve dış düşmana karşı kesin zaferle sonuçlandı.

29 Kasım 1944'te, ülkenin tamamen kurtulması ve halk devriminin zafere ulaşmasıyla birlikte, Arnavutluk'taki faşist hakimiyet de sona erdi. Aynı zamanda, emperyalist büyük devletlere bağımlılığa ve bu devletlerle olan bütün köleleştirici bağlara ve ilişkilere son verildi; Arnavutluk halkı tam bağımsızlığını elde etti; aynı şekilde, toprak ağalarının ve burjuvazinin iktidarı da yıkıldı. Arnavutluk, dünya kapitalist sisteminden ebediyen koptu.

Bu, Arnavutların tarih boyunca kazandıkları en büyük zaferdi.

Milli Kurtuluş Savaşı, sonuna kadar bir anti-faşist ve demokratik devrim olarak kaldı. Ama bu devrimin bağrında, burjuvazinin siyasi iktidarının yıkılması ve yeni Arnavutluk devletinin biricik önderliği olarak Komünist Partisi önderliğinin gerçekleştirilmesi vb. gibi sosyalist devrim unsurları da gelişti. Bunun nedeni, ülkenin başlıca sömürücü sınıflarına karşı savaşın sürekli olarak yoğunlaştırılması ve bu savaşın, istilacılara karşı savaşla iç içe geçmesiydi. Bu etken, Milli Kurtuluş Savaşının devrimci niteliğini daha da derinleştirdi.

Arnavutluk Komünist Partisi, ne ülke içinde sınıf mü-

cadelesinin yoğunlaştırılması çağrısında bulundu, ne de halkı, toprak ağalarına, aşiret reislerine ve burjuvaziye karşı ayaklanmaya çağıran sloganlar attı. Arnavutluk Komünist Partisi, sonuna kadar, esas darbelerini faşist istilacılara yöneltti. Sınıf mücadelesini şiddetlendiren, sömürücü sınıfların açık ihaneti oldu.

Bu sınıfları temsil eden «Balli kombetar» ve «Legalite» gibi siyasi örgütlerin Milli Kurtuluş Ordusu tarafından ezilmesinin tek nedeni, bunların faşist istilacıların hizmetine girmiş olmalarıydı. Eski hakim sınıflar, açıkça ortaya koydukları gayrimillî ve halk düşmanı tutumlarıyla, siyasi iktidara katılma haklarını tamamen kaybettiler.

Arnavutluk'ta daha Milli Kurtuluş Savaşı sona ermeden kurulmuş olan yeni siyasi iktidar, biricik önderinin komünist Partisi olduğu demokratik devrimci güçlerin elindeydi. Bu iktidar sadece devrimci güçlerin demokratik diktatörlüğünden meydana gelmiyor, aynı zamanda bağrında proletarya diktatörlüğünün hızla gelişen unsurlarını da taşıyordu.

Milli Kurtuluş Savaşının tarihi zaferi sonucunda, devrim, sadece siyasi alanda gerçekleştirilmişti. Demokratik, anti-emperyalist devrimin iktisadi ve sosyal meseleleri savaştan sonra çözülecekti.

Milli Kurtuluş Savaşındaki temel sosyal güçler, işçi sınıfı ve yoksul ve orta köylülüktü. Şehirlerdeki küçük ve orta burjuvazi de savaşa katılmıştı.

Milli Kurtuluş Savaşında önder rolü işçi sınıfı oynadı. işçi sınıfı, bu rolü, Arnavutluk Komünist Partisi vasıtasıyla oynadı.

Arnavutluk işçi sınıfı, sayıca az ve dağınıktı, henüz bir sanayi proletaryası haline gelmemişti; ama parlak bir geleceği olan en ilerici sınıftı. En önemlisi, hiç bir sınıf, kendi partisini kuran işçi sınıfının yaptığı gibi, sağlam bir

örgütlenmeye ve bilimsel temeller üzerine inşa edilmiş doğru bir siyasete sahip bir parti kurmayı başaramadı.

İşçiler, gerek Milli Kurtuluş Ordusunun yönetici organlarında, gerekse Parti içinde sayıca azdı. Ne var ki, bu durum, işçi sınıfının savaşta önder rolü oynamasını engellemedi. Üyelerinin büyük çoğunluğu küçük burjuva kökenli olmakla birlikte, Arnavutluk Komünist Partisi onları, özellikle köylülük içinden gelenleri, derin bir proleter devrimci ruhla eğiterek proletaryanın ve sosyalizmin çıkarlarını görülmemiş bir kararlılıkla savunmalarını sağladı. Somut şartlarda, bu çıkarlar Milli Kurtuluş Savaşının, bütün halkın ve esaret altındaki Arnavut milletinin çıkarlarıyla kaynaşıp bütünleşmişti.

Köylülük, Milli Kurtuluş Savaşının kaynağı ve temel silahlı gücü, işçi sınıfının ve Arnavutluk Komünist Partisinin en sağlam dayanağı oldu.

Köylüler Arnavutluk nüfusunun büyük çoğunluğunu teşkil ediyordu. Gerçi köylülük iktisadi ve kültürel bakımdan geriydi, ama bağrında, toprak ağalarının ve tefecilerin zulüm ve sömürüsüne karşı, daha önceki halk düşmanı rejimlere karşı ve özellikle yabancı istilacılara karşı, toprak ve hürriyet uğruna yürüttüğü aralıksız mücadele içinde geliştirdiği büyük devrimci yetenekler saklıydı. Köylülüğün sahip olduğu kadar köklü bir yurtsever mücadele geleneğine, Arnavutluk'ta hiç bir sınıf ya da sosyal tabaka sahip değildi. Bu durumu gözönünde tutan Komünist Partisi, köylülüğün savaştaki tayin edici rolünü doğru bir şekilde değerlendirdi. Enver Hoca yoldaşın dediği gibi, «Ülkemiz şartlarında, savaş, köylülüğü yanına alabilen sınıf tarafından kazanılacaktı.»¹

(1) Enver Hoca, Ülkenin Kurtuluşunun 15. Yıldönümü Münasebetiyle Yapılan Resmi Toplantıda Konuşma, Tiran, 1959, s. 9.

Köylülük, AKP'nin istilacılara karşı kararlı savaştan yana olan tek siyasi örgüt olduğuna, söyledikleriyle yaptıklarının birbirini tuttuğuna, faşist istilacılara ve hainlere karşı zaferi teminat altına alabileceğine ve köylülüğün toprak ve hürriyet özlemlerini gerçekleştirebileceğine kendi tecrübeleriyle inandıktan sonra, AKP'nin programını ve önderliğini benimsedi. Köylülük, Partinin önderliğinde, büyük bir kahramanlık ve yurtseverlik gösterdi. Komünist Partisi, bütün Milli Kurtuluş Savaşı dönemi boyunca, bütün köylülerin sınıf ayırımı gözetilmeksizin seferber edilmesi şiarını savundu. Ancak zengin köylüler ve bir sınıf olarak köy eşrafı, AKP'nin programını kabul etmedi. Genel olarak, burjuvazinin ve toprak ağalarının ihanet örgütleri «Ballı kombetar» ve «Legalite» ile ittifak yaptılar ve onların köylerdeki dayanağı oldular; böylece, savaştan sonra imtiyazlarını koruyacaklarını hesapladılar.

Tıpkı köylülük gibi, **şehirlerdeki küçük ve orta burjuvazi de Milli Kurtuluş Savaşına kendi siyasi partileri olmadan katıldılar.** Bu sınıflar, çok çeşitli unsurlardan oluştuğu, iktisadi bakımdan zayıf oldukları ve özellikle siyasi mücadelede kararlılık, olgunluk ve tecrübeden yoksun oldukları için, gerçek bir siyasi parti kuramazlardı ve nitekim kuramadılar. Bu nedenle, Millî Kurtuluş Savaşında herhangi bir önderlik rolü oynamalarına imkan yoktu. Kendi acil siyasi taleplerini kapsadığını gördükleri için, Komünist Partisinin programını benimsediler.

Şehir nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan küçük burjuvazi, ilk bakışta pek kararlı ve fedakarlık yapmaya hazır görünmemekle birlikte, Milli Kurtuluş Savaşına hemen bütünüyle katıldı ve büyük bir yurtseverlik gösterdi. Birçoğu Komünist Partisiyle sıkıca birleşti.

Orta Burjuvazi büyük yalpalama gösterdi. Saflarında istilacılarla uzlaşma eğilimleri vardı. Ancak, işgal kanunlarının pençesi, yabancı sermayenin baskısı ve Arnavut-

luk halkının geleneksel yurtseverliğinin etkisi altında kalınca, birçoğu işgal rejimine karşı çıktı ve anti-faşist savaşa katıldı; ama büyük bir faaliyet de göstermedi. Sadece birkaçı «Balli kombetar» ve «Legalite» örgütlerine katılarak istilacıların safında yer aldı.

Büyük çoğunluğu yüksek ve orta tabakalardan gelen **Arnavutluk aydınları** genel olarak yurtsever ve anti-faşist bir tavır takındılar. Daha ilerici olanları ise, ülkelerine olan bağlılıkları, kararlılıkları ve derin devrimci ruhlarıyla temayüz ettiler. Komünist Partisinin çizgisini kavradılar ve onu uygulamak için mücadele ettiler. Sadece çok az sayıda aydın, faşist ideolojinin etkisi altında kaldı ve istilacıların yanında yer aldı. Bunlar, «Balli kombetar» ve «Legalite» örgütlerinin ideoloğunu yaptılar.

Gençlik, Milli Kurtuluş Savaşının en faal gücü oldu. Şehirlerde, köylerde ve Milli Kurtuluş Ordusunda, istilacılara ve hainlere karşı savaşın en ön safında yer aldı. Bu genç erkek ve kadınların çok büyük bir çoğunluğu yüce yurtseverlik duyguları ve aynı zamanda derin devrimci ilerici ruhlarıyla temayüz ettiler. Komünist Partisiyle sıkıca birleşerek, Marksizm-Leninizmin yüce fikirleri uğruna kahramanca savaştilar.

Kurtuluş mücadelesine ilk katılan, şehirlerdeki emekçi ve öğrenci gençlik oldu.

Öğrenci gençlik, esas olarak şehirlerdeki orta ve küçük burjuvazi içinden geliyordu. Emekçi gençlikle omuz omuza Komünist Gençlik Örgütü içinde faaliyet gösterecek, AKP'nin çizgisinin kitleler arasında yayılmasına önemli bir katkıda bulundu. Aynı zamanda, şehirlerdeki küçük ve orta burjuvazi içinde Parti'nin nüfuzunun yayılmasında da vasıta oldu.

Ancak, anti-faşist gençliğin büyük çoğunluğu köylülük içinden geliyordu. Köylü gençlik, şehirlî gençliğin ardından, eşi az görülen bir cesaret ve devrimci kararlılıkla

savaşa atıldı. Millî Kurtuluş Ordusunun çoğunluğunu genç köylüler oluşturdu.

Kadınlar, anti-faşist savaşta önemli bir rol oynadılar. Daha önceki kurtuluş savaşlarına oranla, kadınlar bu savaşa görülmemiş bir ölçüde katıldılar. Arnavutluk kadınları Komünist Partisinin çizgisini kavradılar ve bu çizginin uygulanması için erkeklerle omuz omuza şevkle mücadele ettiler. Çünkü bu çizginin uygulanmasında, sadece halkı millî ve sosyal kurtuluşa ulaştıracak emin yolu değil, aynı zamanda kadınların erkeklerle eşit haklar kazanmasını ve geçmişin bütün köleleştirici zincirlerinden kurtulmasını sağlayacak yolu da gördüler.

Millî Kurtuluş Savaşının büyük zaferi, herşeyden önce, Arnavutluk halkının savaşta gösterdiği fedakârlık ve yüce kahramanlık sayesinde kazanıldı. Arnavutluk halkı, hiçbir zaman İtalyan ve Alman istilâcılarına karşı verdiği savaşta olduğu kadar böylesine birlik halinde, böylesine kararlı ve zaferden emin olmamıştı. Savaşın hedeflerini hiç bu kadar bilinçle kavramamış ve zafer uğruna fedakârlık yapmaya ve mahrumiyetlere katlanmaya hiç bu kadar hazır olmamıştı.

Millî Kurtuluş Savaşı, ülkenin siyasî ve askerî hayatında halk kitlelerinin yaratıcı gücünü olanca canlılığıyla ortaya koydu. Kitlelerin tükenmez gücü ve büyük yeteneği şiddetli savaşların ateşi içinde ispatlandı. Halkın kanından ve etinden, sıradan insanların, işçilerin, köylülerin, yurtsever aydınların bağrından savaşçılar ve olağanüstü kitle önderleri, komutanlar, komiserler, konsey üyeleri ve bakanlar yetişti. Çoğunlukla yeterli eğitim görmemiş olan bu halk çocukları, eşsiz bir yetenek ve cesaretle, düşmanın mükemmel eğitilmiş generallerini ve subaylarını ve eski burjuva-toprak ağası rejiminin profesyonel politikacılarını yenilgiye uğrattılar. Kurtuluştan hemen önceki günlerde Enver Hoca yoldaş şöyle yazıyordu:

«Kurtuluş savaşımız halkı başa geçirdi; zaferin nedeni işte budur.»¹

Arnavutluk halkı verdiği kahramanca savaşla anavatanı kurtardı ve kendi kurtuluşunu gerçekleştirdi.

Arnavutluk halkının parlak yurtsever ve savaşçı geleneği, bağımsızlık ve hürriyet uğruna yüzyıllardır verdiği mücadelelerde edindiği zengin tecrübe, zaferin kazanılmasında önemli bir rol oynadı. Arnavutluk halkı bu geleneklerini ve tecrübesini Millî Kurtuluş Savaşında daha da geliştirip sağlamlaştırdı.

AKP, Millî Kurtuluş Savaşının rehberi, örgütleyicisi ve önderi, zaferin mimarıydı.

Daha önceki kurtuluş savaşlarında Arnavutluk halkı, bütünleşmiş ve tutarlı bir önderlik yaratmayı başaramamıştı. Geçmişte hürriyetine ve tam bağımsızlığına kavuşmamasının ve emeğinin yarattığı ürünlerin emperyalistler ile ülkedeki feodal beyler ve burjuvazi tarafından yağmalanmasının başlıca sebebi buydu. Ama Arnavutluk halkı çektiği acılardan büyük bir ders çıkardı: devrimci bir önderlik olmadan, döktüğü kan ve harcadığı çabalar karşılığında nihaî zaferi kazanması mümkün değildi. Halk bu özlemini, kendi yarattığı ve savaş içinde gelişen ve elikleşen AKP'yi kurarak gerçekleştirdi. Halkın bağırından doğan bu Marksist-Leninist Parti, onun parlak yurtsever geleneklerini ve zengin savaş tecrübesini devraldı. Bu geleneklere ve tecrübeye derin bir devrimci muhteva kazandırdı; hürriyet ve millî bağımsızlığı ve devrimin zaferini teminat altına almak için onları uygulamaya koydu; ve böylece bu gelenekleri ve tecrübeyi daha da geliştirmeyi başardı.

(¹) Enver Hoca, «Anti-Faşist Millî Kurtuluş Konseyi İkinci Oturumunun Tarihi Kararları», Kasım 1944. Eserler, Cilt II, s. 373.

Komünist Partisi, iç ve dış objektif şartlara ve temel Marksist-Leninist ilkelere dayanan ve âcil siyasî taleplere, halkın, anavatanın ve sosyalizmin köklü ihtiyaçlarına cevap veren doğru bir siyaset ortaya koydu. Bu siyaseti tutarlılık, kararlılık ve devrimci cesaretle uyguladı.

Kitlelere, savaşın hedefleri ve güdülen siyasetin doğruluğu konusunda böylesine yüksek bir bilinç veren, Parti idi. Halk kitlelerinin gücünü ve yeteneğini keşfeden, geliştiren ve faşizme karşı savaşın hizmetine koyan, Parti idi.

Kitleler, AKP'nin kendi menfaatlerinin ve Arnavutluk milletinin menfaatlerinin gerçek savunucusu olduğuna, millî bağımsızlık, kurtuluş demokrasi ve toprak uğruna sadakat ve kararlılıkla savaştığına bizzat kendi tecrübeleriyle inandılar.

Komünist Partisi, eşine az rastlanır bir ustalıkla zafere götürecektir olan şu üç görevi yerine getirdi: geniş kitlelerin Millî Kurtuluş Cephesinde birleştirilmesi; genel ayaklanmanın örgütlenmesi, halkın silâhlendirilmesi ve düzenli Millî Kurtuluş Ordusunun kurulması; istilâcıların ve toprak ağaları ile burjuvazinin iktidarının yıkılması ve demokratik halk iktidarının kurulması ve örgütlenmesi.

Parti, Arnavutluk halkına birçok güçlü yabancı müttefik kazandırdı ve onu proleter enternasyonalizmi ve faşizme karşı savaşan bütün halklarla kardeşçe dostluk ruhuyla eğitti. Yabancı müttefiklere karşı devrimci ilkelere dayanan doğru bir siyaset izledi. Halka, bu müttefikler arasında ayırım yapmayı ve Arnavutluk Millî Kurtuluş Savaşını, en başta, Sovyetler Birliği'nin Büyük Yurtsever Savaşıyla birleştirmeyi öğretti. Parti, müttefiklerden hiçbirinin, ülkemizin siyasî ve askerî iç işlerine karışmasına izin vermedi. Devrimin zaferini engellemek ve Arnavutluk'ta kendi hâkimiyetlerini kurmak isteyen İngi-

liz-Amerikan emperyalist gericilerinin tertibini bozguna uğrattı. Parti, bütün müttefiklere karşı dürüst bir tavır takınmakla ve dış yardım ve desteği doğru bir şekilde değerlendirmekle birlikte, hiçbir zaman Arnavutluk halkına başkalarının hürriyet getirmesini beklemedi. Kendi gücüne güvenme ilkesini kararlılıkla uyguladı ve halka, hürriyetin hibe edilemeyeceğini, ancak kan dökülerek ve nice zorluklara ve fedakârlıklara katlanılarak kazanılabileceğini kavratı.

AKP, istilacılara ve hainlere karşı verilen savaşta doğru, gelişti ve kendini yetenekli ve rakip tanımayan bir önder olarak kabul ettirdi. Mücadeleye atılmadan önce Marksist-Leninist teoriyi öğrenmiş olmayı beklemedi. Bu teoriyi, savaşın ateşi içinde, karmaşık durumlarda öğrendi ve onu sadakatle ve yaratıcı bir şekilde uyguladı.

Arnavutluk halkının tarihî zaferinin tayin edici dış etkeni, Sovyetler Birliği'nin Büyük Yurtsever Savaşı ve faşizme karşı büyük zaferiydi. Kızıl Ordu Arnavutluğa gelmedi ama Arnavutluk halkı, Sovyetler Birliği'ni Arnavutluğun da kurtarıcısı saymaktadır. J.V. Stalin'in önderliğinde Sovyetler Birliği, İkinci Dünya Savaşının en ağır yükünü taşıdı ve faşizmin yıkılmasında temel rolü oynadı. Kızıl Ordunun Hitler Almanyasına karşı kazandığı büyük zaferler, Arnavutluk halkının tek bir vücut halinde ayağa kalkarak kendi kahramanca savaşıyla tam millî bağımsızlığa ulaşması ve halk iktidarını kurması için elverişli şartları yarattı.

BİRİNCİ CİLDİN SONU

«Arnavutluk Emek Partisi Tarihi», AEP Merkez Komitesi'ne bağlı Marksist - Leninist inceleme Enstitüsü tarafından hazırlanmış ve Arnavutluk Emek Partisi Merkez Komitesi'nin onayıyla, «Naim Fraşeri» Yayınevi tarafından 1971 yılında Tiran'da yayınlanmıştır. Eserin tamamı yedi bölümdür. Türkçe baskısı üç cilt olacaktır. Elinizdeki birinci cilt, 1929 - 1941 dönemini anlatan birinci bölümü (Arnavutluk Komünist Partisi: Ülkenin kurtuluşu ve Halk İktidarının Kurulması için Yürütölen Savaşın Örgütleyicisi ve Önder) kapsamaktadır. İkinci cilt, sosyalizmin inşasını anlatan üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümleri; üçüncü cilt ise emperyalist ve revizyonist kuşatmaya karşı mücadeleyi ve ülke hayatının devrimcileştirilmesini anlatan altıncı ve yedinci bölümleri kapsuyacak şekilde, yakında yayınlanacaktır.